

776
ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„C. BRĂILOIU”

ANUARUL
INSTITUTULUI
DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR
„CONSTANTIN BRĂILOIU”

SERIE NOUĂ • TOMUL 20 • 2009

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

14622
<https://biblioteca-digitala.ro>

COLEGIUL DE REDACȚIE

DIRECTOR:

Acad. MIHNEA GHEORGHIU

MEMBRI:

Acad. SABINA ISPAS; dr. ION GHINOIU; dr. NICOLETA COATU; dr. MARIAN LUPAȘCU;
dr. MARIN MARIAN-BĂLAȘA; drd. RADU TOADER; dr. EMIL ȚÎRCOMNICU

RESPONSABIL DE NUMĂR:

Acad. SABINA ISPAS

Autorii sunt rugați să înainteze articolele și recenziile pe suport electronic (CD) și pe hârtie. Figurile vor fi scanate și trimise cu extensia .jpg sau .tif. Explicația figurilor din text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Revista se poate procura contra cost la:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; Tel. 4021-318 81 46, 4021-318 81 06, Fax 4021-318 24 44, E-mail: edacad@ear.ro

Comenzile pentru abonamente se primesc la:

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, Sector 3, București, România; Tel./Fax 4021-610 67 65, 4021-210 67 87; E-mail: office@orionpress.ro

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa colegiului de redacție al *Anuarului*.

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”

Str. Tache Ionescu nr. 25
010353 – București, sector 1
Tel. (4021) 318 39 00
Fax (4021) 318 39 01
E-mail: ief.brailoiu@gmail.com

© 2009, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
050711 – București, sector 5
Tel. (4021) 318 81 06 / int. 2116, 2119
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

ANUARUL
INSTITUTULUI DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”

SERIE NOUĂ

TOMUL 20 • 2009

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„C. BRĂILOIU”

**ANUARUL
INSTITUTULUI
DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR
„CONSTANTIN BRĂILOIU”**

SERIE NOUĂ • TOMUL 20 • 2009

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

<https://biblioteca-digitala.ro>

CUPRINS

Argument	9
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>La civilisation valaque à 1500</i>	13
NICOLAE EDROIU, <i>Etapale unirii Transilvaniei cu România (90 de ani de la 1 Decembrie 1918)</i>	19

I. ATELIERELE „C. BRĂILOIU” București, 23 octombrie 2008

RADU TOADER, <i>Un deceniu dens al istoriei românilor</i>	25
✱. Texte document din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”: <i>Toate țările ard în foc („Cântecul mobilizării” – 1916); Iar tu, Dunăre turbată</i>	31
NICOLAE CONSTANTINESCU, <i>Instituționalizarea cercetării în disciplinele etnologice după Marea Unire</i>	33
RODICA RALIADE, <i>Manifestări de educație nonformală prin cultura orală</i>	39
OCTAVIA COSTEA, <i>Educația între criticism și „modă”</i>	57
ION T. ALEXANDRU, <i>Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj-Napoca, arhivă de cultură orală a tuturor românilor</i>	69
IOAN OPRÎȘ, <i>Muzeul Satului și muzeele Suediei în viziunea lui Gheorghe Focșa</i>	75
ARMAND GUȚĂ, <i>Vlahii din Muntenegru între legendă și adevăr istoric</i>	85
EMIL ȚÎRCOMNICU, <i>Revoluționari bulgari în România (sec. al XIX-lea)</i>	93
MARIAN LUPAȘCU, <i>Caietele de folclor ale elevilor profesorului Grigore Crețu</i>	99

*

✱. <i>Bibliografia românească de etnografie și folclor (BREF) (1991–1995) – II</i>	125
Abstracts	183

II. RECENZII

Nicolae Constantinescu, <i>Citite de mine... Folclor. Emologie. Antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)</i> , București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Naționale, 2008, 333 p. (Iordan Datcu)	187
Virgiliu Florea, <i>Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice</i> , Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2008, 232 p. + il. (Iordan Datcu)	189
Petar Atanasov, <i>Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)</i> , București, Editura Academiei Române, 2008, 60 p. + 594 hărți + ilustrații (Emil Țîrcomnicu)	191

III. VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Noutăți editoriale	193
Granturi. Contracte extrabugetare	195
Manifestări științifice	195
Doctorate	198
Plan de cercetare – 2009	198

SUMMARY

Argument	9
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>La civilisation valaque à 1500</i>	13
NICOLAE EDROIU, <i>Stages of the Union of Transylvania with Romania (90 years since 1 December 1918)</i>	19

I. „C. BRĂÎLOIU” WORKSHOPS Bucharest, 23rd October 2008

RADU TOADER, <i>A Romanian History Decade</i>	25
•• Poems from the Archives of “C. Brăiloiu” Institute: <i>All Countries Are in Fire</i> („Mobilization Song” – 1916); <i>You awful Danube</i>	31
NICOLAE CONSTANTINESCU, <i>Institutionalization of Research in Ethnologic Branches after The Great Union</i>	33
RODICA RALIADÉ, <i>Manifestations of Non-Formal Education through The Oral Culture</i>	39
OCTAVIA COSTEA, <i>Education between Criticism and “Fashion”</i>	57
ION T. ALEXANDRU, <i>The Archives of Folklore of The Romanian Academy in Cluj-Napoca, an Oral Culture Archives for all Romanians</i>	69
IOAN OPRÎȘ, <i>The Village Museum and the Museums of Sweden seen by Gh. Focșa</i>	75
ARMAND GUȚĂ, <i>Muntenegrin Vlachs between Legend and History</i>	85
EMIL ȚÎRCOMNICU, <i>Bulgarian Revolutionists in the XIXth Century’s Romania</i>	93
MARIAN LUPAȘCU, <i>Folklore Booklets of Prof. Grigore Crețu’s Students</i>	99

*

•• <i>Romanian Bibliography of Ethnography and Folklore (RBEF) (1991–1995) – II</i>	125
Abstracts	183

II. BOOK REVIEWS

Nicolae Constantinescu, <i>Citite de mine... Folclor. Etnologie. Antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)</i> [Read by myself. Folklore. Ethnology. Anthropology. Steps of the Research], București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Naționale, 2008, 333 p. (Iordan Datcu)	187
Virgiliu Florea, <i>Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice</i> [Dr. M. Gaster. The Man and His Work. Bibliography Reconstructions], Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2008, 232 p.+il. (Iordan Datcu)	189
Petar Atanasov, <i>Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)</i> [The Linguistic Atlas of Megleno-Romanian Dialect], București, Editura Academiei Române, 2008, 60 p. + 594 hărți + il. (Emil Țîrcomnicu)	191

III. SCIENTIFIC ACTIVITY

Editorial news	193
Extra-bugetary Grants and Contracts	195
Scientific Conferences	195
PhD degrees	198
The Research Plan of the Institute – 2009	198

ARGUMENT

Pentru multe dintre națiunile Europei, sec. al XX-lea al celui de al doilea mileniu a constituit o răscruce. Pentru continentul care a gestionat, cu prioritate, două războaie mondiale, această sută de ani a oferit cadrul unor repetate „reașezări” de autoritate, redimensionări ale proximităților, schimbări de atitudine față de vechi parteneri, treceri derutante de la prietenie la inimicizie, de la înțelegere la intoleranță. Din tot acest zbuluciu s-a dobândit o experiență, poate, unică, referitoare la importanța conștientizării identității personale și a celei de grup. România a fost una dintre țările care a trăit schimbări dramatice, șocante, de la modificarea granițelor și reorganizarea teritoriului, la forma de guvernământ (de exemplu, monarhie constituțională – Carol I, Ferdinand, monarhie „de mână forte”, Carol al II-lea/„democrație populară”). Prima jumătate a secolului amintit a stat sub semnul Marii Uniri și al apariției statului național unitar; cea de a doua jumătate a fost marcată de „dictatura proletariatului”, de ideologia comunistă totalitară, s-a schimbat profilul și natura instituțiilor fundamentale ale statului. Au avut loc evenimente tulburătoare, care au generat trăiri de mare intensitate, la nivel individual și de grup, și au dus la apariția unor ideologii, direcții și curente filosofice care s-au materializat în structuri sociale, concepute la nivel național, afiliate de multe ori unor direcții similare internaționale. În centru s-a aflat, indiferent de orientare sau tendință, procesul trasării liniilor de forță pentru definirea identității românești conștiente de istoria și profilul său și pentru familiarizarea tuturor cetățenilor României cu acest „specific”, care să le ofere siguranță, stabilitate, coerență, demnitate. În urmă cu un secol s-a discutat intens despre modernizarea României, despre adoptarea unor instituții cu o mai veche tradiție în vestul Europei și despre necesitatea instituirii unor planuri prin care să se poată realiza o adaptare a realităților românești la cerințele Occidentului european. Privind obiectiv, dar fără a ne supune exigențelor care se impun istoricului, de exemplu, am spune că obsesia unei „integrări” în modelele Europei vestice a fost statornică în gândirea intelectualilor români, de-a lungul timpului, indiferent din ce zonă culturală veneau și cărui stat aparținea provincia în care ei viețuiau.

Interesul pentru creionarea identităților naționale, în Europa, s-a manifestat timpuriu. Contururi marcate au dobândit demersurile de acest tip în perioada Luminilor, pentru ca, în secolul al XIX-lea, cu deosebire în cea de a doua jumătate a lui, să se fixeze repere sigure pentru adunarea și sistematizarea datelor pe care urmau să se sprijine demersurile politice inițiate în vederea constituirii statelor

naționale. Pentru Europa „secolului națiunilor” („extins”, dacă luăm în considerație perioada 1789–1920), cum a fost numit secolul al XIX-lea, s-a construit, pe un eșafodaj bazat pe argumente științifice din ce în ce mai bogate în informații și mai convingătoare, o bază pentru ideologiile și politicile naționale. Asumarea identităților naționale de către indivizi și de către grupuri reprezentative a fost urmarea firească a înțelegerii și acceptării argumentelor furnizate de cunoașterea și creativitatea umanistă, proprie intelectualilor luminați, profund atașați de valorile etnice. Difuzate în grupuri din ce în ce mai largi de oameni, împărtășite și asimilate de aceștia, cunoștințele din domeniile lingvisticii, folcloristicii și etnografiei, studiului religiilor etc. au creat curente de opinie care au determinat autoritățile să conlucreze în vederea delimitării noilor structuri europene. După cum mărturisea Vasile Alecsandri într-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi, „atunci orice armă au fost bună [pentru dovedirea originii latine a limbii române, *n.n.*]: istorie, geografie, etnografie, poezie populară, datine strămoșești”. Este semnificativ cum se pot urmări și chiar intui direcțiile pe care le creionează cei care prefigurează strategiile politice, pentru anumite intervale de timp, prin prisma atitudinilor pe care oficialii și anumite grupuri de intelectuali sau savanți le adoptă față de ceea ce numim, cu termeni generali, „cultura populară”, „folclorul”, „cultura profundă”, „cultura de consum” etc.; pot fi studiate chiar procesele sociale, economice, culturale sau de alt tip, desfășurate la nivel continental, prin care s-a realizat și se urmărește și astăzi descompunerea și recompunerea unor structuri folosindu-se mesajele culturilor tradiționale în cele mai diferite feluri. „Se observă ușor asemănările, uneori până la identificare, dintre modalitățile de abordare a problematicilor limbii și folclorului în perioada de constituire a viziunii naționale și cele de astăzi, din cadrul proceselor de globalizare sau mondializare culturală și de identificare a unui «specific» eurozonal” (*Etnologie românească*, II, 2007, p. 169).

După ce preț de două secole *folclorul* – înțeles ca fenomen cultural, dar, uneori, și ca disciplină care studiază fenomenul cu acest nume – a constituit un punct de interes major pentru multe categorii de intelectuali care puteau fi purtători, consumatori, cercetători ai acestuia și chiar creatori care foloseau filioanele folclorice ca surse, la sfârșitul secolului al XX-lea al mileniului trecut și în această primă decadă a mileniului al treilea s-au articulat și dezvoltat atitudini, opinii și activități prin care însuși sensul de bază al acestui segment de cultură a fost revizuit, revalorizat, refuncționalizat, în timp ce expresia lui genuină a fost plasată într-un „con de umbră”. Datorită unor suspiciuni care credem că s-au ivit mai degrabă ca urmare a interpretărilor excesive și diletante, de multe ori, ale mesajelor unora dintre textele populare, această componentă a culturii a fost catalogată, tot mai des, ca un fenomen artificial, creat de intelectuali și ideologi militanți, care ar avea o valoare îndoielnică și ar fi purtătoare a unor idei „naționaliste” desuete și, uneori, primejdioase. Neîndoielnic, rolul folclorului în definirea identităților etnice este major. Și este greu de crezut că generații întregi de oameni de cultură s-ar fi lăsat orbiți de fascinația unui pseudofenomen instrumentat artificial. În realitate, folclorul, sau oricum credem că este bine să numim fenomenul acesta, este purtătorul unor

expresii ale identităților multiple îndelung modelate și adânc înrădăcinate în ființa națională, rezultate din istoria omului și a locurilor în care el a trăit și trăiește. Astfel, în istoria culturilor europene, un eveniment crucial este introducerea tiparului. În România, „răscrucea” s-a materializat în urmă cu jumătate de mileniu. Pentru cultura tradițională, cu circulație dominant orală, evenimentul a fost vital, având ca urmare modificarea în profunzime a întregii structuri de transmitere, receptare și creare. Nu este surprinzător că după ce generații de intelectuali români – din care nu lipsesc reprezentanții Școlii Ardelene și prințul învățat Dimitrie Cantemir, patruzecioptiștii și junimiștii, numeroși oameni de cultură care au activat în secolul trecut – au studiat, statornic și eficient, „cultura populară”, au făcut să devină tot mai evidentă existența unor noi discipline pe care le numim astăzi, convențional, discipline etnologice, care în cele din urmă s-au autonomizat și s-au făcut cunoscute sub numele de *folcloristică*, *etnomuzicologie*, *etnografie*.

După ce văzuseră lumina tiparului culegeri și studii, unele foarte riguroase și savant alcătuite, iar societatea academică manifesta un interes deosebit pentru acest tip de activitate, în acord cu tendințele europene, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea tinerii studioși din România erau pregătiți să primească o instrucție specializată pentru domeniile amintite. (O consultare sumară a volumelor de *Bibliografie generală a etnografiei și folclorului românesc*, publicate de-a lungul mai multor ani, este edificatoare pentru ce a însemnat „preocuparea pentru folclor” la intelectualii români.) B.P. Hasdeu a ținut, la Universitatea din București, primul curs de folclor (1893–1894).

O istorie încărcată de evenimente și acțiuni, în care au fost implicate personalități ale vieții culturale și politice, dar și grupuri de activiști entuziaști, au făcut ca în societatea românească să apară mai multe structuri implicate în gestionarea culturii, unele sub formă instituțională, altele ca inițiative particulare, al căror interes s-a concentrat în jurul așa-numitei „tradiții populare”. Periodice cu circulație națională sau locală, asociații, societăți savante, edituri care aveau în program tipărirea și difuzarea „folclorului” în cele mai diverse medii sociale, chiar programe de culegere și studiere a textelor și informațiilor despre tradiții și obiceiuri au funcționat până în preajma Primului Război Mondial. Se poate susține, fără prea multă îndoială, că folclorul, „cultura populară tradițională” – mai ales în expresia ei rurală, dar nu exclusiv – a fost unul dintre principalii factori în jurul căruia s-a organizat un „sistem” de referințe prin care se argumenta apartenența la o structură identitară etnică, pe baza căreia se putea încheia statul național unitar și care putea fi asumată în deplină cunoștință și fără constrângeri. A fost pregătită, în acest fel, perioada ce a urmat Marii Uniri și constituirii României moderne. Procesele complexe care au urmat nu ignoră folclorul ci, dimpotrivă, creează cadre instituționalizate pentru dezvoltarea, specializarea, autonomizarea disciplinelor etnologice. Între cei care au sprijinit, prin diferite mijloace, asemenea evoluție trebuie amintit Ov. Densusianu, care în 1913 a înființat Institutul de Filologie și Folclor, secondat, îndeaproape, de I.A. Candrea. Majoritatea celor care au funcționat ca profesori la Universitatea din București și au avut printre domeniile de interes,

folclorul, au fost elevi sau colaboratori ai săi. La Universitatea din București au funcționat, aproape simultan, în perioada interbelică, Catedra de dialectologie și folclor romanic (1927–1938), avându-l ca profesor pe I.A. Candrea. Catedra de istoria literaturii române vechi (și folclor) condusă de Nicolae Cartoian (1930–1944) și Catedra de istoria literaturii române moderne și folclor, din 1930, a lui Dumitru Caracostea. În 1922 a luat ființă, la Cluj, prin strădania lui Romulus Vuia, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, iar în 1923, mai ales datorită lui G. Vâlsan, Societatea Etnografică Română. Marile arhive naționale de folclor se întemeiază tot în acest interval de timp: 1927, Arhiva Fonogramică a Ministerului Artelor, sub coordonarea lui George Breazul, în 1928, Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români, al cărui întemeietor a fost Constantin Brăiloiu, iar la Cluj, prin munca susținută a lui Ion Mușlea, Arhiva de Folclor a Academiei Române afiliată Muzeului Limbii Române. În 1936 se inaugurează Muzeul Satului, la București, al cărui principal promotor a fost Dimitrie Gusti, în 1940 ia ființă Comisia de Folclor a Academiei Române, iar în 1943, Muzeul Etnografic al Moldovei, coordonat de Ion Chelcea. O istorie amplă și încheată referitoare la activitățile de culegere și studiere a folclorului desfășurate în această perioadă, însoțită de comentarii critice și asociată evenimentelor importante care au avut loc, cu efecte în plan național și internațional, ar avea un rol edificator pentru înțelegerea reală a dimensiunii preocupărilor acestora și, implicit, pentru evaluarea corectă a rolului pe care l-a avut fenomenul și demersurile întreprinse pentru a-l studia și înțelege, în timpul scurs între prima și cea de a doua conflagrație mondială. Ar fi o restituire și o reaşezare, în ierarhia valorilor, a culturii tradiționale.

Împlinirea a 90 de ani de la evenimentele de referință din 1918 ne-a determinat să consacram sesiunea *Atelierelor „Brăiloiu”* din anul 2008 unui aspect mai puțin cercetat din istoria noastră culturală referitor la rolul și locul pe care l-a avut cultura tradițională românească în edificarea identității naționale după Primul Război Mondial și dezvoltarea disciplinelor etnologice în perioada interbelică. Favorizate de o istorie bogată, care le-a precedat, și de prezența unei strategii care preconiza o continuitate și o dezvoltare „în adâncime”, cercetările din domeniile menționate au fost marcate de prezența și activitatea unor mari personalități care au preluat, îmbogățit, adaptat și modernizat studiile efectuate de înaintași, în secolele precedente. Experiența dobândită în cursul secolului care a trecut, atent cercetată și analizată critic, ar putea constitui o sursă de reflecție pentru momentul istoric actual.

Prin materialele publicate în acest tom al „Anuarului Institutului de Etnografie și Folclor «C. Brăiloiu»” am căutat să punctăm, mai întâi, acel moment de răscruce care a fost introducerea tiparului în Țările Române, mai apoi, prin câteva intervenții ale participanților la sesiune, tematica amintită; materialul inedit credem că este edificator pentru ce a însemnat implicarea diverselor categorii sociale în pregătirea acțiunilor de instituționalizare a cercetării din domeniile etnologice.

LA CIVILISATION VALAQUE À 1500

Acad. RĂZVAN THEODORESCU

A un demi-millénaire depuis la pénétration de l'imprimerie dans l'espace roumain – un demi-siècle seulement après son apparition européenne –, une interrogation persiste: qu'est-ce qu'elle était, à 1500, cette principauté valaque, du point de vue des principaux domaines de la civilisation, qu'elles étaient les lignes directrices d'un pays fondé un siècle et demie auparavant, situé au carrefour des routes de commerce, de guerre et de culture qui liaient ou confrontaient l'Orient, où les Musulmans avaient conquis la Byzance chrétienne, à l'Occident catholique, dont les principaux Etats étaient déchirés par des guerres dynastiques et endémiques.

Dans une Valachie où, à la différence de la Moldavie voisine, la seconde partie du XVe siècle offrait le paysage apparemment désolant d'une Eglise orthodoxe sans hiérarchie bien précisée, d'une culture écrite sans chroniques monastiques, d'un art religieux sans monuments représentatifs, le moment 1500 nous conduit brusquement vers des réalités politiques et spirituelles d'un intérêt majeur, d'une diversité inattendue, se plaçant dans un contexte continental qui particularise la Valachie au seuil d'un moyen âge crépusculaire.

L'instabilité foncière du trône valaque entre 1420 et 1520, où s'étaient succédés plus de quinze voïvodes¹ dont seulement trois ont imposé leurs noms dans l'histoire nationale (je pense au croisé Vlad Țepeș, aux pieux princes Radu le Grand et Neagoe Basarab), eût pour conséquences le phénomène propre à la féodalité européenne, à savoir la lutte pour le pouvoir menée par les branches dynastiques, amplement illustré entre les Carpathes et le Danube, mais inexistant à l'époque à l'Est des montagnes.

La confrontation des deux branches des Basarab, les Drăculești et les Dănești, descendants de Mircea l'Ancien et de son frère Dan I, marque une histoire trouble, mais d'où ressort une impeccable logique dynastique – on est, au fond, contemporains des successions occidentales des branches Valois-Orléans, Valois-Orléans-Angoulême, Lancaster, York ou Tudor – dans le cas valaque, de Vlad Dracul et Vlad Țepeș (l'Empaleur) à Radu le Beau et Mircea II, de Vlad le Moine, Radu le Grand et Mihnea le Mauvais – le catholique au temps duquel Macaire de Cetinje fait sortir, le 10 novembre 1508, le *Missel* – à Mircea III et Vlad le Jeune –

¹ C. Rezachevici, *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova*, I, București, 2001, *passim*.

sous le règne duquel apparaît le *Recueil de chants*, le 26 août 1510 – d’une part, de Dan II et Basarab II à Vladislav II, Basarab Laiotă l’Ancien, Basarab le Jeune Țepeluș et Neagoe Basarab, au temps duquel, le 20 juin 1512, apparaît l’*Evangéliste*².

Les luttes dynastiques qui visaient l’obtention du pouvoir eurent, vers 1500 et immédiatement après, deux résultats exceptionnels dans l’ordre du visuel : il s’agit de la fondation, dans un style nouveau, de grand prestige, de deux nécropoles princières à proximité des deux résidences désormais traditionnelles, Târgoviște et Curtea de Argeș. Ce sont des cas biens clairs, des manifestes politiques en pierre, aux sens plus vastes, sud-est européens, de transmission d’une idéologie du pouvoir princier par le moyen des monuments d’art, d’une ville résidence voïvodale à une autre, dans cette Valachie qui semble offrir les exemples les plus éloquents dans la direction dont on traite ici³.

Entre 1499 et 1501, tout près de Târgoviște – où allait commencer la construction de la métropole de l’Oungrovalachie⁴, amenée dans ces contrées du pays de l’Argeș, bientôt après, sous Neagoe Basarab – Radu le Grand faisait bâtir sa fondation de Dealu. Si l’on commenta maintes fois la nouveauté du revêtement extérieur de cette église de monastère valaque – le placage, inhabituel jusqu’alors, en pierre de taille – en échange, on n’a pas remarqué, à ce que je sache, le fait qu’un tel édifice, nécropole voïvodale, élevé à la place d’un autre où était enterré au moins un prince valaque (Vladislav II), représentait le premier monument d’architecture ecclésiale de quelque importance artistique et dynastique bâti dans le Sud-Est européen après la chute de Byzance, dans l’Etat chrétien indépendant le plus proche des frontières de l’Islam.

Un autre fait remarqué en passant, lui aussi, et appartenant à ce que nous avons appelé une sorte de „tolérance visuelle”, qui trouve son explication dans des réalités spirituelles chrétiennes et islamiques de l’espace Edirne – Varna – Danube⁵, c’est la contemporanéité stricte et troublante de la fondation où le descendant de Mircea l’Ancien trouva son repos, et le début des travaux à Stamboul, en 1501, sur le chantier d’un renommé monument turc, Sultan Beyazid Cami, c’est-à-dire la mosquée de Bayazid II – fils du conquérant de Constantinople – le premier monument du „style classique” ottoman qui ait rompu avec les traditions microasiatiques du „style Broussa”.

² Nicolae Iorga lui-même parle à un certain moment d’une „causa daneasca” – cf. *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, p.100.

³ R. Theodorescu, *Un posibil model în vechea civilizație a românilor*, in *Drumuri către ieri*, București, 1992, p. 27 et suiv., d’où nous avons pris certains passages du texte présent.

⁴ C. Moisescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, București, 1979, p. 181–182.

⁵ R. Theodorescu, *Tolérance et art sacré dans les Balkans : le cas valaque autour de 1500*, in *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne*, București, 1999, p. 267–275. Il s’agit de la doctrine propagée par le sheik Beddredin de Samavna, qui préconisait des rapprochements du christianisme, „hérésie” islamique étouffée dans les Balkans orientaux vers la fin du XVe siècle, mais avec des prolongements notables de quelques siècles.

Adoptant – pour une structure architectonique traditionnelle qui prolongeait, avec de notables renouvellements planimétriques et de cintrage, les formes de Cozia du prince Mircea – certaines morphologies extérieures comme le parement en pierre de taille et un décor sculpté géométrique, orientalisant, aux tours et sur la façade occidentale⁶, et même un portail à voussoirs en marbre bichrome, à coupures, ondulée, identique comme taille et chromatique au portail de la mosquée de Bayazid II, cette fondation princière valaque, qui inaugurerait le XVIe siècle et était due à un Basarab qui connaissait déjà la route vers la cour des sultans et se trouvait en relations avec les „pacha” danubiens, indiquait un trait stylistique et de mentalité essentielle. Sans abandonner pour autant la tradition autochtone de l'architecture chrétienne, sans renoncer à l'orgueil d'un souverain qui, à l'instar des basileis byzantins à peine disparus, protégeait la spiritualité de l'Orient orthodoxe – il suffisait de rappeler l'épisode tumultueux de l'accueil de Niphon, l'ancien patriarche œcuménique, ou les aides accordées au Mont Athos, au Russikon, Dokiariou, Chilandare, Coutlumus, à la Grande Laure⁷ ou en Krajna –, Radu le Grand semble avoir appelé, pour l'embellissement de sa fondation, à un chrétien formé quelque part dans l'aire ottomane, peut-être un Caucasien. Celui-ci, introduisant le placage en pierre taillée qui ne manqua pas de surprendre les contemporains – si l'on juge d'après les paroles de Gabriel le Prôte⁸ – a conçu également le décor orientalisant de Dealu, faisant appel, pour l'ornement extérieur de la nécropole des Drăculești Radu le Grand et Vlad le Jeune, aux morphologies de certains édifices auliques strictement contemporains du Stamboul des sultans et, par cela, aux expressions stylistiques d'une civilisation née sous le signe d'une autre foi (comme jadis en France méridionale ou en Sicile). Le fait, qui tient à une histoire du goût et de la mentalité roumaine ancienne, s'explique facilement, le fondateur et ses artisans appelant au fond aux signes extérieurs et facilement à reconnaître à l'époque d'une civilisation-repère pour l'Orient européen; celle d'un „Commonwealth ottoman” qui commençait à représenter en ces contrées, à la place de la défunte Byzance, l'unique formule politique et idéologique développée à l'échelle impériale, suprastatale, à la fin du Moyen Âge, capable d'influencer les civilisations environnantes, fussent-elles d'une autre foi, d'une autre orientation politique, d'une autre tradition artistique.

La réplique monumentale de l'autre branche des Basarab devait apparaître bientôt, à moins de deux décennies distances, en 1517, et ce sera l'église du monastère d'Argeș, de Neagoe Basarab. La décoration de cet édifice d'une impeccable science constructive et d'une architecture traditionnelle – avec ses analogies surprenantes dans les héritages seldjoukides d'une mosquée d'Edirne

⁶ „Un carré de marbre blanche, précieuse, apportée de très loin” c'est la caractérisation qu'en fait Iorga – cf. *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ile éd., I, București, 1929, p. 119.

⁷ V. Căndea, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie*, I, București, 1991, *passim*.

⁸ N. Iorga, *Inscripții...*, p. 98.

(il s'agit de „Burmali minaret” de Cerefli Cami), avec son „agheasmatàrion” si proche du „shadrivan” musulman – s'est faite d'une manière innovatrice, avec une profusion d'éléments orientaux (fleurs de lys creusées en méplat, alvéoles et stalactites), mais d'un esprit moins logique, morphologiquement plus compliqué qu'à Dealu, avec une quête obstinée du „nouveau”, de l' „inouï”, ce qui plaça cet édifice au plus haut niveau du faste orthodoxe postbyzantin⁹; monument qui, par la conception de son narthex élargi tel un authentique mausolée dynastique des „nouveaux Basarab”¹⁰, eut une longue tradition architectonique, à sens politiques bien clairs, dans tout l'art roumain ancien, depuis l'église du monastère bucarestois de la Sainte Trinité des Mihnești, descendants des Drăculești, à l'édifice métropolitain de Constantin Șerban sur la rive de Dâmbovița, à l'église monastique de Șerban Cantacuzène de Cotroceni, aux Hurezi de Brâncoveanu et aux Văcărești disparus des Mavrocordat¹¹.

Si pour les historiens de la culture, c'est un lieu commun le fait qu'après la chute de Byzance et des monarchies balkaniques sous les Turcs, les Pays Roumains ont assumé, à côté du grand knézat de Moscou, le rôle actif de patrons de l'Orthodoxie, un cas tout à fait particulier est celui de la Valachie en tant qu'espace salvateur pour les élites serbes, le lendemain de la chute de la cité de Smederevo, en 1459. Je pense, notamment, à ce que les membres de la troisième dynastie serbe – après les Némanides et les Hrebelianović –, à savoir les Branković de Srem, ont trouvé leur refuge au nord du Danube : c'est le cas de Maxime Branković, le moine qui vint à la cour de Radu le Grand en 1505–1506 avec les reliques des despotes Stefan et Iovan de la même famille, celui qui, avec de l'aide princière valaque, éleva le monastère de Krušedol, mausolée de la famille Branković, centre monastique qui allait jouer un rôle capital dans la vie des Roumains de Banat et de Transylvanie. C'est surtout le cas bien connu de „Despoina”, la fille de despote qui fut l'épouse de Neagoe Basarab et qui fit pénétrer bien d'éléments de culture, d'iconographie serbe dans la Valachie du début du XVIe siècle.

C'est à ce courant qu'appartient la représentation, dans la peinture murale, des „anges d'investiture”, à l'hospice („bolnița”) de Cozia, à Snagov, Bucovăț et Căluu, ainsi que le culte des saints serbes Syméon et Sabbas, que l'on retrouve sur une icône donnée au skyte Ostrov par la princesse Despina elle-même, ou bien aux côtés du knéze serbe martyr Lazare, peints dans le narthex de l'église du monastère d'Argeș, au temps du gendre posthume de Neagoe, Radu d'Afumați, fils de Radu le Grand, qui y posait, comme pour une suprême réconciliation, les effigies des Dănești et des Drăculești.

⁹ R. Theodorescu, *Un posibil model...*, p. 29.

¹⁰ C'est la lumineuse suggestion de E. Lăzărescu, *Biserica mănăstirii Argeșului*, București, 1967, p. 41.

¹¹ R. Theodorescu, *Câțiva „oameni noi”, ctitori medievale*, in *Itinerarii medievale*, București, 1979, p. 58–62.

C'est toujours sous le signe de ce courant sud-slave que se place finalement la fondation du grand centre monastique et de pèlerinage que fut le monastère de Bistrița d'Oltenie, qui abrite les reliques d'un saint byzantin de l'époque iconoclaste, Grégoire le Décapolite, venu de l'Asie mineure, d'Isaurie, ainsi que plusieurs manuscrits serbes dont le *Zakonik* de Stefan Douchan et une école de „slavonie”, créée par les „banovets” Craiovești dont au moins un, Barbu le grand „ban” Cralevschi était marié à une femme de la noblesse serbe, Neagoslava ; la „bolnița” fondée à Bistrita par Barbu en 1519–1520 abrite un des plus exquis ensembles de peinture d'après la chute de Constantinople, d'un style paléologue tardif apparenté à l'art de Mistra et respirant une atmosphère néo-hésychaste digne de la stature du dignitaire valaque qui y prit l'habit sous le nom de Pahomie¹².

Mais, surtout, c'est à ce courant sud-danubien et sud-slave qu'appartient l'épisode de la pénétration de l'imprimerie en Valachie par filière vénéto-serbe, par le hiéromoine Macaire de Cetinje, celui dont la démarche fondatrice peut être comparée à celle, plus ancienne d'un siècle, d'un autre Serbe venu dans une Valachie à peine constituée, Nicodim de Vodița et de Tismana.

Si la magnifique invention de Johannes Gensfleisch dit Gutenberg eut lieu dans l'espace très alphabétisé de la Rhénanie – plus précisément dans la zone Strasbourg-Mainz, avec des tentatives parallèles dans tout l'Occident, depuis Avignon à Haarlem –, l'œuvre des typographes colporteurs, créateurs de cet objet de luxe qu'est le livre¹³, eut bientôt un centre d'excellence à Venise, où en 1476 étaient imprimés des livres grecs, où en 1493 commençait son œuvre de typographe humaniste Aldo Manuzio l'Ancien, l'ami d'Erasme, justement au moment où apparaissait, toujours dans la Sérénissime République, avec des éléments d'art graphique vénitien, le premier livre serbe et où, immédiatement après 1500, allait fonctionner l'imprimerie slavone de Bojidar Vukovic, continué par son fils Vicenko, dont les livres parvenaient par l'intermédiaire des marchandes de Raguse, à Vidin, à Nicopole et à Belgrade¹⁴.

C'était la genèse d'une filière typographique autre que celle allemande, une filière vénitienne-balkanique, et c'est dans ce milieu que vécut quelque temps Macaire le hiéromoine, formé dans un monastère près de Cetinje et dans le voisinage de la cité adriatique et d'influence vénitienne de Kotor; ce même Macaire qui, après avoir servi, en imprimant des livres de culte, la famille des Crnojević, liée par alliance à la noblesse vénitienne, quitta le Monténégro conquis par les Turcs en 1496, prenant la route de l'émigration serbe vers Târgoviște, soit à

¹² Pour lui et pour ses frères: N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV–XVII*, București, 1971, p. 17–19; pour la „bolnița” de Bistrița, cf. C.L. Dumitrescu, *Pictura murală din Țara Românească în veacul al XVI-lea*, București, 1978, p. 9–10; 24–25; 67–68.

¹³ F. Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, II, București, 1984, p. 164.

¹⁴ V. Neuman, *Tentația lui Homo Europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est*, ed. I-ère, București, 1997, p. 41–42.

l'appel de Maxime Branković¹⁵, soit au conseil de l'Albano-Serbo-Grec¹⁶ Niphon II, l'ancien œcuménique. Là, „l'humble moine”, honorant la mémoire des saints serbes Syméon et Sabbas, devait achever le *Missel* quelques mois après la mort du voïvode Radu pendant le règne duquel il était venu en Valachie, livre imprimé, nous dit Iorga, „en caractères grands, droits, à l'allure vénitienne et avec de magnifiques entrelacements de lignes comme dans les manuscrits de Moldavie et de Bistrița”¹⁷.

L'écho de l'exode culturel serbe de la fin du XVe siècle et du début du XVIe devait persister quelques décennies, puisqu'en 1545, sous Radu Paisie, un lettré de Serbie lui aussi, Dimitrie Ljubavić, neveu de Bojidar Vuković de Venise, reprenait l'imprimerie slavonne, semble-t-il avec des matrices apportées du sud du Danube. C'était l'acte final d'un moment de culture étroitement lié aux Balkans, sa conséquence logique et chronologique étant l'imprimerie roumaine du siècle, des cités saxonnes de la Transylvanie méridionale, préparée à son tour par des textes manuscrits en langue vernaculaire, tels ceux rotacisants de Maramureș ou la célèbre lettre de Neacșu de Câmpulung.

On entrait ainsi dans un nouvel âge de notre culture ancienne, apparemment plus cohérent, plus dépourvu de présences externes majeures, plus „national”, pour utiliser un terme qui ne deviendra propre qu'un siècle plus tard. Ce qui est certain, c'est que, sans le moment valaque de 1500, sans la somme d'éléments ottomans, sud-slaves et nord-italiens que l'époque de Radu le Grand avait su mêler de manière harmonieuse, depuis l'architecture et la sculpture jusqu'à l'imprimerie, la culture visuelle et écrite de la Valachie aurait été tout autre au temps de Matei Basarab, des Cantacuzènes et de Constantin Brâncoveanu. Dans la synthèse de civilisation aux Carpathes et au Bas-Danube, le moment d'il y a un demi-millénaire demeure mémorable.

¹⁵ N. Iorga, *Istoria bisericii...*, p. 129.

¹⁶ *Ibidem*, p. 121.

¹⁷ *Ibidem*, p. 129.

ETAPELE UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA (90 DE ANI DE LA 1 DECEMBRIE 1918)*

NICOLAE EDROIU

Se împlinesc, peste câteva zile, 90 de ani de la marele act istoric săvârșit de români la 1 Decembrie 1918: proclamarea Unirii Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României. După hotărârile similare luate în Basarabia, în luna martie, și în Bucovina, la sfârșitul lunii noiembrie în același an, 1918, de fapt chiar acum 90 de ani, decizia de unire adoptată de românii din teritoriile intracarpătice, bănățene, crișene și maramureșene desăvârșeau statul politico-național român. Se complinea astfel, prin plebiscitul realizat la nivelul majorității absolute, românești, din provinciile respective, cu votul celor 1.228 delegați desemnați de organisme constituite în mod democratic în teritoriile locuite de români aflate până atunci în componența altor alcătuiri politico-statale decât Regatul României, precum și prin confirmarea hotărârilor de unire de către zecile de mii de participanți la ceea ce s-a numit Marea Adunare de pe Câmpul lui Horea, din marginea cetății Alba Iuliei, un ideal mai vechi al românilor, acela de a fi cu toții cetățeni ai aceluiași stat.

Se cuvine acum, în cadrul solemn de față, când Academia Română omagiază, după cuviință, marele act istoric din 1918, să aducem recunoștința noastră generațiilor succesive din mișcarea națională și liderilor acestora, care au militat, fără întrerupere, prin diferite tactici, acomodate vremurilor, pentru atingerea acestui obiectiv politic după Revoluția de la 1848 din Țările Române.

De asemenea, îmi veți permite și mie să observ că însăși Academia Română a reprezentat, între anii 1866 și 1918, locul de întrunire și de conlucrare a oamenilor de cultură și de știință din toate teritoriile locuite de români, fiind prima instituție de reprezentare general românească încă înainte de înfăptuirea statului politico-național român, a României Întregite. Un George Barițiu, un Timotei Cipariu sau un Vincențiu Babeș erau membri fondatori ai Academiei Române, cel dintâi fiind chiar președintele forului nostru academic, deși nu avea cetățenia statului român din acel timp, ci era supus austriac. Din Transilvania, Banat, Maramureș și Bucovina, din Basarabia deopotrivă, vârfurile culturale și științifice românești deliberau la un loc, sub cupola Academiei, denumită de la început *Română*, asupra trecutului, prezentului și gândeau la viitorul națiunii. Creațiile culturale și științifice patronate de aceasta erau considerate bun general românesc, din care națiunea întreagă urma să se împărtășească.

* Comunicare prezentată la Adunarea solemnă a Academiei Române consacrată împlinirii a 90 de ani de la Unirea din 1918, ținută în 28 noiembrie 2008.

*

Transilvania și provinciile care o înconjurau spre vest și la nord. Banatul, Crișana și Maramureșul, constituiau vechi teritorii de locuire românească. Faptul era de domeniul evidenței în Evul Mediu și în perioada premodernă. La sfârșitul acesteia din urmă erau efectuate primele recensăminte de populație, după care românii dețin majoritatea absolută în tabloul etnodemografic al acestor provincii: 63% în Transilvania în 1773, 57% în Banat la 1797, 54% în părțile vestice în 1787. În pofida politicii de maghiarizare forțată dusă în deceniile premergătoare Marii Uniri, majoritatea românească din Ardeal n-a putut fi dislocată. Vechimea, autohtonía și majoritatea absolută deținută de români în spațiul intracarpatic și din vest reprezentau, în secolul al XIX-lea și la începutul celui următor, realități istorice și demografice care n-au putut fi trecute cu vederea.

Să alăturăm acestor constatări încă două elemente definitorii în privința identității românești din teritoriile intracarpatică și vestică.

Mai întâi confesiunea ortodoxă a românilor transilvăni, bănățeni, crișeni și maramureșeni. Din realitatea ponderii majoritare absolute românești în provinciile respective a rezultat o majoritate confesională ortodoxă. Constituirea bisericii greco-catolice în sânul românilor ardeleni și vestici, prin rămânerea acesteia la ritul răsăritean, „din care să nu ne clătească”, după cum se insista în actul de unire cu Roma, deschidea o nouă punte de legătură cu Apusul.

Cele două biserici românești – ortodoxă și unită – s-au găsit însă de aceeași parte a mișcării românești în direcție politico-națională, care a dus la actul de la 1 Decembrie 1918. În mișcarea *Supplex*-ului din 1791–1792, în timpul Revoluției de la 1848, în Mișcarea memorandistă din 1892 și în toamna lui 1918, românii din teritoriile ce s-au unit atunci cu Regatul României formau un tot politic, național și cultural-confesional.

Dar argumentul suprem rămâne acela al masivei contribuții românești la susținerea vieții în stat. Asupra acestui punct, la capătul lungului travaliu științific de reconstituire a istoriei muncii, a iobăgiei transilvănene, academicianul David Prodan conclusea, cu două decenii în urmă:

„Românilor le-a revenit, înaintea tuturor, sarcina istorică fundamentală de a pune în serviciul vieții zestrea și de pe pământ, și de sub pământ a acestei țări [transilvane], de a valorifica și dealul, pădurea, muntele, partea covârșitoare a solului țării, cu dificultățile sale. Trei secole și mai bine de muncă ne stau în față, constituind un masiv segment de istorie, înainte de toate a însuși poporului român, un segment masiv din munca sa de totdeauna. Aproape nici un petec din pământul acestei țări nu e lipsit de amprente brațelor sale. O muncă de temelie în serviciul vieții înseși. Printr-o fatalitate istorică și o istovitoare muncă în servitute, o gravă servitute în serviciul străin, în serviciul unor stăpânitori și a unui stat ostil”¹.

¹ D. Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania, 1700–1848*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 366.

*

Îeșirea românilor transilvăneni din servitute străină avea să se realizeze acum 90 de ani prin hotărârea irevocabilă luată de reprezentanții lor autorizați la Alba Iulia. Actul Marii Unirii de la 1 Decembrie 1918 a fost unul minuțios pregătit, prin hotărâri luate mai întâi în adunări locale și microzonale, aleșii acestora, cu împuternicirea (cu numitul credențional) în mână votând apoi – în orașul celei dintâi uniri politice de la 1600 și al martiriului lui Horea – Unirea pe vecie a teritoriilor Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

O zi istorică, mare, în viața românilor de pretutindeni. Atât de mare încât istoricul Alexandru D. Xenopol, care a ilustrat în cel mai înalt grad istoriografia română și forul nostru academic, autor al primei sinteze moderne de istorie a românilor, avea să afirme că două sunt momentele definitorii ale istoriei noastre: **cucerirea romană**, care ne-a hotărât identitatea etnolingvistică, și **unirea din 1918**, care a desăvârșit cadrul statal-politic românesc.

*

Etapela Unirii politico-statale românești s-au derulat succesiv în istoria modernă a românilor. Un prim moment, încărcat de responsabilitate istorică, rămâne cel de la 1600, când sub sceptrul lui Mihai Viteazul erau pentru întâia oară unite politic Țara Românească, Transilvania și toată Țara Moldovei. Forțe adverse din interior și din afară au pus capăt acestei înfăptuiri, unificarea teritorial-politică a românilor rămânând o sarcină a societății moderne. Realizarea lui Mihai Viteazul a constituit însă obiectivul politic al tuturor energiilor de orientare progresistă din cele trei principate de atunci încoace.

Două secole mai târziu, românii transilvăneni, conștienți de vechimea lor – cea mai mare din stat – de numărul lor – aproape două treimi din totalul populației – de rolul lor în stat – cel mai consistent la susținerea lui – își revendicau drepturile naționale în conformitate cu principiile democratice moderne. Ceea ce nu au reușit prin Mișcarea *Supplex*-ului de la sfârșitul veacului al XVIII-lea s-a putut proclama la Blaj, în primăvara anului 1848, denumită și „primăvara popoarelor”, când reprezentanții românilor transilvăneni s-au proclamat ca națiune în stat.

Consecința afirmării conștiinței naționale, de sine, a reprezentat-o dieta românească a Principatului Transilvaniei din 1863–1864, dovedindu-se faptul că pe calea democratică, a alegerilor, românii, în majoritate absolută în provinciile centrală și vestice, își pot crea instrumentul și cadrul instituțional-politic prin care să-și decidă evoluția ulterioară.

Debutul regimului dualist austro-ungar în 1867 avea să deschidă o nouă etapă în istoria românilor de peste munți. Cercul politic din Austria și Ungaria au recurs la acel compromis pentru a-și salva privilegiile de sorginte medievală exclusivistă în fața mișcării naționale a popoarelor din Imperiu. În cazul românilor ardeleni, Unirea Moldovei și Munteniei în 1859 a reprezentat o realizare politică de mare importanță, benefică propriei mișcări naționale.

De atunci se afirmă că „soarele pentru toți românii de la București răsare”. Înspre statul modern român, socotit drept nucleu al viitoarei Româнії, îndreptându-se de acum încolo gândurile și acțiunile românilor din teritoriile aflate încă în alcătuiri politico-statale străine.

Pentru noi, cei de peste munți, soarele continuă să răsară și acum de la București.

Momentul din 1859, al unirii dintre Moldova și Muntenia, a grăbit procesul de constituire a partidelor politice proprii, românești, în Transilvania și Banat, iar cucerirea Independenței de Stat a României în 1877–1878 și proclamarea Regatului României în 1881 aveau să determine unificarea Partidului Național din teritoriile aflate în componența Monarhiei Austro-Ungare.

Mișcarea memorandistă din 1892–1896 și-a avut locul ei în lupta politico-națională a românilor transilvăneni. Obiectivul ei principal era de a lămuri opinia publică internațională asupra problematicei românești din Monarhia duală. Memoriul ca atare și procesul de la Cluj, intentat delegației românești care l-a susținut, avea să producă un larg curent de opinie european favorabil revendicărilor românești.

După anul 1905, când Partidul Național Român din Transilvania și Banat a adoptat o nouă tactică, aceea a *activismului politic*, mișcarea națională românească a intrat în ultima sa etapă.

Iar conflagrația mondială din anii 1914–1918 avea să grăbească sfârșitul triadei imperiale: austro-ungară, țaristă și otomană, deliniind cadrul internațional favorabil afirmării noilor principii, democratice, de constituire a statelor naționale. În acest context, este redactată și adoptată de Conferința Comitetului Executiv al Partidului Național Român *Declarația* de la Oradea din 12 octombrie 1918, în care se exprima dorința națiunii române din Ardeal și Ungaria de a-și „hotărî singură așezarea ei printre națiunile libere”. Conținutul acesteia este prezentat de Alexandru Vaida-Voievod la 18 octombrie în Parlamentul de la Budapesta. Românii își constituie, în consecință, consilii naționale locale, iar la Arad se stabilește *Consiliul Național Român Central*, adevărat „guvern provizoriu” al românilor transilvăneni, bănățeni și din părțile vestice; iau ființă, de asemenea, gărzile naționale române, pentru asigurarea liniștii în teritoriu.

Întrucât hotărârile ce trebuiau luate în privința viitorului politic al românilor transilvăneni erau prea mari, iar dificultățile de trecut prea numeroase, Consiliul Național Român Central convoacă pentru 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia o adunare de dimensiune națională. În 18 noiembrie era publicat, în română și franceză, *Manifestul Către popoarele lumii*, menit să expliciteze acestora sensurile acțiunilor românești din acea toamnă revoluționară.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a adoptat, la 1 Decembrie 1918, *Rezoluția* de unire a tuturor românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, a teritoriilor locuite de aceștia, cu România. Hotărârea era conformă principiilor moderne, conținute deopotrivă în *Programul de Pace* lansat de SUA

prin președintele W. Wilson în ianuarie 1918, care promova, între altele, dreptul popoarelor la autodeterminare. În Transilvania, aceasta a însemnat dreptul românilor majoritari din provincie de a-și hotărî cadrul politic în care să trăiască în viitor.

Totodată, *Rezoluția* de la Alba Iulia prevedea libertăți democratice, deplina libertate confesională, a presei, drept de vot universal, libertăți pe seama minorităților naționale. În consecință, în perioada următoare, reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare în noul stat, român, au aprobat Unirea teritoriilor pe care ei trăiau cu România. Astfel, Adunarea Națională a **sașilor**, întrunită la Mediaș în 9 ianuarie 1919, și cea generală a **șvabilor**, întrunită la Timișoara în 10 august 1919, aderă la Actul Unirii Transilvaniei și Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România. De asemenea, reprezentanții **evreilor** din teritoriile unite și-au dat asentimentul la Actul Unirii, iar la întrunirea ținută la Târnăveni, în august 1919, reprezentanții **romilor** din Ardeal au fost de acord să trăiască în noul cadru politic. **Slovacii** din Nădlac, în momentul trasării frontierei între România și Ungaria, au cerut ca Nădlacul să facă parte din Regatul român.

Este un fapt cu totul democratic acela că reprezentanți ai ungarilor din Transilvania și-au putut exprima propria opțiune la Cluj, spre sfârșitul lunii decembrie 1918, de a rămâne în componența proiectatului regat al Ungariei, precum și secuii, care deliberau tot atunci la Târgu-Mureș în același sens. Iar reprezentanți ai sârbilor din Banat doreau ca aceștia să rămână în cadrul Regatului sârbo-croato-sloven proiectat tot de Curtea imperială din Viena, în încercarea de a salva în acea „toamnă revoluționară a popoarelor” monarhia habsburgică. Asemenea deliberări s-au desfășurat fără incidente în aceste provincii de majoritate absolută românească, cea care a decis, în consecință, soarta politică a teritoriilor respective.

Conferința de Pace de la Paris din anii 1919–1920 avea să confirme doar, în plan internațional, deciziile istorice adoptate de popoarele din Rusia țaristă și, deopotrivă, din Monarhia Austro-Ungară. Nu tratatele de pace încheiate după război au creat statele naționale succesoare, cum încearcă să se insinueze încă uneori, ci ele au consfințit hotărârile de autodeterminare a popoarelor luate mai înainte, în toamna revoluționară a anului 1918, au consacrat în lumina dreptului internațional o realitate existentă. Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 consfințește, așadar, în lumina dreptului internațional, actul politic săvârșit de români la 1 Decembrie 1918, desăvârșirea statului național român.

Austria și Ungaria erau aduse atunci și ele în granițe naționale.

*

Generațiile trecute și marile personalități care au sintetizat aspirațiile acestora, multe jertfindu-se pentru realizarea lor, binemerită astăzi recunoștința noastră. Cele mai strălucite dintre acestea, care au contribuit în cel mai înalt grad la făurirea României moderne, merită să fie concentrate în Panteonul României

propus acum de Academia Română, pe deplin îndreptăţită să o facă, fiindcă la rândul ei a fost prima instituţie de anvergură naţională, prin eforturile căreia continuă, de asemenea, să se asigure progresul Naţiunii şi al Patriei.

BIBLIOGRAFIE

- . *Anul 1918 la Români. Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Documente externe. 1879–1918*, 1–2, 7–10, Bucureşti, 1983–1989.
- . *Istoria românilor*. Vol. VII. Tom I. *Constituirea României Moderne (1821–1878)*, Bucureşti, 2003; Vol. VII. Tom II. *De la Independenţă la Marea Unire (1878–1918)*, Bucureşti, 2003; Vol. VIII. *România Întregită (1918–1940)*, Bucureşti, 2003.
- Brătianu, Gheorghe I., *Originile şi formarea unităţii româneşti*, Bucureşti, 1943.
- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor*. 10. *Întregitorii*, Bucureşti, 1939.
- Lupaş, Ioan, *Istoria Unirii românilor*, Bucureşti, 1937.
- Pascu, Ştefan, *Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, încununare a ideii, a tendinţelor şi a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968.
- Pascu, Ştefan, *Făurirea statului naţional unitar român*. I–II, Bucureşti, 1983.

UN DECENIU DENS AL ISTORIEI ROMÂNILOR

RADU TOADER

Deceniul 1916–1925 reprezintă perioada unor pași decisivi în constituirea și desăvârșirea statului național unitar român. O perioadă relativ scurtă, dar bogată în evenimente semnificative pentru istoria românilor.

Primii ani sunt cei ai Războiului de Reîntregire (1916–1919), căruia conducătorii români din acea vreme au hotărât să-i dea curs, în vederea recâștigării teritoriilor istorice locuite de români și aflate atunci în componența Imperiului Austro-Ungar.

Este războiul în care, pe terenul de luptă și la masa tratativelor¹, s-a pornit, în majoritatea cazurilor, cu șansa a doua și s-au avut, mai mereu, adversari mai puternici.

Soarta războiului s-a hotărât abia în ultima lui parte, anume în a doua jumătate a anului 1918. Dincolo de grelele pierderi umane și materiale, de suferințe, de incertitudini și de eforturi, anul 1918 este, pentru români, un an aproape miraculos. El marchează revenirea la Patria-Mamă atât a teritoriilor istorice românești dinspre apus (teritoriile aflate sub dominația austro-ungară), cât și a celor dinspre răsărit (Basarabia), și aceasta datorită unor conjuncturi complicate și unor situații neașteptate.

Desigur, conjuncturile de moment și victoriile în luptă, oricât de favorabile, nu sunt suficiente pentru a realiza crearea și consolidarea unui stat național unitar. Mai este nevoie de pregătire îndelungată și temeinică în plan ideologic și politic, de trezire a conștiinței naționale în fibra cea mai îndepărtată, de viziune clară, de bună organizare, de sincronizarea acțiunilor tuturor factorilor și actorilor, de coerență și unitate a acestor acțiuni, de adecvare la un context mai larg și de recunoaștere externă. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor avea să arate, în cele din urmă, că toate aceste condiții au fost îndeplinite.

Lupta trupelor române trecute peste Carpați împotriva Austro-Ungariei este începută impetuos (august 1916), dar nu peste mult timp, România se trezește singură, înconjurată, înfrântă, izolată și cucerită de forțele Centralilor, care

¹ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1998, ediția a II-a, p. 263.

au avansat dinspre sud, vest și nord-vest². Bucureștiul cade, familia regală și autoritățile românești se refugiază la Iași. Pe fondul haosului creat de revoluțiile din Rusia (cea burgheză din martie și apoi cea bolșevică, din noiembrie 1917, stil nou) țara rămâne fără aliatul ei, Rusia, iar mai apoi, cu trei sferturi din teritoriu sub ocupație militară; a fost nevoie ca România să îndure rigorile unei păci separate cu Puterile Centrale (7 mai 1918, stil nou). Aceasta cu toate că armatele românești făcuseră eforturi ieșite din comun – amintim în acest sens bătăliile din vara lui 1917 (Mărășești, Mărăști, Oituz) –, pentru ca statul român să nu fie ocupat complet și „șters” de pe hartă.

Guvernul I.I. C. Brătianu, artizan al negocierilor cu Antanta pentru condițiile cooperării cu aceasta în război, lasă – pe fondul ocupației germane – locul Guvernului Marghiloman.

Ocupația germană în România și dialogul eficace al lui Marghiloman cu autoritățile germane, pe de o parte, și desfășurarea Revoluției Bolșevice, pe de altă parte, care a lansat, prin V.I. Lenin, principiul „autodeterminării până la despărțire” a teritoriilor din fostul imperiu rus care doresc să se rupă de acesta au făcut ca Basarabia să-și declare independența (6 februarie 1918)³, iar apoi, prin Adunarea sa – Sfatul Țării – să hotărască unirea cu România (9 aprilie 1918, stil nou). Sfatul avea reprezentanți ai tuturor naționalităților.

Toamna anului 1918, cu ofensive victorioase ale Antantei pe toate fronturile, ne arată disoluția Austro-Ungariei și situații revoluționare pe tot teritoriul fostului imperiu. Era și cazul românilor din Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

În Bucovina, prin inițiativa lui Sextil Pușcariu și Iancu Flondor, a avut loc o adunare a reprezentanților românilor din provincie (27 noiembrie 1918), unde se decide, ca prim pas, unirea cu celelalte teritorii locuite majoritar de români din fosta Austro-Ungarie. Puțin mai târziu, Congresul General al Bucovinei, reprezentant al tuturor naționalităților, votează, cu majoritate, „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare cu Regatul României” (28 noiembrie 1918).

În Transilvania, opera de reîntregire a fost meritul tuturor factorilor și forțelor din societate: politic, Partidul Național Român din Transilvania s-a aliat cu Partidul Social-Democrat, iar în plan confesional, ortodocșii au conlucrat cu uniții. Pe 12 octombrie 1918 Partidul Național Român, în acord cu principiile wilsoniene ale naționalităților (cele 14 principii ale lui Thomas W. Wilson⁴, prezentate de președintele american în fața Congresului SUA, principii de relații internaționale dintre cele mai liberale și mai avansate, considerate de către unii oameni politici ca fiind nerealiste), adoptă declarația de independență a populației românești din

² *Ibidem*, p. 267.

³ Gheorghe E. Cojocaru, *Integrarea Basarabei în cadrul României (1918–1923)*, București, Editura Semne, 1997.

⁴ Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România 1856–1947*, București, Editura Albatros, 1996, p. 179–180.

Transilvania, citită în Parlamentul de la Budapesta de Al. Vaida-Voievod, în vreme ce existau încercări de regândire în forma federalizării a fostului imperiu, propuse de Casa de Habsburg sau a reorganizării teritoriilor locuite de români în cadrul Ungariei, după un model confederativ elvețian, așa cum propuneau autoritățile maghiare.

Pe fondul dispariției autorității imperiale, treptat, se constituie în teritoriu autorități locale românești, care s-au organizat în Sfaturi și erau întărite militar de gărzile românești. Forul suprem al autorității românești, Consiliul Național Român Central, era format din șase reprezentanți ai Partidul Național Român (se cuvin amintiți Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voievod, Ștefan Cicio-Pop) și șase ai Partidul Social-Democrat (între alții Ioan Fluieraș și Iosif Jumanca) și și-a stabilit sediul la Arad. La 22 noiembrie Consiliul a anunțat guvernul de la Budapesta că a preluat integral conducerea în Transilvania. Negocierile, îndelungate, între autoritățile românești și cele maghiare au fost sortite eșecului. În consecință, Consiliul a decis să supună aprobării populare *documenenele unității naționale*, în forma unei Adunări, la Alba Iulia. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a avut loc pe 1 decembrie 1918.

Adunarea, cei 1228 de delegați aleși, prin vocea lui Vasile Goldiș, *a proclamat unirea teritoriilor locuite de români din fosta Austro-Ungarie cu România*. Lucrările Adunării de la Alba Iulia au fost susținute de peste 100.000 de oameni. La 2 decembrie au fost alese instituțiile provizorii ale puterii de stat: Marele Sfat Național, ca for legislativ (condus de Gheorghe Pop de Băsești) și Consiliul Dirigent, format din 15 membri și prezidat de Iuliu Maniu, cu rol executiv.

Unirea a fost recunoscută de minoritățile din Transilvania: Comitetul Central Săsesc (Mediaș), reprezentanții evreilor, Congresul Șvabilor (Timișoara). Subliniem că această recunoaștere a venit și din partea Consiliului Național Maghiar de la Târgu-Mureș.

A urmat, în primăvara și vara lui 1919, campania armatei române în Ungaria, pentru a materializa și menține votul Adunării de la Alba Iulia. Ceea ce fusese stabilit în marile cancelarii și în ședințele Consiliului de Miniștri român trebuia pus în aplicare și pe teren. În urma armistițiului semnat între comandamentul forțelor aliate și guvernul Ungariei se fixase o linie de demarcație, desigur provizorie, pe cursul Mureșului, până la confluența cu Tisa, până la care forțele maghiare trebuiau să se retragă⁵. Chiar și dacă acestea s-ar fi retras în mod efectiv, conform convențiilor, partea de vest a teritoriului transilvan (care se hotărâse, la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, că este unit cu România) rămânea sub controlul autorităților maghiare (și, în special, supus acțiunilor cvasiteroriste ale unităților paramilitare constituite după dizolvarea armatei imperiale). La o atare situație, armata română (sprijinită și de populația românească de dincolo și de dincoace de

⁵ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu. *De la statul geto-dac la Marea Unire*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 644.

linia de demarcație) a avansat spre vest. Menționăm că guvernul maghiar Karoly nu recunoștea actul de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, iar țara noastră era izolată față de forțele aliate din vest și din sud.

În martie guvernul Karoly cade și se constituie Republica Maghiară a Sfaturilor, cu un guvern bolșevic condus, *de facto*, de Bela Kun (care a durat patru luni)⁶. Ungaria Sfaturilor declara că se află în stare de război cu „toate statele vecine de la care are ceva de revendicat”⁷. Caracteristicile acestui guvern erau revendicările teritoriale împotriva Cehoslovaciei, Regatului Iugoslav și României, violența și inflexibilitatea în plan diplomatic. Tratatelor și comunicarea cu Comandamentul Aliat trenau și conțineau, când și când, obstrucții din partea acestora din urmă, invitații ca armatele românești să aștepte, pasive, pe un aliniament care nu le favoriza, în timp ce, prin acțiuni energice, armatele maghiare atacau. Exista, în același timp, pericolul ca armatele lui Kun să facă joncțiunea cu cele bolșevice, ucrainene și rusești. Având în vedere toate acestea, armatele românești avansează și mai mult, până pe Tisa (aprilie-mai 1919), iar în iulie, din considerente strategice (iar nu pentru a anexa Ungaria la România), ocupă Budapesta. Ca urmare, Bela Kun și guvernul său demisionează⁸. În mod paradoxal, această intransigență a guvernului „roșu” maghiar, atât față de Aliați, cât și față de România avea să ne fie de folos un pic mai târziu, considerându-se că armatele române au împiedicat întinderea și întărirea bolșevismului în Europa Centrală și de Est, prin interzicerea constituirii unei prelungiri maghiare a acestuia dinspre cel rusesc.

Opera de reîntregire a statului național unitar român a fost consfințită prin Sistemul de tratate de la Paris (1919–1920), prin care puterile învingătoare, inclusiv România, au semnat tratate de pace cu Germania, Austria, Bulgaria, Ungaria și Turcia.

Probabil că nicidecum istoricii și oamenii politici români, din acele vremuri sau mai aproape de zilele noastre, nu ar trebui să obosească arătând eforturile supraomenești și meritele marelui Ionel (I.I.C.) Brătianu pentru Reîntregire, în tot timpul neutralității, al războiului și al tratatelor de pace din 1919–1920 (Din ianuarie 1914 până în decembrie 1916 a fost Președinte al Consiliului de Miniștri; totodată a funcționat ca ministru de război⁹ și ad-interim la afacerile externe, în această perioadă, și a fost șeful delegației române la Conferința de Pace de la Paris.) O sinteză a profilului și activității sale este poate vehemența cu care afirma, de la Tribuna Conferinței de Pace, că „drepturile statelor sunt aceleași pentru toți”¹⁰.

⁶ *Ibidem*, p. 648.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 287.

⁹ Ion Mamina și Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916–1938)*, București, Silex Casă de Editură, Presă și Impresariat, 1996, p. 144.

¹⁰ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 185.

În plan intern, câteva acțiuni au venit să întărească statul național nou creat; printre cele mai importante pot fi amintite: schimbările în plan electoral, reforma agrară din 1921, *Constituția* din 1923 și reforma administrativ-teritorială din 1925, care presupunea o integrare a noilor provincii într-un sistem comun.

Domeniul electoral interesează pentru că el ne arată schimbări semnificative pentru societatea românească: este vorba de *votul universal*. Rolul țărănimii, al omului simplu (exclus până atunci de la vot prin sistemul electoral censitar), în luptele pentru reîntregirea țării, nu putea să nu aibă ca efect modificări de optică și de mentalitate ale societății¹¹: elitele vremii nu aveau altceva de făcut decât să se încline în fața unor contribuții și unor jertfe fără precedent. Fără îndoială, contribuiau la aceasta și tendința generală europeană și mondială, precum și opiniile presei. Astfel, *Constituția* României era, în acest sens, modificată (revizuirea constituțională din 19 iulie 1917)¹², iar în noiembrie 1918 apăsese decretul-lege pentru reforma electorală, care prevedea votul universal pentru Parlament (Adunarea Deputaților și Senat), egal, direct, secret și obligatoriu pentru alegătorii majori bărbați.

Un alt moment important al evoluției societății românești interbelice este reforma agrară din 1921. Ea are loc în timpul guvernării Alexandru Averescu (martie 1920 – decembrie 1921), militarul de carieră care a devenit, după 1918, om politic, o altă personalitate din galeria marilor oameni români. Încă din timpul războiului, liderii români, în frunte cu regele Ferdinand (cel care avea să fie numit „Cel Loial” și „Reîntregitorul”) au făcut promisiuni de împrumut a maselor de țărani. Pași concreți de aplicare a acestora s-au făcut (încă din decembrie 1918) prin exproprieri ale unor mari proprietăți rurale din Vechiul Regat, inclusiv dintre cele aparținând, până atunci, terenurilor arabile ale Domeniilor Coroanei¹³. S-au emis, în anii 1919–1920, decrete-lege pentru reforme agrare, mai întâi în provinciile istorice (Basarabia, Transilvania, Bucovina și Vechiul Regat). Se aveau în vedere extinderea suprafețelor de împrumut (față de cum se preconiza în anii anteriori), scăderea, pe cât posibil, a prețului de răscumpărare și grăbirea procesului de distribuție¹⁴. Legile mai cuprinzătoare, cu un caracter unitar (pentru Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, respectiv pentru Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina), au fost votate pe 17 și 30 iulie 1921¹⁵. În *Constituție* era prevăzut că legile privind reforma agrară erau parte a acestei constituții și, deci, nu puteau fi anulate¹⁶.

¹¹ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918–1940*, București, Editura Didactică și Pedagogică, [f.a.], p. 33.

¹² Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României 1859–1991*, București, Editura Humanitas, 1992, ediția a II-a revăzută, p. 52 sq.

¹³ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 72.

¹⁴ *Ibidem*, p. 75.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 77.

Constituția din 1923 a fost și, probabil, rămâne cea mai democratică din istoria românilor. Ea venea, în primul rând, să consființească faptul că România era „stat național unitar și indivizibil”, monarhie constituțională, cu prevederi largi asupra drepturilor și libertăților, a posibilităților de naturalizare a străinilor, nefăcând deosebire de credință religioasă, de origine etnică sau limbă, între cetățenii români. *Constituția* prevedea, nu în ultimul rând, separarea puterilor în stat.

Întregirea și unificarea țării erau desăvârșite de legea administrativă din 14 iulie 1925, dată în baza noii *Constituții*, care păstra caracterul unitar al țării, iar la nivel de județ aplica principiul descentralizării administrative. Unitățile erau, de la mare la mic, județele, apoi plășile și comunele.

Toate aceste acțiuni au fost înfățișate pentru a sublinia noile cadre ale realităților societății românești, urbane, dar mai cu seamă rurale, condițiile în care s-au putut desfășura, în perioada nou creată, interbelică, studiile de cultură populară.

TEXTE DOCUMENT DIN ARHIVA INSTITUTULUI DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”

Toate țările ard în foc („Cântecul mobilizării” – 1916)

Fonogramă nr. 3336 a
Informator: Petrea Stamate, 38 ani
Localitatea: Dolheștii Mici – (Fălticeni) – Suceava
Data culegerii: 29 decembrie 1931
Culegător: G. Fira

Verde, verde siminoc, mă,
Toate țări(le) ard în foc, mă,
România-i la mijloc, mă,
Grăește cu mare foc: mă,
Săriți, rușilor, mai tare,
Săriți ruși, săriți mări, frați,
Că germanu-i la Carpați
Și unguru-i la Dorna,
De răsună pădurea.

Bulgaru-i la Dobrogea,
Bombardează Dunărea.
Dunăre, apă turbată,
Ce vii așa spumegată
Și cu sânge-amestecată,
De la camarazi vărsată.
Aduci târgi, aduci butuci
Și căpestre de cai murgi,
Răniți de la infanteri,
Săbii de la cavaleri.

Iar tu, Dunăre turbată

Fonogramă nr. 3142 g
Informator: N. Cojocaru, 40 de ani
Locul culegerii: Boroaia – (Fălticeni) – Suceava
Data culegerii: 12 iulie 1928
Culegător: C. Brăiloiu
Învățat „la armată, în 1918”

Iar tu, Dunăre turbată,
Ce vii așa spumegată,
Cu sânge amestecată.
C-aduci plagi, aduci butuci
Și căpestre de cai murgi,
Săbii dă la roșiori,
Capele di vânători,
Chisoane di artileri,

Capele de infanteri.
Sărmanu cucu din luncă
Ni-a cântat nouă de ducă,
Să mă duc și să mă-ntorc.
Săpând la tranșee-n foc,
Tot tranșăi, tranșăi, tranșăi,
Voi ne-ați omorât pe noi
Și pe frățiorii mei.

INSTITUȚIONALIZAREA CERCETĂRII ÎN DISCIPLINELE ETNOLOGICE DUPĂ MAREA UNIRE

NICOLAE CONSTANTINESCU

Fără a adopta poziția determinismului istoricist care a dominat o vreme gândirea științifică de la noi și de aiurea, nu putem nega, totuși, consecințele pozitive, efectele benefice pe care Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 le-a avut asupra dezvoltării și consolidării disciplinelor etnologice din România Mare, deși – din nou – nu putem susține că orice eveniment istoric, fie el și de dimensiuni mondiale, atrage după sine, cu necesitate, retranșări și reasezări decisive în domeniul științei sau artelor. Constituirea statului național unitar român deschide perioada contemporană a României, într-o Europă cu noi granițe, cu noi națiuni suverane, independente, consfințind revenirea, după secole, a românilor din Transilvania, Basarabia și Bucovina în granițele noului stat.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 și ca o consecință directă a acestui act istoric, de importanță capitală pentru poporul de la Carpați și Dunăre, se înființează universitățile românești din Cluj și Cernăuți, în cadrul cărora se vor crea nuclee de cercetare și se vor elabora, mai ales la Cluj, direcții de explorare a culturii populare cu un pronunțat caracter înnoitor, paralel cu eforturile desfășurate, în același sens (instituționalizare, clarificare a conceptelor, îndrumare/direcționare/ordonare a principiilor cercetării) la București, prin Școala sociologică a lui D. Gusti, prin antropogeografia lui Simion Mehedinți, prin direcția filologică a Școlii lui Ovid Densusianu, prin prestigiul multilateral al lui Nicolae Iorga, prin deschiderile către modernitate și europenism ale lui D. Caracostea – toate aceste inițiative și orientări fiind legate de Universitate.

Nu există, încă, o istorie a predării disciplinelor etnologice – folclor, etnografie, artă populară – în universitățile românești, dar unele momente din didactica științelor despre cultura populară se pot reconstitui din sintezele elaborate până acum de Gheorghe Vrabie¹, Ovidiu Bîrlea², Iordan Datcu³. Cea de a patra parte din ampla panoramă a folcloristicii românești de Ovidiu Bîrlea se intitulează chiar *Cercetarea instituționalizată a folclorului* și conține referiri la „cercetarea filologică” (I. A. Candrea, D. Caracostea, Tache Papahagi, Petru Caraman, afiliați

¹ *Folcloristica română*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

² *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

³ *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc* (în colaborare cu Sabina C. Stroescu), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; *Dicționarul folcloriștilor. II. Folclorul musical, coregrafic și literar românesc*, Editura Litera, 1983; *Dicționarul etnologilor români...*, ediția III-a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum I. O., 2006.

– primii trei – Universității din București, al patrulea, celei din Iași), apoi I. Mușlea și Arhiva de Folclor a Academiei Române, de la Cluj, „cercetarea muzicală” (G. Breazu și Arhiva Fonogramică, C. Brăiloiu și Arhiva de Folclor a Societății Compozitorilor din România), „cercetarea sociologică și filosofică” menționați fiind Alexandru Dima, Romulus Vulcănescu, Ion I. Ioniță, Gheorghe Pavelescu, Mircea Eliade. Mai recent, Ilie Moise identifică o serie de *Repere pentru o istorie a învățământului etnologic românesc*⁴, din care nu lipsesc numele lui Simion Mehedinți, George Vâlsan, Romulus Vuia, C. Brăiloiu, I. Mușlea.

Sintezele de istorie a disciplinelor etnologice marchează, unele dintre ele, ca o perioadă distinctă în traiectul acestora, „perioada interbelică”, adică deceniile de la începutul Primului Război Mondial până la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, 1914/1916 – 1944/1945. De exemplu, Romulus Vulcănescu⁵ trece în revistă „problematica” și „reprezentanții” epocii, reținând apariția, în perioada imediat următoare Primului Război Mondial, a două centre etnologice în România, unul la București (Sim. Mehedinți) și altul la Cluj (G. Vâlsan), existența unei Catedre de etnografie și folclor, la Universitatea din Cluj, înființarea, în 1922, a Muzeului Etnografic al Transilvaniei, începutul elaborării unor sinteze în domeniu, fondarea Muzeului Limbii Române, cu buletinul său „Dacoromania”, apărut între 1921 și 1943, în paralel cu publicația „Grai și Suflet” (1923–1937) și multe altele.

Sigur că evenimentul Unirii de la 1 Decembrie 1918 se constituie ca o bornă plină de semnificații în viața politică, culturală și științifică românească, dar, în același timp, el trebuie privit ca un prag într-o linie de continuitate, ca efect al unor pregătiri care l-au precedat și l-au anticipat cu decenii în urmă.

Implicarea în viața Cetății, militantism, cum se zicea cu o bucată de vreme în urmă, activism erau dezideratele de muncă și de luptă ale slujitorilor școlii în anii premergători și pregătitori ai Marii Uniri.

Adunându-și în volumul *Către noua generație*, apărut în 1912, articole din presă și conferințe rostite anterior, Simion Mehedinți scotea în evidență „nepăsarea” contemporanilor săi, incapabili să ducă mai departe visurile și realizările înaintașilor: „În conștiința mulțimei, nimic nou nu răsună – niciun gând puternic, niciun sentiment atotăstăpânitor. În locul marelui avânt care a dus odinioară la români la unirea Principatelor și la neatârănare, azi mai peste tot gânduri răzlețe și energii risipite. Politica, în mare, se rezumă la calificări și descalificări. Biserica și școala merg cum merg, dar fără însuflețire. [...] De la critică ne-am coborât la hartă, la mici calomnii politico-literare, iar alții la snobism și cei mai mulți la nepăsare”⁶. Teribil diagnostic pus de marele savant și pedagog lumii românești de la începutul celui de-al XX-lea veac; și câtă asemănare cu aceeași lume, la distanță de un secol!

⁴ Vezi „Studii și comunicări de etnologie”, tomul XII. Sibiu, 1998, p. 26–37.

⁵ *Etnologia*, în *Istoria Științelor în România*, Editura Academiei, 1975, p. 50–64.

⁶ Cf. Al. Dobre, *Simion Mehedinți sau despre „cei ce au trăit prin ei înșiși viața reală a poporului român”*, în „Revista de etnografie și folclor”, tom 40, nr. 4, 1995, p. 461–468.

În același spirit susține Sim. Mehedinți ideea calităților „latente” ale românilor și la câțiva ani de la Marea Unire, în discursul de recepție la Academia Română, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, din 6 iunie 1920, din care mă opresc la o frază sau două: „[...] rezultă din cele spuse până aici că pentru a cunoaște și caracteriza un popor nu-i altă cale decât să cunoști, cum am zis, munca sa de creare, începând de la unelte, scule și tot restul vieții materiale. Prin urmare, niciun amănunt din viața poporului nostru nu ne poate lăsa nepăsători [...]”⁷.

Pentru profesorul, îndrumătorul, pedagogul Simion Mehedinți, întoarcerea către resursele proprii este calea spre propășire: „... pentru a îndruma o națiune spre o cultură mai înaltă nu-i alt chip decât să o hrănești mai întâi din propriul său avânt sufletesc, adunat în curgerea veacurilor de moșii și strămoșii săi”⁸.

La fel de vehement în apărarea tradiției era și Nicolae Iorga, și el un slujitor al catedrei, un om al școlii, al Universității. Conferința *Cum se creează o stare de spirit*, rostită la Radio în ziua de 5 martie 1937⁹ (este, evident, un alt moment decât acela al anilor '20, când Sim. Mehedinți își rostea discursul de recepție la Academie), ilustrează nu numai perfectă sincronizare cu mișcarea de idei europene, dar și extraordinara capacitate a vorbitorului, a istoricului, a omului politic, a filosofului culturii de a înțelege prezentul imediat și de a-l raporta la experiența milenară a poporului său. Mai întâi, observatorul constată: „Popoarele împrumută. Succesul le ispitește, dar nu-și dau seama de unde vine taina lui. Cutare nație s-a refăcut minunat, a săvârșit lucruri care uimesc lumea: rânile i s-au închis, tulburarea s-a liniștit, realizări neobișnuite se ivesc în fiecare zi. Și atunci, o privire răpede crede că a și descoperit de unde pleacă toate aceste isprăvi: vede o haină, o disciplină ostășească, o organizare, un șef a toate poruncitor, care sfarmă orice voință contrară. Hai să facem și noi!” Apoi îndeamnă la judecată dreaptă: „Uită-te mai bine și iscodește mai serios! Vei vedea atunci ceea ce la început nu bănuiai. Că în adâncul sufletului său acel popor avea mijloace moștenite pe care nu le ai, tradiții care nu se pot trece prin forme de la un neam la altul, energii lăsate de-a lungul veacurilor de oameni și lupte”. În sfârșit, dă soluția: „Pentru a birui imitația se poate întrebuița un singur lucru: trezirea și întărirea conștiinței de osebie, cultul propriei creațiuni, al istoriei naționale, al tradiției seculare”¹⁰. Ai zice că discursul său nu se deosebește radical de cel al lui Mihail Kogălniceanu sau de acela al lui Titu Maiorescu, în continuitatea cărora se situează cu certitudine. Dar el sună extrem de actual, totodată, căci în sintagme precum „imitații”, „împrumuturi”, „succes”, „conștiința de osebie”, „tradiții seculare” se ascund chiar concepte și tensiuni specifice nu doar momentului 1937, dar și zilelor noastre, unui „acum” foarte apropiat, de la început de secol XXI și de mileniu III: globalizare, integrare, identitate ...

⁷ *Discursuri de recepție la Academia Română*, București, Editura Albatros, 1980, p. 138.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Cf. Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei*, București, Editura Meridiane, 1986.

¹⁰ În vol. *Sfaturi pe întunec*, București, Editura Militară, 1976, p. 107-110.

Iorga era el însuși conștient de noutatea demersului său privind utilizarea documentului etnografic în reconstituirea epocilor istorice și notează, în retrospectiva autobiografică *O viață de om așa cum a fost*, inovația adusă de el în lucrarea *Geschichte des rumanischen Volkes* (1905): „Și, în dispoziția critică a spiritului meu, mi-am îngăduit încă o inovație: aceea de a da, la sfârșit, vreo sută de pagini despre România și poporul românesc întreg, așa cum erau atunci, la 1905”. Este vorba despre cele trei capitole finale ale cărții: „1. Viața economică și culturală a poporului românesc; 2. Viața orășenească; 3. Satele românești”, cel din urmă fiind un mic tratat de etnografie/etnologie rurală, cuprinzând însemnări despre fapte de cultură populară neluate în seamă de specialiștii de până atunci (modul de împărțire a pământului prin moștenire, căsătoria, obiceiul înfrățirii, alimentația populară etc.). „Exemplul lui N. Iorga de a scrie istoria integrală a neamului, incluzând și istoria satului prin analiza culturii populare, va rămâne izolat – constată Ovidiu Bîrlea la câteva decenii după apariția cărții savantului – inovația înscriindu-se printre multele sale lucrări cu profil de pionierat”¹¹.

Din raportarea ideilor lui Nicolae Iorga – uneori apărute spontan pe buzele cărturarului și trecute rapid în pagina de articol, alteori îndelung gândite și susținute cu argumente erudite, uneori minate de interese de moment, alteori inspirate de înalte obligații publice sau patriotice – la mișcarea de idei din folcloristica și etnologia românească și universală a timpului său rezultă un mic tratat de etnografie și folclor pe care Iorga nu l-a scris niciodată ca atare, dar care poate fi ușor reconstituit din miile de pagini scrise de el pe aceste teme.

La fel, din confruntarea cu cei care i-au urmat, folcloriști, etnografi, etnologi ai timpurilor mai noi, se poate constata, în ciuda tradiționalismului de care savantul nu s-a dezis niciodată, marea lui deschidere spre nou, sau cel puțin vigoarea gândului personal, care îl face să iasă din schema mentală pe care și-o impusese și să judece modern o realitate pe care o cunoștea destul de bine – aceea a satului, a țăranului, a vieții tradiționale. Nu este deci de mirare să-l găsim pe Iorga printre precursorii mentaliștilor români și chiar ai studiilor feministe, atâta timp cât savantul, contemporan cu mișcarea celor de la „Annales” (Lucien Febvre, March Bloch, Georges Duby și alții), gândește în spiritul acestora, fără să le fi cunoscut propriu-zis opiniile și fără să le fi împrumutat ideile. „Istoria-știință a omului și atunci faptele, da, sunt fapte umane; îndatorirea istoricului – scria Lucien Febvre în lecția inaugurală de la Collège de France, în 1933 – este să regăsească oamenii care le-au trăit și [pe] cei care, mai târziu, s-au instalat în ele cu ideile lor pentru a le interpreta...” Nu este, oare, forțând foarte puțin nota, Iorga, destul de aproape de această viziune a istoriei în suita sa de evocări *Oameni cari au fost*, dar și în studii istorice propriu-zise în care reconstituie, din documente, instituții și stări de lucruri, atitudini și mentalități umane, chiar în spiritul în care o fac mentaliștii de astăzi? Răspunsul afirmativ este susținut de includerea unui studiu al său în cea dintâi antologie de texte ilustrând

¹¹ Nicolae Iorga, în Ovidiu Bîrlea, *Efigii*, Editura Cartea Românească, 1987, p. 44.

Direcții în istoria mentalităților realizată de Alexandru Duțu¹² în 1986. Recenta recuperare a unei scrieri mai puțin cunoscute din opera vastă a marelui istoric¹³ pune în lumină calitatea de precursor a lui Nicolae Iorga în domeniul studiului mentalităților. Temele abordate de el în 1929 prefigurează volume apărute în ultima vreme privind „concepția puterii supreme – imperiul și curtea”, „administrația și justiția”, „fiscalitatea și sistemul militar”, „forme ale vieții sociale”. În unele cazuri savantul își urmărește cu tenacitate tezele, susținând, de pildă, că organizarea socială a sârbilor din Evul Mediu avea la bază un model vest-european, iar modul de viață, divertismentul de la Curte era reluarea, în condiții locale, a aceluși model: „Se cântă la mesele persoanelor importante cântece ca cele din Occident, de la care vin stimulentele și moda. Acestea se întâlnesc doar în Serbia influențată de Angevinii din sudul Italiei, din regatul celor două Sicilii, care cuceriseră și litoralul albanez, astfel că, prin această Albanie cucerită, influența ordinului cavalerilor din secolul XIV, atât de strălucitoare și înflăcărată, putea să pătrundă în Serbia, care, de altfel, a avut aproape în aceeași epocă o regină franțuzoică, regina Elena”¹⁴.

Teza originii curtenești a epicii populare românești a fost susținută de N. Iorga în studiul său *Locul românilor în dezvoltarea vieții sufletești a popoarelor romanice* (1919) în contextul istoric particular al sfârșitului Primului Război Mondial, când Franța fusese aliatul de nădejde al românilor, într-un moment crucial al existenței lor, iar omul politic, diplomatul Iorga găsea de cuviință să demonstreze atașamentul nostru față de valorile romanității, să dovedească, fie și printr-un artificiu retoric, păstrarea neîntreruptă cu valorile culturale ale occidentului latin, chiar dacă acestea veneau la noi printr-o filieră slavă.

Un întemeietor în adevăratul înțeles al cuvântului a fost profesorul George Vâlsan, cu studii de geografie la București, elev al lui Simion Mehedinți, cu specializări la Berlin și la Paris, fiind primul doctor în geografie al Universității din București, profesor la Universitatea din Iași (1916–1919) și, după înființarea Universității din Cluj, la Cluj (din 1921), unde înființează Institutul de Geografie al acestei Universități și se află ca membru fondator al Muzeului Etnografic al Ardealului (1922). A pus bazele Societății Etnografice Române (1923) și ale primei Catedre de etnografie și folclor (1926) din România, a îndrumat primele doctorate în etnologie, revenind, din 1929, la București, ca titular al Catedrei de geografie fizică¹⁵. Dacă adăugăm la aceste sumare date biografice și faptul că s-a născut la București și a murit la Constanța, iar teza sa de doctorat a avut ca subiect *Câmpia Română*.

¹² *Dimensiunea umană a istoriei*, București, Editura Meridiane, 1986.

¹³ N. Iorga, *Caracterul comun al instituțiilor din sud-estul Europei (Le Caractère Commun des Institutions du Sud-Est de l'Europe*, Paris, 1929). Traducere din franceză de Paula Angelescu, București, Editura Valahia, Colecția „Rânduiala”, 2008.

¹⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 130.

¹⁵ Cf. Ion Cuceu, *Postfață* la G. Vâlsan, *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice*, Editate de Ion Cuceu. Prefață [de] Andrei Marga, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2001.

Contribuții de geografie fizică (1915), putem zice că, în scurta sa viață, George Vâlsan (1885–1935) a acoperit, fizic și spiritual, întreg spațiul românesc.

Cât privește calitatea sa de întemeietor, să luăm în considerație studiul său fondator – *O știință nouă: Etnografia* – care, la origine, a fost o conferință cu titlul *Datoriile noastre etnografice* ținută la Societatea Academică Română din Berlin, în 1911, și publicată în broșurile editate pentru „Școalele militare de infanterie”, în seria „Pentru mințile și inimile ostașilor noștri”, seria I, București, Tip. Universul, 1912, p. 23–40¹⁶. Ulterior, în formă definitivă, apare împreună cu *Menirea etnografiei în România*, Cuvântare la Societatea Etnografică Română din Cluj, la 24 ianuarie 1924, în volum, la Tip. Ardealul, Cluj, 1927¹⁷. Se vede, așadar, din această cronologie, că preocupările savantului de propășire a etnografiei în România erau anterioare actului Unirii din 1918, iar conținutul cercetării, așa cum îl prefigura Vâlsan acum 100 de ani, era axat pe cunoașterea „poporului” (echivalentul lui ‘ethnos’ din ‘etnografie’), considerat a fi „elementul cel mai întins și mai statornic din cuprinsul grupărilor omenești”, iar etnografia i se înfățișa ca „știința care dă icoana grupurilor etnice de pe toată fața pământului. Descurcă originea lor și făgăduiește să afle legile după care evoluează aceste grupări”. „Menirea” etnografiei era deci, în general, aceea de a descrie fenomenul, de a-i afla originile și de a-i surprinde evoluția. În cazul în speță al tinerei etnografii românești savantul propunea ca țintă „să descurcăm ființa etnică actuală și trecută a poporului românesc”, urmărind, deci, o anume eficiență în plan social și politic. De notat că, la vremea respectivă, Vâlsan atrăgea atenția asupra românilor din afara granițelor de atunci ale țării și anticipa, cu multe decenii, ceea ce în etnologie/antropologia sfârșitului de secol XX se va numi „anthropology at home” considerând că ținuturile românești sunt „colonia noastră cea mare, țara întinsă și misterioasă, desigur plină de multe surprinderi etnografice și care e însăși România!”¹⁸.

Călăuzit de asemenea principii, nu doar bine fondate științific, dar și încărcate de patosul cunoașterii spre binele poporului („Etnografia ... e un mijloc de educație națională”), G. Vâlsan anunța, în 1924, deschiderea unui curs de etnografie la Universitatea din Cluj, curs care va fi urmat, trei ani mai târziu de prelegerea magistrală a lui Romulus Vuia, *Etnografie, etnologie, folclor*. corespondentul, în timp, al cursului de deschidere ținut de Ovid Densusianu la Universitatea din București, *Folclorul – cum trebuie înțeles* (1909), actul de naștere al folcloristicii românești moderne, de la a cărui zicere se împlinesc, anul viitor, 100 de ani, prilej de recitare și de mai dreaptă cinstire, ca și acesta de acum, a scrierilor fundamentale ale disciplinelor etnologice românești.

¹⁶ Cf. G. Vâlsan, *op. cit.*, nota 1, p. 14: „Totuși progresul etnografiei în România a fost atât de încet, încât, fără a face nicio schimbare esențială [subl. aut.], am putut repeta aceeași conferință. în 1926, la Dej”.

¹⁷ Cf. *ante*, nota 1, p. 424.

¹⁸ G. Vâlsan, *op. cit.*, p. 19.

MANIFESTĂRI DE EDUCAȚIE NONFORMALĂ PRIN CULTURA ORALĂ

RODICA RALIADE

Ani de neobișnuită stabilitate pentru vestul și centrul Europei, etapa supranumită *la Belle Époque* a oferit toate condițiile favorabile impulsiei culturale, cercetării științifice și dezvoltării învățământului. „Frumoasa epocă”, moment al liniștii, prielnică dezvoltării și creativității, va dura de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în jurul anului 1918, când va fi întreruptă de Primul Război Mondial. Omenirea a avut răgazul să descopere și să folosească, în acele vremuri, avantajele fonografului, aeroplanului, automobilului, telefonului, mirajul cinematografului, metroul, noi viziuni artistice ș.a.

La începutul secolului al XX-lea, oferta culturală occidentală, cu expozițiile grupării *Sécession* sau cu scrisul „demolatorilor” de la *Jung Wien* încă nu-i putea interesa pe intelectualii români, care aveau înainte de război alte priorități, axate pe educația națională: promovarea unei culturi militante pentru cunoașterea temeinică a limbii și istoriei românești, formarea unor dascăli instruiți, ridicarea de școli, publicarea de reviste, cărți, culegeri de folclor, organizarea de societăți literare, cercuri culturale, periodice ș.a.

Ideologic, a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu prelungiri până la Primul Război Mondial, și-a avut rădăcinile în anii revoluțiilor pașoptiste. Emanciparea culturală a societății românești de atunci, în mare parte rurală, patriarhală, a prefigurat conturarea spirituală, înaintea celei politice, a statului român modern.

Fiecare generație de cărturari români a fost dominată de spiritul epocii și reprezentată de personalități care l-au înțeles și au acționat în sprijinul lui. „Generația de la 1840 având problemele ei de creațiune și unire a statului modern, cea de la 1870 urmărind consolidarea în spirit critic, iar cea de la 1900, unirea, factorul cultural merge mână în mână cu viața politică. Mai important decât toate principiile de diviziune este spiritul epocii de care ține seama arătata împărțire pe generații”¹.

Perioada dinainte și imediat următoare Primului Război Mondial, care coincide generației dintre 1900 și 1930, a avut în centrul ei ca figură reprezentativă

¹ D. Caracostea, *Gândurile care au prezidat la alcătuirea planului pentru bibliografia periodicelor noastre*, Arhiva Academiei Române, Dosar A-4, ms. românești, 1947, filele 46–56.

personalitatea lui Nicolae Iorga, un rezonator al tuturor curentelor și problemelor vremii și care va marca această etapă din istoria și cultura națională.

După 1848, spațiul cultural românesc a cunoscut și a căutat să aplice în Principatele Unite, ulterior în România, crezul și teoria pedagogului danez Grundtvig. Marele cărturar danez a demonstrat că o țară mică și în pericol de a fi desființată, cum era Danemarca în 1864, se poate salva prin educație și cultură. După al doilea război din Schleswig (în daneză: *Slesvig*), în 1864, Danemarca a pierdut Schleswig-Holstein în favoarea Prusiei. Țara era sărăcită, la un pas de a fi desființată. În asemenea împrejurări, Danemarca s-a salvat prin educație. Grundtvig a aplicat „iluminismul popular”, renumita *folkeoplysning*, care echivalează cu a aduce lumină oamenilor, un fel de educație și iluminare populară. Organizarea și dezvoltarea învățământului era reclamată nu doar de interese strict naționale, ci și de necesitatea dezvoltării comerțului și industriei, prin pregătirea unei clase de mijloc.

În privința Țărilor Române, aceeași ideologie, iluminismul popular, a stat la baza formării rezervorului uman necesar schimbărilor socio-economice și implicit politice, care au pregătit Marea Unire din 1918. Pentru a ne clarifica sensul conceptului de „iluminism popular”, cităm din lucrarea *Politica culturală și politica educațională* a prof. univ. Nicolae Săcăliș: „Din punct de vedere istoric există două aspecte ale cuvântului «iluminism». Întâi avem înțelesul capacității de a raționa și acela de supremație a rațiunii provenind din epoca iluminismului. Să fii iluminat în acest sens înseamnă să deții cunoștințe. În al doilea rând, există înțelesul de a te simți angajat și renăscut (provenind din epoca romantismului). Fiind iluminat în acest sens înseamnă a-ți lua un angajament emoțional puternic față de societate, cultură și față de problemele timpului tău. Conceptul de iluminism cuprinde deci o componentă intelectuală/rațională și alta emoțională/morală. Iluminismul popular ține de a doua categorie ca pornind de la oameni obișnuiți care se adună la un loc, fiindcă ei doresc să știe mai bine și mai multe lucruri și, de asemenea, vor să-și clarifice poziția lor în raport cu problemele timpului lor. De aceea, conceptul de iluminism popular implică rolul important jucat de mișcările populare (*grassroot movements*) și valoarea dreptului oamenilor de a decide ei înșiși ce doresc să învețe, în anumite împrejurări sociale și ideologice, și să decidă aceasta având totodată un anumit sprijin și subvenție din partea statului”². Pentru Grundtvig important era modul în care se învăța, precum și spiritul în care era condusă învățarea. Școala lui nu pune accentul pe cărți și teme pentru acasă, ci pe cuvântul viu, adică pe dialog și povestiri, cu alte cuvinte, se învăța prin viu grai, așa cum se transmite folclorul. În Danemarca, ideile lui Grundtvig au fost puse în practică, printre alții, de către pedagogul C. Kold (1816–1870), care considera, la rândul lui, că metoda esențială de învățare este povestirea și dialogul. Aplicarea practică a ideilor lui Grundtvig a avut un efect impresionant:

² Nicolae Săcăliș, *Politica culturală și politica educațională – La noi și în lume*, București, Asociația Universităților Populare din România, Universitatea Populară „Ioan I. Dalles”, 1997, p. 43.

în câteva decenii, Danemarca a reușit ca, dintr-o țară înapoiată și în pragul falimentului, să devină una dintre cele mai prospere din Europa și din lume, căci acest sistem de învățământ a format o clasă nouă, cea a fermierilor, cu importante urmări socioeconomice³.

Dar cine a fost Nicolai Frederik Severin Grundtvig? Un prelat și scriitor danez, care a trăit între 1783 și 1872, autor de psalmi, organizator al „înalțelor școli populare”. Admirator al vechii civilizații nordice, a făcut cunoscută mitologia scandinavă prin scrierile sale *Mitologia nordică* și *Scandinavia și declinul unei lumi eroice*.

Modelul educațional al lui Grundtvig se adresa adulților. Acesta va găsi adepți și în societatea românească, unde se remarcă o amplă mișcare de iluminism popular, începând cu prelegerile populare (conferințe) ținute de junimiști la Iași și până la ateneele populare locale, bibliotecile publice și alte instituții cu rol formativ. Importanța acordată educației adulților în Țările Române crescuse încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când avem de a face cu acest iluminism popular pedagogic de extracție nordică, respectiv daneză, dar care se intersectează cu iluminismul elitist și politic venit pe filieră franceză.

În lucrarea noastră vom prezenta aspecte ale educației naționale nonformale, aplicată de instituții fondate, în majoritatea cazurilor, ca urmare a unor eforturi particulare ale unor personalități ale epocii, sprijiniți de anonimi entuziaști și dezinteresați.

Contextul a favorizat instituția filantropiei⁴, operele de binefacere cu caracter social, educativ, cultural întreprinse de reprezentanți ai vechii boierimi, ca și ai burgheziei, bancheri, negustori, oameni cu avere, alături de aportul miilor de necunoscuți, care nu și-au dorit notorietatea, au inițiat și la noi educația poporului, în cadrul căreia cultura orală va ocupa un loc primordial.

Educația adulților din România a cunoscut de-a lungul timpului câteva etape marcate de apariția societăților culturale, ateneelor, bibliotecilor, universităților populare, presei în care s-au derulat programe culturale cu un rol hotărâtor în modelarea gândirii premergătoare constituirii statului național român modern, inclusiv prin transmiterea tradițiilor și valorilor culturale de patrimoniu material și imaterial ale neamului. Această pregătire a societății românești pentru marile evenimente din 1918 a continuat în intervalul dintre cele două războaie mondiale, cu ecouri socioculturale resimțite până în primele decenii de după 1948.

Societățile culturale și ateneele

Reputația și eficiența educativă a instituțiilor este legată de capacitatea de finalizare a proiectelor, de adaptabilitatea programelor la cerințele momentului.

³ *Ibidem*, p. 43.

⁴ Amintim doar pe George Păulescu, un fel de Mecena al acelor vremuri și, în același timp, unul dintre prietenii și binefăcătorii lui Eminescu.

Sub influența iluminismului popular occidental, până la începutul secolului al XX-lea, ca o sincronizare la realitățile sociopolitice locale, intelectualii români vor înființa instituții cu un important rol în educația adulților.

Un loc aparte îl ocupă Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, de la Sibiu, sub patronajul mitropolitului Andrei Șaguna. Înființată în 1861, Astra va depăși veacul al XIX-lea, activând până în 1946. Asociația își propunea să facă cu orice prilej *educație națională*, prin toate mijloacele: a întemeiat la sate școli pentru adulți, a editat și difuzat cărți și ziare, a înființat primele biblioteci satești și case culturale; a organizat conferințe, expoziții, a încurajat culegerile de folclor, premiindu-le pe cele pe care evaluatorii de atunci le considerau mai bine alcătuite, a înființat un muzeu etnografic și o editură, a tipărit *Enciclopedia română*, în trei volume (1898 – 1904), coordonată de Corneliu Diaconovici ș.a.

Scopul de a culturaliza un număr cât mai larg de români era îndeplinit de asociație și prin intermediul revistelor publicate, prin concursurile literare care promovau mai ales culegerile și prelucrările folclorice, dar și prin colecții precum „Biblioteca populară”, „Biblioteca tineretului” sau „Biblioteca profesiunilor industriale”.

Publicația *Astrei*, revista „Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”⁵, a reușit să apară câteva decenii, timp în care, după ani de căutări, a găsit forma de exprimare cea mai eficientă și potrivită momentului. Revista a fost fondată la Brașov în 1868 și a apărut până în 1946. Marele merit al redactorilor ei este acela de a fi avut curajul și înțelepciunea de a căuta statornic să se modernizeze. După zece ani de latinism asociat cu priorități acordate rapoartelor de activitate ale asociației, în urma criticilor aduse de Titu Maiorescu în „Convorbiri literare”, revista va adopta treptat ortografia Academiei Române. Publicul cititor, destul de restrâns până atunci, a devenit mult mai numeros. În paginile revistei au început să apară texte din folclorul bănățean și transilvănean, cules de I. Pop-Reteganul, Atanasie M. Marienescu, A. Bărsăneanu, Enea Hodoș, dar și balade din colecția lui V. Alecsandri, ca și descrierea unor obiceiuri, apeluri ale redacției pentru culegerea creațiilor populare. Revista a preluat chestionarul lingvistico-mitologic al lui B.P. Hasdeu, publicându-l în 1884 (nr. 19–20) și reluându-l în 1887 (nr. 15–16). Înnoirea publicației, prin introducerea de materiale pe înțelesul tuturor, înlesnea exercițiile de lectură și îmbogățea cunoștințele sătenilor. Era evidentă încercarea de formare a tinerilor și adulților prin lectura textului folcloric, dar și antrenarea intelectualității rurale, uneori chiar a unor țărani știutori de carte, în acțiunea de culegere a literaturii, credințelor și tradițiilor locale.

După Primul Război Mondial, revista „Transilvania” continuă să fie prezentă în viața culturală a noului stat, informând opinia publică despre activitatea

⁵ Tot ale *Astrei* erau și periodicele „Foaia poporului” și „Țara noastră”.

asociației. În 1931, revista trece sub conducerea directă a președintelui Astei, Vasile Goldiș.

Anul 1934, când publicația s-a transformat într-un buletin de tehnică a culturii, a fost un moment hotărâtor în orientarea tematică a revistei. Au apărut articole și studii interesante, unele relevante pentru educația nonformală prin cultură orală: Al. Dima, *Tradiția culturalizării maselor în Transilvania* (nr. 1/1934), Ion Breazu, *Teatrul țărănesc* (nr. 2/1934), Horia Petra-Petrescu, *Ion Pop-Reteganul* (nr. 2/1935) și G. Coșbuc, *propagandist cultural* (nr. 1/1936), Ion Agârbiceanu, *Astra în slujba unificării sufletești* (nr. 1/1937).

Educația adulților și tinerilor prin asociația Astra s-a făcut mai ales datorită sistemului de biblioteci, muzee, școli de adulți etc. Prin forma ei instituțională, revizuită și îmbunătățită periodic, a contribuit la îndrumarea și susținerea celor mai diverse manifestări ale vieții sociale, economice, cultural-științifice și artistice. De mare importanță se va dovedi înființarea așa-ziselor „despărțăminte”, create pentru a face prezentă activitatea societății Astra aproape pe întreg teritoriul Transilvaniei. Dacă în 1870 existau doar nouă asemenea „despărțăminte” (filiale), în 1918, anul Marii Uniri, ele erau în număr de 87. În cadrul acestora funcționau mici organizații, care, la rândul lor, cuprindeau mai multe sate, cu mii de membri⁶.

Pe plan local se organizau manifestări ce se bucurau de o largă participare a populației românești din Imperiul Austro-Ungar, cu invitați de pretutindeni, precum adunările generale organizate anual, de fiecare dată în altă localitate. Memorabilă rămâne, printre altele, adunarea din 1911, de la Blaj, datorită personalităților prezente, precum I.L. Caragiale, Nicolae Iorga, Iuliu Maniu, George Coșbuc, Octavian Goga, Ion Bianu, Simion Mehedinți, Șt. O. Iosif, Victor Eftimiu, Aristizza Romanescu, Petre Liciu, I.G. Duca, Aurel Vlaicu etc.⁷ Remarcăm disponibilitatea oamenilor de seamă ai momentului, de a răspunde invitațiilor asociației, conferind manifestării de la Blaj importanța cuvenită.

Asociația a promovat „o cultură populară”, o cultură destinată unor cercuri cât mai largi și mai diverse. Modelul societății Astra va avea ecou și, drept urmare, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea apar nenumărate instituții culturale care se adresau adulților; dintre acestea cele mai importante se vor dovedi ateneele și asociațiile cultural-artistice.

În Principatele Unite, sub ocârmuirea domnitorului Al. Ioan Cuza luau ființă, mai întâi la Iași (1860), apoi la București (1865), renumitele societăți culturale, cunoscute sub denumirea de „atenee”, după modelul celor din Spania, Italia, Germania, Franța etc., instituții care vor cunoaște o extindere ce cu greu ar fi putut fi anticipată.

⁶ Nicolae Peneș, Brândușa Negulescu, *Fundația Dalles (file de monografie)*, București, Asociația Universităților Populare din România, 1996, p. 42–43.

⁷ Marin Bucur, *O biografie a lui I.L. Caragiale (Opera vieții)*, București, Editura Cartea Românească, 1994, p. 452.

Primele forme organizate de educație ale adulților din România au fost societățile culturale denumite și atenee, care se remarcă la început prin conferințe pe teme diverse.

Încă din 28 ianuarie/9 februarie 1865, Societatea culturală „Ateneul Român” lua ființă datorită inițiativei lui Constantin Esarcu, V.A. Urechia și Nicolae Kretzulescu. Cu acest prilej, revista „Natura” nr. 2 din 1865, semna publicului larg începutul seriei de prelegeri populare din cadrul abia înființatului ateneu din capitala Principatelor Române Unite, prin care „toată lumea, oricare i-ar fi ocupațiile și oricât de puțin ar fi preparată, să poată să le asculte și să tragă din ele oarecare plăcere”. Sistemul de organizare al acesteia se va moderniza și diversifica prin înființarea de instituții culturale adiacente, precum „Societatea pentru învățatura poporului român” (1866), înființată de Constantin Esarcu, George Eustațiu și V.A. Urechia.

Domnitorul Carol I a asistat la conferințele Ateneului chiar în anul suirii pe tron, în seara de 17 noiembrie 1866. În aprilie 1868, Carol I a devenit președinte de onoare al Societății Ateneului Român. Inaugurarea clădirii Ateneului Român va avea loc după mai bine de două decenii, la 14/26 februarie 1888, în prezența Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta (Carmen Sylva). Ridicat după planurile arhitectului francez Albert Galleron, între 1886 și 1888, noul local avea un spațiu rezervat bibliotecii (aripa din str. Episcopiei), primul fond de cărți fiind donat de Scarlat Rosetti. Construcția s-a ridicat prin râvna aceluiași Constantin Esarcu, cu fonduri obținute prin subscripții publice. Până atunci, societatea își desfășurase activitatea într-un salon în casele lui Costache Ghica (str. Valter Mărăcineanu, la intrarea în Cișmigiu). Pe placa de bronz fixată pe consola bustului lui Constantin Esarcu, aflată în Rotonda Mare a clădirii Ateneului, sunt gravate cuvintele: „Act de mulțumire Domnului C. Esarcu”. Aici se află și lista celor care au făcut donații pentru ridicarea Ateneului, în frunte cu regele Carol I. Printre aceștia figurează numele unor personalități precum B.P. Hasdeu, Al. Odobescu, G. Sion, P.S. Aurelian, Gr. Tocilescu, G. Dem. Teodorescu ș.a.

„La vremea aceea, sala cea mare a Ateneului nu servea numai la concerte sau festivități, ci – fiind singura sală confortabilă din capitală – se organiza în fiecare an o stagiune de conferințe joia și duminica seara. Conferențiarilor veneau de obicei în frac, iar intrarea în sală – afară de loji – era gratuită”⁸.

Chiar dacă Nicolae Iorga își manifesta în 1899, într-o serie de articole publicate în „L'Indépendance Roumaine”, nemulțumirea în legătură cu prestările oratorice și științifice ale unor conferențieri și chiar față de comportamentul neadecvat al publicului, cu timpul vor fi depășite și aceste neajunsuri printr-o organizare mai atentă a conferințelor. Marele savant avea deplină dreptate când

⁸ Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieți. Amintiri*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 244.

susținea necesitatea utilizării de către vorbitori a unui limbaj pe înțelesul tuturor, pe teme care să intereseze un public cât mai larg⁹.

Cei interesați au putut audia în aula Ateneului Român din București, prelegeri pe teme diverse de la literatura națională la istoria patriei, de la economia națională (îndeosebi chestiunea țărănească în toată complexitatea ei), până la aspectele sanitare ale populației, cu implicațiile lor morale și psihologice, despre bănci, politică ș.a.

La Ateneul Român s-au rostit și prelegeri care au marcat istoria folcloristicii și etnografiei românești. Amintim conferința ținută de G. Dem Teodorescu despre Petrea Crețu Șolcan, lăutarul Brăilei, „ținută la Atheneu, Dumineca 11 Martiu, 1884, 2 ore p. m.”, după cum apare consemnată pe coperta broșurii publicate în același an la Editura Socec.

Scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea, avocat și mare orator al epocii, era prezent la toate întrunirile importante ale Ateneului Român, având, după cum spunea Vlahuță „*un cult pios pentru popor*” (de exemplu, conferința *Țăranul nostru și țăranul mizeriei*). După ce abordase în diverse intervenții *Raportul dintre agricultură și industrie*, deschidea la Ateneu, în 1886, o adevărată serie de prelegeri consacrate, de data aceasta, literaturii populare, respectiv poeziei și limbii. Discursul *Despre limba românească* s-a bucurat de un larg ecou în presă. În același an, va urma conferința *Retorica populară*, cu elemente concrete în analiza materialului folcloric. În mai multe localități din țară va vorbi despre *Logica în creațiunile populare* și *Logica în cântecele populare ale românilor*, pregătind de fapt, într-un anume mod, substanța discursului de recepție *Din estetica poeziei populare*, ținut în 1913, cu prilejul primirii sale ca membru al Academiei Române.

Bibliotecile populare

Profesorul Vasile Alexandrescu Urechia, deși un scriitor și un istoric prolific la vremea sa, a rămas în istoria literaturii române mai cu seamă prin activitatea de animator cultural. Absolvent al Facultății de Litere a Universității Sorbona și a Universității din Madrid, profesor și decan al Facultății de Istorie din Iași, senator, ministru al cultelor și unul dintre fondatorii Ateneului Român (1865), ca și al Societății Academice Române, mai târziu președinte al Academiei Române (1901), membru corespondent al Academiei Spaniole și al Muzeului Etnografic din Paris, V.A. Urechia rămâne în istoria culturii române mai curând ca fondator al primei biblioteci populare din România. El a donat orașului Galați peste 6000 de volume din biblioteca personală, înființând biblioteca populară care îi poartă numele. Evenimentul inaugurării bibliotecii, din ziua de 11 noiembrie 1890, a fost consemnat de un reporter al ziarului „Poșta”. Ca majoritatea bibliotecilor din acea vreme, pentru început biblioteca publică urma să-și desfășoare activitatea în localul

⁹ Nicolae Iorga, *Opere sincere și pernicioase ale unui rău patriot*, București, Editura Humanitas, p. 66.

Liceului „Vasile Alecsandri”, până la construirea unui local anume destinat. Cuvântul rostit de V.A. Urechia la deschiderea bibliotecii de la Galați ne dezvăluie nouă, celor de azi, încărcătura conotativă pe care o aveau în opinia sa conceptele de cultură, carte, rolul social al instituțiilor statului în domeniul educației naționale și patriotice: „Dar știți de ce cu atâta ușurință m-am despărțit eu de prietenii mei de 40 de ani, care mi i-am adunat cu atâta grijă și dragoste? Pentru că am văzut că statul românesc s-a hotărât să fortifice Galații, să-i apere de dușmanii din afară. Apoi așa m-am gândit eu că mai tare e cetatea în care cetățenii se apără cu învățătura, cu știința. Cartea este și dânsa armă puternică. La lumina și învățătura cărții se deșteaptă conștiința națională, iară deșteptăciunea conștiinței naționale este singura cetate care n-o răpune dușmanul. Să nu se piardă un minut din vedere că toate milioanele cheltuite de țară cu fortificarea Galaților ar fi zădarnice dacă, pe lângă acestea, nu s-ar lucra din răspuțeri și la fortificarea minții și a inimii locuitorilor din acest post înaintat al românismului în direcție din ce în ce mai națională, mai românească”.

Cel care fusese ministru ad-interim la Ministerul Instrucțiunii Publice, în 1860–1861, pleca în 1862 în Spania și Italia, cu scopul de a aduna documente pentru și despre România. La reîntoarcerea în țară, V.A. Urechia aducea cu sine 20 de manuscrise conținând câteva mii de file de istorie românească și un Catalog cu 181 de titluri de cărți străine (vezi BAR, Arhiva V.A. Urechia, X, varia 3). În căutarea argumentelor istorice, precum odinioară umaniștii de talia lui Miron Costin, Dimitrie Cantemir, spătarul Constantin Cantacuzino sau mai modestul, dar talentatul mănuitor al limbii române Ion Neculce, V.A. Urechia a făcut trimiteri și la informațiile istorice de sorginte orală. Deși nu se putea bucura de aceeași încredere pe care savanții o acordau documentului scris, cultura orală nu putea fi neglijată. Preocupările în acest sens ni le dezvăluie chiar culegerea lui V.A. Urechia de *Legende române*, tipărită în 1891.

Toate materialele aduse cu sine vor intra ulterior în fondurile bibliotecii populare fondate la Galați. Din 1894, Biblioteca Publică „Urechia” devine, indirect, depozit legal al statului, prin intermediul Bibliotecii Academiei Române: până în anul 1904, biblioteca din Galați primește, în acest fel, 22.035 de volume.

Din suplimentul nr. 3 și ultimul al *Catalogului general al cărților, manuscriselor și hărților*, apărut în 1901, ne dăm seama de volumul informațiilor puse la dispoziția cititorilor, urmărind notițele bibliografice, inclusiv cele referitoare la stampele și tablourile din depozitele bibliotecii. Din păcate, *Catalogul notelor muzicale*, cuprinzând peste 350 de notițe bibliografice, în stadiu de manuscris, s-a pierdut. Abia peste șaptezeci de ani s-a reușit completarea cataloagelor, prin publicarea *Catalogului lucrărilor existente în Biblioteca V.A. Urechia* (Galați, 1971), sub semnătura Constanței Bădic și Sorinei Codreanu, introducându-se în circuitul informațional național manuscrise, scrisori, ediții princeps conservate numai la Galați. Catalogul ne informează și asupra fondului de carte și de manuscrise cu conținut etnofolcloric. Domeniul etnomuzicologiei românești a beneficiat, cu câteva decenii în urmă, de o descoperire a cunoscutului

cercetător și autor de instrumente de lucru, Viorel Cosma, care, plecând de la acest catalog, va publica în 1976 [*Manuscrisul muzical*] *al cântecelor populare culese de V. Alecsandri, 1866–1880*, linia melodică fiind în notație muzicală modernă.

Prin tenacitate, cu sprijinul donatorilor și al autorităților locale, ca și al conducerii Academiei Române, a ministerelor din București, biblioteca publică „Urechia” reușise să-și diversifice activitățile sub forma cercurilor Universității Populare. La 15 noiembrie 1925 s-a făcut o analiză a activității bibliotecii, în a cărei ordine de zi au fost incluse: 1. Gestiunea bibliotecii pe anul 1924 și darea de seamă asupra activității ei și Universității populare pe acel an. 2. Intensificarea activității bibliotecii și a Universității populare prin: a) șezători parohiale; b) înființarea corului religios; c) înființarea de biblioteci la sate, în Covurlui, sudul Basarabiei și nordul Dobrogei; d) apariția unui organ de propagandă culturală. 3. Fixarea programului cercurilor Universității populare pe anul școlar 1925–1926¹⁰.

Diversificarea acțiunilor educative inițiate de Biblioteca Populară „V.A. Urechia” din Galați a inclus și înființarea cursurilor Universității Populare. Avatarurile prin care a trecut, de-a lungul timpului, această instituție gălățeană, etalon al învățământului pentru toate vârstele, au fost multiple. Prin strădania unor intelectuali care au dat dovadă de onestitate și responsabilitate culturală, prima bibliotecă populară românească și cercurile Universității populare au supraviețuit până în zilele noastre. Acestea au acordat importanța cuvenită valorilor patrimoniale, implicit culturii orale.

Societatea bucureșteană Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor

Un rol deosebit în răspândirea culturii naționale printre românii din toate provinciile istorice „de a-i face cunoscuți unii altora”, după cum avea să spună V.A. Urechia, l-a avut Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Timp de o jumătate de veac, între 1890 și 1940, aceasta a fost, alături de Ateneul Român din București, una dintre cele mai importante și mai active societăți culturale din România. Comitetul de inițiativă includea și intelectuali ardeleni, în frunte cu Ioan Slavici. Printre întemeietori se numărau Vintilă C.A. Rosetti (fiul omului politic și publicistului C.A. Rosetti, directorul ziarului „Românul”), istoricul Gh. Bogdan Duică, geograful, pedagogul și teoreticianul culturii Simion Mehedinți, traducătorul din literatura clasică George Murnu, filologul și esteticianul Mihail Dragomirescu, filosoful, pedagogul, academicianul și omul politic P.P. Negulescu și alții.

Strategia acestei Ligi Culturale bucureștene prevedea înființarea de biblioteci publice, săli de lectură și atenee populare, tipărirea de cărți populare, sărbătorirea marilor evenimente din istoria neamului, organizarea de conferințe despre continuitatea românilor pe acest teritoriu, cu argumente de ordin lingvistic, istoric,

¹⁰ Lucia Borș, *Biblioteca „V.A. Urechia” Galați*, în „Boabe de grâu”, nr. 3, 1932, p. 348–367.

cultural privind atât unitatea poporului român, cât și a desăvârșirii unității sale statale. Din 1893, Liga va înființa secții sătești care „au acționat prin manifestări caracteristice specificului populației pe care o viza: cursuri de alfabetizare, lectură în comun a unor broșuri, ziare, cărți, șezători tradiționale sătești, concursuri ale portului național etc., forme mult mai apropiate și necesare țăranului român”¹¹.

Din iunie 1908, principalul animator al Ligii a fost Nicolae Iorga, ales în acel an secretar general. Dacă în 1893 Liga avea 40 de filiale în țară, în 1907 ajunge la 50, pentru ca în anii premergători Primului Război Mondial să ajungă la 73, funcționând în majoritatea orașelor țării. Prin prestigiul de care se bucura Nicolae Iorga, Liga reușește să-și creeze secțiuni și în centre universitare din străinătate, la Paris, Berlin, Londra, Anvers, și să organizeze congrese unde s-a pus problema unirii politice ca factor esențial în păstrarea unității culturale a românilor. La 15 mai 1915 se desfășura la București Congresul românilor de peste hotare, urmat de întruniri populare la Iași, Galați, Craiova, prilej cu care, în discursuri înflăcărâte, s-au rostit îndemnuri la unire statală. Pragmatismul politic al Ligii se va materializa în perioada premergătoare Primului Război Mondial, ca și în anii neutralității românești, prin susținerea intrării în război a României, alături de puterile Antantei, pentru înfăptuirea visului unirii cu Ardealul. Adăugăm și un alt fapt explicit al obiectivelor politico-educative ale acestei organizații: din 1914, Liga culturală își schimbase titulatura în Liga pentru Unitatea Politică a Românilor.

Universitățile populare

Universitățile populare, apărute în țara noastră sub această denumire la începutul secolului al XX-lea, au reprezentat „treapta superioară în evoluția conceptului de educație permanentă a adulților. Indiferent de denumirile pe care le-au avut, de modul de organizare, de perioada mai lungă sau mai scurtă de timp în care au acționat, toate societățile culturale amintite și încă multe altele, și-au propus același scop principal: ridicarea gradului de cultură și de civilizație a poporului, a conștiinței sale naționale și politice etc. Universitățile populare sunt, de fapt, depozitarele valoroaselor tradiții ale acestui proces complex de instruire și educare a cetățenilor în afara cadrului instituționalizat...”¹².

Nicolae Iorga, prin înființarea Universității Populare de la Vălenii de Munte, lansa o nouă formă de educație în a cărei organizare practică se îmbinau orientarea vocațională și cea culturală propriu-zisă.

Cursurile au început la 1 iulie 1908, prima prelegere ținută chiar de marele istoric fiind intitulată *Romanitatea românilor*. În anul următor, 1909, cursurile au avut loc în luna august, în loc să se desfășoare în iulie, după cum fuseseră

¹¹ Maria Iltu, *Forme instituționalizate de educație populară în România 1859–1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 75.

¹² Nicolae Peneș, Brândușa Negulescu, *op. cit.*, p. 53.

programate. Anunțarea participării unui important număr de cursanți de peste hotare a determinat Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale să adreseze note informative miniștrilor Spiru Haret și Emil Costiniu, apoi chiar primului-ministru Ion I.C. Brătianu, despre activitatea profesorului Nicolae Iorga:

„Anul acesta, însemnătatea unor cursuri de vară, la care să se întâlnească studenții de pretutindeni ai aceluiași neam, va fi cu mult mai mare decât anul trecut.

1. Întreținerea puțin costisitoare;
2. Mulțimea și caracterul cursurilor predate de frunzașii mișcării naționaliste, și anume: N. Iorga, *Poezia populară a românilor*; A.C. Cuza, *Economia națională*, Dr. Sumuleanu, *Vinuri și miere*; Pașcanu, *Viața municipală a românilor*; N. Dobrescu, *Istoria bisericii române*; V. Bogrea, *Literatură universală*; V. Mihăilescu, *Românii și istoria omenirii*; Barberis, *Italia și relațiile ei cu țara noastră*; Delavrancea, *Conferințele naționaliste*; Dr. Manicatide, *Sănătatea poporului nostru...*¹³.

Tematica abordată în cadrul universității, așa cum reiese din Nota informativă a Siguranței, ne dezvăluie și creuzetul cultural al acestei instituții inițiate și conduse de o personalitate puternică, de excepție, precum Nicolae Iorga, al cărui prestigiu și putere de convingere explică ecoul activităților sale și neliniștea autorităților. Universitatea Populară de la Vălenii de Munte va deveni și nucleul unor așezăminte spirituale care s-au dezvoltat de-a lungul timpului, ca de pildă tipografia „Neamul Românesc”, Școala de Misionare, Teatrul de vară în aer liber (Teatrul Popular din București, devenit mai târziu, Teatrul Ligii Culturale).

În timpul Primului Război Mondial, mulți dintre cursanți au murit pe câmpul de luptă. „A fost prima izbândă faptică a școlii de educație a adulților de la Văleni, a ideilor semănate de-a lungul anilor de Nicolae Iorga, aici”¹⁴.

Redeschiderea cursurilor se va face abia în 1920, la Congresul de la Râmnicu Vâlcea. Era o perioadă de reasezare a țării în noile sale hotare politice, culturale și administrative. Deși inițial Universitatea Populară de la Vălenii de Munte a fost concepută ca un loc de întâlnire al profesorilor din Bucovina, în noile condiții, Nicolae Iorga va atrage la cursurile de vară intelectuali români din Balcani și conferențieri de la celebre universități europene. Tot după 1918, în cadrul Universității Populare vor fi organizate și cursurile pentru și despre cetățenii români de altă naționalitate, precum maghiari, germani, considerați de magister drept „stâlpi ai patriei comune”. Se abordau problematici dintre cele mai diverse domenii: literatură, istorie, geografie națională, gospodăria rurală și învoielile agricole, îndrumarea comerțului modern, sistemul dobânzilor bancare, ultimele teorii și metode din domenii științifice diferite.

La cursurile Universității de vară au conferențiat, fără deosebire de orientare politică, savanți, profesori, academicieni, specialiști în toate domeniile – pe tărâmul

¹³ *Ibidem*, p. 60.

¹⁴ *Ibidem*, p. 62.

științelor umaniste și al științelor exacte – intelectuali de renume care au împărtășit din experiența lor unui impresionant număr de cursanți. Conferențiarii sosiți din țară sau de peste hotare, printr-un stimulatv schimb de idei, au împărtășit auditoriului o viziune de ansamblu asupra culturii românești și străine, cu relaționări care fixau cultura română în context european și universal.

După moartea savantului, în 1940, cursurile s-au sistat și au fost reluate, cu intermitență, din 1968, iar din 1990 se desfășoară în fiecare an.

Profesorul Nicolae Săcăliș, într-unul din articolele sale, *Dalles: destin și istorie*, considera că universitatea populară deschisă de N. Iorga la Vălenii de Munte, în 1908, amintește de universitățile populare daneze, așa cum personalitatea marelui Iorga amintește de Grundtvig. Și unul, și celălalt sunt istorici, scriitori și oameni politici. Dimitrie Gusti, și el atras de iluminismul popular danez, a mers chiar în Danemarca și, entuziasmat de cele văzute, a declarat că „Grundtvig, la fel ca Prometeu, a creat o nouă specie de om”. Autorul articolului consideră că metodologic studiile etnologice de la noi au fost influențate de școala daneză: „Mișcarea echipelor studentești lansată de Gusti este, prin urmare, și un fel de adaptare românească a iluminismului popular danez (*folkeoplysning*) la condițiile de la noi”¹⁵.

Activitățile societăților literare și cele ale ateneelor se adresau atât cărturarilor de seamă ai neamului, cât și publicului larg, dornic să se familiarizeze cu anumite problematice, inclusiv cele legate de obiceiurile și folclorul național. Abordarea se făcea adesea din perspectiva științei popularizate, pentru a fi pe înțelesul tuturor.

Toate aceste atenee, societăți, biblioteci, universități populare, ca și formațiile corale, precum cele de la Lugoj, înființate de Dumitru Kiriace și continuate de Ion Vidu, urmăreau printre altele și dezvoltarea gustului pentru folclor, adesea prin promovarea unor forme de prelucrare a motivelor folclorice literare, muzicale și coregrafice.

A doua jumătate a secolului al XIX-lea e supranumită, în istoria literaturii române, epoca marilor clasici, care au fost implicați direct în marile evenimente culturale ale timpului. Perioadă de grație pentru națiunea română, știința și învățământul vor beneficia, în acele vremuri, de oameni de unică statură intelectuală.

Criticul, juristul, omul politic Titu Maiorescu, fondatorul Societății literare „Junimea”, creator de direcții culturale, a impus curentul criticist și revolta contra mediocrității, acordând o importanță deosebită formării atât a consumatorului, cât și creatorului de artă, fenomen posibil numai prin educație. Așa se explică insistența lui Titu Maiorescu pentru modernizarea învățământului național, inclusiv a educației adulților, care va începe prin prelegerile ținute de membrii Societății literare „Junimea”. Conferințele ținute de junimiști putem spune că au fost un prim reper în „administrarea”, sub aspect teoretic și educațional, a valorilor patrimoniale.

¹⁵ Prof. univ. dr. Nicolae Săcăliș, *Dalles: destin și istorie*, în „Tricolorul. Ziar popular, creștin și european”, 1262, 19. 05. 2008, p. 2.

Spiru Haret, matematicianul, sociologul, pedagogul, academicianul și omul politic, primul român care a obținut la Paris titlul de doctor în matematică, l-a urmat pe Titu Maiorescu la șefia Ministerului Educației. Marele matematician va deveni Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice între 1897 și 1899, 1901 și 1904. Lui îi datorăm reorganizarea pe baze moderne a învățământului de toate gradele. În vechiul regat, putem spune că o activitate concretă, sistematică pe direcția educației populare se poate consemna abia odată cu Spiru Haret. Cărturarul și omul politic Spiru Haret s-a remarcat ca inițiator și organizator al activității extrașcolare a învățătorilor rurali, având ca scop ridicarea nivelului cultural și economic al țăranilor adulți prin cursuri de alfabetizare, prin răspândirea de cunoștințe de cultură generală, de agricultură, prin organizarea obștiilor sătești, a băncilor și cooperativelor țărănești. Adept al opiniei că educația se face „nu în mod parțial, ci îmbrățișând populația întreagă până în straturile ei cele mai profunde”¹⁶, va reuși inclusiv să promoveze o revistă și o bibliotecă cu scop declarat educațional pentru adulții din păturile sociale cu venituri medii și submedii, anume revista „Albina” (1897) și biblioteca „Steaua”.

În urma propunerii aceluiași Spiru Haret, pentru sprijinirea muncii didactice, în special a învățătorilor, se înființează în 1900, Societatea „Liga învățământului”. Deosebit rămâne momentul în care la București a inițiat un așezământ de cultură, pentru adulți. Revista „Albina” va consemna acest eveniment: „În anul 1910 s-a deschis în Capitală o școală unde profesorii de seamă dau învățătură mai înaltă oamenilor în vârstă. Acestei școli i se zice Universitatea Populară”¹⁷. Un an mai târziu, inițiatorul dispărea prematur. Ca un omagiu adus acestui pionier al educației nonformale românești, așezământul se va numi Universitatea Populară „Spiru Haret” (București). Aceasta se deosebea de cea de la Vălenii de Munte, atât prin scopul propus, cât și prin nivelul de pregătire al cursanților. În timp ce Universitatea din București era deschisă unor persoane care abia deslușeau buchea cărților, urmărind emanciparea spirituală, care să o determine pe cea economică, universitatea din Văleni se adresa intelectualilor, cultivarea ideii naționale determinând lupta pentru Întregire și pentru afirmarea României în lume. Cele două verigi educaționale erau prinse în acel lanț al ridicării sociale prin civilizație și cultură autohtonă.

Universitatea Populară București Cercul Tinerimii

La 1 aprilie 1915, din inițiativa unor tineri intelectuali, lua ființă la București Cercul Tinerimii, societate culturală a cărei activitate era orientată mai ales spre locuitorii cartierelor de la periferia capitalei, spre micii funcționari sau ucenicii din

¹⁶ Nicolae Peneș, Brândușa Negulescu, *op. cit.*, p. 70.

¹⁷ *Ibidem*, p. 70.

atelierelor muncitorești. Animatorul Cercului Tinerimii, preț de mulți ani, a fost Constantin Georgescu-Goești (1888–1976), care ulterior va deveni directorul Universității Populare București (Arhivele Naționale, Fondul UPB. Dosar nr. 7/1949, f. 21)¹⁸.

La Arhivele Naționale se află un impresionant număr de documente depuse în 1976 de familia lui Constantin Georgescu-Goești. Printre manuscrise se găsește și mărturisirea lui Constantin Georgescu-Goești despre înființarea faimosului cerc. Autorul își amintește plimbările făcute pe înserate, pe malul Dâmboviței, până pe cheiul gârlei, în dreptul fostelor uzine „Le Măitre”, actualmente Timpuri Noi, când a fost surprins să audă niște voci tinere, interpretând melodii la modă: „am fost plăcut impresionat auzind un cor de tineri cântând pe malul Dâmboviței. Intrând în vorbă cu acești tineri, mi-au spus că sunt ucenici la diferite întreprinderi și ateliere, că locuiesc prin apropiere și că seara, după serviciu, se adună la pod și petrec până se înnoptează cântând și spunând glume. Au format un cor și o mică orchestră de mandoline.

– Dar când plouă, unde vă duceți?

– Sub podul Dâmboviței!

– Dar iarna ?

– La nea Mitică Marinescu, bărbierul, afară de sâmbătă seara și duminică dimineața când are clienți.

– Nu s-ar găsi un loc mai potrivit pentru acest scop?” (Arhivele Naționale, Fondul UPB. Dosar nr. 7/1949, f.77)¹⁹.

Mai apoi, tinerii vor începe să se adune în parohia părintelui Păunescu, de la Biserica Căramidari, din Strada Piscului, sub clopotnița bisericii. Părintele i-a primit cu dragă inimă, căci tinerii muncitori erau fiii enoriașilor. Din paginile manuscrisului se desprinde un București plin de viață, care știa să trăiască și să se bucure prin dans, poezie, muzică, tinerii găsind răgaz pentru petreceri cu lăutari și chermeze unde se dansa și se cânta până la ziuă.

„Numind această mică grupare Cercul Tinerimii, i-am mutat sediul provizoriu, de sub podul Dâmboviței sub Turnul Bisericii Căramidari, iar în timp de ploaie într-o mică chilie din turn. Tot provizoriu, mi-am zis eu. Ne întâlneam la noul sediu. Ei glumeau, cântau și ... discutau. Eu îi ascultam și amestecam în conversația mea știință, literatură, artă, care deșteptau în sufletele și mintea lor scânteii și dorința de a ști. Cu timpul am format un mic program și am hotărât ca să invităm la execuția lui – duminică după masă, părinții și rudele, cunoscuții și cât mai mult tineret din mahala. Așa s-au născut șezătorile populare de cartier” (Arhivele Naționale, Fondul UPB. Dosar nr. 7/1949, f. 2–4)²⁰.

Constatăm că mărturiile lui Georgescu-Goești reprezintă un document legat nu doar de istoria și rolul Cercului Tinerimii, ci și de contextul în care a luat ființă,

¹⁸ *Ibidem*, p. 74.

¹⁹ *Ibidem*, p. 77.

²⁰ *Ibidem*, p. 78.

de viața educativ-artistică a cartierelor bucureștene, de atracția exercitată asupra tinerilor de adunările cercului.

Localul ales se va dovedi prea mic și inadecvat spectacolelor și întrunirilor, așa încât Constantin Georgescu-Goești va interveni și va obține sprijinul Ministerului Învățământului, care aprobă desfășurarea activităților în unele săli de clasă; așa a fost școala Tunari, unde directorul le va da un ajutor neprecupețit. Noul spațiu a permis diversificarea activităților.

„Programul de pe chei îl depășisem și acum el se compunea din: o conferință, recitări, coruri și orchestră, bine preparate! În plus, cursuri și conferințe [...] se țineau regulat seara, în strada Academiei nr. 1.” (Arhivele Naționale, Fondul UPB. Dosar nr. 7/1949, f. 2–4)²¹.

Din însemnările aceluiași Constantin Georgescu-Goești aflăm că în timpul războiului, la Iași, unde se retrăsese marea majoritate a intelectualilor români în timpul ocupației germane și austro-ungare din 1916, a continuat să programeze conferințe, în fiecare duminică, păstrându-se astfel contactul cu normalitatea prin transmiterea de cultură.

Datorită stăruințelor sale, la revenirea în București, Cercul Tinerimii își va relua activitatea în august 1919. Scopul primordial al organizației rămăsese acela de atragere a tinerilor din cartierele bucureștene periferice, ca și din marile fabrici înființate în capitala României. Remarcăm afirmația: „Scopul principal era lupta împotriva ideilor bolșevismului, dar și de educare civică, cetățenească a tineretului, atragerea lui spre marile valori spirituale, cultivarea dragostei față de trecutul istoric...”²²

Problema spațiilor îl determină pe tenacele animator cultural să se adreseze nu numai unor instituții de cultură, ci și direcțiunii Atelierelor C.F.R., cea mai importantă platformă industrială a zonei unde activa cercul.

Constantin Georgescu-Goești mărturisește, într-o scrisoare adresată la 25 decembrie 1921 președintelui Ateneului Român, că a ales pentru activitatea Cercului Tinerimii două cartiere muncitorești, unde oamenii locuiesc în mase compacte, Grivița Nouă (locuințele CFR) și R.M.I., Cartierul Grant, pentru a instala o scenă de teatru, un cinematograf, unde urmau să cânte corurile, orchestra și să joace echipa de teatru. Pentru a strânge fondurile necesare acestui proiect, se hotărâse organizarea unui festival, patronat de Octavian Goga, pe atunci Ministrul Cultelor și Artelor. Autorul epistolei cerea ministrului aprobarea de folosire a spațiului Ateneului Român.

Cu o cerere similară, neobositul Goești se adresa directorului general al C.F.R., de data aceasta pentru a pune la dispoziția muncitorilor și meseriașilor din atelierele ceferiste ale zonei, cantina Atelierelor Grivița Nouă, unde urmau să se inaugureze cursurile Universității Populare „Cercul Tinerimii”. În sala de mese de la Grivița Nouă cursurile și conferințele universității erau urmate de șezători

²¹ *Ibidem*, p. 78.

²² *Ibidem*, p. 81.

populare, spectacole de teatru, muzică vocală și instrumentală, dans, proiecții cinematografice, cu intrarea gratuită.

Universitatea Populară „Spiru Haret” și Cercul Tinerimii, condus de Constantin Georgescu-Goești au reprezentat nucleele Universității Populare București, înființată în mai 1922, ca urmare a unificării celor două instituții. Din acel an, Constantin Georgescu-Goești va depune eforturi deosebite pentru dezvoltarea tinerei universități, al cărui director, cu mici întreruperi, va fi până în anul desființării ei de către regimul politic instalat la putere după 1948.

Trebuie să amintim că tot în 1922, pe lângă Primăria capitalei lua ființă Asistența Culturală și Morală pentru Masele Muncitorești, primul organizator al acesteia fiind numit același Constantin Georgescu-Goești. A lucrat la Asistența Culturală până în clipa în care imixtiunea oficialităților de după 1948, care au încercat deturnarea politică a activităților culturale, l-au determinat să renunțe la pasiunea vieții lui, culturalizarea tinerimii.

Ne impresionează abnegația acestui animator cultural modern, continuator al spiritului din perioada anterioară Primului Război Mondial. Lectorii pe care îi invita, uneori, la două conferințe în aceeași zi, până la urmă cedau înduioșați de argumentele lui. Aflăm, de pildă, tot din jurnalul scris al lui Goești, că I. Simionescu i se plângea: „Nu mai pot, domnule Goești. Într-o zi, două conferințe! La 5 la Fabrica de Tutun și la 6 ½ la Chibrituri! Și totuși venea. La plecare spunea: Deși m-ați oboșit, totuși, mi-ați procurat mare plăcere”. Existau și întâmplări comice. De pildă, unul dintre conferențieri, bătrânul ziarist I. Teodorescu, când se îndrepta spre sala de curs, era întâmpinat în stradă de instrumentiștii Cercului care îl conduceau cu alai și muzică până la sala de conferințe, stârnind lumea și câinii din cartier (Arhivele Naționale, Fondul UPB Dosar nr. 7/1949, f. 6)²³.

Monografia dedicată Fundației Dalles, la care am făcut referire, reface „geografia” spațiului bucureștean în care era prezent Cercul Tinerimii, ulterior Universitatea Populară. De la Atelierele Grivița Nouă, str. Matache Măcelaru, Școala Clementa, Fabrica de Chibrituri, Obor, Liceul „Gh. Lazăr”, până în Floreasca și Dudești, conferențierii băteau drumurile capitalei, la solicitările organizatorului. Începând încă din 1916, apăruseră și cursuri serale, ceea ce impunea, din partea lectorilor, un efort suplimentar.

Notițele lui Goești readuc în atenția cititorilor o lume cu oameni și fapte, cu locuri și nostalgii. Proiectele culturale se materializau numai datorită unor intelectuali de renume sau dintre cei a căror amintire se pierde în negura anilor. Cercetătorii interesați de folclorul urban și de formele de manifestare ale acestuia în perioada interbelică trebuie să-i restituie lui Constantin Georgescu-Goești locul care i se cuvine, prin realizarea unor lucrări consacrate vieții și activității sale.

Nonformalul educativ al acestor Universități populare, cercuri, societăți etc. era construit pe relația scris–oral, informațiile fiind transmise, în majoritatea

²³ *Ibidem*, p. 89.

situațiilor, verbal, prin prelegerile susținute de personalități ale culturii și învățământului românesc. Aceștia comunicau auditoriului cunoștințele personale, acumulate în urma procesului de instruire instituționalizată. Extrem de diversă tematic, asigurându-i-se o largă popularizare, *problematica teoretică centrală era legată de identitatea cultural-națională*. Cărturarii vremii argumentau și răspândeau, prin conferințe, informații despre originea și unitatea limbii și a poporului român, pe baza documentului istoric scris, a celui lingvistic-etimologic, arheologic și *de cultură orală*; ideile erau promovate pe înțelesul tuturor ascultătorilor. Un loc aparte l-au ocupat *spectacolele populare*, care se adresau, dar și cooptau, un mare număr de participanți din mediul rural sau urban, în funcție de locul unde activa respectiva instituție. Toate acestea urmăreau modelarea memoriei colective prin mesajul artistic al textului, muzicii, dansurilor și obiceiurilor populare, formă de educație culturală cu caracter național. Cei implicați în rețeaua instituțiilor de acest gen au făcut „misionarism cultural”, apelând adesea la cultura orală nu doar ca argument științific, ci și sentimental, cu ecou emoțional.

În ciuda rezervelor exprimate în legătură cu metoda de abordare a patrimoniului cultural oral în cadrul acțiunilor acestor organizații, societăți, asociații ș.a., trebuie subliniat faptul că inadvertențele sunt explicabile, pe de o parte, prin lipsa de maturitate a domeniului și a nesiguranței științifice a celor care îl abordau. Pe de altă parte, mulți dintre cei care apelau la folclorul și tradițiile românești o făceau, declarat, cu scop național, poziție tradusă prin acțiuni de scoatere a fenomenului folcloric din context și prezentare a lui prin spectacole. Simultan, existau și abordări științifice cu scop estetic, lingvistic, istoric, inclusiv socio-politic (conferințele). Ambele forme erau promovate atât de formalul școlar (vezi manualele), cât și de nonformal.

Spiritul iluminismului popular, care a generat nenumăratele și diversele instituții de educație permanentă pentru adulți, a conturat personalitatea culturală a câtorva generații care au contribuit la realizarea României Mari și la perpetuarea unor valori perene ale neamului. În perioada interbelică, acest gen de acțiuni va prolifera. Dimitrie Gusti la București, Virgil Bărbat la Cluj și echipa coordonată de T. Brăileanu la Cernăuți vor desfășura ample proiecte de educație pentru adulți, cu scopul de a ridica nivelul cultural, economic și de pregătire sanitară a populației României, cu accent deosebit pe populația țărănească (în proporție de 82% din populația țării, la acea dată).

Rămâne remarcabilă solidaritatea, unitatea de idei a intelectualității în formarea caracterelor prin educație și cultură formală și nonformală. În această ecuație au intrat tradițiile și obiceiurile strămoșești, folclorul, dar nu neapărat folclorul genuin. Prelucrarea motivelor folclorice va juca un rol extrem de important în trăirea sentimentului demnității naționale, la plămădirea aceluia factor moral de rezistență românească în fața vicisitudinilor istorice prin care va trece neamul românesc în secolul XX, de la Primul Război Mondial, până la anii postbelici ai rezistenței anticomuniste.

BIBLIOGRAFIE

- Aiftincă, Marin, *Ateneul Român și regenerarea culturală a patriei*, în „Memoriile Secției de științe istorice”, seria IV, tomul XI, București, Editura Academiei R.S.R., 1986.
- Borș, Lucia, *Biblioteca „V.A. Urechia” Galați*, în „Boabe de grâu”, nr. 3, 1932, p. 348–367.
- Bucur, Marin, *O biografie a lui I.L. Caragiale (Opera vieții)*, București, Editura Cartea Românească, 1994.
- Caracostea, Dimitrie, *Gândurile care au prezidat la alcătuirea planului pentru bibliografia periodicelor noastre*, în Arhiva Academiei Române, Dosar A-4, ms. românești, 1947, filele 46–56.
- Dan, Petre, *Asociații, cluburi, ligi, societăți*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Dobre, Al., *Reviste românești de folclor și etnografie. Rolul lor în orientarea și promovarea cercetărilor în domeniul culturii populare*, în „Revista de etnografie și folclor”, tom 42 (1997), nr. 1–2, p. 91–106.
- Hangiu, Ion, *Dicționar al presei literare românești (1790–1982)*. Argument de Ion Dodu Bălan. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Iorga, Nicolae, *Opinii sincere și periculoase ale unui rău patriot*. Traducere, introducere și note de Andrei Pippidi, București, Humanitas, 2008.
- Itu, Maria, *Forme instituționalizate de educație populară în România 1859–1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- Peneș, Nicolae, Brândușa Negulescu, *Fundația Dalles (file de monografie)*. București, Asociația Universităților Populare din România, 1996.
- Petrovici, Ion, *De-a lungul unei vieți. Amintiri*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
- Săcăliș, Nicolae, *Politica culturală și politica educațională – La noi și în lume –*, București, Asociația Universităților Populare din România, Universitatea Populară „Ioan I. Dalles”, 1997.

EDUCAȚIA ÎNTRE CRITICISM ȘI „MODĂ”

OCTAVIA COSTEA

Inițiativele țărilor europene privind educația pe tot parcursul vieții reflectă un moment punctat, care persistă în aria specifică fiecărei țări, constând în *validarea învățării în societate*, și sunt intrinsec legate de *calitatea educației continue*. Calitatea este un termen utilizat frecvent în documentele de politici educaționale actuale, în textele normative și în limbajul cotidian. Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO) și Fundația Europeană pentru Managementul Calității (EFQM) recomandă două criterii principale pentru definirea calității, respectiv, focalizarea pe utilizator și pe produse. Creșterea calității se realizează însă nu numai prin măsuri operaționale la nivelul sistemelor, ci și prin intervenții la nivelul local, respectiv, sistem de învățământ și școală. Aceste două planuri de intervenție într-o societate sunt analizate sub aspect critic încă din secolul al XIX-lea, iar atenția gânditorilor se îndreaptă spre cauzele clivajelor dintre acestea două, în condițiile în care problema educației pentru toți și peste tot era bine punctată.

Pentru a creiona un tablou critic al evoluției educației din 1918 până astăzi, luăm în considerare percepțiile unor personalități implicate în emanciparea și în educația societății românești, utilizând surse documentare primare și secundare. Elementele critice învederate ne sunt de ajutor în a descifra tendințe pozitive și negative din planul conceptual și din planul operațional al educației, precum și bune practici sau efecte perverse mai mult sau mai puțin încryptate și transmise în tradiția școlii și în practica socială din societatea românească.

Criticismul secolului al XIX-lea

Gh. Barițiu (1860) inițiază un program de educație continuă care constă în alcătuirea de lucrări etnografice și de folclor, răspândirea cunoștințelor moderne de agricultură, de silvicultură, de pomicultură, de horticultură. La propunerea lui V.A. Urechia și M. Kogălniceanu în localul școlii de artă din Iași se înființează prima școală de adulți, cursuri serale și duminicale pentru ucenici, calfe și tineri ce nu au urmat școala primară.

Titu Maiorescu se înscrie în direcția critică și autentică a tradiției în cultură: „O primă greșeală, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este încurajarea blândă a mediocrităților”. Al doilea adevăr: „forma fără fond nu numai că nu aduce

nici un folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură”¹.

„Moda” în pedagogie

Perioada de după cel de Al Doilea Război Mondial este o perioadă de efervescență, în sensul consolidării statului român și prin participarea dinamică la spațiul cultural european.

Factori culturali, în viziunea pedagogului G.G. Antonescu, sunt determinanți ai doctrinelor pedagogiei moderne și sunt legați de: concepția filosofică a bisericii creștine medievale – supranaturalismul și dualismul (din punct de vedere metafizic și etic) și omul este ființă fragmentată; reînvierea clasicismului – izbucnirea vieții integrale nu este o revoluție, ci mai mult o evoluție; Renașterea – revenirea la cultura clasică, perioada de înflorire, individualism accentuat, caracter aristocratic, caracterul estetic al culturii, concepția hedonistă; Reforma religioasă – descătușarea conștiinței; clasicismul național – avânt, succesiunea suveranității în cultură; știința pozitivă și filosofia.

Urmările factorilor culturali asupra pedagogiei moderne se regăsesc în programul de învățământ care se compune din: cultura antică, reprezentată de curentul umanist; cultura religioasă; cultura națională; știința pozitivă. Metoda școlară are trei caracteristici: principiul potrivit căruia învățământul are rolul de a dezvolta inteligența elevului prin exercițiu, deci prin acțiune, ceea ce constituie principiul culturii formative și începutul școlii active; principiul intuiției; metoda care cere conexiune strânsă dintre inducție și deducție. Toate corelațiile, luate împreună, alcătuiesc o paradigmă de cultură generală robustă, cu implicații în practica cotidiană și în acțiune, prin care se fundamentează dezvoltarea personală și socioprofesională a individului.

În pedagogie, tendințele spre variație se înscriu în curente principale și sunt produsul evolutiv al unor principii anterioare, tendințele sunt „la modă” și converg spre exagerare, superficialitate și exclusivism. Riscurile pe care le incumbă „sincronizarea” sunt just percepute în tradiția criticismului european și românesc. Protestul pedagogului G.G. Antonescu este împotriva *fardului pedagogic* și *fardului intelectual*: „Moda a pătruns în cultură prin două faze: mai întâi, cultura în modă, apoi, moda în cultura, pe principiul reacțiunii” și „Moda, această boală cronică a societății a devenit mai violentă, deci mai periculoasă, acum după război. Faptul e ușor explicabil dacă avem în vedere că într-un sistem nervos slăbit – din cauza războiului – impresionabilitatea e foarte accentuată în periferie, iar puterea de rezistență și reacțiunea inhibitoare foarte redusă la organul central”².

¹ Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 82.

² G.G. Antonescu, *Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, București, Editura Cartea Românească, S.A.R., 1924, p. 6.

Formele instituționale

Formele instituționale din perioada dintre cele două războaie mondiale sunt universitățile populare, deschise, la distanță și centrele de formare a adulților care sunt create cu scopul integrării acestora în climatul social și al obținerii unui comportament social structural modificat din partea acestora. Oferta educațională este largă și constă în: capacitate sporită de autoperfecționare; conținuturi de reconversie profesională; existența mijloacelor proprii de autoevaluare; lărgirea ariei de cultură generală; orientare spre economia de piață: gestiune economică și manageriat; toleranța etnică și religioasă, dezvoltare personală și respectul pentru fiecare individ; importanța educației pentru mediu; infrastructură și mijloace materiale pentru educația adulților, biblioteci; valorizarea dimensiunii educative prin dezvoltarea și întărirea virtuților sociale în instituții, muzee, expoziții etnografice; implicarea intelectualilor: profesori, medici, magistrați, avocați, agricultori, industriași, ofițeri, preoți; caracterul atractiv și adaptiv al activităților de educație nonformală / informală.

Dimitrie Gusti argumentează și fundamentează practic un sistem dinamic de instruire-educare a locuitorilor din satele românești, bazat pe cerințele de educație ale țăranului român și pe specificul românesc. Viziunea lui Dimitrie Gusti este anticipativă și emancipativă, pentru o Românie europeană democratică: cunoașterea, studierea (monografierea) satului trebuie să pregătească acțiunea culturală multiplă și diversă; acțiunea culturală se bazează pe școala satului, inspirată din „regionalismul sociologic” – programă specială, care să le permită să se atașeze grupului, să-și înțeleagă rostul în comunitate; viața satului cuprinde medii economic, social, promovarea unor relații corecte, morale, a spiritului civic; prin „școala superioară țăărănească” se pregătește elita gospodărilor satului, este școala regiunii care contribuie la dezvoltarea locală; unitățile sociale utilizate în structurarea studiului și acțiunii educative: neamul, familia, gospodăria, biserica, școala, primăria, moara, stâna, cârciuma, vecinătățile, cooperativa, ceata de feciori, ceata de copii, șezătoarea. Obiectul studiului și acțiunii este *totalul social*: sociologia (studiază și explică faptele), etica (oferă un sens și propune valori), politica (oferă un sistem de mijloace)³.

Istoria societății românești este legată de *educația comunitară* a adulților din satele românești: Spiru C. Haret – școlile de sericicultură, de cojocărie, valorificarea folclorului, medicina populară; Stanciu Stoian – Școala Superioară Țărănească de la Târgu Fierbinți, azi, jud. Ialomița; Gh. T. Dumitrescu – Școala Țărănească de la Poiana Câmpina, jud. Prahova; E. Neculau – Universitatea Țărănească de la Ungureni, jud. Botoșani; Leon Țopa – Universitatea Țărănească de la Roșu Stânca, Cernăuți etc.

³ Dimitrie Gusti, *Scrisori pedagogice. Pedagogia secolului XX*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

Învățământul deschis, descentralizat și autonom

Nicolae Iorga (1931) militează pentru un învățământ deschis, descentralizat și autonom, implicat în comunitatea locală, votat consensual de către toate partidele, „din singura dorință de a da națiunii mijloacele unui progres corespunzătoare trebuințelor epocii noastre”. Nicolae Iorga reiterează contribuțiile proiectelor miniștrilor educației, precum D.A. Sturdza – școala este o instituție publică organică, care are un singur și unic fundament, statul, un singur și unic scop, întărirea și asigurarea lui în viitor; Spiru C. Haret – înlăturarea superfluidităților prin introducerea simțului lucrurilor; proiectele lui P.P. Negulescu și Ion Petrovici – grija de a introduce un spirit nou, introducerea lucrului manual necesar omului complet; proiectele lui Angelescu reiau bazele educației de la 1864, iar cele ale lui Mehedinti, apropierea școlii de țăran⁴.

„În general, se poate observa că scopul școlii primare și secundare, formând de fapt un bloc, nu e unul singur, ci dublu (afară de scopurile false ce i s-au dat), și anume: pregătirea omului complet, care să nu se încurce în viață, ci s-o înțeleagă, s-o domine și s-o sporească și, al doilea, omului nobil, bun, energic, dar drept, luptător, dar milos, în locul fiarei pe care o crea vechiul învățământ pur științific și numai real și care a dat pe rând bestia de câștig, bestia de război și bestia de sport”⁵.

Așadar, între modernitatea și realitatea societății românești, există politici educaționale anticipative, vizionare, dar, în același timp, sunt erodate de tendințele false, de „superfluiditatea” din educație, mai ales, în opțiunea excesiv pozitivistă, în demersurile de operaționalizare și în aspectul integrativ concret.

Ideologizare, sectorializare, intrasectorializare

În perioada comunistă, tendințele false și superflue se adâncesc prin ideologizare, sectorializare și intrasectorializare, în evidența lor, devin „forme fără fond” rupte agresiv de contextul specific național și de tradițiile anterioare din educație. Conceptul de „cultură de masă” merge, mai degrabă, spre depersonalizare și uniformizare, în pofida racordării totale și instituționalizării educației, în special, deoarece orice ideologie se sprijină pe instituții, nu pe oameni.

Contextul exogen devine eterogen, destructurat, rigid și analitic, în condițiile în care viziunea holistică și pragmatică domina sistemele de educație occidentale europene: politico-social – structura pe clase, structuri ierarhice, contribuție socială și culturală; sociologic – reproducție culturală și socială, destructurări/restructurări, mobilitate socială prin învățământ, relația învățământ/producție; economică – planificarea sectorială în vederea reproducției forței de muncă; investiții materiale

⁴ Cf. Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

⁵ Vezi Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 168.

și valorice în învățământ nelegate de analiza cost-beneficiu a proiectelor, a reformelor, a acțiunilor; persistența reală, dar nu scriptică, a problemelor legate de pierderi în școlaritate – repetenție, abandon, neintegrare în muncă; utilizarea necorespunzătoare a personalului, fluctuații de personal și elevi; problema costurilor negative și participarea învățământului la sporirea productivității în viziune planificată și intrasectorială.

Contextul endogen este intrastructurat, analitic, pierde relele sociale în favoarea relelor instituționale sau instituționalizate: la nivel pedagogic – durata de școlarizare este pe niveluri de învățământ în piramidă, cu sistem de concursuri și de examene; psihologic și medical – asigurarea condițiilor de sănătate, condiții pentru limite de vârstă, standarde pentru durata și structura zilei de școlarizare, a duratelor și a perioadelor de vacanță, evaluarea situațiilor elevilor cu CES; ergonomic – asigurarea condițiilor de locuit și de studiu pentru elevi, studenți și cadre didactice, asigurarea condițiilor de iluminare, de încălzire, dimensionarea claselor, a școlilor, asigurarea de mobilier adecvat; stabilirea bugetului de timp școlar și extrașcolar pentru elevi și cadre didactice, luarea în considerare a capacității de asimilare a elevilor; tehnici, tehnologii și metode didactice, metode, operatori, dotări, nivel tehnic al bazei materiale, echipamentul atelierelor școlare, extinderea formelor de instruire integrate (internet, rețele audio-vizuale, utilizarea media) – în general, accentuând aspectul educativ informativ, în detrimentul aspectului pragmatic și formativ.

Viziunea educației în ex-spațiul românesc

O scurtă privire asupra ceea ce se întâmplă cu alții, în perioada aceasta, scoate în evidență o evoluție normală, pragmatică și formativă din punctul de vedere al dezvoltării personale și socioprofesionale a individului în și prin societate.

Emile Durkheim, exponent al curentului sociologic privind natura și scopul educației, vede în educație activitatea metodică de introducere a generațiilor actuale sau viitoare în valorile sociale dominante ale prezentului, astfel încât acestea să se integreze cât mai adecvat unor cerințe anume. Educația morală primează și devine un mijloc eficient de socializare. Integrarea în comunitate presupune, totuși, o sacrificare a unor note sau înclinații personale în favoarea cerințelor comunității.

John Dewey abordează problema deschiderii educației spre concretețea lucrurilor și a proceselor, dezvoltând o teorie asupra educației racordate la exigențele unei lumi democratice și moderne. Susținător al activismului elevilor, promovează o educație orientată spre nevoile și interesele ființelor tinere. În concepția sa, educația reprezintă un proces de reconstrucție și de reorganizare a experienței trecute în vederea dobândirii unei noi experiențe. Adevărata educație garantează puterea de creștere, de acces spre noi experiențe spirituale. Procesul

educației coincide cu scopul acesteia: perfectarea ființei umane se realizează pe baza unei autonomii acționale.

Eduard Spranger este exponentul cel mai reprezentativ al pedagogiei culturii. Educația cuprinde trei momente: receptarea valorilor culturale, trăirea sau vibrarea spiritului subiectiv în contact cu valorile supraindividuale și crearea valorilor. Ea se realizează, cu prioritate, prin transformarea valorilor obiective în valori subiective. Educația este o treaptă importantă a culturii. Spranger a avansat o tipologie a personalității, în funcție de valorile fundamentale care le animă.

Reprezentant al pedagogiei sovietice, Makarenko emite o serie de concepț-cadru, oarecum reduționiste, care au făcut epocă în țările socialiste. Merită însă să remarcăm credința sa în reformarea omului, indiferent de poziția în care ajunge la un moment dat, precum și străduința de a reda societății pe acei indivizi care s-au abătut de la comportamentul acceptat social. Adept al educației „în și prin colectiv”, pedagogul sovietic scoate în relief virtuțile educogene ale grupului școlar și face o pledoarie indirectă pentru importanța relațiilor informale din interiorul „colectivului”⁶.

Premise ale educației actuale

Diferențele majore dintre sistemele de educație conduc spre ideea de rețele între sisteme și de numitor comun care este calitatea ca modalitate de a dezvolta și de a asigura durabilitatea și validitatea în educație și prin educație. Pe de altă parte, credibilitatea este legată, în întregime, de validitate și de durabilitate, dar și de rezultate, care pot fi tratate într-un fel propriu, larg influențate de designul instituțiilor și de modul cum decidenții din acest domeniu sunt implicați sau nu. Un set de criterii comune la nivel european devine un ghid de bază pentru actorii sociali de la nivel local, național și regional, constând în a arăta modul de întărire a validității și de probare a validității, a durabilității și a credibilității. Dacă toate rezultatele de învățare sunt integrabile în societate, atunci sunt procesate atât cariera indivizilor, cât și măsurile de identificare, de evaluare și de recunoaștere a învățării în societate și în Europa. Pe măsură ce se dovedește o opțiune viabilă, este nevoie de transparență și de dezbatere publică. Principiile comune europene contribuie la clarificarea acestei nevoi de calitate și a necesității de complementaritate europeană (referirea este la existentul Sistem European de Credite pentru învățământul academic și la Sistemul de transfer curent pentru educația vocațională și pentru formare – ca o consecință a *Declarației de la Copenhaga*). Și drepturile individuale pot fi abordate în aria validării. Pentru comparabilitate și compatibilitate și pentru a genera o suficientă complementaritate între demersuri, fie la diferite niveluri, fie în contexte variate, este important: dacă

⁶ Apud Ioan Nicola, *Tratat de pedagogie școlară*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A. 1996.

atenția societății respective este pe calitate și/sau pe drepturile individuale; la ce nivel social și pe care dintre trasee se produc acestea (familie, societate civilă; formal, nonformal, informal; dezvoltare personală, dezvoltare socioprofesională). Un set comun de principii europene pentru validare poate contribui la creșterea comparabilității și a coerenței și poate fi un suport atât pentru educația continuă (en. *lifelong learning*), cât și pentru învățarea peste tot în societate (en. *lifewide learning*).

Pentru generarea comparabilității și a compatibilității, ca și pentru includerea valorilor adăugate, este nevoie *să explorăm diversitatea și să evităm fragmentarea*, dacă obiectivele de bază legate de învățarea pe tot parcursul vieții și de învățarea peste tot sunt pe cale să se realizeze în sistemul de învățământ.

Prin angajamentele asumate de România, pentru monitorizarea progresului spre obiectivele Lisabona, avem în 16 indicatori nucleu care au un cadru coerent și dezvoltări de noi indicatori pentru educația formală/nonformală/informală. Indicatorii se bazează pe datele Sistemului European Statistic (European Statistical System, ESS). Acești indicatori nucleu adoptați de Consiliul Europei în 2007 sunt aproape acoperiți prin date statistice. Acești indicatori sunt continuu în progres în interiorul infrastructurilor specifice statistice: European Statistical System (ESS), UNESCO/OECD/EUROSTAT (UOE), colectarea de date și observare OECD/PISA.

Indicatori
Participarea la educația preșcolară
Nevoi de educație specială
Prevenirea părăsirii timpurii a școlii
Alfabetizare în lectură, matematică și științe
Abilități lingvistice
Abilități TIC
Abilități civice
Abilități de a învăța să înveți
Rate de completare a educației secundare superioare pentru tineri
Dezvoltare profesională a profesorilor și a formatorilor
Educație academică
Mobilitate transnațională a studenților în educația academică
Participarea adulților la educația pe tot parcursul vieții
Abilități ale adulților
Educația pentru creșterea demografică
Investiția în educație și în formare

Pentru a direcționa progresul în Programul de muncă, de educație și de formare 2010 (*the Education and Training 2010 Work Programme*), Consiliul Europei adoptă 5 criterii europene de referință până în 2010:

- Nu mai mult de 10% de părăsire timpurie a școlii;
- Descreșterea la cel puțin 20% în procente a slabei performanțe a copiilor pentru lectură;

– Cel puțin 85% dintre tineri ar trebui să completeze studiile secundare superioare;

– Creșterea cu cel puțin 15% în număr a educației terțiare în matematică, știință și tehnologie (MST), cu o descreștere simultană a dezechilibrului de gen;

– 12.5% din populația adultă ar trebui să participe la învățarea pe tot parcursul vieții.

(Sursa: *Progress towards the Lisbon objectives in education and training – Indicators and benchmarks, 2007* – publicat în 2008, Comisia Europeană.)

Elementul definitoriu actual este racordarea deplină a României la o nouă filosofie a dezvoltării, proprie Uniunii Europene și larg împărtășită pe plan mondial, cea a *dezvoltării durabile*, pe etape, 2013, 2020 și 2030. Sub acest aspect, educația nonformală/informală din și înspre școală capătă noi dimensiuni. definibile prin propunerile de indicatori de operabilitate în plan local.

Principiile și indicatorii care stau la baza formulării durabilității în profil local sunt:

Pentru un profil local de durabilitate		Principii					
Nr.	Indicator	Egalitate și inclusiune socială	Guvernanță locală/atribuire de putere/democrație	Relații locale/globale	Economie locală	Protecția mediului	Moștenirea culturală/calitatea construirii mediului
1	Satisfacție cetățenească în comunitatea locală	✓	✓		✓	✓	✓
2	Contribuție locală la schimbările globale ale climei	✓		✓	✓	✓	
3	Mobilitate locală și transport de persoane	✓		✓	✓	✓	✓
4	Disponibilitatea publicului local Arii deschise și servicii	✓		✓		✓	✓
5	Calitatea aerului local	✓				✓	✓
6	Traseul zilnic al copiilor la și de la școală	✓		✓	✓	✓	
7	Management durabil al autorităților locale și antreprenoriat local			✓	✓	✓	
8	Poluare sonoră	✓		✓		✓	✓
9	Folosirea resurselor de subsistență	✓		✓		✓	✓
10	Produse de promovare a durabilității	✓		✓	✓	✓	

(Sursa: *European Common Indicators, Towards a Local Sustainability Profile*, Comisia Europeană, 2003)

Premise ale educației în societatea românească

Funcțiile istorice ale educației în societate sunt fondatoare și reparatorii, iar funcțiile acționale constau în selectarea și tratamentul valorilor de la societate la individ, în dezvoltarea conștiinței a potențialului biopsihic al omului și în pregătirea omului pentru integrarea activă în viața socială. Corelațiile determinante pentru structura acțiunii educaționale sunt: subiectul acțiunii educaționale; obiectul acțiunii educaționale; idealul educațional, scopurile și obiecte educaționale; dispozitivul pedagogic; mesajele educaționale; ambianța educațională; comportamentul obiectivat; conexiune inversă externă; conexiune inversă internă; situație educațională. Toate aceste elemente, reluate analitic din rațiuni de explicitare a evoluției și procesării unui dispozitiv pedagogic societal, sunt tot atâtea interpelări privind buna funcționare a educației în societatea românească de astăzi.

Educația din societatea noastră are la bază *Legea nr. 84/1995* în care sunt prevăzute aceste imperative istorice și acționale:

Art. 1. – Prezenta lege reglementează organizarea și funcționarea sistemului național de învățământ.

Art. 2. – În România învățământul constituie prioritate națională.

Art. 3. – (1) Învățământul urmărește realizarea idealului educațional, întemeiat pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea identității naționale.

Pe de altă parte, problema consolidării coerenței între proiectarea, organizarea și evaluarea procesului de învățare formală și non formală/informală în România este linia principală din *Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane* (POS DRU) 2007–2013 – componenta *educație și formare profesională*. Obiectivul general al programului este dezvoltarea capitalului uman și creșterea competitivității acestuia, prin conectarea educației și a învățării pe tot parcursul vieții cu piața muncii și asigurarea de oportunități sporite pentru participarea pe o piață a muncii modernă, flexibilă și incluzivă. Creșterea competitivității capitalului uman pe piața muncii presupune o serie de măsuri specifice, care să vizeze atât sistemul de educație și de formare, cât și individul ca beneficiar al educației și al formării (în sensul creșterii accesului și participării la educație și formare profesională inițială și continuă). Direcțiile de acțiune sunt: corelarea sistemului cu obiectivele și reperele europene; dezvoltarea educației permanente; modernizarea sistemului educațional din mediul rural; descentralizarea învățământului preuniversitar; asigurarea egalității de șanse și creșterea participării la educație; asigurarea calității în învățământ și formare profesională; dezvoltarea resurselor umane din educație pentru un învățământ de calitate; fundamentarea competitivității economice pe rezultate ale cercetării din învățământul universitar. Educația și formarea inițială și continuă reprezintă elementele esențiale pentru asigurarea competențelor-cheie, a cunoștințelor și a abilităților necesare formării și dezvoltării unui stoc de capital uman educat și competitiv pe

piața europeană a muncii. Zonele de intervenții: dezvoltarea sistemului și a ofertelor de educație și de formare; resursele umane din educație, cercetare și formare continuă; beneficiarii de educație și de formare.

Educația din plan local se manifestă multipolar. Rezultatul educației multipolare actuale – formală, nonformală și informală – este multialfabetizarea, atât pentru adulți, cât și pentru copii. În acest context, educația nonformală devine mediu critic de învățare și de alfabetizare locală. Nivelurile în *curriculum*-ul de educație continuă pentru omul mileniului trei: alfabetizare funcțională (en. *literacy*); alfabetizare economică (en. *numeracy*); alfabetizare digitală; alfabetizare științifică; alfabetizare media; alfabetizare istorică; alfabetizare ambientală; alfabetizări pentru locul de muncă; alfabetizare culturală. În școală, ariile de educație formală și nonformală/informală tematică sunt intersectante și proteice, pot fi focalizate pe un conținut, pe o dominantă etc., dar generează alte complementarități și complexe tematice, principale și/sau derivate. De asemenea, derivările se pot defini în funcție de contextul ad-hoc și de scop (de exemplu, educația pentru reciclarea materialelor refofosibile), de grupul-țintă (de exemplu, educația pentru părinți), de parteneri (de exemplu, educația muzeală) etc.

Dar decizia politică a descentralizării și a localizării deciziei în plan local din societatea noastră este necorelată deciziei operaționale și întârzie să fie procesată. Autonomia școlii înseamnă mai multă răspundere și competențe în utilizarea eficientă a resurselor publice. Controlul este mai riguros prin răspundere publică, dar este exercitat în raport cu anumite standarde și criterii de calitate, evaluate după realizarea unui proiect de dezvoltare care constă în: planul de dezvoltare a școlii, autoevaluarea pe baza unor indicatori și standarde de performanță, exercitarea răspunderii publice (Bîrzea *et al.*, 2005).

Creșterea calității se realizează însă nu doar prin măsuri la nivelul sistemului de învățământ, ci și prin intervenții la nivelul școlii. Calitatea reprezintă măsura în care rezultatele învățării corespund așteptărilor și cererii sociale de educație, exprimând gradul de realizare a standardelor de performanță stabilite prin obiectivele organizaționale. Scopul principal al reformelor din învățământ postdecembriste este ameliorarea calității prin măsuri care se aplică următoarelor aspecte: suplimentarea resurselor financiare, îndeosebi a celor destinate investițiilor pentru dezvoltare; creșterea motivației și a statutului profesional al personalului didactic; ameliorarea conducerii, a managementului și a organizării învățământului; ridicarea competențelor personalului din învățământ, prin formare profesională; ameliorarea capacității și motivației de învățare a elevilor, prin programe atrăgătoare care să încurajeze dezvoltarea personală; ridicarea standardelor de învățare; introducerea unor metode și mijloace mai eficiente de predare-învățare-evaluare; adaptarea structurilor, filierelor și programelor de formare la nevoile pieței muncii.

Din scurta noastră prezentare este vizibilă o bună tradiție a educației, în special, vorbim de planul conceptual din perioada celor două războaie mondiale,

dar, în același timp, observăm insistența personalităților menționate în lucrare asupra derapajelor și tendințelor negative, mai ales, în planul operațional și de monitorizare. De asemenea, din lecțiile înaintașilor noștri, desprindem câteva premise de dezvoltat în sinergizarea practicii sociale din societatea românească, emergentă din educație: (pro-) eficiența transferului de bune practici, întărirea capacității instituționale și calitatea educației, nevoia de continuitate și de consecvență în operaționalizarea și în monitorizarea procesului educațional.

Având în vedere elementele superflue sau, uneori, nefaste din educație, cumulate de-a lungul anilor de după momentul 1918, cu reminiscențe în sistemul de învățământ, față în față cu provocările și responsabilitățile europene asumate de România, credem că există riscuri serioase de clivaje între strategiile de implementare și cele comprehensive, de decontextualizare și de paralelisme între decizie și operare în sisteme, între central și local, precum și riscuri de mimetism și de neorganicitate în educație.

BIBLIOGRAFIE

- .. *Indicatori europeni comuni, Pentru un profil de durabilitate locală*. Comisia Europeană, 2003.
- .. *Legea nr. 84 din 24 iulie 1995*, „Monitorul Oficial al României” nr. 606 din 10 decembrie 1999.
- .. *Progress towards the Lisbon objectives in education and training – Indicators and benchmarks*, Comisia Europeană, 2008.
- Bîrzea et al., *Tool and Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools*, Paris, UNESCO, Strasbourg – Council of Europe, 2005.
- Durkheim Emile, *Educație și sociologie*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980.
- Stanciu, Ion, *O istorie a pedagogiei universale și românești până la 1900*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.

ARHIVA DE FOLCLOR A ACADEMIEI ROMÂNE DIN CLUJ-NAPOCA, ARHIVĂ DE CULTURĂ ORALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR

ION T. ALEXANDRU

În istoria folcloristicii, dar și a etnografiei românești, întemeierea unei Arhive de Folclor, de către Academia Română, la Cluj-Napoca (1930), și publicarea „Anuarului” acesteia (1932–1945), reprezintă momente de seamă în dezvoltarea disciplinelor științifice etnologice, care se ocupă cu studiul culturii populare de pe întreg cuprinsul țării. Aceste deosebite realizări – pe linia promovării unei cercetări științifice cât mai temeinic organizate și moderne – au fost posibile numai în urma făuririi statului național unitar român, prin Marea Unire a Transilvaniei cu Țara de la 1 Decembrie 1918, și apoi a înființării Universității clujene, important centru de cultură și știință românească umanistă. Atât întemeierea Arhivei de Folclor a Academiei Române, cât și inițierea publicației sale periodice se leagă de numele unuia dintre promotorii culegerii folclorului românesc la nivel național și elaborării unor instrumente de lucru de anvergură științifice, de maximă necesitate pentru studiile sintetice ulterioare, Ion Mușlea¹.

Grație unei autentice vocații de organizator, Ion Mușlea se situează, prin contribuțiile sale la dezvoltarea folcloristicii românești, alături de Ov. Densusianu, I.-A. Candrea, D. Caracostea, T. Papahagi, P. Caraman, G. Breazul, C. Brăiloiu etc. Astfel, în 1929, I. Mușlea, urmând și dezvoltând un plan lansat anterior de Ov. Densusianu, atrăgea atenția conducerii Academiei Române, prin intermediul lui Sextil Pușcariu, asupra necesității întemeierii acestei Arhive de Folclor. În memoriul pe care l-a înaintat pentru a-și susține inițiativa, sublinia faptul că cercetarea este „inegală”, Academia nedând „directive de culegere”, astfel încât „se neglijează partea de superstiții”, obiceiuri jurdice și chiar poveștile, ca și unele provincii. În general, neștiindu-se bine „ce s-a cules și ce nu”, ajunge la concluzia că ar fi o eroare continuarea publicării seriei academice „Din viața poporului român. Culegeri și studii”, pentru că ar însemna „să publicăm de atâtea ori variante de mult cunoscute și fără nici o valoare științifică din punct de vedere folcloric”, sarcina Arhivei de Folclor preconizate constând tocmai în conservarea și selecția, spre publicare, a acestui material. Arhiva urma să activeze prin intermediul unui „corp de corespondenți devotați și siguri” și să studieze respectivul material

¹ Cf. Ion Mușlea, în I. Datcu, S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Cu o prefață de Ov. Bîrlea, București. Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 295.

folcloric². Ca urmare a acestui memoriu, Secția Literară a înaltului for academic hotărăște, la 27 mai 1930, întemeierea Arhivei de Folclor, avându-l ca director pe I. Mușlea și afiliată Muzeului Limbei Române din Cluj-Napoca, condus de către acad. Sextil Pușcariu.

Pe linia promovării studiilor consacrate culturii populare autohtone, tot în 1930, Academia Română propune pentru premiul pe anul 1931 tema *Îndrumări pentru culegerea folclorului românesc* și hotărăște încetarea apariției colecției „Din viața poporului român. Culegerii și studii”, ajunsă la al 40-lea volum. În locul acesteia urma să fie publicat „Anuarului Arhivei de Folclor”. Activitatea Arhivei de Folclor, condusă de I. Mușlea, s-a desfășurat în trei direcții principale, respectiv: culegerea de materiale folclorice, prelucrarea acestora și pregătirea volumelor „Anuarului”; după opinia directorului ei, „din cele trei genuri de lucrări ale arhivei, cea mai grea cred că a fost publicarea «Anuarului»³.

Întrucât sumarul acestui „Anuar al Arhivei de Folclor” s-a împletit întotdeauna organic cu însăși activitatea Arhivei, pe parcursul tuturor celor 7 volume apărute între anii 1932 și 1945, înainte de a arăta cum a fost posibil ca acesta să devină o „revistă de etnografie și folclor a tuturor românilor”, din toate provinciile istorice românești, ar trebui să ne referim, mai întâi, la activitatea Arhivei, ca atare, de culegere masivă și asiduă a unui întreg corpus de materiale și informații folclorice de pe întregul teritoriu național, și de clasificare și tezaurizare a acestora. Numai astfel se poate ilustra, pe deplin, „sânguința întemeietorului acestei arhive de a obține documente folclorice din toate teritoriile românești, cu dovada implicită a unității culturii populare a poporului român în cadrul variabilității impuse de puternicul impuls creator, mereu în stare activă”⁴.

Într-adevăr, la început în Arhiva de Folclor academică s-a pus un accent deosebit pe culegerea de documente (texte și informații) folclorice, în care scop I. Mușlea a lansat *Apelul către intelectualii satelor* (1930), prin care se solicita donarea, către acea instituție, a cât mai multor culegeri particulare mai vechi. Cererea a avut ecou doar în rândul câtorva învățători (Mihai Gogota din Maramureș, Victor Babiuc din Suceava, Gh. Gh. Fierăscu din Vâlcea). Ulterior, întemeietorul Arhivei va redacta și difuza, treptat, în rândul acestor intelectuali din mediul rural, din întregul stat național unitar român, câte un chestionar cu instrucțiuni – referitoare la o singură temă – necesare acestor folcloriști amatori, corespondenți ai Arhivei. Astfel, cel mai bogat și important material a fost constituit din răspunsurile la cele 14 chestionare redactate și lansate între anii 1930

² Cf. *Memoriul I al lui I. Mușlea către S. Pușcariu pentru a fi prezentat Academiei* (1929), apud Ov. Bîrlea, *Academia Română și cultura populară*, în „Revista de etnografie și folclor”, tom. II (1966), nr. 5–6, p. 432.

³ Memorialul lui I. Mușlea, *Din activitatea mea de folclorist. Contribuții la cunoașterea mișcării folclorice românești între anii 1925–1965*, publicat în „Anuarul de folclor”, I, Universitatea Babeș-Bolyai, Centrul de Științe Sociale, Sectorul de etnologie și sociologie, Cluj-Napoca, 1980, p. 22.

⁴ Ov. Bîrlea, cap. *Ion Mușlea*, în *Efigii*, București, Editura Cartea Românească, 1987, p. 188.

și 1942, orientate, în general, spre circumscrierea vieții spirituale populare, deci a credințelor și obiceiurilor, domeniu deficitar, semnalat de I. Mușlea încă de la înființarea Arhivei⁵.

Subiectele acestor 14 chestionare sunt următoarele, în ordine cronologică:

1. Calendarul poporului pe lunile ianuarie – februarie (143 răspunsuri);
2. Obiceiuri de vară (119 răspunsuri);
3. Animalele în credința și literatura populară (50 răspunsuri);
4. Obiceiuri de primăvară (136 răspunsuri);
5. Credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare (76 răspunsuri);
6. Naștere, botez, copilărie (74 răspunsuri);
7. Calendarul poporului pe lunile octombrie – decembrie (42 răspunsuri) și șezătoare (14 răspunsuri);
8. Pământul, apa, cerul și fenomenele atmosferice după credințele și povestirile poporului (48 răspunsuri);
9. Moartea și înmormântarea (58 răspunsuri);
10. Casa, gospodăria și viața de toate zilele – credințe, obiceiuri și povestiri (34 răspunsuri);
11. Nunta – obiceiuri și credințe (51 răspunsuri);
12. Obiceiuri juridice – credințe, obiceiuri și povestiri (11 răspunsuri);
13. Semne și prevestiri (6 răspunsuri);
14. Crăciunul – credințe, obiceiuri și povestiri (132 răspunsuri)⁶.

Pe lângă cele 14 chestionare s-au mai alcătuit și difuzat și 5 circulare restrânse la o unică chestiune, cum ar fi: *Miorița*, *Legatul viilor* etc. Chestionarele conțineau și instrucțiuni speciale în legătură cu modul în care să se efectueze culegerile, constituind o încercare de formare a corespondenților Arhivei, încurajați să-și continue și să-și perfecționeze activitatea nu numai prin scrisori personale din partea directorului Arhivei, ci și prin premii în bani sau exemplare ale volumelor „Anuarului Arhivei de Folclor”.

Deosebit de semnificativă pentru scopul Arhivei de „formare a unei rețele de culegători răspândiți în toate ținuturile, cărora să li se poată cere la nevoie, informații precise sau culegeri ample”⁷, este următoarea mărturisire a directorului ei făcută în cadrul *Raportului anual* publicat la finele vol. I al „Anuarului” (1932): „Am ținut ca între ei (colaboratorii premiați pentru răspunsurile și materialele trimise în februarie 1932) să figureze cel puțin un elev normalist, pentru a îndemna

⁵ Idem, „Revista de etnografie și folclor”, tom II (1966), *art. cit.*, p. 433.

⁶ Cf. *Raport anual înaintat de I. Mușlea Secției Literare a Academiei Române*, publicat la finalul fiecărui volum al „Anuarului Arhivei de Folclor”, I–V (1932–1939) și *Prefață* de I. Mușlea la „Anuar”, vol. VI–VII (1942–1945); vezi, de asemenea, Ov. Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, cap. *Ion Mușlea – Arhiva de Folclor a Academiei Române*, p. 494.

⁷ Cf. I. Mușlea, *op. cit.*, p. 20.

pe cât mai mulți colegii ai lui să se familiarizeze încă de pe băncile școlii cu culegerea folclorului. În această direcție am activat mai ales prin școlile normale basarabene. Aceasta, pe de o parte, fiindcă învățătorii basarabeni au răspuns într-un număr absolut neînsemnat la chestionarele noastre, pe de altă parte, pentru că materialul folcloric al acestei provincii e prea puțin cunoscut și trebuie cules cât mai în grabă. Cu elevii școlilor normale din Cetatea Albă, Chișinău și Soroca am reușit să împlinim într-o câțva această lacună”.

Într-adevăr, Arhiva de Folclor a reușit să-și formeze, de-a lungul anilor, o bogată rețea de folcloriști, culegători corespondenți (875), recrutați din toate provinciile istorice ale țării, așa încât să fie acoperit întregul teritoriu folcloric național: Transilvania și Banat (416), Moldova și Bucovina (232). Muntenia și Oltenia (227)⁸; dintre aceștia, cei mai mulți și mai buni culegători s-au dovedit a fi învățătorii (159) și elevii normaliști (122) – aproximativ o treime –, urmând elevii de liceu (43), studenții (38), profesorii secundari (18), preoții (11) și țăranii (4). După aprecierea retrospectivă a lui I. Mușlea „cei mai harnici și pricepuți corespondenți”, au fost (în ordine alfabetică): Afia V. Apetroaiei (Moișa – Baia), Gh. Bădescu (Aluniș – Olt), V. Bologa (Vad – Maramureș), Gh. I. Dobrescu (Bănești – Dâmbovița), Gh. Gh. Fierăscu (Păușești – Vâlcea), P. Lenghel (Bârsana – Maramureș), M.D. Nițu (Știrbești – Vâlcea); D. Păsărescu (Cojmana – Mehedinți) – învățători; apoi elevii: Dem. Ahrițculesei (Cândești – Dorohoi), Gh. Pavelescu (Purcăreți – Alba); țăranii: A. Bercuța-Cercel (Șicula – Arad), Gheorghe Fată (Valea Mare – Severin)⁹.

Materialul folcloric, care a îmbogățit colecțiile Arhivei academice, provenea în primul rând din răspunsurile la chestionarele mai sus menționate – unii corespondenți răspunzând la toate cele 14 chestionare, îndeosebi învățătorii, alții doar la unul, sau la două-trei –, aceste răspunsuri depășind, la unele chestionare, numărul 100. Cel mai important era însă faptul că acestea erau excerptate din zone foarte deosebite, acoperind aproape întreaga țară, astfel încât, până în 1948, colecțiile Arhivei atinseseră cifra de 1244 cu o repartizare regională, pe provincii, aproximativ egală: Transilvania și Banat (520). Moldova și Bucovina (407). Oltenia și Muntenia (243), celelalte având un conținut miscelaneu ca sorginte teritorială¹⁰. Perioada de vârf a culegerilor folclorice ale Arhivei prin intermediul corespondenților este între anii 1930 și 1940, izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial și strămutarea Universității și, implicit, a Arhivei folclorice clujene la Sibiu, afectând planul inițial de cercetări de teren. Datorită acestor împrejurări neprielnice, dar și pentru a oferi folcloriștilor amatori modele superioare de cercetare, arhiva academică de folclor apelează și la „stipendiați” – cercetători

⁸ *Ibidem*.

⁹ Cf. I. Mușlea, *Raport anual (inclusiv de premiere a unor corespondenți)*, pentru date concrete, vezi I. Mușlea, *op. cit.*, p. 20–21, și I. Taloș, *Ion Mușlea – organizator al culegerii și publicării folclorului românesc*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei” pe anii 1965–1967, Cluj-Napoca, 1969, p. 353–365 *passim*.

¹⁰ Cf., Ov. Birlea, *op. cit.*, p. 434; I. Taloș, *op. cit.*

consacrați sau tineri, asistenți universitari, licențiați în litere sau profesori secundari, trimiși pe teren pe cheltuiala arhivei îndeosebi în zonele cu un material folcloric deosebit de interesant, nereprezentate în colecțiile sale. Numărul acestor stipendiați a crescut direct proporțional cu scăderea celui al corespondenților, de la 1–2 în primii ani (1932–1933), la 3–4 în ultimii (1934–1942), efectuându-se în total 20 de cercetări de teren, dintre care cele mai importante fiind considerate cele din Țara Oașului, Munții Apuseni (4), Valea Almăjului (Banat), Valea Gurghiului (Mureș), Valea Târnavelor (Făget – Micăsasa), Ugocea (Satu Mare), Munții Codrului (Bihor)¹¹. În urma unor asemenea cercetări de teren monografice a rezultat o serie de colecții de folclor regionale, în general publicate cu generozitate în paginile nu prea numeroase ale „Anuarului Arhivei de Folclor” (1932–1945), rămânând totuși inedite, între colecțiile instituției, culegerile efectuate de: L. F. Nemeș în Munții Apuseni (1933), I. Mușlea pe Valea Gurghiului (1935), I. Mărcuș în Făget – Târnavă Mică (1935), V. I. Oprișu în Valea Jiului (1937), Gh. Pavelescu în Valea Sebeșului și sudul Transilvaniei (1938–1939), I. Pătruț pe Valea Begheiului (1941), Romulus Todoran la Moți (1941) și T. Gălușcă în podgoria Aradului, județele Botoșani și Dorohoi (1942–1943)¹². Aceste monografii folclorice locale, zonale, publicate în „Anuarul Arhivei de Folclor”, semnate de prestigioși cercetători ai fenomenelor și faptelor de cultură populară, se disting prin valoarea și ținuta lor științifică, prin străduința de a surprinde sincretismul genurilor și speciilor folclorice, ca și prin anexele lor (glosare, planșe), continuând astfel tradiția impusă de Școala filologico-folcloristică a lui Ov. Densusianu prin monografia *Graiul din Țara Hațegului* (1915), în special pe linia sa folclorică. Amintim: I. Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului* (AAF, I, p. 117–237); P. V. Ștefănuță, *Folclor din județul Lăpușna* (AAF, II, p. 89–180), *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului-de-Jos* (AAF, IV, p. 31–227); Emil Petrovici, *Folclor din Valea Almăjului* (Banat) (AAF, III, p. 25–158); *Folclor dela Moții din Scărișoara* (AAF, V, p. 111–175), *Note de folclor dela Românii din Valea Mlavei (Sârbia)* (AAF, VI, p. 43–75); V. Scurtu, *Cercetări folclorice în Ugocea românească (jud. Satu Mare)* (AAF, VI, p. 123–300); I. Pătruț, *Folclor dela Românii din Sârbia* (AAF, VI, p. 329–384); Gh. Pavelescu, *Cercetări folclorice în Sudul județului Bihor* (AAF, VII, p. 35–122). Volumele „Anuarului Arhivei de Folclor” (AAF) se remarcă, deci, și prin găzduirea acestor monografii folclorice ale românilor din cât mai multe provincii istorice, remarcabilă fiind motivația, profund patriotică, a alcătuirii sumarului volumului penultim (VI), apărut în timpul războiului: „Ca o închinare adusă Românilor trecuți și rămași sub juguri străine, nouă sau vechi, și ca o afirmare și pe această cale – de publicare a unor texte folclorice din ținuturile lor – a drepturilor sfinte ale neamului nostru, jumătate din articolele acestui volum cuprind materiale provenind dela Românii subjugăți”¹³. Studiile propriu-zise, apărute

¹¹ Cf. I. Mușlea, *op. cit.*, p. 20

¹² Cf. I. Mușlea, *op. cit.*: Ov. Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, p. 494–495.

¹³ I. Mușlea, *Prefață la „Anuarul Arhivei de folclor”*, vol. VI (1942), p. 3.

în coloanele „Anuarului”, au o tematică foarte variată, devenind uneori studii de folclor comparat, distingându-se prin rigoare și nivel științific înalt, similar și chiar superior celor din revista anterioară, „Grai și Suflor”, condusă de Ov. Densusianu¹⁴. Garanția calității lor remarcabile este dată de numele autorilor lor, o serie de prestigioși savanți ai Școlii filologice și istorice clujene din perioada interbelică (V. Bogrea, Șt. Pașca, N. Drăganu, G. Bogadan-Duică, I. Breazu, T. Morariu, E. Petrovici, Silviu Dragomir, D. Prodan, I. Mușlea), dar și cercetători folcloriști din toată țara (P. Caraman, A. Gorovei, P. V. Ștefănuță, I. Diaconu, D. Șt. Petruțiu, T. Gherman, Gh. Pavelescu, I. Mărcuș etc.). Cele 7 volume ale „Anuarului” se remarcă atât prin ținuta lor științifică, cât și prin grija cuprinderii globale a problemelor folcloristicii, inclusiv a bibliografiei curente a folclorului românesc, care constituie – cum corect s-a afirmat – „întâia oglindă a realizărilor disciplinei”, făcând în acest sens „operă de pionierat”¹⁵. Astfel, conștient de importanța primordială a acestui instrument de lucru în folcloristică, după începuturile din revistele „Șezătoarea” (A. Gorovei) și „Dacoromania” (S. Pușcariu), directorul Arhivei și colaboratorii ei alcătuiesc și publică în volumele I–VII ale „Anuarului”, la sfârșitul lor, *Bibliografia curentă anuală a folclorului românesc* (pe perioada 1930–1943) și *Bibliografia lucrărilor cu caracter folcloric și etnografic publicate de Academia Română (1867–1930)*, în volumul al II-lea (p. 221–227). Ultima parte a bibliografiei curente a folclorului nostru (perioada 1944–1950) va fi întocmită și publicată de I. Mușlea în paginile „Revistei de folclor” (1956–1957). Cel de-al VIII-lea volum al „Anuarului” n-a mai văzut lumina tiparului din cauza condițiilor tot mai grele, determinate de război, fiind urmate abia în 1980 de primul volum al „Anuarului de Folclor” editat de Centrul de Științe Sociale al actualei universități clujene, care și-a propus să continue tradiția fructuoasă a întemeietorului „Arhivei de Folclor a Academiei Române”, punând în valoare ultimele contribuții științifice, teoretice și metodologice, ale disciplinei folcloristicii. Putem afirma, în concluzie, că atât prin bogatele și variatele materiale de cultură populară, îndeosebi spirituală, publicate selectiv în urma culegerilor de pe întreg cuprinsul Țării-Mumă, cât și prin rigoarea și ținuta științifică a studiilor de etnologie și folcloristică, ca și prin bibliografiile folclorice curente apărute în coloanele sale, „Anuarul Arhivei de Folclor” a înscris o nouă etapă, superioară, pe linia ascendentă a maturizării și autonomizării științifice a disciplinelor etnologice, care se ocupă cu studierea culturii populare autohtone, tradiționale și contemporane¹⁶.

¹⁴ Cf. Ov. Bîrlea, *op. cit.*, p. 495.

¹⁵ Cf. Ov. Bîrlea, *Efigii*, p. 188.

¹⁶ Vezi, mai pe larg, I.T. Alexandru, „Anuarul Arhivei de Folclor” a Academiei Române din Cluj-Napoca, *revistă de etnografie și folclor a tuturor românilor*, în „Anuarul ICED”, seria A, vol. 8–9 (1987–1988), București, 1989, p. 96–106.

MUZEUL SATULUI ȘI MUZEELE SUEDEI ÎN VIZIUNEA LUI GHEORGHE FOCȘA

IOAN OPRÎȘ

România ca țară, atât din punct de vedere cultural, dar și economia ei, marele ei potențial industrial și turistic, iar din perspectivă politică, poziția sa strategică au construit proiecte importante de relații culturale, mai ales după Revoluția din Ungaria.

Sigur că, la București – cum remarca ziarul suedez „Dagens Nyheter” la 11 noiembrie 1956 – „marea statuie a lui Stalin e încă la locul ei” contrastând, însă, cu „oameni care ascultă posturile de radio occidentale și îndrăznesc să vorbească destul de liber sau cel puțin au mai îndrăznit să facă acest lucru cu câteva săptămâni în urmă. Influența pe care o va avea lupta pentru libertate din Polonia și Ungaria asupra dezvoltării României nu poate fi încă prevăzută. Un lucru este sigur, că atmosfera a devenit mai ușoară și presiunea exercitată de Răsărit s-a micșorat și în România în decursul anilor care au trecut de la moartea lui Stalin”¹. Dar ziaristul acestui cotidian liberal suedez știa despre România și că era „țara care a fost încorporată în modul cel mai brutal în sistemul sovietic. Este întreruptă orientarea spre apus și în special spre Franța, care, începând din 1800, caracteriza dezvoltarea acestei țări. Economia națională, învățământul și munca de cercetare sunt îndreptate, aparent, spre răsărit. Este greu de apreciat ce se petrece în profunzime. În orice caz, românii duc o viață sărăcăcioasă, se remarcă o lipsă de mărfuri, iar prețurile sunt enorme față de salarii”². Remarcând predominarea salopetelor și uniformelor „pe străzile orașelor din România, ca de altfel în toate țările din Răsărit”, dar și numărul redus al rușilor, „retrași în colțuri izolate și în siguranță”, ziaristul a semnalat prezența cenzurii, dar și a unor „aspecte luminoase”: „În teatre cel puțin sunt jucate piesele clasice apusene și noul regim a păstrat tradiția scenei. Nu există lipsă de bani pentru artiștii și cercetătorii care se bucură de încrederea guvernului. Membrii Academiei Române duc o viață confortabilă în vile naționalizate cu un parc de 50 de mașini la dispoziția lor și cu salarii de 3–4 ori mai mari decât cele ale oamenilor obișnuiți”³.

¹ În traducerea unui articol care analiza vizita învățatului suedez Alf Lombard în România. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond Institutul Român pentru Relații cu Străinătatea (în continuare IRRCS), dosar II/428, f. 143.

² *Ibidem*, se oferea ca exemplu: salariul de muncitor sau funcționar 5–600 lei/lunar, iar kg de unt 23–50 lei, un costum 450–1.000 lei.

³ *Ibidem*.

Un grup de cercetători suedezi, în frunte cu doi eminente muzeologi – Albert Eskeröd (prim intendent) și Gösta Berg (director al Muzeului Nordic) – au stimulat în mod deosebit interesul pentru arta populară și folclorul din România. Încă din 1960 ei au agreeat expunerea permanentă, la Stockholm, într-o sală specială, a unui interior țărănesc românesc, pe care Elena Secoșan l-a achiziționat de la Viștea de Sus, Făgăraș. Acestuia i s-a adăugat un ansamblu compus din 8 costume populare femeiești și unul bărbătesc, piese de port, textile de interior, covoare (3), podoabe, ceramică, obiecte casnice de lemn, instrumente muzicale, constituite într-o colecție unitară pe care Eskeröd a vizionat-o la prima sa vizită în România (27 iunie 1963). Apreciindu-i calitatea, a propus la București prezentarea ei în Suedia și-n alte țări nordice. Expoziția a fost inaugurată la Muzeul Nordic în 26 ianuarie 1965, fiind deschisă timp de o lună; sfaturile sale au contat la reușita ei: „1. Judecând după experiențele expoziționale din țările care sunt mai puțin cunoscute publicului suedez, o expoziție de acest gen ar trebui să includă o bună orientare asupra țării, o scurtă prezentare a istoriei ei, cultura din diferitele ei regiuni și diferitele moduri de viață ale poporului. 2. O bună prezentare a caselor și gospodăriilor vechi din satele românești ar fi bine să fie prezentate prin fotografii sau desene. Aveți cumva machete? 3. Ar trebui să fie bine redat ce se face în România de azi pentru studiul culturii vechii arte populare și despre predarea acestora în universități. 4. De asemenea ar trebui o prezentare a ceea ce se face astăzi pentru a se menține și a se reînvia arta veche populară și pentru cea mai bună întrebuințare a ei, pentru modele în artizanatul modern și industrie. În legătură cu aceasta aș dori să-mi exprim părerea că întotdeauna este mai bine să se prezinte câteva lucruri moderne, principalul conținut al expoziției rămânând vechiul material tradițional”⁴. Și ca sfaturile sale muzeografice să nu fie inutile, acest fin cunoscător al realizărilor muzeografice din România adăuga: „ca idee conducătoare, expoziția trebuie să înfățișeze rolul important al artei populare vechi pe care realmente îl are în viața tradițională a poporului, chiar dacă ne dăm seama de faptul că o schimbare necesară s-a petrecut în prezent”⁵. Ceea ce l-a impresionat cel mai puternic la vizita sa în țară reiese din aprecierile față de „munca fantastică depusă de el [Gh. Focșa, *n.n.*] pentru crearea Muzeului Satului”, așa că „dacă dr. Gheorghe Focșa ar putea să vină sunt sigur că ne va da nouă cea mai bună îndrumare, iar personalul secției mele va fi în stare să facă toată munca practică”⁶.

Vădit impresionat de realitățile etnografice românești, Eskeröd a cerut pentru expoziție „fotografii de peisaje tipice românești, dacă este posibil, nu vederi moarte, ci scene de la țară cu oameni la muncă”, cu „o femeie țeșând bete, făcând coliere și alte feluri de bijuterii țărănești, împodobind o mireasă”, altele „cântând

⁴ Scrisoare A. Eskeröd, Graz, 28 X 1964, către IRRCS, ANIC, fond IRRCS, dosar II/429, f. 140–141.

⁵ *Ibidem*, f. 141.

⁶ O asemenea apreciere pe seama unui muzeograf român este rară și puțin obișnuită.

din fluier, la nai și din buciom. Un om făcând fluier din lut (fluier, figurine)”⁷. Studiind literatura istorică și etnografică, folcloristul suedez a preluat ilustrații după lucrările învățaților Emil Condurachi (*Histria*), Constantin Preda (*Callatis*), George Oprescu (*Arta populară*), la cel din urmă găsim că „ilustrează desigur, mult mai bine decât fotografiile moderne, luate la muzee, adevărata viață populară și folosirea lucrurilor din expoziții. Este destul de ușor să se anunțe anul fotografiei [în cazul lui Oprescu, 1912, *n.n.*] astfel încât lumea să nu creadă că este vorba despre situația de astăzi, din țară. Și în definitiv, noi prezentăm publicului arta populară veche tradițională și viața populară”⁸.

Lecția de muzeografie oferită colegial de Eskeröd este magistrală!

La vremea aceea, Gh. Focșa domina îndeosebi prin experiența sa muzeografică reutabilă, ca și prin contribuția esențială la salvarea, reorganizarea, impunerea și afirmarea celui mai bine poziționat muzeu al României. Muzeul Satului din București devenise categoric o instituție de reprezentare culturală și – foarte important – un spațiu de înalt protocol. Or, directorului său i-au sporit faima și importanța tocmai ținându-se seama de cum a refăcut muzeul și, mai ales, de energia cu care i-a dezvoltat personalitatea și credibilitatea. Dacă vom adăuga că, în ochii multora dintre liderii politici comuniști – proveniți din rândul unor categorii sociale modeste, unii chiar din lumea satelor – etnografia și folclorul activ încă le erau mai familiare, vom înțelege și suportul financiar și moral acordat muzeografiei etnografice. Acestuia îi răspunde, cu multă dăruire, un corp de intelectuali – modești ca poziție, dar deosebit de valoroși ca pregătire culturală – care au folosit contextul, susținând formarea de colecții, muzeologizarea acestora și valorizarea lor în plan internațional. Propunerea ca directorul Muzeului Satului să fie comisarul expoziției în Suedia a fost înaintată de IRRCS și aprobată de Secția Relații Internaționale a PMR. Odată aprobată deplasarea lui Gh. Focșa la Stockholm, acesta a pregătit două conferințe de specialitate pe care le-a prezentat aici.

În prima, *Arta populară la români*, a pus în discuție această componentă a culturii populare ca pe un „subiect de meditație, un stimulent în căutările autentice și profunde”, considerând-o că aparține la „climatul național indispensabil unei vieți originale, mare în sensul universalității”⁹.

În cea de-a doua – *Muzeul Satului din București* – apreciază că acesta s-a născut din „cercetarea multilaterală a fenomenelor sociale concrete la sate” și a fost dedicat culturii populare, autorul văzându-l ca „o etapă de progres în dezvoltarea concepțiilor științifice în muzeografie” și care „acumulează documente și monumente de cultură populară, încercând să surprindă etapele sugestive în

⁷ Cf. scrisorii din 7.II.1965, Stockholm, loc. cit., dosar II/ 429, f. 188.

⁸ *Ibidem*, f. 190.

⁹ Conferința în ANIC, fond IRRCS, dosar II/429, f. 237–240. Asupra subiectului învățatul a stăruit în mai multe rânduri, scriind anterior studiile: *Arta populară română*, București, 1962; *Arta populară românească*, Atena, 1962.

transformările istorice ale acestei culturi”¹⁰. Fundamentat pe criteriile istoric, geografic, economic, social și estetic, muzeul bucureștean prezenta „unitate în varietate, expoziția Muzeului Satului are monumentalitate și un echilibru armonios în formă și decor. Ea este un document autentic, veridic și instructiv. Ea înlesnește cunoașterea istorico-etnografică a poporului român, a particularităților sale naționale, fiind în același timp un prilej de încântare artistică”¹¹. După Focșa, aici s-a realizat „o largă sinteză de mai multe mici muzee locale ori zonale”, un „mic sat sintetic în care construcțiile sunt așezate laolaltă după criteriul vecinătății geografice, a locurilor de origine, reliefând astfel diferențierile și asemănările după provincii”¹². Ilustrând totodată preocupările pentru frumos ale românului, muzeul de la Șosea era deopotrivă „al arhitecturii și al tehnicii populare, muzeu etnografic și istoric, social și de artă populară”, confirmând astfel o țintă a muzeografiei: ecosintezele și etnosintezele¹³.

Aceste evaluări răspund unor principii și criterii muzeografice moderne în ton cu ceea ce în plan internațional se consideră avansat, dar ele reflectă convingător și experiența românească în domeniu.

Astfel, încă în planul tematic din anul 1950, Focșa precizase că Muzeul Satului „va fi alcătuit din unități complexe expuse în aer liber, din așezări omenești complete, autentice și reprezentative pentru diversele etape ale istoriei poporului român, pentru diferitele regiuni distincte din R.P.R. și pentru arta minorităților naționale”¹⁴. Sigur că, „ideea de bază de la care s-a pornit a fost aceea că una din bogățiile cele mai de preț ale României o formează monumentele de arhitectură populară, aglomerările rurale cu atmosfera lor incomparabilă, aflate în pericol din cauza transformărilor rapide de după al Doilea Război Mondial”¹⁵. Muzeul Satului apare deci ca „o mare lucrare didactică, educativă și națională”¹⁶ pe de o parte, dar și, pe de altă parte, un muzeu amplasat „într-un anume biotop ce urma a fi regândit după alte norme și principii, având la bază întâi de toate păstrarea, conservarea și valorificarea științifică a unui patrimoniu de excepție”¹⁷. Autorul acestui proiect este, neîndoielnic, Focșa și echipa valoroasă cu care a conlucrat, iar pentru el ca animator „autenticitatea construcțiilor a devenit literă de *Evangelic*; cuprinderea întregului spațiu românesc, un deziderat pentru câteva decenii; salvarea obiectivelor achiziționate, o muncă de zi cu zi; formarea unor muzeografi competenți, chestiune de stringentă actualitate”¹⁸.

¹⁰ *Ibidem*, f. 241–242.

¹¹ *Ibidem*, f. 249.

¹² *Ibidem*, f. 249–253.

¹³ *Ibidem*, f. 256.

¹⁴ Vezi în *Etape succesive în elaborarea tematicii Muzeului Satului*, în *Studii și Cercetări*, București, 1970; cf. I. Godea, *Muzeul Satului. 1936–2003*, București, Editura CNI Coresi, 2004, p. 105.

¹⁵ G. Stoica, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*, București, Editura Arc 2000, 2004, p. 31.

¹⁶ Cf. I. Godea, *op. cit.*, p. 10.

¹⁷ *Ibidem*, p. 100.

¹⁸ *Ibidem*.

Asupra tuturor acestor aspecte, Focșa a insistat de-a lungul timpului în conferințe, comunicări, articole și studii, ajunse edificatoare pentru a putea urmări evoluția unei adevărate muzeosofii¹⁹.

Expoziția de artă populară de la Muzeul Nordic a fost inaugurată, deci, la 26 februarie 1965 în prezența prințului Bertil, a rectorului Universității, Hakan Nial, a directorilor de muzeu Hans Hanson și Gösta Berg, a directorului Institutului Suedez, Per Axel Hildeman, a lui John Walden, evident a numeroși diplomați, ziariști, universitari. Cu acel prilej, dr. Gheorghe Focșa a afirmat că obiectele prezentate exprimau „profunda comuniune și adâncă legătură a artei populare românești cu natura și cu viața”²⁰, ceea ce a produs o vizibilă aprobare într-o țară cu tradiții în respectarea valorilor naturale. Interesează aici să reținem că etnograful român și-a argumentat textele pe o bibliografie care amintea deopotrivă de sursele sovietice (I.V. Makovetki, *Principiile de organizare a muzeelor în aer liber și a sarcinilor lor*, în „Sovietskaia Etnografia”, 2, 1963, p. 7–18), dar și pe lucrarea lui Kai Uldall, *Les musées de plein air*, publicată de „Museum”, X, 1, 1957, p. 85–96).

La întoarcerea în țară, învățatul a apreciat expoziția ca „elegantă, luminoasă, strălucitoare – conținutul ei scoate în relief realizările artistice valoroase din diferite regiuni ale țării. Modul de expunere înlesnește înțelegerea varietății regionale, a frumuseții și a unității artei noastre populare”²¹. Prețuirea partenerilor români rezultă din spusele simple și concise ale lui Eskeröd: „Până am cunoscut Muzeul Satului din România, noi am considerat că suntem primii din lume în problema muzeelor etnografice în aer liber. Acum nu mai putem susține acest lucru”²². E drept că pe Focșa îl cunoscuse și directorul Muzeului Skansen, Gosta Berg, încă la lucrările celui de-al șaptelea Congres mondial de antropologie și etnografie de la Moscova (1964), unde românul susținuse *con brio* comunicarea *Problema muzeelor etnografice în aer liber*, mult apreciată de participanți.

¹⁹ Vezi (preluate din I. Godea, *Etnologia românească contemporană. Lexicon bibliografic ilustrat*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 162–165) lucrările lui Gh. Focșa: *Muzeul Satului* (în română, maghiară, rusă, engleză, franceză, germană), București, 1958; *Muzeul satului ca muzeu etnografic în aer liber* (Omagiu lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani, București, 1961); *Muzeul Satului* (în română, maghiară, rusă, engleză, franceză, germană), București, 1962; *Muzeul Satului astăzi* (în „Revista Muzeelor”, 2, 1964); *Muzeul Satului, azi* (în „Contemporanul”, 3, VI, 1966); *Muzeul Satului* (în „Glasul patriei”, 17, 1966); *Le Musée du Village en son trentième anniversaire* (în *Combat*, Paris, 1966); *Muzeul Satului din București la 30 de ani de la înființare* (în „Buletinul Comisiei Naționale pentru UNESCO”, București 1–2, 1966); *Muzeul Satului din București. Concepție, profil*, conținut (în CSCA. Simpozion. „Organizarea muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode”. Comunicări, București, 1966); *Muzeul Satului din București* (franceză, engleză, germană, rusă, maghiară, cehă), București, 1966; *Etape succesive în elaborarea tematicii Muzeului Satului* (în *Anuarul Muzeului Satului și de Artă Populară. Studii și comunicări*, București, 1970); *Muzeul Satului din București*, București, 1972; *Muzeul Satului din București, tezaur inestimabil de cultură și creație românească* (în „Revista Muzeelor”, 5, 1978).

²⁰ În cuvântarea al cărei text fusese aprobat la București, în loc. cit., dosar II/435, f. 44.

²¹ Cf. Raport Gheorghe Focșa. 22.II – 10.III.1965, idem, f. 259.

²² *Ibidem*, f. 262.

Nu este lipsit de interes să amintim aici și cele raportate de Focșa la întoarcerea în patrie: „avem de-a face cu un popor [cel suedez, *n.n.*] disciplinat și harnic”, la care „simțul de ordine, de curățenie și dragostea evidentă pentru cultură și pentru flori sunt trăsătura care caracterizează spiritul colectiv al acestui popor”, popor care, deși „rezervat”, „prețuiește însă cu seriozitate și sinceritate valorile reale de care dispun alte popoare”²³. Autorul raportului dă și o explicație aparte fenomenului suedez: „Independența națională, libertatea îndelungată și lipsa războaielor cu toate calamitățile lor pentru atât de multă vreme, explică în mare măsură cele mai multe dintre realizările materiale și culturale acumulate de acest popor. Simțământul demnității și mândriei naționale se afirmă în comportamentele tuturor cetățenilor săi ca o altă trăsătură caracteristică generală”²⁴.

Cu cele două conferințe susținute la 28 februarie și 5 martie 1965, apoi după vizitarea celor mai importante muzee și laboratoare de restaurare, plus întâlnirea multor colegi, profesorul Focșa și-a făcut impresii bune și, de altfel, rapid comunicate și specialiștilor români despre țara și poporul suedez.

Anul 1965 a prilejuit, deci, organizarea și prezentarea în Suedia a celei mai ample expoziții postbelice de artă populară și etnografie românească. Muzeul Nordic de la Stockholm, condus de emeritul dr. Albert Eskeröd a găzduit-o, după ce a fost pregătită, cu colegii români, încă din 1963²⁵. Prințul Bertil al Suediei, care a vizitat-o timp de 40 de minute a declarat că „a fost o onoare pentru el să inaugureze o expoziție atât de interesantă și de frumoasă”²⁶, sugerând să fie prezentată și-n alte orașe suedeze. La vernisaj, ambasadorul sovietic, vizibil impresionat, i-a spus atașatului cultural Korolev că „trebuie să luăm exemplu de la tovarășii români”, iar cel maghiar s-a arătat intrigat de prezența prințului moștenitor la deschidere²⁷. O informare a Ambasadei României reținea că „prezența dr. Gheorghe Focșa în Suedia a fost necesară, atât pentru conferințele pe care le-a ținut, cât și pentru a contribui cu sugestii utile la amenajarea expoziției”, remarcând că directoratul Muzeului Nordic „i-a acordat multă atenție”, „i-a înlesnit vizitarea unor muzee și instituții, precum și stabilirea de contacte cu persoane competente”²⁸. Succesul incontestabil a fost asigurat de cele 400 de afișe mari, instalate în capitală, dar și de cele peste 12.000 invitații trimise cu o săptămână înaintea deschiderii!

Întors în țară, muzeograful român a raportat la IRRCS despre misiunea sa din Suedia (22 februarie – 10 martie), începând cu pregătirea, vernisajul, conferințele, vizitele și contactele avute cu personalități culturale suedeze.

²³ *Ibidem*, f. 271–272.

²⁴ *Ibidem*, f. 272.

²⁵ Expoziția însoțită de catalog, afiș, material fotodocumentar, costând partea română 252.000 lei, a fost inaugurată la 26 februarie 1965, orele 14⁰⁰ și a ținut până la 25 martie, cf. ANIC, fond IRRCS, dosar II/435, f. 7.

²⁶ *Ibidem*, f. 9.

²⁷ *Ibidem*, f. 10–11.

²⁸ *Idem*, informare semnată de secretarul II Gh. Ștefănescu, f. 14.

Sigur că în conferința despre Muzeul Satului, Gh. Focșa a folosit prilejul pentru a evalua specificul instituției gustiene, în raport cu teoria și practica muzeografică europeană²⁹. Muzeul bucureștean urmărea „cunoașterea prealabilă generală a teritoriului etnografic al țării și viziunea sa de ansamblu a unei vaste sinteze de monumente care au fost strânse laolaltă după mai mulți ani de muncă asiduă și complicată, au constituit fundamentele planului inițial al acestui muzeu”³⁰.

Criteriile cronologiei istorice și cel al vecinătății geografice în organizarea monumentelor în muzeu au avut ca rezultat „armonioasa sa unitate”, fiind un „mic sat sintetic în care construcțiile sunt așezate laolaltă după criteriul vecinătății geografice a locurilor de origine și în ordinea apariției lor în secolele XVII–XX, alcătuind astfel diferențele și asemănările pe provincii”³¹.

Teoreticianul și practicianul român a insistat pe „complexele de locuire” muzeificate, cu un „conținut etnografic cu profil multilateral”, dar prezentând „elemente tipice”, atent selecționate după un „plan prestabilit care tinde să amintească harta Republicii Populare Române”³². Dar și că, în viziunea muzeografiei românești, Muzeul Satului constituia un „document instructiv referitor la evoluția tipurilor arhitectonice populare care prezintă o mare diversitate regională”, oferind vizitatorilor „o rapidă plimbare prin țară”³³. În opinia sa, muzeul expunea „documente referitoare la istoria socială a populației de la sate”, fiind, de fapt, „o largă sinteză de mai multe mici muzee locale ori zonale”, care prin construcții ilustrau „preocupările pentru frumos ale poporului român”³⁴. Ca un teoretician de înalt nivel academic, Focșa a definit profilul Muzeului Satului ca unul „larg, multilateral, fiind în același timp și în aceeași măsură muzeu al arhitecturii și al tehnicii populare, muzeu etnografic și istoric, muzeu social și de artă populară”, dar și un „mijloc eficace de cunoaștere reciprocă și o punte a prieteniei dintre popoare”³⁵. Nimeni până la el – nici Dimitrie Gusti și nici Traian Herseni – nu a caracterizat mai plastic și convingător instituția complexă din parcul

²⁹ În Kai Uldall, *Les Musées de plein air*, în „Museum”, X, 1, 1957, p. 85–96, sunt prezentate, cronologic, reperiile muzeografice: Muzeul Skansen (1891); Norsk Folkmuseum – Bygdoy; Norvegia (1902); Muzeul Sorgenfree – Danemarca (1901); Muzeul Lillehammer – Norvegia (1904); Muzeul Aarhus – Danemarca (1909); Muzeul din Folisoen – Seuri – Saari – Finlanda (1908); Muzeul din Lonsatrinmeki – Finlanda (1911); Muzeul din Arnhem – Olanda (1912); Muzeul din Kolomenskoe – URSS (1927); Muzeul de la Hoia – Cluj (1929); Brivdabas Muzeys – Riga, Letonia (1932); apoi muzeele de la Cloppenburg – Germania, The Saint Fagans Folkmuseum – Țara Galilor; Muzeul Colonial Williamsburg – Virginia, SUA; Greenfield Village din Michigan – SUA; Horrel Village din Pensylvania – SUA; Oldstembridge Village – Massachusetts – SUA; San Diego și Disneyland Museum – Los Angeles – SUA.

³⁰ Cf. conferință, loc. cit., *supra*, f. 78.

³¹ *Ibidem*, f. 78–79.

³² *Ibidem*, f. 80.

³³ *Ibidem*, f. 81.

³⁴ *Ibidem*, f. 82, 85.

³⁵ *Ibidem*, f. 85–87.

Herăstrău. Și, ne pare că, în ciuda timpului scurs de atunci și a altor definiții, cele stabilite de învățat nu pot fi depășite! Sigur că acestei savante evaluări a muzeografiei etnografice în aer liber românești, privită prin prisma muzeului-etalon, gazdele sale i-au adus elogii, iar autorului o recunoaștere consolidată ca teoretician și practician eminent. Gh. Focșa a dovedit-o, de altfel, chiar în organizarea expoziției (a doua în ordine cronologică, prima fiind prezentată în anul 1961 la Muzeul Skansen, dar care era redusă și mai ales documentară). Aici și-a adus contribuția, prezentând obiectele „într-o alternanță armonioasă”, grupate pe „ansambluri regionale – Oltenia, Argeș, Banat, Maramureș etc.”, ceramica pe centre de producție, costumele pe manechine ridicate pe „un podium dominat de un peisaj fotografic grandios”³⁶. Soluția dată în cazul costumelor va face carieră în muzeografie, constatarea autorului fiind că „ansamblul variat, pitoresc și dinamic făcea impresia unui grup viu aflat la o adunare obștească”³⁷. La fel și expunerea – la intrarea în expoziție – a hărții etnografice a României și a textului general de prezentare a temei acesteia, ca și prezentarea unei secțiuni separate cu planuri, relevee, fotografii despre monumentele de arhitectură populară și a unor publicații ale muzeelor din România, iar în finalul acesteia, prezentarea obiectelor noi, contemporane, creația meșterilor populari.

Apreciat și elogiat de confrății suedezi, lui Focșa i s-a oferit posibilitatea de a vizita opt mari muzee³⁸. Interesează și acum ce anume a reținut cu acel prilej muzeograful român. Desigur că la Skansen a insistat, revenind de 3 ori, ca și la Wasa Museet, unde laboratorul de restaurare care a permis salvarea și muzeificarea vasului scufundat în 1628 l-a impresionat puternic pe român. Șantierul din 1961, condus de ing. Barkman, cei patru specialiști restauratori și 6 muncitori cu rezultatele lor³⁹ le-a asociat cu laboratorul de restaurare lemn și cel de textile de la Muzeul Național de Istorie, condus de dr. Angeles Geiger, unde 6 specialiști au conservat și restaurat mii de piese valoroase – drapele, țesături, broderii liturgice din veacurile VII–VIII. La Obrero (muzeu regional fondat în 1964) s-a adâncit în cercetarea materialelor etnografice, reținând „o serie de elemente pentru studiile comparative care privesc definirea specificului etnic prin materialele etnografice, precizarea diferențierilor, caracterelor specifice și a similitudinilor – a fondului cultural comun pentru mai multe popoare și a circulației în diferite împrejurări – a unor elemente specifice, uneori cu totul particulare”⁴⁰.

Identificând în colecțiile Muzeului etnografic din Stockholm între piesele colecționate de orientaliștii suedezi un căuc din lemn, din Mongolia, l-a asociat

³⁶ Cf. raport, f. 258.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Acestea sunt următoarele: Nordiska Museet, Skansen, Muzeul Național de Istorie, States Etnografiska Museet, Wasavarvet Museet, Strängnäs Domkyrka – Södermanlands Hembygelsförbund, Casa și Muzeul din Julita, Muzeul din Orebro.

³⁹ Cf. raport, p. 264, 266.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 268–269.

celor oltenești; o furcă de lemn din Japonia, celor din Dobrogea; broderiile tibetane cu motive romboidale opregelor și cepselor bănățene⁴¹.

Curiozitatea sa științifică, solidaritatea cunoștințelor, capacitatea de a opera analogii și comparații, dar și patima fotografiei l-au îmbogățit pe Gheorghe Focșa cu un nou orizont cultural consemnat, de altfel, în peste 400 de diapozitive. Revenit acasă din țara unde Arthur Hazelius a pus baza muzeografiei în veacul al XIX-lea, directorul Muzeului Satului și-a comunicat, la 15 aprilie 1965, impresiile, susținând o interesantă conferință în sala de spectacole a IRRCS, ca un omagiu adus confracților suedezi și împlinirilor acestora.

⁴¹ *Ibidem.* f. 269.

VLAHII DIN MUNTENEGRU ÎNTRE LEGENDĂ ȘI ADEVĂR ISTORIC

ARMAND GUȚĂ

Crna Gora [MunteNegru] este situat în partea de sud-est a fostei Iugoslavii, având ca vecini la nord Serbia, la nord-est Kossovo și Metohia, la est Macedonia, la sud-est Albania, la vest Bosnia-HertzeGovina și Croația. MunteNegru are doar 18.500 de km pătrați și 653.000 de locuitori. Se spune că munteNegrenii au patru grade de comparație în ceea ce privește frumusețea: frumos, foarte frumos, cel mai frumos și „uită-te la mine”. Poate că aceste lucruri le-au moștenit de la zeti, unii dintre strămoșii lor.

În proporție de 90%, Crna Gora este un stat muntos, străbătut de numeroase lanțuri de munți de la vest la est și de la nord la sud, precum: Pobijenik, Javorije, Kovač, Ljubisnija, Lisač, Sinijavina, Bijelasića, Durmitor, Pivske, Treskavač, Lola, Žurim, Maganik, Stožac, Voinijk, Bioc, Golija, Somina, Njogoš, Rudine, Prekornica, Žijevo, Komovi, Visitor, Mokra planina, Haijla Žljeb, Mokra Gora, Prokletije, Bijela Gora, Orijen, Lovcen și Rumije.

Istoria MunteNegrului este deosebit de zbuciumată, acest teritoriu făcând parte, pe rând, din regatele sârbe Raška și Zeta ale dinastiilor Nemanija și Crnojevici; mai târziu, regiunea Primorje-Boca Kotorska a devenit posesiune venețiană, între 1300 și 1795, și apoi posesiune habsburgică, între 1800 și 1918, iar restul teritoriului a fost ocupat de Imperiul Otoman, cu mici excepții, reprezentate de câteva masive muntoase din vestul și nord-estul teritoriului, care au rămas sub stăpânirea puternicelor triburi războinice precum Cucii, Tomaševici, Comani, Hoti, Piperi, Bjeloși și altele. Din 1815 MunteNegru s-a bucurat de o autonomie lărgită în cadrul Imperiului Otoman, iar din 1878 a devenit independent sub conducerea dinastiei locale Petrovici-Nejgoš. La formarea națiunii munteNegrene a contribuit, în mare măsură, și vechea populație balcanică romanizată (vlașcă) și albaneză, peste care au venit triburile slave: sorabi, rașkanii și zeti. Limba oficială este dialectul ijekavian al limbii sârbo-croate.

Vechea capitală Cetinje, așezată în partea de sud-vest a țării, la poalele muntelui Lovcen, conform legendelor, a fost întemeiată de păstorii valahi conduși de Radul Valahul, ce își petrecea iernile împreună cu familia, servitorii și turmele de oi în Primorje (pe litoral) și verile în munții ce înconjoară Cetinje¹. Există 8 legende despre vlahi și peste 12 variante ale acestora; cele mai cunoscute au fost

¹ Cvetko, Pavlovic, Đuro Batricevic, Costa C. Roșu, *Vlasi u Crnoj Gori*, Novi Sad, 2000, p. 2.

deja publicate în varii volume. Potrivit lui J. Erdelijanovic, unul dintre cercetătorii care au studiat istoria și cultura populară tradițională muntenegreană, în memoria colectivă persistă și astăzi unele legende: „Radule-Vlah cu ai săi au trăit în cătunele din Bijeloš și ... acest lucru este dovedit și de toponimele (păstrate până în zilele noastre) care provin de la numele său, ca de exemplu: Radulova Glavica (Colina lui Radu), Radulov Brijeg (Dealul lui Radu), Radulova Jama (Peștera lui Radu), Radulovi Dolove (Văile lui Radu), precum și alte toponime de origine valahă ca: Lašor, Gropeza, Šura, Bucinela, Lavorinski breg”².

Conform opiniei lui Božidar Šekularac, exprimată în *Orizonturi istorice din Duklija și Muntenegru*, după venirea sa la Cetinje, Ivan Crnojević l-a respectat pe Radule Vlah: „Ivan Crnojevic s-a căsătorit de două ori, prima soție i-a fost Gojislava și a fost fiica lui Đurdje Arianin Komnina, iar a doua s-a numit Mara și a fost fiica lui Stefan Vučkić. Mara a născut trei băieți și o fată pe nume Jekaterina, care s-a căsătorit cu Radule, voievod valah”³.

Unul dintre cei mai pasionați cercetători ai originilor îndepărtate ale triburilor muntenegrene a fost Jovan Ivanicević. În lucrarea *Podlovcensko Cetinje* [„Cetinje de sub Lovcen”], publicată în patru fascicule, în prefață, scria despre originea valahă a majorității muntenegrenilor așa cum putea fi dedusă din analizele din culegerilor de folclor efectuate între anii 1880 și 1897: „Suntem mulți care râdem și luăm în batjocură cele povestite de bătrâni, dar sunt și unii care îi ascultă [...]. Noțiunea de Cetnianji îi subînțelege pe valahi; locuitorii din împrejurimi au numit această biserică Vlaška Crkva-Biserica valahă, pentru că au ridicat-o constructorii zidari din Stari Vlah, așa că numele acesta i-a rămas pentru totdeauna”⁴.

În legătură cu ctitorii orașului, un alt istoric, Andrija Jovanović, citează legenda potrivit căreia: „Căpetenia valahilor se numea Radule Vlah și, el a fost un viteaz puternic, ce vara trăia în Cetinje, iar iarna pe litoralul Adriatic (Primorje). Atunci când voievodul Zetei, Ivan Crnojević a vrut să se mute în Cetinje, trebuia să îi alunge pe vlahi și pe Radule Vlah, astfel el a început să facă planuri cum să-l ucidă pe Radule. Așa că, l-a angajat pe un cetățean anume Vuk Jovanov Bjeloš din localitatea Grlo-Zeta, care, împreună cu 30 de muntenegreni din diferite triburi, l-au pândit pe Radule Vlah sub culmea Bijeloški Sokol și aici l-au ucis pe acesta împreună cu suita lui, în ziua de Sf. Gheorghe, pe când aceștia se întorceau de pe litoral (Primorje) în Cetinje. Valahii rămași fără căpetenie au plecat din această localitate, lăsând Cetinje în mâna lui Ivan Crnojević”⁵.

În *Cetinjski Letopis* [„Cronica Cetinjei”] din secolul al XVI-lea se spune că „Ivan Crnojević și-a măritat fata Jekaterina după Radule-beg Valahul (domnitor-voievod valah)”⁶. Alte opinii privind originea valahă a locuitorilor litoralului

² *Ibidem*, p. 10.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁵ *Ibidem*, p. 50.

⁶ Ljubomir Kapisoda, *Vlaška crkva, Cetinje*, 1967, p. 277.

muntenegrean sunt oferite de Cvetko Pavlović care menționează că „sunt păstrate tradiții populare, legende despre prezența acestora pe litoral datorită climei blânde”⁷.

Cunoscutul etnolog Andrija Jovicević, studiind împrejurimile orașului Bar, în special satul Medjurec, a ajuns la concluzia că „familiile Ivačković și Robelj sunt originare din România. Aceste familii au venit din Banat din satul Delibata unde au trăit familii cu numele de Ivačković”⁸.

Ultimul rege muntenegrean Djurdje Crnojević (1490–1496), fiul lui Ivan Crnojević, întemeietorul regatului muntenegrean al Zetei, a adus de la Venetia la Cetinje o tiparniță în anul 1493. Astfel, Cetinje a fost primul centru de cultură ortodoxă slavă unde s-a înființat și a funcționat prima tipografie *Obod* din Balcani, sub conducerea ieromonahului Macarie (1463–1533). Între 1496 și 1499, otomanii cuceresc Muntenegrul și George Crnojević împreună cu Macarie pleacă în pribegie la Venetia, apoi în Srem. Macarie ajunge, în final, la invitația domnului Mihnea cel Rău, să se stabilească în Țara Românească, la Târgoviște, unde, la Mănăstirea Dealu, cu sprijin domnesc, a tipărit un *Liturghier* (1508), un *Octioh* (1510) și un *Tetraevanghel* (1512), toate în limba slavonă.

Abia în anul 1697 a venit pe scaunul mitropolitan din Cetinje episcopul Danilo Petrović, întemeietorul dinastiei muntenegrene cu aceleași nume. O dezvoltare accelerată cunoaște capitala în timpul cneazului Nikola I Petrović Njegoš, nepotul lui Danilo.

Fosta capitala muntenegreană, Cetinje, este așezată între munții Lovcen și Orijen, iar o dovadă în sprijinul legendei și a adevărului istoric privind prezența vlahilor aici este prezența construcției Stara Vlaška Crkva [Vechea biserică valahă], construită aici încă din anul 1450, din lemn împletit și lut. Biserica a fost refăcută de-a lungul timpului de cel puțin trei ori, înfățișarea actuală căpătând-o în 1864. Pictura a fost terminată în 1866 și i-a fost construită și o incintă din țevile celor 20.000 de puști confiscate de către muntenegreni în urma războaielor din 1858 și 1867–1868⁹.

În curtea bisericii se află astăzi circa 20 de morminte vechi și două pietre-tombale, sarcofage cu motivul cavalerului trac, ce s-ar putea să fi aparținut unor șefi locali valaho-slavi din secolul al XIV-lea. Istoricii spun că aceste două morminte aparțin lui Jovan Borović și soției sale Jelica, originari din Stari Vlah, ce au venit aici prin Zlatibor și apoi s-au stabilit în Zeta [fapt puțin probabil, atâta timp cât nu au fost descifrate inscripțiile, astăzi total ilizibile, toată argumentarea bazându-se pe legenda privind ultima dorință a lui Ivan adresată celor patru fii ai săi, *n.n.*]. Urmașii acestui Borović, Laijslajčić și Ivanisević și-au înmormântat apoi toate rudele în fața bisericii Stara Vlaška Crkva, după dreptul lor firesc, permițând apoi și altor triburi înrudite cu ei, Delje și Humcima, să-și îngroape morții tot acolo. Trebuie precizat că Stevan Delje era fiul lui Ivan-Beg ce își avea domeniul

⁷ Cvetko, Pavlovic, Đuro Batricevic, Costa C. Roșu, *op. cit.*, p. 87.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*

între triburile Ivanisević și Ivanović¹⁰. Tot aici regele Nikola I Njegoš-Petrović s-a căsătorit în 1865.

Alte dovezi ale prezenței elementului valah pe teritoriului actualului Muntenegru sunt toponime precum: Durmitor, Visitor, Rumija, Struga, Lug, Lîng, Stari Vlah, Katunski Vlah, Radulov Brijeg, Radulov Jama, Radulov Glavina, Lașor, Bucinela, Otari etc., dar și cele peste 1250 de cuvinte și expresii moștenite din stratul romanic balcanic. Potrivit *Letopisului* popei Đjuklijan din secolul al XII-lea, în capitolul al V-lea se spune că: „Post haec totam Provinciam Latinorum qui illo tempore Romani vocabantur, modo vero Moroulachi, hoc est Nigri Latini vocantur” [în Latinia, pe care cândva o stăpâneau romanii locuiesc astăzi crni vlahi-valahi negri]¹¹.

În urma analizei nenumăratelor cronici și documente istorice italiene, sârbești, bosniace, muntenegrene și croate privitoare la vlahi se constată că, practic, în Serbia, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru, Croația și Dalmația, unde au existat mai multe regiuni ce aveau numele Vlaska, unde au trăit numeroase comunități etnice de acest tip: „[...] când vorbim de Stara Vlaška [Vlahia veche] înțelegem teritoriile cuprinse între râurile Drin și Ibro, Vlasca din Kosmaj, Vlaško Polije între Sopot și Mladenovca, muntele Vlahia și multe altele, peste 180 la număr. Muntele Romania, vârfurile Durmitor și Visitor, Corona, Mițur și alte sute de locuri ca Negrișor, Bukor, Rumska, Barbatovac, Stânișor, Brgule. Muntele Velebit, italienii l-au numit *Montagne dela Morlacca* și canalul dintre Velebit și insulele Krk, Rab și Pag, *Canalle dela Morlacca*”¹². Astăzi, în nordul Muntenegrului există orașul Plijevja, în care toți locuitorii poartă particula de *Vlah*: Vlahović, Vlahoević, Vlahić, Vlahinić.

Scurtă istorie a regiunii Boka Kotorska

Triburile valahe ocupau în Evul Mediu aproape două treimi din Primorje (Litoralul adriatic) de pe crestele munților Lovćen până în orașele Bocca del Cattaro-Kotor, Antibaro-Bar, Budva, întregul lanț al munților Rumija până la Ulcinj. În ceea ce privește acest adevăr etnoistoric, documentele epocii și cercetările efectuate în secolele al XIX-lea și al XX-lea în arhivele locale au dezvăluit că familiile nobiliare cattareze precum: Drago, Bizanti, Buce, Pima, Marini din Kotor, dar și altele ca Ivanisevići, Beloni, Skromjan, Robeli, Kukelj din Bar sunt valahe. După ocupația otomană, unele triburi valahe – precum cele din Medjureč, ce aparținut de Bar-Antibaro, fostă colonie venețiană – originari din Mrkojevci au trecut la islamism, iar restul triburilor din regiunea Boka Kotorska au trecut la catolicism. Celelalte triburi din nord-estul țării au trecut la ortodoxie. În

¹⁰ *Ibidem*, p. 275

¹¹ Црнич Иван, [Стецић Иван], *Пона Дукљанина Летопис*, глава V, страна 8. Краљевина [Роса Dukljanina lijetopis po latinsku i toga nekoliko i jos nesto po hrvatsku]. Kraljevina. 1874. cap. 5, p. 8.

¹² Nikola Vukcević, *Etimologia pojma Vlah i njena razna značenja*, Beograd. 1982, p. 235, 236.

arhivele istorice din Kotor-Bocca del Cattaro, cel mai vechi document datează din „21 iunie 1309 și este un act de vânzare-cumpărare încheiat între Dragul Valahul și fiica sa Stanca, ce vând un teren și o casă de piatră aflate lângă zidul de nord al cetății, lui Ivan Marini, cetățean al orașului. Unul dintre ultimele documente venețiene datează din 1794 și se referă la o moștenire (casă) ce trebuia să-i revină lui Andreja Luca Marinici. Din păcate ultimii reprezentanți ai familiilor nobile din Boka Kotorska-Kotor au dispărut după primul război mondial”¹³, dar se pare că „aproape toate aceste familii au emigrat în Trst [Trieste] unde și-au continuat afacerile comerciale și și-au construit noi palate, urmașii lor trăind și astăzi acolo mai bogați: Drago, Bisantii etc.”¹⁴

Publicat în anul 1977, acest repertoriu de documente cuprinde 1380 de tipuri de indici și 1005 manuscrise xerofotocopiate parțial ce acoperă perioada 1309–1969. Cei 1380 de indici arhivistici au fost împărțiți în 220 de domenii, iar cartoteca tematică are 638 de trimiteri, din care 148 de documente istorice.

În ceea ce privește limba romanică vorbită în Kotor, se poate afirma, potrivit specialiștilor iugoslavi, că „Dialectul romanic din Kotor, potrivit lui Petar Skok, se deosebește chiar și de dialectul vecin din Dubrovnik, în principal prin labialele sonore și dentale”¹⁵. Mai departe, autorul ne oferă un vocabular de: „6732 de cuvinte de origine romanică ce se folosesc și astăzi în regiunea amintită din care circa 130 de cuvinte care probabil provin din vechea limbă valahă vorbită aici”¹⁶.

Dintre triburile muntene grece cel mai vechi și enigmatic este Cuci, ai căror urmași trăiesc și astăzi la răsărit de Podgorica și până la granița cu Albania. Fortăreața Cucilor a fost muntele Medun, niciodată cucerit de către otomani, conform cercetărilor efectuate de J. Erdeljanovici la mijlocul secolului al XIX-lea, autorul cărții *Istorija starog Crno Gora*¹⁷, dar și a cărții *Кучи, племе у Црноу Гору* [„Cucii, trib în Muntenegru”]. Au urmat cercetările și culegerile eruditului și autodidactului voievod Marko Miljanov întreprinse timp de 20 de ani, între 1891 și 1910, asupra legendelor și povestirilor, aflate de la toți bătrânii tribului, publicate în monografia *Kucii*¹⁸. Toate acestea vorbesc despre originea veche valahă a Cucilor revelată prin intermediul narațiunilor ce circulau încă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. În sprijinul acestei ipoteze vin și toponimele teritoriului ocupat de trib ca: Gropa, Gropeza, Delja, Buni, Stomori, Strâmori, Surdupine, Șteik, Ștek, Sutomore etc. În anul 2005, Miodrag-Malișa Marovici a publicat cartea *Saga o Kucima*, ce a bulversat lumea științifică sud-slavă, corectând, cu dovezi lingvistice, etnografice, folclorice și istorice, opiniile referitoare la originea acestui trib, dar și unele date despre istoria sud-estului

¹³ Vodic kroz arhivsku gradu sa sumarnim inventarima muzejskih i crvenih fondova zbirki, 1977, Kotor, Crna Gora, p. 67. 339, 398.

¹⁴ Miodrag-Malișa Marovici, *Saga o Kucima*, Podgorica, 2001, p. 290.

¹⁵ Srdan Music, *Romanizam u severnoj-zapadnoj Boki Kotorskoj*, Beograd, 1972, p. 36.

¹⁶ *Ibidem*, p. 122–245.

¹⁷ Jovan Erdeljanovici, *Istorija starog Crno Gora*, Beograd, 1896.

¹⁸ Marko Miljanov, *O Kucima*, Cetinje, 1909.

Balcanilor. După cum spunea autorul în prefața lucrării sale: „Cartea nu anatemizează, ci polemizează, nu judecă, ci cercetează și îl face pe cititor să mediteze, căci pune întrebări și îl îndeamnă să caute singur răspunsuri la acestea”¹⁹.

O mare parte dintre acești vlahi au fost în slujba Imperiului Otoman, precum cei amintiți „într-un document din 1 octombrie 1482 semnat de Kasum-Beg ce aproba sosirea acestora (Vlahii chatunarii) în munții din apropierea Ragusei (Dubrovnikului), ceea ce dovedește că erau în slujba acelui beg”²⁰.

Potrivit opiniei cercetătorilor muntengreni, „sosirea vlahilor în Muntenegru s-a petrecut în timpul stăpânirii otomane sau puțin mai înainte, o dovadă în acest sens reprezentând-o defterul din 1455 ce amintește, printre proprietățile lui Isa-beg Ishak, seniorul din Macedonia, Raška și Crna Gora și obligațiile comunităților de vlahi din Sijenica și ale vlahiilor Niksicanii, ale celor din Polimie și Potarije, împreună cu toate cătunele de aici ce erau locuite mai înainte de păstori vlahi”²¹.

În secolul al XVI-lea apar primele identificări ale vlahilor adriatici ca luptători pentru libertate împotriva turcilor sub numele de: „Cici, Morlaci, Uskoci, termeni ce se refereau nu numai la vlahii din Istria, ci și la cei de pe întreaga coastă dalmată de la Zara și până la Bocca del Cattaro și Antibaro”²². În secolul al XV este atestată în Muntenegru o ramură deosebită a vlahilor numită „Donji Vlasi (Vlachi inferiores)”²³.

Conform altor cercetări, la sfârșitul secolului al XVII-lea existau încă în estul Muntenegrului „numeroase toponime valahe ca izvorul din satul Popov, denumit astăzi pâraul lui Bukumir, din jupanatul Ozirnac”²⁴.

Regiunea Boka Kotorska este cel mai pitoresc și mai adânc fiord al Mării Adriatice, cu o lungime de aproximativ 100 km, ce adăpostește 10 localități construite din calcar alb de-a lungul fiordului ce are o lățime construibilă cuprinsă între 15 și 350 de metri, fiind înconjurat de munți înalți de peste 1000 de metri, și cu un șenal navigabil cu lățimi cuprinse între 250 și 450 de metri. Dintre orașele acestei regiuni amintim: Kotor, Tivat, Risan, Dobrota, Perast, Herceg Novi, Bjela, Igalo etc.

Dintre toate, Kotor este cel mai vechi, cunoscut din Antichitate, fiind pe rând colonie grecească, romană, aflat apoi sub dominație sârbă, venețiană și habsburgică. Orașul a fost construit între secolele al XI-lea și al XVI-lea și are o formă triunghiulară, fiind înconjurat de un zid de piatră înalt de 20 de metri, cu o grosime cuprinsă între 4 și 15 metri. Lățimea orașului este între 150 și 250 de metri în plan înclinat, iar lungimea orașului vechi este de 2.85 km. Orașul are trei porți de acces: Poarta Mării – de vest (1555), Poarta râului – de nord (1540), Poarta Gurdici – de est, construită între secolele XIII–XVII²⁵.

¹⁹ Miodrag-Mališa Marovici, *Saga o Kucima*, Podgorica, 2001, p. 2.

²⁰ Petar Skok, *Ceška kniga o valaškom pravu*, p. 305–306.

²¹ Ђиуљев, Териториализация катунские организации, 1980, p. 148–149.

²² I. Mal, *Uskoce seobe*, p. 181–186.

²³ Petar Skok, *op. cit.*, p. 305.

²⁴ M. Suflay, *O vaznosti škadarsko katarska iz godine 1416 i kasnije*, în „Glasnik geografskog društva”, Beograd, 1926, p. 125.

²⁵ *Kotorski arhitektonski gradski plan*, Kotor, 1900, f. 21, 22.

Zidul de apărare are 17 turnuri și a fost construit între secolele al XIII-lea și al XVII-lea, pe înălțime, urmărind configurația muntelui de la nivelul mării până la cota 1005. Din oraș până la ultima fortificație Mali Fort sunt 1426 de trepte dispuse pe plan înclinat la un unghi între 35 și 45 de grade. Zidul de fortificație se întinde pe o cotă de nivel de 950 de metri față de mare, având o lungime de peste 7,4 km. Orașul are circa 60 de monumente istorice și religioase construite între secolele al XII-lea și al XIX-lea. Dintre acestea enumerăm: 17 turnuri de fortificație, 14 biserici și mănăstiri, 9 palate nobiliare, 17 clădiri publice și administrative, 7 piețe, admirabil păstrate.

Concluziile firești ale acestui studiu, provenite din analiza parțială a numeroaselor dovezi istorice documentare și etnologice, ținând cont, totodată, și de imposibilitatea parcurgerii exhaustive a bibliografiei temei sunt următoarele:

1. Cu siguranță, avem de a face cu cel puțin trei straturi populaționale romanice, trăitoare pe actualul teritoriu muntenegrean: primul strat fiind reprezentat de starovlahi (populație romanizată antică din sec III–IX), cel de-al doilea strat fiind constituit din amestecul populației vechi romanizate de pe litoralul adriatic cu cea italiană (sec. IX–XIII), iar cel de-al treilea strat, reprezentat de valahii care s-au refugiat din regiunea Valahia Mare în zonele muntoase muntenegrene și bosniace din fața invaziei otomane (sec. XIV–XVI).

2. Legendele istorice, folclorul, toponimia, hidronomia, antroponimia și numeroasele descoperiri arheologice oferă sute de dovezi sau trimiteri la originea valahă, parțial sigură, a actualului popor muntenegrean.

3. În contextul politico-cultural actual postmodern de reconstituire și revalorizare a particularităților națiunilor ex iugoslave, mediile universitar și academic din Muntenegru militează pentru o reconstrucție a identității etnoculturale și etnoistorice a muntenegrenilor. Această reconstrucție identitară oferă imagini mult diferite de cele acceptate până în anul 2000 și se încadrează în planul guvernului muntenegrean care conduce un stat independent recent reapărut pe scena politică europeană și care urmărește includerea cât mai rapidă a țării în rândul marii familii a Uniunii Europene.

De aceea, în mediile academice și universitare muntenegrene se vorbește tot mai des de o limbă și o cultură proprie, încercându-se valorizarea moștenirilor romanice în cultură și limbă și estomparea (diminuarea) rolului dominator al culturii sârbe. Se încearcă elaborarea unei istorii muntenegrene paralelă cu cea sârbească și prezentarea pe larg a particularităților etnoculturale proprii acestui spațiu geografic. Se observă, în aceste încercări, unele tendințe de imitare a modelelor culturale și economice slovene și croate, o revitalizare a creațiilor orale epice medievale și moderne prin publicarea unor colecții naționale de folclor și etnografie. În ultimii 3 ani au apărut numeroase tratate de istorie și se lucrează intens la un dicționar lingvistic muntenegrean.

REVOLUȚIONARI BULGARI ÎN ROMÂNIA (SEC. AL XIX-LEA)*

EMIL ȚIRCOMNICU

„Dintre toate țările dunărene, cele românești singure au putut, prin poziția lor geografică și prin calitatea lor de obicei de ceartă, să-și păstreze o autonomie formală, scump plătită îndealtime prin condiția de a fi teatrul de luptă al vecinilor celor puternici. Însă în această autonomie a țărilor românești a răsărit încet reînvierea celorlalte state balcanice. Pe atunci țara noastră a fost un adăpost pentru aceia dintre creștinii Turciei care aveau aspirații de eliberare. Din timpii din urmă amintim numai că mișcarea din Grecia a avut un razim de căpetenie la noi, că regenerarea Bulgariei s-a pregătit la noi, ba în timpul domniei lui Vodă Cuza până și maghiarii căutau în România baza de operațiune pentru emanciparea patriei lor”

(Mihai Eminescu, *Micile state de la Dunăre*, 8 octombrie 1880)

Mișcarea revoluționară națională bulgară

Momentul de la 1877–1878, urmare a războiului româno-ruso-turc, prin care s-a obținut autonomia Bulgariei, a fost pregătit prin jertfa elitei naționale bulgare plecată în emigrație și a haiducilor bulgari care au luptat cu arma în mână pentru libertatea Bulgariei.

După Tratatul de la Adrianopol din 1829, în Principatele Române, mai apoi, după 1859, în România, societatea românească, supusă unor profunde transformări culturale, economice și sociale, a devenit deosebit de atractivă pentru elitele naționale balcanice. Aici au venit mulți intelectuali, negustori și refugiați care urmăreau să se afirme atât pe plan economic, cultural, dar și național. Astfel, Principatele Române au fost pe parcursul secolului al XIX-lea protectoare pentru elitele naționale balcanice, aici găsind adăpost refugiații politici greci, bulgari, sârbi și albanezi. Datorită implicării în mișcarea eterministă, numeroși bulgari s-au refugiat în dreapta Dunării, după 1821.

* Comunicare ținută la Simpozionul *Aportul frățesc al românilor în lupta pentru eliberarea Bulgariei*, Vidin, 3 martie 2009, organizat de asociațiile românești Uniunea Etnicilor Români din Bulgaria, Asociația „Curcubeul peste Dunăre”, Centrul Cultural Român din Vidin și Societatea Culturală a Vlahilor. Acest simpozion a reprezentat un moment de colitură pentru românii din Timoc, reprezentanții asociațiilor românești afișându-se ca minoritari români care cer ca legile din *Constituția bulgară* să fie puse în practică, oferindu-se astfel etnicilor români drepturi europene de protecție culturală. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului nr. 960, CNC SIS.

Mulți revoluționari așteptau implicarea țarului rus în eliberarea țărilor lor, mai ales în perioada Revoluției de la 1821. În 1829, voluntarii bulgari sub comanda lui George Stoikov Mamarcov, poreclit Buiuciu, au luptat alături de ruși împotriva turcilor. După Pacea de la Adrianopol s-au stabilit în Basarabia, Moldova și Muntenia valuri de bulgari (peste 25 000 de oameni), așezându-se mai ales în orașele Brăila, Galați, București, Ploiești, Giurgiu, Oltenița, Alexandria și Craiova¹. Planurile revoluționare bulgare s-au legat mai ales de provocarea unor mari răscoale țărănești naționale pentru eliberarea Bulgariei. Din rândul refugiaților bulgari s-au format grupări (cete) revoluționare de haiduci conduși de o căpetenie numită voievod, care încercau să determine mișcări revoluționare prin incursiuni peste Dunăre, în Imperiul Otoman. Primele cete de luptători s-au format în Muntenia începând cu anul 1841. Dintre primii conducători de cete amintim pe Conjo din Dragudanovo, denumit și „Voevodul cel bărbos”, Vasil Hagivulkov și Vladislav Tatice. Filip Totiu a realizat, în mai 1862, o incursiune la sud de Dunăre în fruntea unei cete.

Iată ce-i spunea Filip Totiu, în 1884, lui Zamfir Arbore, privind planurile sale revoluționare: „Când m-am gândit să fac întâia mea năvălire în Turcia, am organizat o ceată de tineri bulgari aleși printre bulgarii emigranți din Giurgiu și București. În Bulgaria n-am avut legături serioase decât cu un grup de tineri din Sistova, cu care punându-mă în relațiuni am izbutit să stabilesc, ca acești tineri să fie gata de a se uni cu ceata mea imediat ce voi pune piciorul pe pământul Bulgariei. Mulți dintre acești tineri au promis să se unească cu ceata mea, astfel că calculasem să pot forma o ceată de cel puțin 300 oameni bine înarmați. Am avut un frumos drapel pe care era cusut un leu ce calcă peste semilună. Acesta era drapelul Bulgariei răsculate contra păgânilor. La Sistova, când am sosit dincoace de Dunăre, nu s-a unit cu noi decât vreo 40–50 de tineri, ceilalți au avut frică”².

Ceata s-a deplasat spre munți, lupta dându-se lângă satul Verbavca. Totiu cu 10 haiduci au scăpat, fugind în munți. Cerându-se de către turci extrădarea sa, a fost arestat la București și a fost eliberat de către domnitorul Al. Ioan Cuza la solicitarea bulgarilor din țară.

Mai apoi, tradiția a fost urmată de Hadji Dumitru și Ștefan Karadja. Hagi Dumitru, după o vreme de haiducie prin Bulgaria, la 1860, s-a refugiat în România. Ștefan Karadja a făcut parte din ceata lui Gheorghe Rakovski, pe la 1862, stabilindu-se în 1864 în România. În 1868, la trecerea Dunării, în loc de 4000 de revoluționari s-au strâns doar 125. În aceste momente hotărâtoare, Karadja a ținut o cuvântare în care a spus: „Mântuitorul lumii nu s-a născut printre cei bogați, ci printre cei săraci, printre plebe și noi care nu avem de gând a cuceri Țarigradul și a mântui poporul nostru nenorocit, să mergem puțini câți suntem și să murim pentru

¹ I. Grămadă, *Bulgarii în România până la 1877*, în „Convorbiri literare”, an XLVIII, nr. 2, februarie 1914, p. 153.

² Vasile Christu, *Les Bulgares. Œuvre inédite de Zamfir Arbore*, în „Balcania”, anul I, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1938, p. 116–117.

patria robită. Pe osemintele noastre va răsări libertatea Bulgariei!”³ Hagi Dumitru a căzut în luptă, iar Ștefan Karadja a fost capturat de otomani.

Ceata lui Panaiot Chitov a fost, de asemenea, decimată de armata otomană.

Aceste cete nu s-au bucurat de sprijin important din partea populației locale, neputându-se provoca mișcări țărănești asemănătoare cu cele din Grecia, Serbia și Țara Românească. Dar incursiunile haiducești au concentrat, în acțiunea lor, ideea națională bulgară de eliberare de sub ocupația otomană.

Având în vedere nereușitele anterioare, scurte incursiuni imediat lichidate, dar care au produs o profundă impresie în rândul emigrației bulgare din Serbia, România și Rusia, s-a simțit nevoia unei organizări mai ample. Ziaristul Gheorghe Rakovski și diaconul Vasil Lewsky au fost întemeietorii organizațiilor patriotice revoluționare. Stabilit în Serbia, Rakovski, inițiatorul revistei „Dunavski Lebed” (Lebăda Dunării), era favorabil organizării unei răscoale în Bulgaria și atragerii sprijinului unei mari puteri.

Vasil Lewsky a realizat o rețea cu ramificații întinse în România și Bulgaria, în principalele orașe. Existau emisari care cutreierau Bulgaria, în organizație intrând hangii, proprietari de cârciumi și hanuri. La București s-a format Comitetul Central Revoluționar, inițiatori fiind Vasile Lewsky, Ljuben Karaveloff, nuvelist și dramaturg, Anghel Căncev, Nicolae Obretenoff ș.a. Acest comitet s-a transformat într-un adevărat guvern secret. În București, la 1876, s-a format primul Parlament neoficial bulgar.

În 1872, Anghel Căncev, fiind urmărit la Rusciuc de poliția turcă, s-a sinucis. Vasil Lewsky, la 36 de ani, a fost prins și executat prin spânzurătoare, dându-se astfel o lovitură de grație mișcării revoluționare. În mai 1876, Hristo Botev, cel mai mare poet bulgar și unul dintre conducătorii Comitetului Revoluționar, moare în timpul unei incursiuni în Bulgaria.

Comitetul Revoluționar Central a avut un program deosebit de progresist pentru acea vreme, în care erau trecute principalele elemente de luptă, dar și explicarea idealului social spre care se dorea transformarea Bulgariei:

„1. Comitetul Revoluționar Central are ca scop eliberarea bulgarilor printr-o revoluție morală și o răscoală cu arma în mâini. Forma ocârmuirii viitoare bulgare se va stabili apoi, când liberarea va deveni un fapt îndeplinit.

2. Pentru a atinge acest scop, toate mijloacele sunt admisibile: propaganda, cuvânt tipărit, lupta cu arma în mâini, foc și moarte.

3. Noi, bulgarii, dorim a trăi în pace și înțelegere bună, și îndeosebi cu sârbii și muntenegrenii, care simpatizează tendințelor noastre, asemenea și cu românii cu care e strâns legată soarta noastră; împreună cu aceste popoare mai tindem a forma o federațiune liberă.

³ *Ibidem*, p. 121.

4. Noi, bulgarii, dorim ca ținuturile locuite de bulgari să fie ocârmuite bulgărește, adică conform cu obiceiurile, moravurile și caracterul poporului bulgar; ținuturile locuite de români, sârbi, muntenegreni și greci trebuie să se ocârmuiască conform caracterelor poporului român, sârb, muntenegrean și grec.

5. Fiecare neam să-și apere neatârnamarea sa și să se ocârmuiască după voința sa proprie. Noi nu râvnim la ceea ce e a străinului, adică ceea ce nu ne aparține; dar în același timp nu vom ceda în folosul altora ceea ce e al poporului bulgar.

6. Noi nu ridicăm chestiuni de drept istoric și de aceea lăsăm poporului singur să-și croiască soarta sa, hotărând la ce anume alianță să se aplece, către sârbi, bulgari, români sau greci, de aceea tocmai în momentul de față este inutil de a releva chestiuni privitoare la hotare.

7. Pentru noi, bulgarii, noi dorim libertatea poporului, libertatea individului, libertatea religioasă, într-un cuvânt întreaga libertate a ființei umane; tot astfel de libertate dorim și pentru vecinii noștri. Nu voim a domni peste alții și de aceea nu admitem nici ca alții să domnească peste noi.

8. Drept dușmani și potrivnicii noștri, noi considerăm pe acei bulgari, ciorbagii, care zădărnicesc rezolvarea chestiunii bulgărești; pe acești bulgari trădători îi vom persecuta pretutindeni și totdeauna.

9. Noi considerăm printre amicii noștri și aliați asemenea și pe greci, numai dacă ei se vor lepăda de scopurile lor pan-eleniste precum și de pretențiunile lor istorice.

10. Noi ne răsculăm nu în contra poporului turc, ci împotriva guvernului otoman, precum și contra acelor turci care apără acest guvern despotice. Drept amici ai noștri, noi considerăm pe toți acei care simpatizează cererile sfintei și drepte cauze a poporului bulgar, fie ei de orice neam și credință⁴.

Autonomia Bulgariei, pe care și-au dorit-o atâtea martiri bulgari, s-a obținut după războiul româno-ruso-turc din 1877 și prin jertfa soldaților români.

Mișcarea cultural-națională bulgară

Episcopul Sofronie Vranceanski din Vrața, refugiat încă de la 1803 în Muntenia, este cel dintâi care traduce predici în limba neobulgară, intitulate *Kyriakodromiom* (Cartea de duminică), tipărite mai apoi, la 1806, la Râmnic⁵. Opera națională a episcopului a fost continuată și sprijinită financiar de către emigranții și negustorii bulgari: frații Constantin și Dimitrie Mustacoff, Ivan Dobreff, Iordan Hagi Ghenovici, Gh. Peșacoff, Anastasie Stoianovici Kipiloff, Petre Sapunoff, Vasile Nenovici, Petru Ch. Berovici. Cel din urmă, Berovici, a editat la Brașov prima carte de citire în limba neobulgară (un *Bukvar* cu ilustrații).

⁴ *Ibidem*, p. 112–113.

⁵ Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor. Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, vol. I, Institutul European, București, 2000, p. 299.

Vasile Nenovici a încercat să înființeze o școală la București, Anastasie Stoianovici Kipiloff a tradus două volume de povestiri biblice ale lui Hubner, Petre Sapunov a tradus în bulgărește *Noul Testament*⁶.

Preoțimea greacă și Patriarhia ecumenică din Constantinopol s-a opus încercărilor de renaștere națională și bisericească bulgărești, apărând deseori conflicte care au culminat cu înființarea Exarhatului Bulgar⁷.

În Brașov s-a tipărit în anul 1824 primul abecedar bulgar, iar în București, la 1848, s-a redactat primul proiect al *Constituției* Bulgariei.

Mediul social românesc a fost deosebit de prielnic mișcării cultural-naționale bulgare care avea societăți culturale în toate marile orașe românești. O bună parte din elita națională bulgară s-a format în școlile bulgărești din România. Încă de la 1859 Al. Ioan Cuza a permis înființarea unui liceu și a unei tipografii bulgărești în orașul Bolgrad, care a fost prima școală medie bulgară. Mai apoi s-a permis înființarea de școli populare și a unei școli centrale în Rusia, la Komrat.

Vasile Eustatiev Aprilov, studiind la București, unde a alcătuit manuale didactice, a deschis la Gabrovo, în 1855, prima școală populară modernă din Bulgaria⁸.

La 1869 s-a întemeiat la Brăila, din fondurile negustorilor bulgari, „Societatea literară bulgară/Bălgarsko Knižovno družstvo”, precursora a Academiei Bulgare, condusă de profesorul Drinow, având ca secretar pe Vasile D. Stojanov. Această societate a editat, începând cu anul 1870, revista „Periodičesko Spisanie”⁹.

După moartea prințului Milan al Serbiei, Ljuben Karaveloff, acuzat că a făcut parte dintr-o conjurație, a fost arestat și, după șase luni de închisoare, a emigrat în România unde a editat la București ziarele „Svoboda” (1869–1873) și „Nezevisimost” (1874–1877)¹⁰.

Până în 1878 pe teritorii românești au funcționat zeci de școli în limba bulgară, la București, Galați, Giurgiu, Oltenița, Ploiești, Bolgrad, Vinga, Dudeștii Vechi; în Bolgrad a funcționat și primul liceu în limba bulgară. În perioada amintită, în România au fost tipărite peste 300 de titluri de cărți bulgărești, au apărut peste 60 de titluri de ziare și reviste, existau 19 tipografii și redacții bulgare, multe dintre ele tipărint și în românește, iar bulgarii de confesiune catolică din Banat își tipăreau, cu caractere latine, cărțile de rugăciuni, manualele școlare, revistele, almanahurile și ziarele la tipografiile din Cenad, Timișoara, Arad etc.¹¹

Dobri Voinikov a întemeiat la Brăila primul teatru bulgar. La acest teatru au avut loc numeroase reprezentații, multe dintre teme fiind istorice. Tradiționalist,

⁶ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 155.

⁷ Barbara Jelavich, *op. cit.*, p. 305.

⁸ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 156.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 143–144.

¹¹ Žorž Nurižan, *Приятелі на България, съ преговоря отъ проф.* Sofia 1949.

Voinikov a fost influențat de teoria formelor fără fond, de scrierile lui Titu Maiorescu și Vasile Alecsandri. Activitatea sa s-a desfășurat în orașul amintit în perioada 1866–1871.

De asemenea, Iorgu Caragiale a avut două reprezentații la Brăila: 25 iunie 1867 – *Bătălia bulgarilor cu turcii sub comanda Voievodului Filip Totiu*; 25 iunie 1868 – *Bătălia de la Verbavca a bulgarilor cu turcii și spânzurarea lui Constantin Bulgarul în Rusciuc*, sau *Croidmul bulgarilor*, sau *Bătălia de la Verbavca a lui Filip Totio Voevod*.

Este adevărat că percepția unor scriitori bulgari asupra ajutorului dat de statul și elita intelectuală română este diferită, în unele situații. Dar trebuie să avem în vedere faptul că în această problemă se întâlneau două lumi: cea românească, în care se instaura statul de drept, care nu putea să acorde ajutor discreționar în afara regulilor internaționale ale timpului, care la rândul ei era situată între trei mari imperii, și o parte a emigrației bulgare, revoluționari de diverse orientări, care visau la eliberarea Bulgariei prin orice mijloace. Astfel, Ivan Vazov scria, într-o nuvelă din 1883, că „Românii ne-au dat ospitalitate, dar ospitalitatea lor se aseamănă cu aceea pe care o dă țărmlul gol al mării, zbuciumului valurilor pe timp de furtună, care se sparg și se preling pe nisipul răscolit și rece. Am fost printre oameni, dar parcă am fost în pustiu, casele, magazinele, pungile tuturor erau închise pentru noi. Trăiam doar din bunăvoința altora, eram tare săraci”¹².

Din toate faptele relatate reiese puternica legătură dintre elita națională bulgară și cea română, pe tot parcursul secolului al XIX-lea, precum și faptul că România a fost pentru emigrații bulgari a doua lor patrie.

¹² Ivan Vazov, *Oropsiții*, București, Editura Tineretului, 1959, p. 34, apud Armand Guță, *Români în literatura bulgară – între conjunctural și politic*, în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «C. Brăiloiu»”, tomul 16, 2005, p. 136.

CAIETELE DE FOLCLOR ALE ELEVILOR PROFESORULUI GRIGORE CREȚU

MARIAN LUPAȘCU

În vara anului 1999, un prieten, instrumentist, culegător și iubitor al folclorului românesc, domnul Constantin Pavlovschi¹, mi-a vorbit despre niște pachete cu caiete în care ar fi fost notate versuri din cântece și basme, care zăceau în podul casei unui fost coleg de școală generală. Incitat, am mers într-o după-amiază, împreună, în strada Tunari, colț cu Fecioarei, la Anton-Victor Olăvinaru, zis „Toni”². Casa, încă în renovare, fusese deja vândută, iar noii proprietari voiau să arunce toate „vechiturile”. Drept care, la etaj, pe un hol și pe scară erau împrăștiate bucăți de mobilă sculptate, oglinzi venețiene sparte, veselă, fotografii sepia, haine, pălării, foi volante și caiete aflate într-o stare avansată de degradare, parte roase de șoareci, parte mucegăite, toate mirosind a urină de motan. Ici-colo se mai zăreau pachete învelite în ziare îngălbenite, legate cu sfoară. Am ridicat o copertă și am rămas înmărmurit. Pe față, grafica punea în evidență portretul Regelui Carol I și al Reginei Elisabeta, în medalioane, grafia textului tipărit era arhaică, iar în centru erau scrise, caligrafic, cu cerneală violetă, numele unui elev, clasa, anul 1892, satul, plasa și un titlu: *Producțiuni populare*. Pe spate era „Charta României și a Căilor-Ferate”, cuprinzând Muntenia, Oltenia, Moldova și Dobrogea, dar erau desenate și Transilvania, Banatul, Basarabia și Bucovina, ca o prefigurare a Marii Uniri. Emoționat, am început să scotocesc și să pun deoparte tot ce era în bună stare, iar Toni, bine „afumat”, mi-a vorbit de bunicul său, Grigore Crețu, născut în 1848, mort în 1919, fost profesor de limba română la Liceul „Matei Basarab”, și mi-a indicat ca sursă bibliografică *Dicționarul Minerva* din 1939. Folclorist pasionat, Gr. Crețu își punea elevii să culeagă folclor din locurile natale, în vacanțe. Se pare că ar fi existat un număr uriaș de documente, „un vagon” cum spunea Toni, adunate de Crețu în cursul carierei sale didactice, mare parte donate de soție, după moartea sa, unei biblioteci din Cluj, de unde ar fi fost aruncate și arse de horthyști. Cele mai valoroase, împachetate de profesor, împreună cu câteva manuscrise personale, ar fi rămas în podul casei mai bine de 100 de ani. Dintre acestea, cu o sticlă de țuică și o sumă de bani, am salvat peste 200, urmând ca,

¹ Fost contrabasist la Orchestra Populară „Barbu Lăutaru” în anii '50, fondatorul tarafului „Frunza verde” în 1969.

² Născut la 27.10.1927, pensionar, fost portar la Liceul Pedagogic.

după câteva zile, să vin și să cumpăr ce mai rămăsese. Din păcate, Toni a dispărut pur și simplu. L-am mai întâlnit o singură dată, în toamna anului 2002, întâmplător, în tramvai, dar era sub influența alcoolului și atât de amețit încât nu ne-am putut înțelege.

Documentarea bibliografică a confirmat, parțial, informațiile preliminare și a completat imaginea unei personalități despre care avem puține date certe. Grigore Crețu s-a născut la 25 ianuarie 1848 la Ștefănești, jud. Botoșani și a murit în 1919, la București. A făcut studiile secundare la Iași și în 1882 a obținut licența în latină la Universitatea din București. A fost profesor secundar de latină și română la seminarele din Roman și Huși, iar din 1882, profesor de limba română la Liceul „Matei Basarab” din București. Membru, din 1905, al Societății filologice înființată de Ovid Densusianu, a publicat în „Buletinul Societății filologice”, „Columna lui Traian”, „Convorbiri literare”, „Junimea literară”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” ș.a. A adunat o colecție impresionantă de folclor prin intermediul elevilor săi. Câteva mii de piese se păstrează în 57 de mape la Biblioteca Națională din București³.

Se pare că numele de familie ar fi fost Robu, Crețu fiind porecla dată de călugării de la Mănăstirea Neamț unui frate mai mare, Constantin. Printre filologii medievști, profesorul este recunoscut pentru descoperirea, în 1871, a *Codicelui Voronețean*, căruia îi consacră o ediție critică⁴. A publicat și alte lucrări, dintre care o menționăm doar pe cea despre etimologia numeralului *o*⁵ și pe cea dedicată primului lexicon românesc scris cu litere latine, publicat integral de el⁶. Pe lângă manuscrisele olografe ale ultimelor două lucrări citate, l-am recuperat pe cel intitulat *Ântâiul Praxiu seû Apostol românesc tipărit pe la 1570*, și o amplă documentație, absolut inedită, pentru un lexicon dialectal pe care, probabil, ar fi vrut să-l alcătuiască. Sub titlul *Dialectale: Oltenia Muntenia (după spusele guarzilor comunali din București originari mai ales din Oltenia)* se află, cu siguranță, și informații pe care Crețu le-a folosit în studiul asupra lexiconului lui Mardarie Cozianul⁷. Nu întâmplător, în note, mulțumește unui comandant al „garzilor comunali” din București pentru înlesnirea cercetărilor asupra graiului celor 400 de subordonați.

³ Jordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, vol. I. București, Editura Saeculum I.O., p. 200–201.

⁴ Grigore Crețu, *Codicele Voronețean, cu un vocabulariu și studiu asupra lui de I. a lui G. Sbiera. Critică*, București, 1866.

⁵ Grigore Crețu, *O nouă etimologie a numeralului românesc: o*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, an. III, vol. VI.

⁶ Grigore Crețu, *Anonymus Caransebiensis. Cel mai vechi dicționar al limbei române, după manuscrisul din Biblioteca Universității din Pesta*, în „Tinerimea Română”, I, 1898, p. 320–380.

⁷ Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de Grigore Crețu, profesor la Liceul „Matei Basarab”, Edițiunea Academiei Române, București, 1900.

Un număr de 905 dintre textele folclorice culese de elevi, selectate și publicate postum într-un volum, ilustrează repertoriile ritual-ceremoniale (colinde, cântece de stea, cântece de nuntă și înmormântare, descântece etc.), lirice (doine, cântece etc.), epice (cântece epice eroice și balade) și provin din județele Argeș, Brăila, Buzău, Constanța, Dâmbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Olt, Prahova, Teleorman, Vâlcea, Vrancea⁸. De altfel, Crețu a trăit în perioada de afirmare și construire a identității naționale prin cultură, în primul rând prin folclor, a fost contemporan cu marii culegători de folclor literar, G. Dem Teodorescu, Grigore Tocilescu, Athanasie Marian Marienescu, Simion Florea Marian, Artur Gorovei, dar și cu primii etnomuzicologi: Teodor T. Burada și Dimitrie Vulpian. Cu unii a fost chiar prieten. Cu siguranță, l-a cunoscut pe Bogdan Petriceicu Hasdeu, a fost influențat de chestionarele concepute și lansate de el, *Obiceiurile juridice ale poporului român. Programa* (1878) și *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română* (1884–1885)⁹, probabil și de cel întocmit de Nicolae Densușianu, *Chestionar despre tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de români* (1893–1895). Informații și analize biobibliografice amănunțite despre Grigore Crețu au publicat, printre alții, Constantin Diaconovich¹⁰, Ovidiu Papadima¹¹, Ionel Opreșan¹², Gheorghe Chivu¹³.

*

Caietele, pe care le-am adus la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, sunt, în majoritate, tip dictando, cu 10–16 file scrise cu cerneală violetă, rădăcinie sau neagră, toate în perfectă stare¹⁴. Copertile au o grafică frumoasă și sugestivă: pe coperta unu, în chenare bogat ornamentate, sunt incluse desene – portretele Regelui și Reginei, sau cele ale lui „J. Eliade” și „G. Lazăr”, în medalioane, sau imagini cu copii de țărani care merg spre școală, scriu etc.; pe coperta patru, spate, harta despre care am vorbit este înlocuită, uneori, de chipurile unor domnitori (Vasile Lupu, Mihai Viteazul etc.).

Aproape toate caietele includ notații ale unor specimene aparținând diverselor categorii folclorice (basm, legendă, baladă, cântec liric, colindă etc.), câteva au și componente etnografice. Majoritatea provin din Muntenia și Oltenia, dar sunt și din

⁸ Grigore Crețu, *Folclor din Oltenia și Muntenia*. V, ediție îngrijită de Aureliu Millea și Ion Stănculescu. Prefață de Ovidiu Papadima, București, Editura Minerva, 1970.

⁹ Biblioteca Academiei Române, mss. 3418–3438.

¹⁰ Constantin Diaconovich, *Enciclopedia română*, vol. II. Sibiu, 1900, p. 44–45.

¹¹ Biblioteca Academiei Române, mss. rom. 4545–4561.

¹² Ionel Opreșan, *La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească*, București, Editura Saeculum I.O., 2006, p. 272–275.

¹³ *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 10, 13, 14, 20, 63–66.

¹⁴ Doar la câteva, agrafele din fier care leagă paginile au ruginit.

Transilvania, dovadă că și înainte de Marea Unire ardelenii învățau și la București. Spațiul nu ne permite să prezentăm toate documentele. Ne-am propus doar să le semnalăm existența și să subliniem importanța lor excepțională pentru patrimoniul cultural imaterial românesc. După inventarierea, scanarea, catalogarea și ordonarea manuscriselor, vom încerca să le grupăm tematic și să publicăm ediții critice incluzând facsimilele integrale. Deocamdată, am selectat șase caiete ale unui elev de 13 ani, clasa a III-a, anul școlar 1897–1898, originar din „Ciocănești Mărgineni, plasa Borcea de sus, Jud. Ialomița, România”¹⁵.

Satul Ciocănești, situat în sudul Câmpiei Bărăganului pe linia Dunării, între orașele Călărași și Oltenița, aparține astăzi județului Călărași. Populația este eterogenă. Tradiția orală și izvoarele documentare pomenesc trei părți distincte ale satului: Ciocănești – Pământeni, unde erau oamenii locului; Ciocănești – Mărgineni, așezare constituită de românii coborâți din Mărginimea Sibiului¹⁶; Ciocănești – Sârbi, zona satului în care s-au așezat locuitorii veniți de peste Dunăre, români și bulgari¹⁷, stabiliți aici, probabil, în vremea otomanilor¹⁸.

Am analizat și am sintetizat în tabele principalele informații, pe care le vom ilustra cu câteva pagini originale și transliterări ale textelor.

Caiet 1

„Obiceiuri de sărbători auzite, văzute și scrise de Popescu A. Ștefan,
cl. III, 1898, Ciocănești – Mărgineni, Jud. Ialomița”

Nr.	Categorie	Titlu [Perioada]	Subiect	Pagini	Observații
1.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De lăsatul secului</i>	<i>Urlalia</i>	1–3	Descriere, 3 strigături, 1 incantație, 2 desene
2.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>A doua zi</i>	<i>Cucii</i>	4–8	Descriere, 7 desene
3.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La Paști</i>	[Leagăne, dulapuri]	9–11	Descriere, 2 desene
4.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La Florii</i>	[Salcia]	12	1 legendă
5.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La Boboteză</i>	[Crucea de ghiață] [Botezul cailor]	13–14	Descriere, 1 legendă Descriere

¹⁵ Citatele și titlurile păstrează ortografia și punctuația din manuscris. De multe ori, culegătorul a încercat să redea particularitățile graiului local.

¹⁶ Probabil oieri veniți cu turmele, la iarnă, în bălțile din zonă și apoi stabiliți aici.

¹⁷ Și astăzi, etnicii români de pe malul drept al Dunării îi numesc pe bulgari „sârbi”.

¹⁸ Vezi <http://smalex.trei.ro/Text/Tradiții/Index.htm>.

6.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La sfântu Teodor</i>	[Întrecerea cailor]	15	Descriere
7.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De sfântu Vasile</i>	[Strănutul]	15	Descriere
8.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De sfântul Ion</i>	<i>baba Viru</i>	16	Descriere
9.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De sf. Ilie</i>	[Merele]	17	1 legendă
10.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>Foca</i>	[Pedepsirea bogatului]	18	1 legendă
11.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La sfântu Gherghie</i>	[Vrăji]	19	Descriere
12.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La măcinici</i>	[Mâncare rituală]	20	Descriere
13.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La Sâmbăta morților</i>	[Rosmarin la pomană]	21	1 legendă
14.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>La Joia moșilor</i>	[Vase și tacâmuri la pomană]	22-23	6 desene
15.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De sfântu Trifu</i>	[Pedepsirea sf. Trifu]	24	1 legendă
16.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>Variantă a sărbătorii și tradiției precedente</i>	[Pedepsirea sf. Trifu]	25-26	1 legendă
17.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De sărbătorile numite Chilipi sau Chilichi</i> [Filipi]	[Pedepsirea fierarului și a nevestei lui]	27-28	Descriere, 1 legendă
18.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De Chilip și chiopu</i>	[Baba mâncată de lup]	29	1 legendă
19.	Ritualuri, tradiții, obiceiuri	<i>De Crăciun</i>	<i>Brezaia</i> [alai de mascați]	30-37	Descriere, 10 desene

Caiet 2

„Textu pentru Prod. populare aparținându lui Popescu Ștefan”¹⁹

Nr.	Categorie	Titlu	Pagini	Informator	Vârstă	Observații
1.	Baladă	<i>Cântecu cu Golea</i>	1	Gheorghe Sederică		Textele sunt scrise pe două coloane.
2.	Baladă	<i>Iancu Viteazu</i>	2–3	Gheorghe Sederică		
3.	Baladă	<i>Buculeiu</i>	4–6	Gheorghe Sederică		
4.	Baladă	<i>Crivăț</i> ²⁰	7–10	Gheorghe Sederică		Elevul adaugă, grăbit, cu creionul: „Spuse de Gheorghe Sederică. Comuna Cioc. Mărg. Plasa borcea de sus Jud. Ialomița.”

Caiet 3

„Text pentru Balade aparținându lui Popescu A. Ștefan, cl. III, 1897-98”

Nr.	Categorie	Titlu	Pagini	Informator	Vârstă	Observații
1.	Baladă	<i>Staicu lui Vioră</i>	1–6 ²¹	Alecsandru Popescu	43 a.	
2.	Baladă	<i>Țandură</i>	7–9	Alecsandru Popescu	43 a.	Culegătorul notează: „Sfârșitul celor două balade spuse de tata (Alecsandru Popescu în etate de 43 ani. Nu știe carte Ciocănești Mărgineni plasa Borcea Județul Ialomița.”

Caiet 4

Textu pentru Balade, anecdote, basme aparținându lui Popescu Ștefan cl III”²²

Nr.	Categorie	Titlu	Pagini	Informator	Vârsta	Observații
1.	Baladă	<i>Lebegioarele</i>	1–4	Moș Radu lăbosu	82 a.	Elevul notează: „Spusă de Moș Radu lăbosu în etate de 82 ani lăutar nu știe carte comuna Ciocănești Mărgineni plasa Borcea Ialomița.”
2.	Anecdote	{Bulgarii cuceresc Țarigradul}	5	Popescu A. Ștefan	13 a.	„Știută de mine”
3.	Basm	<i>Urechiatu</i>	6–8	Ion Cristea	8 a.	„Spus de Ion Cristea în etate de 8 ani clasa I primară com. Ciocănești Mărgineni plasa Borcea Ialomița.”

¹⁹ Pe coperta față, cu creionul, este adăugat: „Balade”: „1893”; „vacanța Paștelui”; „Cine e Gheorghe Sederică?”. Pe contracopertă scrie: „Popescu Ștefan născut și Crescut în Comuna Ciocănești Mărgineni, plasa Borcea de sus Jud Ialomița”.

²⁰ Vezi textul scanat și varianta transliterată.

²¹ Primele două pagini sunt scrise pe două coloane, apoi doar pe una.

²² Pe coperta față, sub numărul clase este adăugat, cu cerneală neagră, numărul 982, iar în colțul din dreapta, jos, cu creionul, este scrisă cifra 5. Pe coperta spate, elevul a notat numele satului și l-a poziționat pe hartă, la jumătatea distanței dintre Oltenița și Călărași.

Caiet 5

„Text pentru Balade și colinde de brezae aparținându lui Popescu A. Ștefan,
cl. IIIa, 1897–98 Cioc-Marg. Ialomița”

Nr.	Categorie	Titlu	Pagini	Informator	Vârstă	Observații
1.	Baladă	<i>Jiianu</i>	1–4			
2.	Colinde	<i>Cântec de fată</i>	5–6	Filip Dumitrescu	18 a.	
3.	Colindă	<i>Cântec dă băiat</i>	7–9	Filip Dumitrescu	18 a.	
4	Colindă	<i>Cântec dă băiat</i>	10–13	Filip Dumitrescu	18 a.	Culegătorul notează: „Colinde spuse de Filip Dumitrescu în etate de 18 ani nu știe carte Ciocănești – Mărgineni, Plasa Borcea, J. Ialomița.”
5.	Colindă	<i>Cântec de băiat</i>	14–15	Filip Dumitrescu	18 a.	„Spus tot de Filip Dumitrescu.”

Caiet 6

„Text pentru Colinde și descântece aparținându lui Popescu A. Ștefan,
cl. IIIa, 1897–98 Ciocănești – Mărgineni – Plasa Borcea, Ialomița. România”

Nr.	Categorie	Titlu	Pagini	Informator	Vârstă	Observații
1.	Colindă	<i>Sus în sbor</i> [Sus în sbor, pe lângă ceru]	1–2			Refren
2.	Colindă	<i>Florleș-dalbe</i> [Câte flori sunt pe pământ]	2			Un vers este adăugat de culegător cu creionul.
3.	Colindă	<i>Prunchiuleț de mare</i>	3			
4.	Colindă	<i>Laș tulpină</i> [La tulpină la doi meri]	3–4			
5.	Descântec	<i>Dăscântecu dă gâlci</i>	5			Elevul notează: „Acest dăscântec să repetă dă 3 ori sau dă 9 ori mestecînd cu un cuțit niște măsline pisate sau trăgînd gâtul cu scuipat.”
6.	Descântec	<i>Dăscântec de deochiu</i>	5			„Spunîndu-se acest dăscântec să ia un cărbune și se stinge în apă care se dă de băut bolnavului.”
7.	Descântec	<i>Dăscântec de bube dulci</i>	6			„Acest dăscântec să zice storcînd niște baligă dă vacă'n mână și să lasă să curgă zema acea într'un hârb în care are scrum dă hârtie apoi să ung bubele”
8.	Descântec	<i>Dăscântecu dă urît</i>	7–8			„Acest dăscântec să zice mestecînd puțină apă ne'ncepută cu un fir dă bu-suioc și să spală acel căruia i se descântă.” „Auzite și văzute de mine Popescu A Ștefan.”

Definite înainte.

De la catul sursului.

Urloia

În ziua de înmormântare, toți urziți am înțeles
de la mormântul de înmormântare, este că; dar ce se
face cu acest lucru? Uite ce.

De la mormânt de la strămoși noștri o simțăm
obișnuit de a se face urloia, înțelegem urloia.

De la mormânt

De la o prăpădă care nu se poate face dintr-un
mormânt de la înmormântare și în capul ei se face urloia.

care se înfige în dinți mormântului și se sparge pământul.

După ce s'a rău așezat se umple din nou cu apă și se dă foc.

Când din nou s'a aprins, femeia se ia ~~la~~ în mână și se ridică în sus înfășurându-se apoi în pământ, iar hăciorul strigă cât la ia gura:

Urlălia

hătălia

T... 1-0 m e ... 2 pe da maria

— sau —

Bate tolia

La moldova

Co murit mătăsă Dobra

La la mărăf... 10 m hot

Co mîncat mătăsă tot.

Vine bală de la Ruse
 Călare pe măgăruș
 Măgărușu n' n' așteaptă
 Căntă pe bală'n
 Puscină mină se vâie

După ce li se urușe strigându-l pe Lăpșu
 la urloia și plia prin sat; iar ei tot după
 urma strigă tot în chipul de masă și apoi se
 duc lăndă un puf și în cep se strige:

dămine, dămine,
 și iar dămine
 Lore mare
 Plăc mare
 Dă tu plăc
 să ~~facă~~ să facă
 să facă lumete la uat.

A doua

II.

Cucii.

Tata ce sânt curii:

Flacăra se dăbăcă cu roțile fetelor și din prună
glugăde cap și mâini la ochi ca să mi se ardească.

Eu am diferite numiri așa

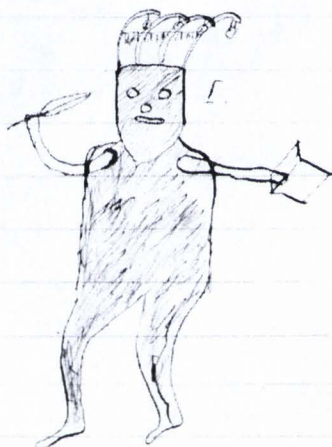
Împărații

Măsură la țară,

Vă fiți oul.

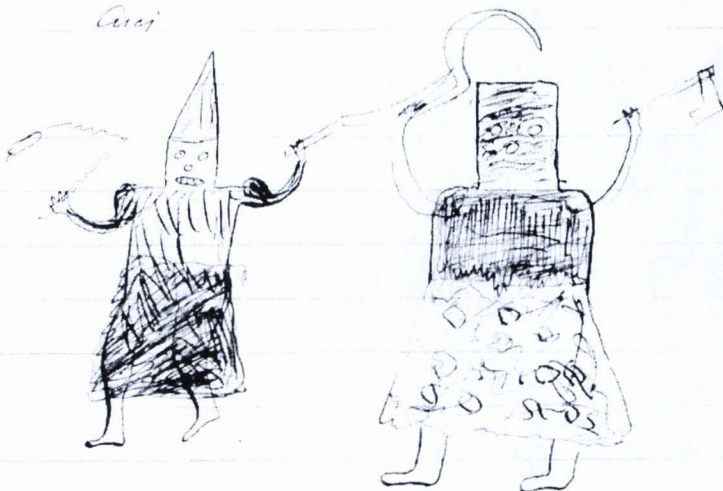

I. Are mpreună cu el
de lemn sau cu o pânză deasă
în degetele sale bolăvni
se prind în lemn de casă

Acesta 3 nu se pune în ea decât de obicei.

Soldatul împușcă în aer

Arceș

și fete de curci

Supra ce sunt strâns țuți la un loc plăciii
ordinea următoare:

Împărăte, moșu de țure, urăși țure și
soldați și pe cine întâi laese împărăte țure
săi der lăc de friguiri moșu de țure și moșu
me și țure țure țure țure țure țure țure țure
ce năra țure țure țure țure țure țure țure țure
și țure țure țure țure țure țure țure țure
și țure țure țure țure țure țure țure țure
șu ceu țure țure țure țure țure țure țure țure

Când ajung la o vârstă înfruntat de lume și de oameni
mulți, căci eu m'aducă bătrani și după ce aduc și
jun și pot să știu când m'oi găsi oameni care să le
leagă lea și atunci se duce la altă cămină.

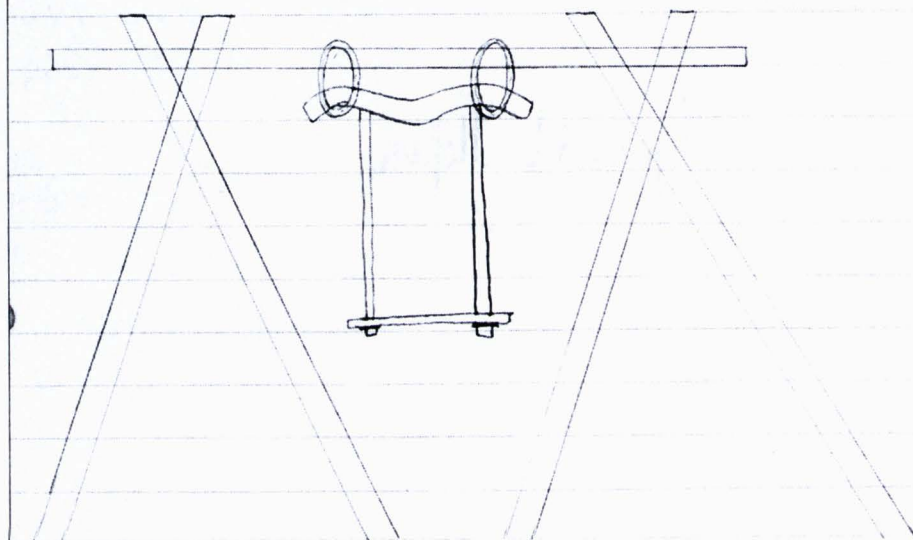
Aici care se fac aici nu se mai pot să le
mai la bășcărie nu se duce și ei trebuie să se facă, și
să se facă aici să se facă mai de puțină ori la
neamul.

Popescu A. Iulian

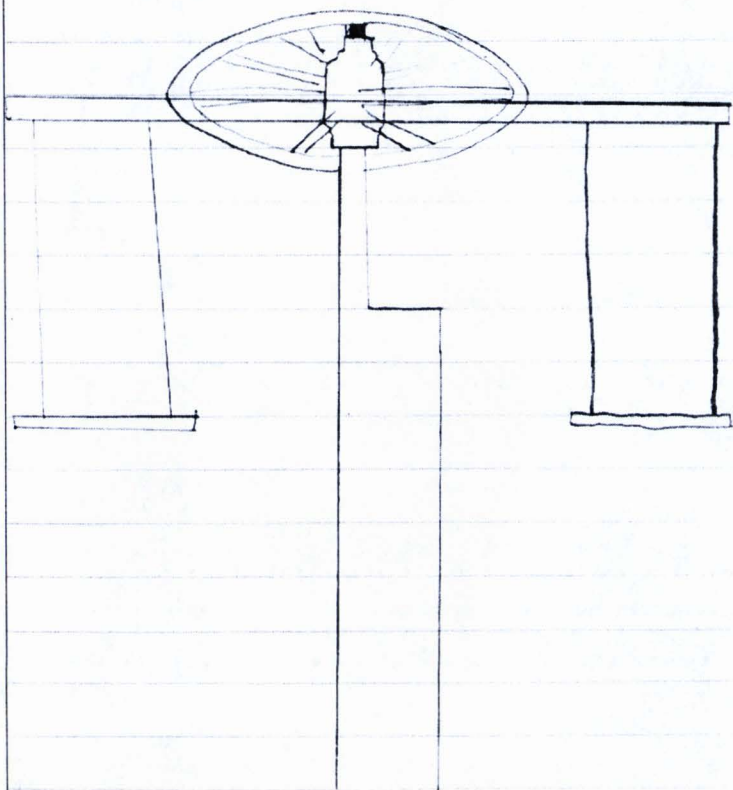
La Pasti.

Se poartă copiii petrec în model următor :

Tac legare - care se bătăna

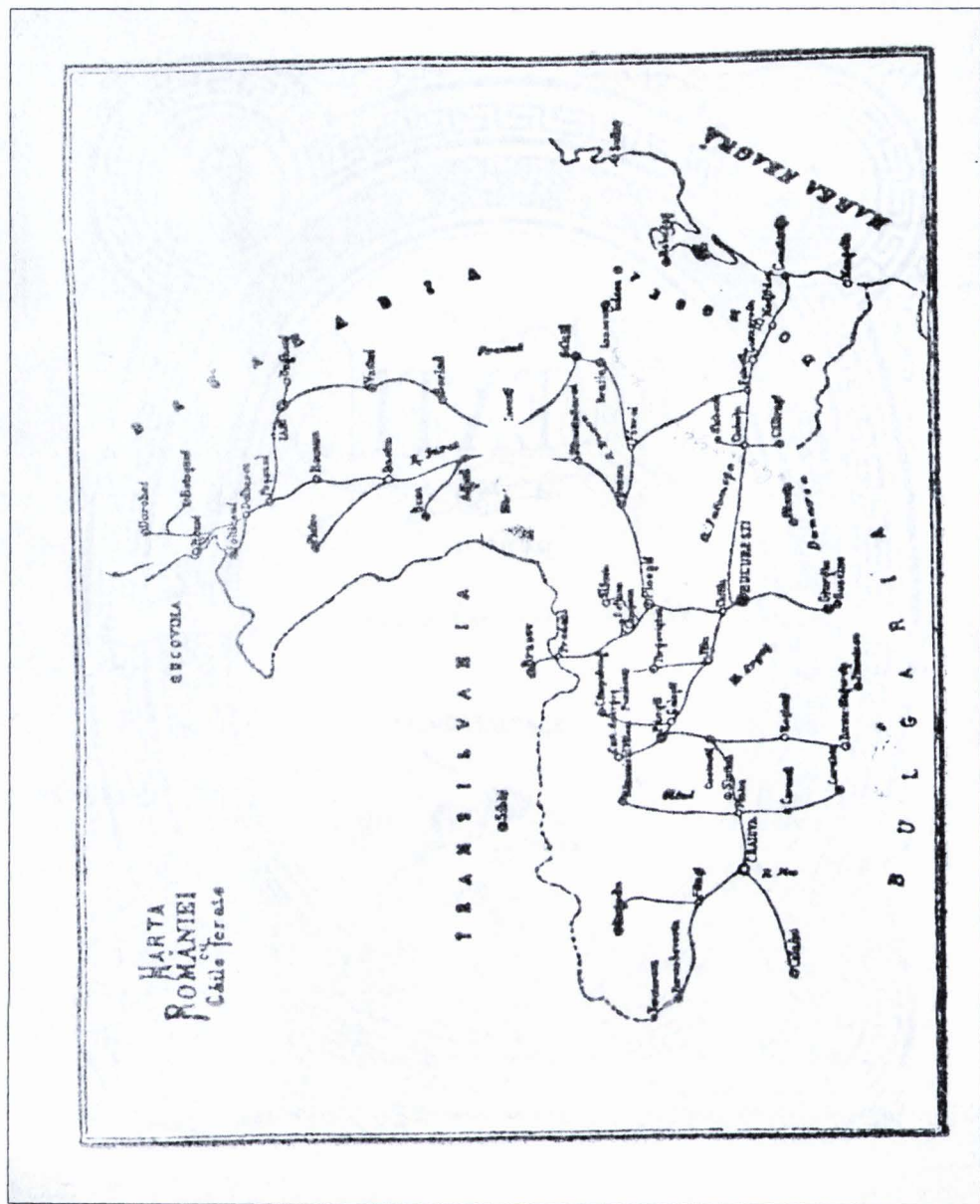
și dulapuri în care se mușetesc.

Cine mare legăn sau dulap se pune la
care are pînă un ou roșu și se dă de 2-3 ori săptămîna
se înnoiește.

Cînd se dă cîinele altul pe la șapte și dă
o mîna și-l dărează pe cine dărează în legătură cu el
pentru or pe cîntare și cînd cîntărește se dă
pînă la un.

Crivat 8

Lu cel rat mare sărbere.	În luna lu Călindar
Jumătate mi-o streceră.	Întul lu Făurar
Jumătate rumăneră.	Când sânt vremurile tari.
Marele care este?	Da popasă unde li, feneșă
Tot Malcoșii paca hătră.	La serinu cerului
În luna lu Călindar	La fântâna gerului
Întul lu Făurar.	La luciu pământului
Vânătoare că li făcă	Mnoie-i locu ca piftiș
Tot Malcoșii paca hătră	Li carba ca colici.
Vânătoare din plimbare	Măseci acasă vena
În luna lu Călindar	Începă să țea a aîmbroșea
Întul lu Făurar	Îmbrăca Turci cu cămășu
Când sânt vremurile tari.	Peste cămășu te luă Turci
Mai nimăi că nu prindea	După ^{Înălțu} Bîșlicu ^{înălțu} mărăca Turci
Fără căt că se găsea	^{Făcunel} Peste Lăbunel ^{coșacele} luă Turci
Cu hătrănu di Crivă	Peste coșacele ^{Dulămela} îmbrăca Turci
Puterea lu Dumnezeu	Peste Dulămela ^{gungel} îmbrăca Turci
Mare prinoare făcă	Cismăi ole fumei
Că eu el ca să se hătră	Care rochidă de la vîntul dulce
	Căciula oia Tăpă n' cașo

Care salda geru uscatu	Getuile maramoara
P'apuca de sa ducea	Daca acolo e' apunea
Calea fumata te ca'mergea	La senina corului
Începea la trâmă de curuș	La lăntăna gorului
Flacă cadău pară nent	La lu eu pământului
Începea pe Turci de mirăle	Malaciu dinu ceas ca mi ajungea
Li rășlea din Epungile	Măna pe palos fuma
Li ajungea la Dulămele	În hura corului dragă
De la Dulămele	Nici matelau le ușea
Li rășlea la Cojacele	Asta că să uia
De la Cojacele	Estă Turci și tremura
Li rășlea la Lăbunele	Li din gură se striga
De la Lăbunele	Hai Malaciu pa că hă trâm
Li rășlea la Chiblocle	Ce tura e că me învești
Până mi i rășlea la fiile	Pe să perimnai de nai
Șa' m'ciama se seurgea	Pe Malaciu ce mi striga
Șa' la trâmă de crină	Turci loș agalilor
Puțea la Dumnezeu	Frângeti Măzărăcele
Începea din gură pulbera	Vă melăoști poevrile
Li pu nare geruia	Vă ușcați peștițele
Toș nainte să ducea	Până mâine de dimineață

La eu să mă bat La mă bat eu bătrânul de Crinăt
 Cu bătrânul de Crinăt Bătrânul de Crinăt unde ~~unde~~
 Puterea lui Dumnezeu E greu că la mai murea
 Mozaracile frângea E năutul că d'contina
 Facurile le mela dea Până Bahameti că mi jinghea
 Dar bătrânul de Crinăt Până ca coșuri că o așez a
 Puterea lui Dumnezeu Unde începea din gura di pulbora
 Pe a nuse că mi s'aufla Si pe a nuse gerura
 Din gura că pulbora Facurile ometea
 Lui tăciuni schimbându-l D'imbucător kim cald că răporeca
 Rămănea Turci urlând Turcile că luca
 Dinți în gură clăntăminol Utreciaare le pica
 Hai Moleacu, pacea bătrân Tare bătrânul de Crinăt coșuri
 Că tu mare că ne'metă Că un coșacel de găpadă
 Că o răpoream noi noi! Încălțat așai de ghiață
 Turcilor a galitor Că căciula de ghiață
 Jugheti noi Bahameti Că palas obghiață în mărui
 Le năruați uși mătete Că hoarba plină de brumă
 Si nă năruați noi pămăruș Că mustăța de chieșuor
 Până mâine o dimăna, ta Pe lă toate coșuri-geș

Nici el nu-i mai amăria
 Numai pe Malacsi în suflă^{lăsa} el
 Si Malacsi pasă lastră
 Si așară să-mi ^{istăndim} pățim să-mi
 Nu știu ce herbonoia
 Cursă înghețată era
 Nimeni nu-mi întelegea.
 Pe o mare că-mi o suflă
 Cu ea în totă el lăsa
 Si de slăvici că în trântea
 Prașt părăginiă li părăsca.
 Care țure auzca
 Cu jivămintă că lăsa
 Trup să-i fie așvârit
 De Hagea ne sponedit
 Care s-o mai puse la trântă să lăsa
 Pătesca la Dummedeu.

Epoca în care scrie
 Comuna. Căci Hagea. De scrie
 de sus în lăstră.

Crivăț

La cel sat mare sârbesc,
 Jumătate mi-e turcescu,
 Jumătate rumănescu.
 Marele care este,
 Tot Malcociu pașă bătrân.
 În luna lu călindar,
 Ivitul lu făurar,
 Vânătoare că-și făcea
 Tot Malcociu pașă bătrân,
 Vânătoare din plimbare
 În luna lu Călindar,
 Ivitul lu Făurar,
 Când sânt vremurile tari.
 Mai nimic că nu prindea
 Fără cât că să găsea
 Cu bătrânu dă Crivăț,
 Putereu lu Dumnezeu.
 Mare prinsoare făcea
 Ca cu el ca să se bată
 În luna lu Călindar,
 Ivitul lu Făurar,
 Când sânt vremurile tari.
 Da popasu unde-lu puneă,
 La seninu cerului,
 La fântâna gerului,
 La luciul pământului,
 Unde-i locu ca piftia
 Și earba ca coelia.
 Malcoci acasă venea
 Începea oastea a o îmbrăca,
 Îmbrăca Turci cu cămășuțe
 Peste cămășuțe lua Turci Ghislucele,
 După Ghislucele îmbrăca Turci Zăbunele,
 Peste Zăbunele lua Turci cojocel,
 Peste cojocel îmbrăca Turci Dulămele,
 Peste Dulămele-mbrăca Turci Epungele,
 Cismă de junice
 Care rabdă de la vântul dulce,
 Căciulă dă țăp în cap
 Care rabdă ger uscatu.

Și-apucă de să ducea,
 Calea jumătate că mergea,
 Începea bătrânul de crivăț
 Ploae caldă fără vânt.
 Începea pă Turci de mi-i răsbea,
 Îi răsbea din Epungele
 Îi ajungea la Dulămele;
 De la Dulămele,
 Îi răsbea la Cojocel;
 De la Cojocel
 Îi răsbea la Zăbunele;
 De la Zăbunele
 Îi răsbea la Ghislucele,
 Până mi-i răsbea la piele,
 Apa-n cismă să scurgea.
 Dar bătrânul dă Crivăț,
 Puterea lu Dmnezeu,
 Începea, din gură pulbera
 Și p-o nare geruia.
 Tot nainte să ducea,
 Peticile-ncremenea.
 Dacă acolo c-ajungea,
 La seninu cerului,
 La fântâna gerului,
 La luciul pământului,
 Malcociu din ce ceas că-mi ajungea
 Mâna pe paloș puneă,
 În burta calului băga,
 Nici mațele nu le vârsa.
 Acolo că să vâra.
 Sta Turci[i] și tremura
 Și din gură ce striga?
 [-] Hai Malcociu, pașă bătrân,
 Ce tu, măre, că ne-nveți?
 C-o să să perim [pierm], vai de noi.
 Da Malcociu ce-mi striga [?]
 [-] Turcilor, agalilor,
 Frângeți Mazaracele,
 Vă-nclădiți focurile,
 Vă uscați peticile

Până mâine de dimineată,
 Ca eu să mă bat
 Cu bătrânul de Crivăț,
 Puterea lu Dumnezeu.
 Mazaracele frângea,
 Focurile le-nclădea.
 Dar bătrânul de Crivăț,
 Puterea lu Dumnezeu
 P-o nare că mi-ș sufla,
 Din gură că pulbera,
 Lua tăciuni sbâmâind,
 Rămânea Turci[i] urlând,
 Dinți-n gură clănțănind
 [-] Hai Malcociu, pașă bătrân,
 Ce tu, mare, că ne-nveți?
 C-o să să perim [pierim], vai de noi!
 [-] Turcilor agalilor
 Junheți, voi, Bahameți (cai),
 Le vărsați voi mațele
 Și vă vârâți, voi, pân coșuri
 Până mâine de dimineată,
 Să mă bat cu bătrânul de Crivăț.
 Bătrânul de crivăț unde auzea
 Și geru că-lu mai muea [muia]
 Și vântul că-l continua
 Până Bahmuți că-mi junghea,
 Până-n coșuri că s-așeza.
 Unde începea din gură de pulbera
 Și p-o nare geruia,
 Coșurile omețea*

Dimineata bine, cald că să făcea,
 Soarele că lucea,
 Streșioarele pica.
 Tare bătrânul de Crivăț că venea
 C-un cojocel de zăpadă,
 Încălțat cu sloi de ghiață,
 Cu căciula de ghiață,
 Cu paloș de ghiață-n mână,
 Cu barba plină de brumă,
 Cu mustața de chiciură.
 Pe la toate coșurile să plimba,
 Nici el nu-i mai cunoștea,
 Numa pe Malcoci cu suflet că-l lăsa.
 „Ai Malcoci, pașă bătrân,
 Eși afară să ne batem, să ne isbândim”
 Nu știu ce borboroja
 Gușa-nghețată era,
 Nimic nu mi-nțelegea.
 P-o nare că mi-ș sufla,
 Cu coș cu tot că-l lua
 Și de sloiuri că-lu trântea,
 Praf paragină-lu făcea.
 Care Turc auzea,
 Cu jurământ că lăsa
 Trup să-i fie afurisit.
 Dă Hoge nespovedit
 Care s-o mai pune cu bătrânul de Crivăț,
 Puterea lu Dumnezeu.

* Troienca. îngropa în omăt.

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR (BREF) (1991–1995) – II

SUMAR

În atenția cititorilor	127
Lista periodicelor fișate	128
Abrevieri și sigle	128
Periodice și volume colective	130
1. ISTORIOGRAFIE (etnologie, etnografie, folcloristică).....	130
1.1. Generalități și materiale interdisciplinare.....	130
1.2. Istoriografia disciplinelor etnologice	137
1.3. Scriitori români și cultura tradițională populară.....	138
1.4. Cercetători, culegători, prelucrători	140
2. ETNOGRAFIE, ETNOLOGIE, ANTROPOLOGIE	141
2.1. Lucrări cu caracter general (sinteze, monografii, metodologie, personalități, studii interdisciplinare, mitologie ș.a.).....	141
2.2. Etnografia și etnologia obiceiurilor.....	146
2.3. Zone etnoistorice, așezări, gospodărie, locuință, relații de rudenie, demografie, arhitectură populară, mediu înconjurător, etnologie urbană.....	149
2.4. Ocupații (agricultură, creșterea animalelor, ocupații anexe, unelte).....	151
2.5. Meșteșuguri, industrie țărănească	151
2.6. Alimentație.....	151
2.7. Transporturi	151
2.8. Artă populară, iconografie, ceramică, cioplituri (în lemn, os ș.a.)	151
2.9. Port popular și textile	151
2.10. Științe populare (medicină populară, etnobotanică, etnozologie, astrologie, meteorologie ș.a.)	151
3. FOLCLOR ȘI FOLCLORISTICĂ	152
3.1. Lucrări cu caracter general (sinteze, monografii, metodologie, studii interdisciplinare, restituiri ș.a.).....	152
3.2. Folclorul obiceiurilor și credințelor.....	155
3.3. Folclor literar	156
3.3.1. Paremiologie.....	156
3.3.2. Strigături, ghicitori.....	156
3.3.3. Basmul.....	156
3.3.4. Legenda	156
3.3.5. Snoava	156
3.3.6. Memoratul, amintirea, confesiunea, biografia socială, istorii orale, memorii	156
3.3.7. Romanul popular, almanahuri, calendare, cărți de vise	156
3.3.8. Balada.....	156
3.3.9. Cântece și doine.....	156
3.3.10. Descântece.....	156

4. ETNOMUZICOLOGIE	157
5. ETNOCOREOLOGIE	158
6. ROMÂNII DE PESTE HOTARE.....	158
7. ETNOLOGIA MINORITĂȚILOR ETNICO-CULTURALE	159
8. TRADUCERI	159
9. AUTORI ROMÂNI – PROBLEME DE ETNOLOGIE STRĂINĂ.....	160
10. ETNOLOGIE ROMÂNEASCĂ ÎN PUBLICAȚII DE PESTE HOTARE	162
11. ACȚIUNI DE CONSERVARE ȘI VALORIFICARE A CREAȚIEI POPULARE	162
11.1. Conservarea patrimoniului. Metodologia conservării și valorificării	162
11.2. Procese de valorificare a patrimoniului material și imaterial	163
11.2.1. În țară	163
11.2.2. În străinătate	164
11.3. Academia Română și academii de peste hotare, institute, catedre universitare, centre județene de valorificare și conservare a creației populare, biblioteci, muzee ș.a.	164
11.4. Colecții, expoziții, festivaluri, târguri, spectacole de folclor ș.a.	169
11.5. Publicații ale institutelor, ale centrelor județene de valorificare și conservare a creației populare, ale muzeelor ș.a.	172
12. CONGRESE, CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, COLOCVII.....	173
12.1. În țară.....	173
12.2. În străinătate.....	174
13. VARIA ETHNOLOGICA; DOMENII ADIACENTE.....	174
14. RECENZII.....	179

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Bibliografia românească de etnografie și folclor (BREF) (1991–1995) – II este continuarea și completarea primei părți, publicată în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, serie nouă, tomul 16, 2005, p. 141–197. Aceasta conține excerptări din șapte periodice, unul de specialitate (etnomuzicologie), „East European Meetings in Ethnomusicology”, trei reviste ce includ problematici adiacente domeniului, ca și dezbateri utile desfășurării procesului de cercetare („Academica”, „Muzica” și „Magazin istoric”), la care se adaugă trei publicații de cultură generală: „Adevărul literar și artistic”, „Gazeta Transilvaniei” și suplimentul acesteia, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.

Ca o noutate, consemnăm strădania unor specialiști din institut, care, deși coopțați în realizarea unor multiple proiecte de cercetare, au acceptat să participe la realizarea prezentei bibliografii. Aceștia sunt: Monica Bercovici (fișare „Adevărul literar și artistic”), Mariana Ciuciu (fișare „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”), Armand Guță (fișare „Magazin istoric”), Rodica Raliade (fișare „Academica”), Elena Șulea (fișare „Muzica” și „East European Meetings in Ethnomusicology”).

Profităm ca pe această cale să le mulțumim pentru contribuția științifică și dorința de reînfrirare, în cadrul institutului, a unui colectiv bibliografic.

Selectarea periodicelor fișate se explică prin intenția colectivului bibliografic de acoperire a unei arii informaționale cât mai diversă, în spiritul bibliografiilor generale exhaustive. Astfel bibliografia prezentă oferă o imagine asupra cercetărilor din anii de referință, cu trimiteri la studii novatoare sau cantonări tematicе și metodologice, în aria unor cercetări mai vechi, cu încercări de redescoperire entuziastă a unor categorii folclorice, credințe și obiceiuri locale ș.a., ceea ce oferă cercetătorilor posibilitatea unei lecturi, la diferite niveluri, a preocupărilor folcloristice și etnografice.

Ca o primă constatare, lucrarea furnizează diverse date specifice domeniului sau conexe acestuia, dar toate oglindind realitatea unei perioade de tranziție, de restituiri și reintroduceri în circuitul științific a unor teme părăsite un timp. Volumul mare de informații, adesea redundante și de nivel științific divers, ne determină să considerăm că realizarea unei bibliografii exhaustive, în actuala realitate editorială, devine practic nerealizabilă. Propunem ca pe viitor autorii bibliografiei să excerpteze un număr restrâns de publicații de cultură generală, volumul informațiilor impunând limitarea afluxului de date, axându-se pe fișarea periodicelor de specialitate.

Coordonator RODICA RALIADE

LISTA PERIODICELOR FIȘATE

Academica. Revistă de știință, cultură și artă. Academia Română, [București], 1990–.

Adevărul literar și artistic (ALA), s.n. anul 1, nr. 1 (1990–), București, Combinatul Poligrafic București; de la nr. 108 (1992), subtitlul: Săptămânal de cultură și atitudine. Supliment al ziarului „Adevărul”. De la nr. 109 (1992), editor: Societatea „Adevărul” S.A.

East European Meetings in Ethnomusicology, Bucharest, 1994–1996; 1998–2001 – (fișare anii 1994–1995).

Foaie pentru minte, inimă și literatură, supliment cultural al Gazetei Transilvaniei, Brașov, 1838–1865; s.n. 1990–.

Gazeta Transilvaniei (Gazeta de Transilvania), Brașov, 1838–1873; 1875–1945; s.n. 1989–.

Magazin istoric. Revistă de cultură istorică. Societatea de științe istorice și filologice din R.S.R., București, 1967–1989; s.n. 1990–.

Muzica. Revista Uniunii Compozitorilor și muzicologilor din România, București, s.n. 1990–.

ABREVIERI ȘI SIGLE*

INSTITUȚII, EDITURI, FUNDAȚII

AR	Academia Română
ASTRA	Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român
abr.	abreviere, abrevieri; abreviat(ă)
acad.	academician
apr.	aprilie
arhiv.	arhivă
aug.	august
BCS	Biblioteca Centrală de Stat
bibl.	bibliografie
broș.	broșură
cap.	capitol
dec.	decembrie
diac.	diacon
doc.	docent
dr.	doctor
drd.	doctorand
EAR	Editura Academiei Române
ECR	Editura Cartea Românească
EDP	Editura Didactică și Pedagogică

* Lista se referă numai la prescurtările redacției.

ed.	ediție
EE	Editura Eminescu
EEA	Editura Episcopiei Ardealului
EEEn	Editura Enciclopedică
EH	Editura Humanitas
EIC	Editura Ion Creangă
engl.	engleză
EPL	Editura pentru Literatură
ESR	Editura Scrisul Românesc
EȘ	Editura Științifică
EU	Editura Univers Enciclopedic
f.	foaie, foi
f.a.	fără anul apariției
facs.	facsimil(at); facsimile.
fasc.	fasciculă(e)
febr.	februarie
f.d.	fără dată
f.edit.	fără [casa de] editură
fig.	figură, figuri
f.l.	fără locul apariției
folc.	folclor
foto.	fotografie (fotografii)
fr.	franceză
frag.	fragment
germ.	germană
gl.	glosar(e)
h.	hartă, hărți
ian.	ianuarie
il.	ilustrație
it.	italiană
imag.	image; imagini
impr.	imprimerie
inc.	incomplete
ind.	indice
IBMBOR	Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
int.	interviu
iul.	iulie
iun.	iunie
înv.	învățător(toare)
jud.	județ
lat.	latină
lb.	limbă
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
mart.	martie
ms.	manuscris
multigr.	multigrafiat
note muz.	note muzicale
nov.	noiembrie
nr.	număr

oct.	octombrie
p.	pagină
part.	parte(a)
pl.	planșă, planșe
pr.	preot
prof.	profesor
rec.	recenzie
ref.	referire, referiri
reprod.	reproducere, reproduceri
rev.	revistă
rez.	rezumat
rom.	română
rus.	rusă, rusește
sec.	secol
sept.	septembrie
s.n.	serie nouă
SȘF	Societatea de Științe Filologice
supl.	supliment
tab.	table(e)
tom.	tomul
top.	toponimie
trad.	traducere
U.	Universitate
univ.	universitar
v.	vezi
vol.	volum
*	lucrarea nu a fost văzută
()	inclus paginație, titlu de capitol, colecție, rubrică, tipografia (de la caz la caz)
[]	inclus completări aduse de autorii bibliografiei

PERIODICE ȘI VOLUME COLECTIVE

1. ISTORIOGRAFIE (etnologie, etnografie, folcloristică)

1.1. Generalități și materiale interdisciplinare

1. **Baltag, Cezar**, *Maiorescu sau verticalitatea culturii*, Academica, anul II (iulie 1992), nr. 9 (21), p. 19.

Direcțiile de înrâurire ale criticii maioresciene asupra posterității culturale românești.

2. **Banciu, Angela**, *Concepția lui Nicolae Iorga privind „Bizanț după Bizanț”*, Academica, anul V (aug. 1995), nr. 10 (58), p. 12.
3. **Berciu-Drăghicescu, Adina**, *„Arhiva Istorică a României”*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 5.

Revista „Arhiva Istorică a României” a fost fondată de B. Petriceicu Hasdeu la 1 august 1864, în urma propunerii făcute de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, prin persoana ministrului N. Kretzulescu. Acest „jurnal” era subvenționat de minister în vederea publicării documentelor referitoare la istoria românilor.

4. **Berindei, acad. Dan**, *Despre românitate*, Academica, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 6 și p. 28.

Istoricul Dan Berindei încearcă să răspundă la întrebarea: „Este oare românitatea o entitate?”

5. **Berindei, acad. Dan**, *Istoria românilor – Propunere de proiect*, Academica, anul IV (iunie 1994), nr. 8 (44), p. 21.
6. **Boerescu, Părvu**, *Principiile ortografiei și literele alfabetului românesc*, Academica, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 9–10.

Enunțarea unor principii (criterii generale) care ar sta la baza ortografiei limbii române, conform specialiștilor care s-au pronunțat, de-a lungul timpului, pe această temă. Autorul pledează pentru a se respecta „înțelepciunea celor care au înțeles cultura română modernă, pe baza acestor litere ale alfabetului românesc” [n.n., alfabet latin].

7. **Boerescu, Părvu**, *Nume românești uitate*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 11.

Importanța onomasticii în cercetarea etnologică.

8. **Bodea, Dan**, *O privire a neamului prin prisma creației populare*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 9.
9. **Brumaru, A. I.**, *Spre Dumnezeu, cu românii și prințul Cantemir*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 1–2 iulie, p. 4.

Semnalarea apariției la Editura Athena (București, 1995, lector Leonard Oprea) a scrierii lui Constantin Noica *Modelul Cantemir în cultura noastră sau Memoriu către Cel de Sus asupra situației spiritului în cele trei țări românești* (ed. bilingvă româno-engleză în traducerea lui Bogdan Ștefănescu), studiu conceput de C. Noica în 1973, an de comemorare UNESCO a primului moldovean Dimitrie Cantemir.

10. **Bulgăr, Gheorghe**, *Un tezaur al limbii române literare: Dicționarul Eminescu*, ALA, III (1992), nr. 99, p. 6.

Prezentarea dicționarului limbii poetice a lui Eminescu, publicat în 1968.

11. **Călinescu, Constantin**, *Definirea termenilor*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 13.

Cunoașterea eminesciană se circumscrie diferitelor domenii științifice. „Este cu adevărat uluitor faptul că Eminescu, din câte știm, primul în gândirea europeană, ridică o problemă de cea mai intensă actualitate și astăzi: contradicția dintre civilizația capitalistă invadatoare și cultura națională conservatoare; și apasă, cu conștiința geniului vizionar, pe cel de al doilea termen.”

12. **Cândea, Virgil**, membru corespondent al Academiei Române, „*Domnul Baiculescu*”, Academica, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 21.

Omagiu postum adus eruditului George Baiculescu, poet, critic, istoric literar, bibliotecar, șef al Serviciului de Bibliografie și, pentru scurt timp, director al Bibliotecii Academiei Române. Printre altele, George Baiculescu a publicat antologia de poezie populară *Cântece de dragoste din toate ținuturile locuite de români* (Cluj, 1924) și *Activitatea folclorică a lui Nicolae Filimon* (București, 1941). Coordonator și autor al unor bibliografii de referință: coord. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)* pentru perioada 1907–1918, inițiator și autor parțial al lucrării *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*.

13. **Cândea, acad. Virgil**, *Enciclopedia religiilor – Ultima lucrare a lui Mircea Eliade*, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 1 și p. 3.

14. **••**, *Civilizație autohtonă: identitate în timp și spațiu*, Academica, anul IV (ian. 1994), nr. 3 (39), p. 4–5 și p. 18.

„Valorificarea aportului civilizației autohtone, prin cercetări interdisciplinare, începând cu cele etnologice și până la cele arhitecturale devine azi un act obligatoriu de cultură și progres pentru învățământul superior românesc”.

15. **Chițimia, I.C.**, *Vechi monumente bibliofile*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 31.

Odiseea aparițiilor și disparițiilor unui manuscris de însemnătate deosebită, ca artă grafică și simbolică: *Evangelheliarul* din 1473, inițiat și dăruit de Ștefan cel Mare Mănăstirii Humor.

16. **Constantinescu, acad. Liviu**, *Atenuarea unei dihotomii: știință – umanistică*, Academica, anul II (nov. 1991), nr. 1 (13), p. 1 și p. 7.
17. **D.-B. L.**, *O restituire*, ALA, III (1992), nr. 117, p. 7.

Interzicerea lui Brunea-Fox din perioada comunistă și „autocritica” acestuia, care i-a permis revenirea în presa vremii.

18. **Datcu, Iordan**, *Un etnolog din Transnistria: Nichita P. Smochină*, ALA, IV (1994), nr. 208, p. 11 (Centenar)

Aniversarea a 100 de ani de la nașterea etnologului, istoricului și publicistului Nichita P. Smochină, militant pentru drepturile românilor transnistreni.

19. **Datcu, Iordan, Nicolae Cartoian și cărțile populare, ALA, IV (1994), nr. 248, p. 4 (Cronici).**

Prezentarea lucrării *Cărțile populare în literatura românească* de Nicolae Cartoian, cel care „a definit precis noțiunea de «carte populară» și a impulsionat cercetarea lor, propunând și o metodologie adecvată”.

20. **Delavrancea, Barbu**, *Țăranul mizeriei*, ALA, III (1992), nr. 120, p. 6.

Material inedit reprezentând partea a doua a conferinței lui Delavrancea despre „Țăranul nostru și «țăranul mizeriei»”, susținută la Ateneul Român în 1892. Textul este pus la dispoziție de Emilia Șt. Milicescu, cea care a găsit dactilograma în arhiva familiei Delavrancea.

21. **Dima, Elena**, *Kogălniceanu după Kogălniceanu*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 25.

În biblioteca particulară a prof. Aurelian Sacerdoțeanu se găsește un important fond de carte privind istoria și științele documentare ale istoriei. Printre acestea, manuscrisul unei istorii a românilor, scrisă de Mihail Kogălniceanu, în limba franceză.

22. **Drimba, Ovidiu**, *Pentru o istorie a culturii și civilizației*, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 10.
23. **Drimba, Ovidiu**, *Funcția culturală a tiparului în Renaștere*, Academica, anul V (iun. 1995), nr. 8 (56), p. 20.
24. **„Din campaniile „Adevărului”**. *Chestia țărănească*, ALA, III (1992), nr. 122, p. 3 (Persistența memoriei)

Implicarea „Adevărului” încă de la primele sale numere în mediatizarea problemelor sociale și politice ale țăranilor.

25. **Enciu, Gheorghe**, general lt. (r), *Atlasul geografic al maiorului D. Pappasoglu*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 7.

Fragment din lucrarea *Transmisunile Armatei Române*, lucrare în curs de apariție la data publicării acestui număr din revista Academica.

26. **Ene, Ileana, G. Dem. Teodorescu**, *Studiul limbii naționale*, ALA, IV (1995), nr. 293, p. 9 (Istorie literară).

Publicarea inedită a primelor capitole din *Istoria limbii și literaturii române* de G. Dem. Teodorescu, operă „care va vedea lumina tiparului în anul viitor [1996] în cadrul Muzeului Literaturii Române din București”.

27. **Fischer, prof. univ. I.**, *Romanizarea Daciei*, Academica, anul V (aug. 1995), nr. 10 (58), p. 3 și p. 5.

Cunoscutul lingvist consideră că tema este o provocare pentru o abordare oarecum diferită de cea de dinainte de 1990. Încă din anul 1977, când Societatea de Studii Clasice a organizat împreună cu Societatea Română de Lingvistică o dezbatere interdisciplinară pe aceeași temă, semnatarul articolului a pus în discuție cercetări științifice moderne ale acestei problematice.

28. **Florea, Petre**, *Addenda și corrigenda la Bibliografia românească modernă*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 21.
29. **Furdui, Eugen**, *Casa Mureșenilor*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, nr. 20, s.n., 9 aprilie 1993.

Tradiții gazetarești în Brașov, la Casa Mureșenilor, sediul redacției „Gazeta Transilvaniei”.

30. **Georgescu, N.**, *Latinitatea ca voință*, Academica, anul IV (nov.1993), nr. 1 (37), p. 11.
31. **Georgescu, N.**, *Pentru un „dosar” al ortografiei limbii române*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 10; II, anul II (nov.1991), nr. 1 (13), p. 9; III, anul II (dec.1991), nr. 2 (14), p. 13; IV, anul II (dec.1991), nr. 3 (15), p. 11; V, *În loc de concluzii*, Academica, anul II (feb.1992), nr. 4 (16), p. 12.

„Istoria” ortografiei limbii române, articol elaborat cu prilejul Hotărârii Guvernului României, din 17 septembrie 1991, de aprobare a noilor norme ortografice ale limbii române și recomandările Academiei.

32. **Gherman, Mihai**, *Prima lucrare enciclopedică românească*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 8–9.

Autorul articolului prezintă importantul *Dicționar latin-român* al lui Teodor Corbea, cărturar din secolul al XVII-lea, brașovean de origine și unul dintre secretarii domnitorului muntean Constantin Brâncoveanu.

33. **Ghinoiu, Ion**, *Lucrări fundamentale ale Academiei Române: Atlasul Etnografic Român*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 26.
34. **Guja, Cornelia, Petcu, Răzvan**, *De la fizică la antropologie nu este decât un pas numit cultură*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 28–29.
35. **Iscru, G.D.**, *Conceptul de națiune*, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 7.
36. **Hitchins, Keith**, *Istoria României între 1774 și 1947*, Academica, anul II (feb.1992), nr. 4 (16), p. 7 și 27.
37. **Măcaș, prof.univ.dr. Nicolae** (Universitatea din Chișinău), *Unitate de limbă – unitate de neam*, Academica, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 31.
38. **Măciu, Mircea**, *Un prim model axiologic în România*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 19.

Lucrarea lui Petre Andrei, *Filosofia valorii*, a cărei parte secundă este *Sociologia valorii*, a fost susținută de autor în 1913 ca teză de doctorat, ne oferă un prim model axiologic.

39. **Măciu, Mircea**, *Cultura: sinteză de valori*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 14.

Eseu de axiologie, în care autorul consideră că *homo civicus*, trebuie „să fie într-adevăr al cetății ca civitate, ca grup organizat, constructiv”, pentru a-și îndeplini menirea de creator de valori.

40. **Măciu, Mircea**, *Premise pentru o definiție a culturii*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 4.

41. **Măciu, Mircea**, *Demersul axiologic în plan sincron al culturii*, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 15.

„Suportul pe care acționează empatia generală între culturile naționale nu este, așa cum s-a susținut, numai de natură psihologică... Noi înclinăm să credem că este în primul rând de natură cognitivă (vezi Aristotel)”.

42. **Mișcol, Oltea**, *Autonomia și solidaritatea valorilor*, Academica, anul V (ian. 1995), nr. 3 (51), p. 7–8.

Eseu de axiologie, în care autoarea apreciază că „diferențierea și autonomia valorilor sunt fenomene privite în genere ca un semn al maturizării culturii, ca o cucerire relativ târzie a conștiinței europene în orizontul cunoașterii și al creației umane. Din perspectivă istorică, operația de diferențiere a valorilor se produce în cadrul și pe măsura adâncirii diviziunii muncii, fiecare gen nou de activitate socială promovând un gen nou de valori”.

43. **Morărescu, Dragoș**, *Antim Ivireanu xilograf – 300 de ani de la apariția Evangheliei greco-române*, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 5.
44. **Nicu, Vladimir**, *Dicționar toponimic*, I, Academica, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18), p. 18–19; II, Academica, anul II (martie 1992), nr. 6 (18), p. 8–9; III, Academica, anul II (iunie 1992), nr. 8 (20), p. 8–9; V, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 20–21; VI, Academica, anul II (septembrie 1992), nr. 11 (23), p. 24–25 (Republica Moldova în vetrele sale).
45. **Oancea, dr. Dimitrie I.**, *Apelativul și toponimul măgură – Măgură pe teritoriul actual al României*, Academica, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 28.
46. **Onofrei, Neonila**, *Contribuția bibliografiei românești moderne [1831–1918] la completarea, rectificarea și precizarea unor informații, privitoare la cartea românească*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 22.
47. **Parusi, Gheorghe**, *Organizarea fondurilor și sistemul de cataloage din Biblioteca Academiei Române*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 13 și 22.
48. **Păun, Silvia**, *Cercetare fundamentală a limbii. Gheorghe D. Scraba și filosofia limbii (I)*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 5 și 8; (II), Academica, anul V (oct. 1995), nr. 12 (60), p. 8.

Arh. Silvia Păun comentează și redă integral comunicarea *Filosofia limbii* ținută de Gheorghe D. Scraba, în 1930, la Congresul Internațional de Filosofie de la Oxford. Traducerea din limba franceză aparține arh. Silvia Păun.

„Coordonarea vorbirii ne mai arată că progresul omului se întregeste în toate felurile, cu ajutorul unei neîncetate extinderi și aplicări a noțiunilor, în timp ce cea mai mare parte a cuvintelor abstracte au la bază o proveniență din cuvinte concrete, primitive, care în unele cazuri s-au format prin onomatopee.”

49. **Pepelea, Petru**, *Statistica românească în perioada de tranziție*, Academica, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18).
50. **Platon, acad. Gheorghe**, *Societatea românească pe calea libertății și modernizării*, Academica, anul IV (mai 1994), nr. 7 (43), p. 8. Demers istoric asupra formării României ca stat modern.
51. **Popa, Ioan**, *La mulți ani, domnule Barițiu!*, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLIII (1991), s.n., nr. 432 (24 mai), p. 1–2.

179 de ani de la nașterea lui George Barițiu, unul dintre cei mai mari cărturari ardeleni ai veacului al XIX-lea, întemeietor al presei românești de peste munți.

52. **Popa, Ioan**, *O stea a unității noastre culturale, a unității noastre sufletești*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, s.n., 1991, nr. 15 (oct.), p. 1.

Moment aniversar, 130 de ani de la crearea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA.

53. **Popa, Ioan**, *Folclor românesc – Șezătoarea – 100 de ani de la apariția primei reviste românești de folclor*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 694 (2 apr.), p. 2.
54. **Popescu, Alexandru**, *De la identitate la universalitate*, Academica, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 11.

În ultimele decenii au fost continuate preocupările de integrare a culturii populare românești în universalitate, „făcându-se remarcat un larg câmp tematic, ca și eforturile de a introduce în circuitul folcloristic și etnologic internațional, aspecte cu adevărat relevante pentru specificul spiritualității noastre...”

55. **Posea, Gr.**, *Sistemul geografic carpato-danubiano-pontic și unitatea de neam, de limbă și statală a poporului român [Sistemul geopolitic românesc]*, Academica, anul IV (ian.1994), nr. 3 (39), p. 19 și p. 21.
56. **Prodan, D.**, *Cuvânt despre Horea. Ultimatul țăranilor*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 4 și 28.
57. **Roman, Eliza**, *Impactul bibliometriei*, Academica, anul IV (mai 1994), nr. 7 (43), p. 31.

Bibliometria analizează cantitativ și comparativ bibliografiile cultural-științifice. Investigațiile bibliometrice ale bibliografiilor naționale românești furnizează argumente în favoarea virtuților statistice și bibliografice ale informațiilor obținute prin această metodă.

58. **Rotaru, Ion**, *Limba slavă ca frână în dezvoltarea culturii românești*, ALA, II (1991), nr. 63, p. 3.

Fragment din *O istorie a literaturii române*, vol. I, ediția II.

59. **Sala, Marius**, *În dezbateri latinitatea*. Interviu cu dl. Philippe Rosillon, secretarul general al Uniunii Latine, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 30.

Delegatul general pentru România al Uniunii Latine, prof. dr. Marius Sala, cu ocazia vizitei la București a domnului prof. Philippe Rosillon, secretarul general al Uniunii Latine, i-a luat acestuia un interviu. Discuția s-a purtat în legătură cu proiectele Uniunii Latine, organizație interguvernamentală cu caracter cultural, care își propune promovarea limbilor și culturilor romanice în țările latine.

60. **Sala, Marius**, *Romanitate și românități*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 10.

Prezentarea proiectului, inițiat de Institutul de Lingvistică al Academiei Române, de cercetare comparativă și exhaustivă a lexicului latinesc al limbii române și a lexicului latinesc conservat de celelalte limbi neoromanice.

61. **Sala, Marius**, membru corespondent al Academiei Române, *Limba română, limbă romanică*, Academica, anul V (iul. 1995), nr. 9 (57), p. 16–17 (Conferințele Academiei).
62. **Schifirneț, Constantin**, *Concepția maioresciană despre continuitate*, Academica, anul II (iulie 1992), nr. 9 (21), p. 20.

Preocuparea lui Titu Maiorescu pentru o teorie a căilor de edificare a civilizației moderne într-un cadru național.

63. **Simion, acad. Eugen**, vicepreședinte al Academiei Române, *Micul dicționar al limbii române (MDA). Principii generale*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 19.
64. **Simion, acad. Eugen**, vicepreședinte al Academiei Române, *Dicționarul general al literaturii române*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 20.
65. **Simion, acad. Eugen**, vicepreședinte al Academiei Române, *Situația dicționarului tezaur al limbii române (DLR – Dicționarul Academiei)*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 20.
66. **Surdu, Alexandru**, *Medicina Mentis*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, s.n., 1991, nr. 6 (26 ian.), p. 1–2.

În istoria culturii noastre au existat trei perioade distincte de avânt cultural: la finele sec. al XVII-lea, avându-l ca figură reprezentativă pe Dimitrie Cantemir; la finele sec. al XVIII-lea, prin corifeii Școlii Ardelene, și la finele sec. al XIX-lea, când a avut loc constituirea culturii noastre. Există multe asemănări în aceste perioade, una dintre cele mai interesante este preocuparea principalilor reprezentanți ai începuturilor noastre culturale pentru *logică*.

67. **Ștefănescu, Ștefan, Mihail Kogălniceanu** – editor de izvoare istorice, *Academica*, anul I (1991), nr. 9, p. 7 și 9 (Centenar Mihail Kogălniceanu).
68. **Ștefănescu, acad. Ștefan, Andrei Oțetea** – istoric al *Renașterii și Reformei*, *Academica*, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 11.
69. **Ștefănescu, acad. Ștefan**, *În piam memoriam: Andrei Oțetea – creator de școală istorică*, *Academica*, anul IV (sept. 1994), nr. 11 (47), p. 3 și p. 10.
70. **Ștrempel, Gabriel**, *Meșterul tiparelor – Mitrofan, istorie, cultură, unitate națională* (I), *Magazin Istoric*, 1995, nr. 3 (mart.), p. 33–36; (II), nr. 4 (apr.), p. 12–15.

Studiu etnoistoric asupra tiparului în Moldova între secolele al XVII-lea și al XVIII-lea și influența ideologică a tipăriturilor în consolidarea unității naționale.

71. **Tănase, Al.**, *Ne mai trebuie filosofia culturii?*, *ALA*, II (1991), nr. 51, p. 5.

Autorul face o scurtă trecere în revistă a principalilor gânditori străini și români (accentuând preocupările lui Tudor Vianu) din domeniul filosofiei culturii și semnalează nevoia realizării unui istoric al acestei discipline tinere în arealul științific românesc.

72. **Tomescu, dr. Vasile**, *Cultura românească muzicală și spiritul Reanașterii*, *Academica*, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 10.
73. **Tonoiu, Vasile**, *Sub semnul imaginarului*, *Academica*, anul IV (ian. 1994) (I), nr. 3 (39), p. 12; (II), nr. 4 (40), p. 18.

Asemănări și deosebiri între modul de abordare a imaginarului la Mircea Eliade, față de Bachelard, lector și analist al textelor alchimice.

74. **Trandafir, Constantin, Ion Creangă**. *Hohotul de râs al zeului*, *ALA*, III (1992), nr. 99, p. 4.

Sursele și tipurile umorului la Creangă: „Cu cât se manifestă ca o formă mai liberă, cu atât cultura populară a râsului este mai profundă și mai originală în implicațiile ei filosofice-utopice. Încât rămâne hotărât că principiul râsului popular-sărbătoresc, care stă la baza ritualurilor-spectacole (hramuri, șezători, chefuri, bălciuri, târguri, serbări agricole etc.), nu trebuie modernizat silnic, în interpretare, ca o modalitate caustică”.

75. **Trebici, acad. Vladimir**, *Geopolitica și demografia în România: Anton Golopenția (1909–1951)*, *Academica*, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 27–28.
76. **Uscătescu, George**, membru de onoare al Academiei Române, *Universalitatea culturii românești*, *Academica*, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 17 și p. 19.

Eseu despre perspectivele culturii naționale: „...cultura însăși, moștenire și actualitate, își poate recăpăta oricând calitatea, asemănătoare calităților spiritului și sufletului românesc. Adică tocmai aceea de a stimula veșnic cultura...”

77. **Vatamaniuc, D.** [*Documentele Hurmuzachi* (I):] *Ioan Slavici și colecția documentelor Hurmuzachi. Anexarea Bucovinei și a Basarabiei*, *Academica*, anul I (1991), nr. 7, p. 24; II, nr. 8, p. 19; III, nr. 11, p. 27–28; IV, nr. 12, p. 27; IV, anul II (nov. 1991), nr. 1 (13), p. 30.
78. **Vârgolici, Teodor**, *Sărbătorile la români*, *ALA*, IV (1994), nr. 217, p. 6 (Cronici)

Retipărirea lucrării lui Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, la Editura Fundației Culturale Române, cu un studiu introductiv de Jordan Datcu, după mai bine de nouă decenii de la prima apariție a acesteia (1898–1901).

79. **Vârgolici, Teodor**, *Timotei Cipariu, enciclopedistul*, ALA, IV (1994), nr. 224, p. 5 (Cronici)

Apariția la Editura Minerva a studiului intitulat *Timotei Cipariu, ipostazele enciclopedistului* de Mircea Popa, cuprinzând următoarele capitole: *Biografie interioară, Luptătorul politic, Scriitorul, Istoricul literar, Filologul, Folcloristul, Îndrumătorul cultural, Europeanul*.

80. **Vornicescu, Nestor**, *Patristica la noi (II)*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 19; III nr. 5, p. 22.

Partea întâi a studiului, apărută în Academica, anul I (1990), nr. 3, p. 26.

1.2. Istoriografia disciplinelor etnologice

81. **Berdan, Lucia**, *Direcția critică în folclor la „Convorbiri literare”*, Academica, anul II (iulie 1992), nr. 9 (21), p. 21.

„Titu Maiorescu a fost cel dintâi care a tratat poezia populară ca artă...”

82. **Chiriac, Alexandru**, *Personalități basarabene*, Academica, anul IV (mai 1994), nr. 7 (43), p. 30.
 83. **Dobrescu, M. Emilian**, *Societăți preacademice*, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 6. (Academia Română – 125 de ani).
 84. **Drimba, Ovidiu**, *Oamenii Renașterii. Tipuri, profesii, mentalități* (I) Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 32; (II) Academica, anul IV (mart. 1994), nr. 5 (41), p. 27; (III) *Curteanul și filosoful*, Academica, anul IV (apr. 1994), nr. 6 (42), p. 7; (IV) *Oamenii Renașterii. Tipuri, profesii, mentalități. Artistul*, Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 9 și p. 11.
 85. **Godorogea, Ștefan**, *Nicolaus Olahus (Nicolaie Românul)*, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 9 și p. 12.

Medalion biobibliografic al primului umanist de origine română de prestigiu european, cu prilejul a 500 de ani de la nașterea sa.

86. **Godorogea, Ștefan**, *Pentru un „Calendar aniversar” al cărților vechi. „Învățăturile de la Câmpulung” sau „Învățăturile preste toate zilele”*, Academica, anul II (iulie 1992), nr. 9 (21), p. 28.

„Învățăturile de la Câmpulung” sau „Învățăturile preste toate zilele” datează din 1642. Această veche carte românească a fost subiect de teză de doctorat la Amsterdam (în 1985, cercet. Willem Van Eeden). Concluzia a fost că această carte necesită studii ale specialiștilor români și ca document cultural complex, nu doar lingvistic.

87. **Pascu, acad. Ștefan**, *George Bariț – Homo universalis al sec. al XIX-lea*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1993, nr. 20 (9 aprilie), p. 1.

Eseu publicat în Foaie pentru minte, inimă și literatură, nr. 19, mai 1992, reluat în 1993.

George Bariț, profesor, istoric, filolog, economist, etnograf și mai ales publicist și om politic, cu alte cuvinte cea mai complexă personalitate a vremii sale, a scris fără întrerupere, zi de zi, de la 26 până la 81 de ani. George Bariț este perceput de specialiști ca un adevărat „Homo Universalis” de sorginte umanistă, într-o perioadă postluministă.

88. **Popa, Ioan**, *Cuvânt pentru Mureșeni*, Gazeta Transilvaniei, s.n. anul CLV (1993), nr. 999–1000 (9 apr.), p. 2.

Moment aniversar – 70 de ani de la apariția revistei „Gazeta Transilvaniei”. Aurel Mureșianu are meritul de a fi continuatorul lui George Bariț, transformând „Gazeta” într-un organ de presă independent, chemat să slujească intereselor fundamentale ale întregului neam românesc, acordând un loc important culegerilor de folclor

89. **Popa, Ioan**, *George Bariț, o conștiință a neamului*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLV (1993), nr. 1009 (21 apr.), p. 1–2.

Nu se stinseseră ecurile de admirație și recunoștință ce au marcat sărbătorirea împlinirii a 80 de ani, când George Bariț, președinte al Asociațiunii Transilvane și președinte al Academiei Române, încetează din viață la 20 aprilie / 2 mai 1893, când ziarele, mai cu seamă revista „Familia” de la Oradea, aduc un omagiu pios celui ce fusese o conștiință a neamului, gazetarul care a lansat un adevărat program de culegere a literaturii populare românești din Transilvania.

90. **Surdu, acad. Alexandru, Andrei** *Șaguna în conștiința nației române*, Academica, anul IV (mai 1994), nr. 7, (43), p. 9.
91. **Vornicescu, dr. Nestor**, mitropolitul Olteniei, membru de onoare al Academiei Române, *Gurie Grosu, primul arhiepiscop și mitropolit al Basarabiei Românești (1920–1921). Osteneli cărturărești* (I) Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 11; (II) Academica, anul IV (mart. 1994), nr. 5 (41), p. 9.

1.3. Scriitori români și cultura tradițională populară

92. **Buzași, Ion**, *Un îndrumător literar: Mihail Kogălniceanu – 100 de ani de la moartea sa*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CL III (1991), nr. 456 (21 iunie), p. 1–2.
93. **Buzași, Ion**, *Paralele literare – Andrei Mureșan și Alecu Russo*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1339 (21–22 mai), p. 2.

175 de ani de la nașterea lui Alecu Russo.

94. **Buzași, Ion**, *Eminescu și Transilvania*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 14–15 ian., p. 1.

Aniversarea a 145 de ani de la nașterea lui Eminescu (15 ian. 1850 – 15 ian. 1995), prilej de evocare a călătoriilor poetului în Transilvania între anii 1864 și 1869, când a cunoscut bine oameni și locuri, cum ar fi orașele și locuitorii din Brașov și Blaj, creațiile populare din zonă.

95. **Brumar, A. I.**, *Spre Dumnezeu, cu românii și prințul Cantemir*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 1–2 iul., p. 4.

Semnalarea apariției la Editura Athena (București, 1995, lector Leonard Oprea) a uncia dintre scrierile lui Constantin Noica, *Modelul Cantemir în cultura noastră sau Memoriu către Cel de Sus asupra situației spiritului în cele trei țări românești* (ed. bilingvă româno-engleză în traducerea lui Bogdan Ștefănescu), studiu conceput de Noica în 1973, an de comemorare UNESCO a principelui moldovean Dimitrie Cantemir.

96. * **Colofon**, Academica, anul IV (ian. 1994), nr. 3 (39), p. 1 și p. 10.

Aniversarea semicentenarului editării de-a lungul anilor, a celor XVI volume din opera eminesciană: cu prezentarea conținutului volumelor, cu precizarea editorilor, a îngrijitorilor de ediție, autorilor cadrului istorico-literar, a comentariilor și notelor.

97. **Drăgănescu, acad. Mihai, Ion** *Heliade Rădulescu: „Omul este un mic univers”*, Academica, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 3.
98. **Dumitrescu-Busulenga, acad. Zoe**, vicepreședinte al Academiei Române, *Eminescu în orizontul cunoașterii*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 1–2.
99. * **Mircea Eliade sau eterna reîntoarcere** [Pagină colectivă], Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 16–17; p. 19.

Cuprins: *Constantin Noica despre Mircea Eliade*; Vasile Tonoiu, *Eliade și alchimia*; Cezar Baltag, *Mircea Eliade și ireductibilitatea sacrului*.

100. **Georgescu, N.**, *Doinele Unirii*, Academica, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 25.

Ziarul de front „România” și articolul de fond dedicat de poetul Ion Minulescu doinei populare și momentelor când o cântau ostașii români pe front vor determina publicarea în paginile ziarului a numeroase doine culte, ce vor transmite o stare de spirit aparte celor aflați pe câmpul de luptă.

101. **Ene, Ileana**, *Contribuții la cunoașterea biografiei revistei „Șezătoarea”*, Academica, anul II (iulie 1992), nr. 9 (21), p. 30.

Correspondență purtată de Artur Gorovei cu Eduard Grüber, între 1891 și 1894 (arhiva Muzeului Literaturii Române).

102. **Florea, Virgiliu**, *Mari prieteni ai lui Eminescu*, ALA, III (1993), nr. 150, p. 6 (Repere fundamentale).

Amintirile lui M. Gaster de la Junimea (unde, în 1882, citea o parte din cartea sa de debut, *Literatura populară română*, apărută în 1883), cu privire la atmosfera întâlnirilor din cadrul cenaclului, ce ajută la reconstituirea unor aspecte ale biografiei lui M. Eminescu și a legăturii dintre vechile manuscrise românești ce aparținuseră poetului și lucrările acestuia.

103. **Georgescu, N.**, *Eponimia la Marin Preda. Ilie Moromete și ideea țărănească*, Academica, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18), p. 15 și 31.

104. **Georgescu, N.**, *Mituri concurente în Intrusul*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 7.

Descifrarea sensurilor mitice din creația lui Marin Preda. „Nu poți fi Meșter Manole într-o lume care construiește Babilonul... este vorba de întreaga lume «modernă», industrializată excesiv, căreia autorul încearcă să-l restrângă accesul la mit, la arhaici, la spiritualitate”.

105. **Georgescu, N.**, *Eponimia la Marin Preda. Momente și uneltele hibrisului*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 23.

Cuprins: 1. *Capcana*; 2. *Gardurile*.

Termenul „eponimie – funcția de a da numele său unui loc, unui oraș” este folosit în studiul de față cu sensul de transfer de la sine către lumea din jur, prin forța personajului Moromete, „hotărât să trăiască eponimic”, oferindu-se să interpreteze (să înțeleagă) lucrurile cu prețul propriei existențe.

106. **Moceanu, Ovidiu**, *Literatura creștină*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLV (1993), nr. 1007–1008 (17–18 apr.), p. 2.

Nicolae Iorga în lucrarea sa *Istorie a literaturii religioase a românilor până la 1688*, prezintă evoluția literaturii scrise și orale (manuscrise, tipărituri de cărți religioase și folclor creștin).

107. **Moceanu, Ovidiu**, *Recursul la greci*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1414 (3–4 sept), p. 2.

Ion Itru publică în editura proprie („Orientul Latin”), un volum de eseuri despre *Miorița* și *Meșterul Manole*, citite ca „poeme sacre”, acordându-le statut asemănător cu cel al *Vedelor*.

108. **Moceanu, Ovidiu**, *Ciorbă de bolovan*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVI (1994), nr. 1237–1238 (15–16 ian.), p. 2.

Aspecte etnoistorice în povestirea lui Vasile Voiculescu, *Ciorbă de bolovan*.

109. **Simion, acad. Eugen**, *Eminescu, om al timpului modern*, Academica, anul V (ian. 1995), nr. 3 (51), p. 1–2.

110. **Turdeanu, Emil**, *În amintirea lui N. Cartoian*, Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 16.

111. **Tepelea, Gabriel**, membru de onoare al Academiei Române, *Lucian Blaga la Academia Română*, Academica, anul V (iun 1995), nr. 8 (56), p. 8.

Moment aniversar: centenarul nașterii lui Lucian Blaga.

112. **Vârgolici, Teodor**, *Sadoveanu călător prin Basarabia*, ALA, IV (1993), nr. 156, p. 5.

Autorul anunță reeditarea cărții *Drumuri basarabene* de Mihail Sadoveanu, la Editura Saeculum, în coeditare cu I.E.P. Știința din Chișinău.

113. **Vârgolici, Teodor**, *O carte polemică despre Lucian Blaga*, ALA, IV (1995), nr. 297, p. 5 (Cronici).

„Sărbătorirea împlinirii unui secol de la nașterea lui Lucian Blaga continuă să aibă reverberații prelungi, apărând noi studii și ediții consacrate vieții și operei marelui poet și filosof” precum cartea lui Achim Mișu, *Lucian Blaga. Miorița cultă a spiritualității românești*, apărută în anul 1995 la Editura Viitorul Românesc.

114. **Zub, Alexandru, N.** *Cartoian și studiile despre Kogălniceanu*, Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 17.

1.4. Cercetători, culegători, prelucrători

115. **Bologa, dr. Emil**, *Ioan Bogdan*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLIII (1991), nr. 457–458 (22–23 iun.), p. 2.

Ioan Bogdan, născut la 25 iulie 1864 în Scheii Brașovului, este întemeietorul Școlii istorico-filologice românești, primul român care a ocupat în țară o catedră de filologie slavă și a impus pe plan internațional slavistica românească, cu repercusiuni asupra folcloristicii.

116. **Florea, Virgiliu, M.** *Gaster și amintirile sale manuscrise*, ALA, IV (1993), I, nr. 157, p. 7; II, nr. 158, p. 2; III, nr. 163, p. 11 (Restitutio).

I. M. Gaster expulzat – articol despre viața sa și a familiei sale la Londra, despre relațiile cu România și vizitele în țară; II Memoriile lui M. Gaster, scrise în limba engleză și recomandarea publicării acestora. (Câteva pasaje apar în volumul „M. Gaster în corespondență”, Editura Minerva, 1985); III. Fragmente din amintirile nepublicate ale lui M. Gaster, traduse de Virgiliu Florea din limba engleză.

117. **Pascu, acad. Ștefan**, *George Bariț, mentorul presei românești*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 14.

118. **Pascu, Ștefan**, *George Bariț, homo universalis al sec. XIX*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1993, nr. 20 (9 apr.), p. 1.

Eseu apărut în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, în nr. 19, mai 1992, și reluat în 1993.

Istoricul Ștefan Pascu îl prezintă pe George Bariț prin scrisul său, ajutat în activitatea de publicist de cei doi Mureșeni (Andrei și Iacob). George Bariț s-a remarcat în calitate de profesor, istoric, filolog, economist, etnograf și mai ales publicist și om politic. A scris fără întrerupere, zi de zi, de la 26 până la 81 de ani, devenind un adevărat *homo universalis* de sorginte umanistă într-o perioadă postluministă.

119. **Popa, Mircea, N.** *Cartoian și Școala filologică clujeană*, Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 19.

120. **Popescu, Mihai**, *Doi ardeleni la Academia Română: Ion Bianu și Nicolae Densușianu*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 15 și p. 23.

121. **Simion, acad. Eugen**, vicepreședinte al Academiei Române, *Nicolae Cartoian, o fire tare și hotărâtă*, Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 16.

Cuvânt de deschidere la ședința solemnă organizată de Secția de Filologie și Literatură a Academiei Române, 50 de ani de la moartea lui Nicolae Carțoian.

122. **Solunca, Elena, Mircea Vulcănescu sau despre dimensiunile existenței**, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 30.

2. ETNOGRAFIE, ETNOLOGIE, ANTROPOLOGIE

2.1. Lucrări cu caracter general

(*sinteze, monografii, metodologie, personalități, studii interdisciplinare, mitologie ș.a.*)

123. **Axenciuc, Victor, Costin Murgescu – remarcabil cercetător al istoriei economiei naționale și istoriei gândirii**, Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49), p. 18–19.
124. **Baltag, Cezar, Identitate și alteritate**, Academica, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 23. Problema identitate – alteritate din perspectiva filosofiei religiei.
125. **Bodea, Cornelia, Cuvânt despre: Maria Holban**, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 4.

Sinteză a operei Mariei Holban, axată pe studiul feudalismului românesc timpuriu. Temele majore abordate de distinsa cercetătoare au fost istoria transilvană și relațiile dintre Țările Române și Ungaria (*Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII–XIV*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981). La colecția în zece volume *Călători străini despre țările române (secolele XIV–XVIII)*, cercetătoarea a lucrat nemijlocit și a coordonat-o de la primul volum, apărut în 1968, și până la ultimul, încă nepublicat la data apariției articolului semnalat mai sus.

126. **Bodea, acad. Cornelia, „Dascălul Colson” de la confuzie la realitate**, Magazin Istoric, 1995, nr. 4 (apr.), p. 8–11.

Studiu etnosocial asupra profesorilor francezi ce predau în Principatele Române, în timpul domnitorului Barbu Știrbey, cu referiri la moravurile, obiceiurile și molimele epocii.

127. **Bodea, acad. Cornelia, David Urquhart (1805–1877), Gustave D'Eichthal (1804–1886) și românii**, I, Magazin Istoric, 1995, nr. 11 (nov.), p. 3–8.

Studiu etnoistoric și geopolitic asupra Țărilor Române, de-a lungul secolului al XIX-lea.

128. **Bodea, acad. Cornelia, David Urquhart (1805–1877), Gustave D'Eichthal (1804–1886) și românii**, II, Magazin Istoric, 1995, nr. 12 (dec.), p. 55–59.

Studiu etnoistoric și geopolitic asupra Țărilor Române, de-a lungul secolului al XIX-lea.

129. **Bodea, Dan, Obiceiuri, datini, tradiții**, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 7 și p. 9.
130. **Bostan, Gr.**, membru de onoare al Academiei Române, *Permanențe etnofolclorice românești la nord de Carpați (actuala regiune Cernăuți)*, Academica, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 8.
131. **Berciu, Dumitru, Cuvânt despre Basarabia și Bucovina**, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 4 și 6.

Articol despre Basarabia în unitatea Daciei străvechi, cu trimitere la dovezi arheologice.

132. **Cernovodeanu, Paul, Trei domni dintr-o „Serie neagră”**, seria „Din veacul fanariot”, Magazin Istoric, 1992, nr. 5 (mai), p. 19–25

Studiu etnoistoric și etnopsihologic asupra epocii fanariote.

133. **Cernovodeanu, Paul, Britanicii printre noi**, seria „Punți între lumi”, Magazin Istoric, 1995, nr. 7, 8 (iul.), p. 37–42.

Studiu etnoistoric asupra relațiilor româno-engleze: în 1588 a avut loc primul contact româno-britanic la Istanbul, dintre W. Harborne, reprezentantul reginei Elisabeta I, și domnitorul Petru Șchiopul al Moldovei, apoi în cursul secolelor XVI–XVIII, relațiile au fost întrerupte, reluându-se la 17 ianuarie 1803, odată cu înființarea consulatului britanic la București sunt prezentate înrudiri ale familiilor boierești Rosetti, Odobescu, Racoviță cu cele englezești; Grant, sir Stephen Bartlett, ofițer de carieră britanic, general maior în armata otomană, stabilit în Principatele Unite, România, ce a ajutat la organizarea mișcării politice liberale în cursul secolului al XIX-lea.

134. **Cernovodeanu, Paul**, *Mărturii britanice despre veacul fanariot, Privilegii și ocârmuire de fier. Haraci, domnii, și peșcheșuri*, Magazin Istoric, 1994, nr. 8 (aug.), p. 69–72.

Studiu de etnopsihologia obiceiurilor de curte.

135. **Comșia, Cornel**, *Obiceiuri de Paști – Plugarul*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLIII (1991), nr. 392 (5 aprilie), p. 2.

Plugarul – ritual al primăverii de pe vremea Daciei, creștinismul acceptându-l ca parte în sărbătoarea Paștelui.

136. **Constantinescu, Florin**, *Probleme ale anchetei istorice*, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 10.
137. **Cotea, acad. Valeriu**, *Vinul în existența umană*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 29–30.

Discursul de recepție în Academia Română, cu tema *Vinul în existența umană*, a fost citit de acad. Valeriu Cotea, în ziua de 12 decembrie 1994.

138. * **Costin Murgescu**: *Ion Ionescu de la Brad*, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 21.

Costin Murgescu, membru coresp. al Academiei, economist și publicist român, din 1970 director al Institutului de Economie Mondială, este redescoperit prin manuscrise inedite, precum comentariul inedit aflat în manuscris, la *Dezrobirea țăganilor*, de Ion Ionescu de la Brad. Studiul lui Costin Murgescu era la acea dată în curs de apariție.

139. **Dolghin, Florentina**, *Istorie – modă și sunete*, Magazin Istoric, 1993, nr. 8 (aug.), p. 78.

Studiu despre semnificația hainelor, funcțiile lor și sunetele scoase de acestea, accesorii-clopoței, foșnetul mătăsii, a pintenilor, a evantaiului.

140. **Dolghin, Florentina**, *Cu evantaiul prin istorie*, Magazin Istoric, 1993, nr. 10 (oct.), p. 31–32.

Studiu de etnopsihologie și etnosociologie, mentalități, moravuri.

141. **Dumitru, Manole**, *Pe urmele Bibeștilor*, ALA, II (1991), nr. 67, p. 2.

Autorul semnalează descoperirea a două monografii ale comunei Bibești din județul Gorj, dateate 10 iunie 1900 și, respectiv, 12 noiembrie 1903, și având ca autor pe învățătorul Grigore N. Popescu. Monografiile conțin și relatări despre „datini și obiceiuri, gospodăria și eroii comunei”.

142. **Duțu, Alexandru**, *Conștiință europeană și specific național*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 3.

Fragment din conferința ținută la Academia Română în 15 iunie 1995.

„Acest accent special pus asupra educației civice și a reflexiei politice îmbinat cu o mai bună cunoaștere a tradiției noastre culturale, în cadrul căreia ortodoxia continuă să rămână o necunoscută și să devină pretext de efuziuni lirice sau de declarații patriotarde, nu va putea avea decât efecte benefice asupra definirii *specificului nostru*, readucând echilibrul necesar între dominarea imediatului și aspirația spre permanențe.”

143. **Emandi, Emil Ioan**, *Viața cotidiană la Suceava lui Ștefan*. Academica, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 17 și 21.

Înțelesuri ale artei decorative de la curtea Moldovei, pe care istoricii le descifrează și le interpretează într-un cadru mai larg de istorie culturală, prin fastul de la curte și cetate, exprimat vizual. Din cuprins: *Cavalerism clasic medieval; Decorații orientale; Jilțul domnesc: piatră și mătăsuri; Costumul de curte; Alaiuri, procesiuni și „jocuri”* ș.a.

144. **Feneșan, Cristina**, *Cnezi, primiceri și districte. Vechi instituții românești din Banat*. Magazin Istoric, 1993, nr. 9 (sept.), p. 46–48.
145. **Georgescu, Mihai**, *Mircea Florian: Reforma socială*. Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 20–21.

Prezentarea și redarea manuscrisului inedit al lui Mircea Florian, *Reforma socială*, datat 1918, cuprinde în afara *Introducerii*, și a primului capitol, *Suntem români?*, încă două capitole *Cultura română și Spre organizarea țării*.

146. **Ghinoiu, Ion**, *Spiritul grâului*. Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 20.

Valoarea spirituală bivalentă a morii: „distrugerea rituală a bobului de grâu și eliberarea simbolică a spiritului său”.

147. **Ghinoiu, Ion**, *Sălașe ale spiritului*. Academica, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18).
148. **Grasu, prof.univ. Constantin**, *Ion Simionescu în viața culturală a vremii*. Academica, anul V (iun 1995), nr. 8 (56), p. 26.
149. **Grasu, prof.univ. Constantin**, *Ion Simionescu – geograf*. Academica, anul V (iun 1995), nr. 8 (56), p. 27.
150. **Grecu, Florina**, *Geografia și conștiința națională*. Academica, anul II (nov. 1991), nr. 1 (13), p. 1 și p. 7.

Opera lui George Vâlsan (1885–1935) și crezul său științific. „Patru științe fundamentale pot cerceta făptura unei țări și a locuitorilor ei – afirmă George Vâlsan – geografia, etnografia, istoria și filologia”.

151. **Grecu, Florina**, *Între hazard și necesitate*. Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 27.

Eseu care lansează idei interesante despre legătura dintre globalizarea economică și cea culturală. Plecând de la teoria selecției ideilor („geoecologia unei idei”), selecția trebuie „să opereze pe două planuri: cel al spiritului însuși și cel al performanței” (cf. Jaques Monod /1910–1976/, *Hazard și onestitate*, București, Editura Humanitas, 1991). J.Monod afirmă: „Singură moștenirea strict culturală nu ar fi, însă destul de sigură, destul de puternică pentru a susține structurile sociale. Acestei moșteniri îi trebuie „un suport genetic care să facă din ea o hrană cerută de spirit” (*op. cit.*, 1991, p. 143). Este motivația care îmi permite să afirm că, cu cât vor fi mai insistente tendințele de unificare economică și politică, cu atât va fi mai puternică reacția de păstrare a specificului național, ca un instinct de apărare a ceea ce unește mai adânc și mai durabil un popor – spiritul”.

152. * **Ion Ionescu de la Brad**. Academica, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 16–17.

Pagină colectivă, realizată de Ecaterina Ionescu. Semnează acad. David Davidescu, *Pământul e sub vreme*; Marcu Botzan, *Drumuri de apă*; Gh. Florescu, *Cătmea și calitatea pământului*; Victor Giurgiu, *Arborii seculari*.

153. **Ionesi, Liviu**, membru corespondent al Academiei Române, *Viața și opera lui Ion Simionescu*. Academica, anul V (iun. 1995), nr. 8 (56), p. 24.

Activitatea geografului Ion Simionescu (1873–1944), care, ca o recunoaștere a activității științifice, a fost ales președinte al Academiei Române, în 1941.

154. **Istrate, prof. Petre**, *Sărbătoarea Junilor Brașoveni*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), nr. 1012–1013 (24–25 aprilie), p. 2.

Descrierea obiceiului, de către președintele comitetului de organizare a Junilor, cu prilejul aniversării a 265 de ani de la prima atestare a junilor brașoveni. În perioada 18–25 aprilie junii tineri au participat la înmânarea buzduganelor și a lentelor, la mersul după ouă, aruncarea în țol, hora junilor și aruncarea buzduganului, legate de sărbătoarea „Sfintelor Paști”. În Duminica Tomii merg călări la Pietrele lui Solomon, locul de întâlnire al junilor. Cu același prilej, în acest an, se sărbătoresc 125 de ani de când marele nostru poet Mihai Eminescu a cunoscut obiceiul junilor dedicându-le o poezie intitulată *Învia-vor voievozii*.

155. **Larionescu, Sanda**, *Ulița în contextul spiritualității românești*, ALA. II (1991), nr. 51, p. 4.

Ulița îndeplinește „o dublă funcționalitate, ce se implementează printr-un scenariu corespunzător, structurat pe două planuri: al vieții cotidiene pe de o parte, al miturilor și riturilor, pe de alta”.

156. **Lăzărescu, Dan Amedeo**, 1995, *Raoul Perrin un călător mai puțin cunoscut*, Magazin Istoric, nr. 10 (oct.), p. 67–71.

Studiu etnoistoric și etnosocial asupra mentalităților, credințelor, moravurilor, vieții sociale ale orașelor mari, primele cafenele, balurile mascate și societatea boierească bucureșteană între 1833 și 1838.

157. **Lăzărescu, G.**, *Ramiro Ortiz, pasionat cunoscător al românilor*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 26.

158. **Malinschi, Vasile**, *Opera economică a lui Ion Ionescu de la Brad*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 19 și 21.

Ion Ionescu de la Brad este considerat primul economist român care a avut viziunea unui sistem al științelor social-economice, în care locul determinant îl ocupă strategiile economice. Lucrările lui includeau și observații etnologice.

159. **Măciu, Mircea**, *Cu ce începem?*, Academica, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 19.

Cercetarea sociologică, între tradiția științifică și actualizare metodologică. Motto-ul articolului: „Sociologia este știința națiunii”, D. Gusti.

160. **Măciu, Mircea**, *Un nume, un savant, un om: Maria Holban*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 12.

Medalion comemorativ Maria Holban, autoarea monumentalei ediții în nouă volume, *Călători străini despre țările române*, lucrare cuprinzând aproape 7000 de pagini de documente selectate și traduse din opera unui număr de aproape 400 de personalități.

161. **Mânzat, Ion**, *Satul românesc – modelare a cosmosului*, Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 19.

Eseu filosofic despre spațiul satului românesc.

162. **Mihail, Zamfira**, *Cartografia lingvistică și etnografică*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 26.

163. **Mureșan, Pavel**, *Un mare elev al lui Wundt*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 15 + fișă bibliografică (lucrări de psihologie).

Întemeietor al psihologiei românești, cu importante preocupări etnopsihologice, Constantin Rădulescu-Motru și-a legat destinul de cel al dascălului său, marele psiholog german Wilhelm Wundt, părintele psihologiei experimentale, cel care a înființat în 1879 la Leipzig primul laborator de psihologie experimentală din lume, desprinzând psihologia de filosofie.

C. Rădulescu-Motru va fi influențat de așa-numita „psihologie a popoarelor”, profesată de Wundt.

164. **Oancea, I. Dimitrie**, *Vechi instituții la români*, Academica, anul II (ian. 1992), nr. 3 (15), p. 7.

165. **Paliga, Sorin**, *Hidronimia*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 29.

Hidronimia românească oferă câteva interesante puncte de plecare pentru analizarea corectă și completă a moștenirii autohtone.

166. **Păun, arh. Silvia**, *Henrieta Delavrancea-Gibory*, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 27 și p. 32.

Arbitru de elită al arhitecturii românești, mezină familiei Delavrancea este printre altele autoarea unor studii de arhitectură specifică, pe zone etnografice.

167. **Platon, acad. Gheorghe**, *Societatea românească pe calea libertății și modernizării*, Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 12.

Demers istoric asupra formării României ca stat modern. Partea I a studiului a apărut în Academica, anul IV (mai. 1994), nr. 7 (43), p. 8.

168. **Preda, Constantin**, *Despre monedele geto-dacilor*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 5.

169. **Saizu, I.**, *Gânduri despre contemporani: Ion Ionescu de la Brad*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 13 și 18.

Mihai Eminescu și opiniile sale despre marele savant, pe care l-a perceput ca model de om de știință. Printre altele, prin opera marelui agronom, *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*, îl descoperă și ca istoric modern [lucrarea la care se referă M. Eminescu îi conferă lui Ion Ionescu de la Brad și rolul de întemeietor al jurnalului etnologic, metodă de cercetare aplicată cu succes în prezent, de către sociologi și etnologi n.n.].

170. **Székely, Maria Magdalena**, *Teodosia Nicorițoia și bărbaiții ei*, seria „Chipuri de boieri și jupâneșe”, Magazin Istoric, 1995, nr. 7 (iun.), p. 47–52.

Studiu etnoistoric și etnopsihologic asupra moravurilor moldovenești din secolul al XVII-lea, o frescă a obiceiurilor curților boierești, stabilirea zestre jupânișelor.

171. **Surdu Al.**, *Logica genetică*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 14.

Prin opera sa rămasă în proiect *Logica genetică*, **Constantin Rădulescu-Motru** înțelegea studiul originii istorice a operațiilor logice, prin definiție opusă apriorismului anistoric kantian. În această lucrare, C. Rădulescu-Motru, influențat de așa-numita „psihologie a popoarelor”, profesată de Wundt, ca și de cercetările lui Lévy-Bruhl, pune în discuție mentalitatea omului primitiv, considerată pre-logică.

172. **Surdu, acad. Alexandru**, *Religiologia și psihologia religiei*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 26.

173. **Teodor, prof.dr. Dan Gh.**, Directorul Institutului de Arheologie din Iași, *Cercetările de la est de Carpați privind etnogeneza românească*, Academica, anul V (iul. 1995), nr. 9 (57), p. 6.

174. **Tonoiu, Vasile**, *Homo sapiens – Demens*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 25.

Autorul pune în discuție propunerea de antropologie fundamentală a lui Edgar Morin.

175. **Tonoiu, prof.univ. Vasile**, *Dubla gândire* (I), Academica, anul V (mart. 1995), nr. 5 (53), p. 7. (II), Academica, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 8.

Eseu asupra implicațiilor de ordin epistemologic pe care le comportă și la care conduc diversele concepții despre creația mitico-simbolică a umanității arhaice.

176. **Tonoiu, Vasile**, *Grila antropologică*, Academica, anul IV (sept. 1994), nr. 11 (47), p. 28.

„În cadrul antropologiei fundamentale schițate în eseurile precedente pe urmele lucrărilor de sinteză ale lui Edgar Morin, tripticul mit-simbol-magie poate și trebuie să fie considerat din perspective multiple și coordonate (după o relație complexă de complementaritate/concurență/antagonism).”

177. **Tonoiu, Vasile**, *Noua sinteză antropologică*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 22.
 178. **Trebici, acad. Vladimir**, *Populația mondială și dezvoltarea durabilă*, Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49), p. 26.
 179. **Trebici, Vladimir**, *Academia Română (1989–1994). Aspecte demografice*, Academica, anul V (mart. 1995), nr. 5 (53), p. 12–13.
 180. **Trebici, acad. Vladimir**, *Cercetarea demografică în România*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 1 și p. 17–18.

Comunicare ținută cu prilejul aprobării de înființare a Institutului de Demografie al Academiei Române.

181. **Vasiliu, acad. Amilcar**, *Rostuind cultura pământului*, Academica, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 1 și 18.

Medalion Ion Ionescu de la Brad, cu ocazia comemorării, în decembrie 1991, a 100 de ani de la dispariția marelui savant, trecut pe lista UNESCO a personalităților universale.

182. **Vlăduțescu, Gh.**, *Reașezarea filosofiei*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 15.

Importanța lucrării lui Constantin Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic* (1927), un proiect de antropologie filosofică, deci de ontologie a umanului.

183. **Vlăduțescu, Gh.**, *O hermeneutică a textului biblic Sf. Grigorie de Nyssa*, Academica, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 13.

Interpretarea hermeneutică a *Vechiului Testament*, în viziunea scriitorului creștin Sf. Grigorie de Nyssa (? 335–? 394), contemporan cu Ioan Gură de Aur.

184. **Vulcănescu, Mircea**, „*Întrebarea de care atârnă sorții neamului românesc*”. Pagină realizată de Dan Claudiu Degeratu, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 13–14.

Întrebarea de care atârnă, după opina marelui economist și sociolog, sorții neamului românesc este: satul sau orașul?

2.2. Etnografia și etnologia obiceiurilor

185. **Benga, Gh.**, *Măsura laptelui, la Șirnea*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 1–2 iulie, p. 5.

„Măsura laptelui”, sărbătoare readusă în actualitate în 1967, la inițiativa regretatului învățător Nicolae Frunțes și a colectivului didactic al Școlii generale Șirnea, sat din zona Munților Bucegi, arealul etnografic Bran.

Autorul articolului descrie desfășurarea obiceiului, așa cum a observat-o direct, în iunie 1995. În 1995, sărbătoarea se afla la a 29-a ediție. Locul desfășurării a fost „Gura Uliții” din muntele Pleașa. Sărbătoarea începe la ora 9, în 2 iulie cu desfășurarea obiceiului păstoresc, continuă cu sărbătoarea câmpenească, unde sătenii și vizitatorii vor avea prilejul să se întâlnească, să se cinstească și să se simtă bine într-un decor de excepție. Organizarea sărbătorii aparține Primăriei și Consiliului local Fundata.

186. **Benga, prof. Gh.**, *Nedeia Munților – Fundata*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1648 (5–6 aug.), p. 2.

Termenul „nedeie” desemnează o petrecere populară câmpenească și care are loc, firește, în lunile calde ale anului, deoarece se desfășoară în aer liber și se bucură de o largă participare. De

multe ori nedeia își are motivația în prăznuirea unui hram al unei biserici din masivul Bucegi – Leaota. Etnografii consideră că este o sărbătoare de sorginte pastorală, care a avut la bază un târg de vite sau un târg însoțit de schimburi de mărfuri

187. **Benga, Gh.**, *Nedeia Munților – Fundata, 26–27 august 1995*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 12–13 aug., p. 2.

Articolul anunță cititorilor cea de-a 28-a ediție a „Nedeii Muntelui”, care se va desfășura pe platoul Giuvala, din marginea Vestică a satului Fundata, duminică 27 august la orele 10. Urmează spectacol folcloric, parada portului popular și preparate culinare specifice zonei, tradiționalul bulz ciobănesc, brânză în coajă de brad, cașul dulce și afumat.

188. **Cernovodeanu, Paul**, *De la Condica de Reguli la maestrul de Ceremonii, I–II, Alaiuri, nunți, primiri de oaspeți I; Orânduiala și obiceiurile politicești-înmormântări rituale II*, Magazin Istoric, 1992, nr. 7 (iul.), p. 19–25.

Studiu etnosociologic, etnopsihologic asupra rânduielilor domnești din Evul Mediu românesc.

189. **Cernovodeanu, Paul**, *Istoria mediului înconjurător, I, Foamea, ciurma, inundațiile, seceta*, Magazin Istoric, 1994, nr. 2 (feb.), p. 49–52.

Studiu etnoistoric, etnosocial și etnopsihologic al influenței și urmărilor acestor calamități asupra societății medievale românești și străine.

190. **Cernovodeanu, Paul**, *Istoria mediului înconjurător, II*, Magazin Istoric, 1994, nr. 4 (apr.), p. 45–48.

Studiu etnoistoric, etnosocial și etnopsihologic al influenței și urmărilor acestor calamități asupra societății medievale românești și străine.

191. **Cernovodeanu, Paul**, *Mărturii britanice despre veacul fanariot, Privilegii și ocârmuire de fier, Haraci, domnii, și peșceșuri*, Magazin Istoric, 1994, nr. 8 (aug.), p. 69–72.

Studiu de etnopsihologia obiceiurilor de curte.

192. **Gheorghe, David**, *Povești de dragoste în Evul Mediu*, Magazin Istoric, 1991, nr. 12 (dec.), p. 80–83.

Descrieri ale ritualurilor de căsătorie la familiile de boieri și familii domnești, făcute de către cronicari români și străini.

193. **Gheorghe, David**, *În solie la București și Iași, Omenie și ospitalitate, obiceiuri și ritualuri de curte*, Magazin Istoric, 1994, nr. 1 (ian), p. 16–20.

Studiu de etnopsihologie a diplomației Evului Mediu, relatările lui Nicolla Barsi, călugăr italian, misionarului Marco Bandini și a lui Iacob Paleologul, erudit grec.

194. **Ghinoiu, Ion**, *Casa românească. Plecarea și întoarcerea sufletelor*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 8 și 10.

195. **Ghinoiu, Ion**, *Rituri funerare la nașterea copilului*, Academica, anul IV (ian. 1994), nr. 3 (39), p. 6–7.

Dezbateri etnologică a credinței în nemurirea sufletului.

196. **Ionescu, Silviu Adrian**, *Cum se distrau străbunii noștri, Capitala în carnaval*, Magazin Istoric, 1993, nr. 11 (nov.), p. 36–40.

Studiu de etnosociologia și etnopsihologia obiceiurilor – organizarea balurilor între 1830 și 1893 în București.

197. **Istrate, Petre**, *Sărbătoarea Junilor*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLIV (1992), nr. 718 (1 mai), p. 1.

Un istoric al obiceiului, din care aflăm că grupul junilor brașoveni a luat ființă în 1924. Autorul afirmă că manifestările junilor se încadrează în ciclul sărbătorilor biruinței creștine: Învierea Domnului Isus Hristos. Datina Junilor culminează cu „Hora dintre Chetritele lui Solomon”, prin mărșăluirea străzilor din centrul orașului. În 1994, datina junilor urma să se desfășoare pe 8 mai, precedând Ziua Independenței Naționale.

198. **Mateescu, Mardare**, *„Pitorescul obicei al Junilor” – străvechea datină din săptămâna luminată*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1329 (7- 8 mai), p. 1–2.

Se numesc juni pentru că nu puteau intra decât tinerii necăsătoriți – vitează oștiire românească, „Junii Curcani” și „Junii Roșiori sau Albiorii”.

Lucrările prof. Ioan Mușlea și dr. Stere Stinghe consideră că junii își au originea în Munții Macedoniei și pe Valea Timocului, fiind aduși de românii care au fost chemați la zidirea Bisericii Negre, în veacul al XIV-lea și care s-au așezat alături de cealaltă populație românească, întemeietoarea cartierului românesc, Șchei.

199. **Petre, Istrate**, *Sărbătoarea Junilor Brașoveni*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 29 – 30 aprilie, p. 1.

Reînvierea la Pietrele lui Solomon – Brașov, într-un splendid amfiteatru natural, a vechiului obicei. Acum, momentul de la Pietrele lui Solomon începe cu un concert de promenadă prezentat de fanfara militară, urmat de renumita horă a junilor, horă deschisă, care se joacă spre stânga, printre puținele de acest fel din țara noastră, apoi de ceremonialul aruncării buzduganului, care face parte din același obicei, specific cartierului Șchei.

200. **Larionescu, Sanda**, *Tradiții la sărbătoarea Sfântului Gheorghe*, ALA, II (1991), nr. 63, p. 11.

Autoarea consideră că Sângeorzul este o sărbătoare în interiorul căreia nu se pot disocia tradițiile creștine și precreștine. 23 aprilie este ziua deschiderii sezonului pastoral, a constituirii stănelor, iar în plan ritual acest moment era marcat prin diferite obiceiuri: Arieșul, Alesul, Rutul sterpelor, Sâmbra oilor, Sângeorzul vacilor etc. Cercetătoarea amintește o serie de practici asociate Sângeorzului cu funcție profilactică și propiitoare (arborarea ramurilor de salcie, stejar, fag; „omul în verde” – îmbrăcat în frunze), precum și o serie de credințe: semănatul busuiocului, focurile ce semnalează prezența comorilor etc.

201. **Larionescu, Sanda**, *Călușul – o tradiție de Rusalii*, ALA, II (1991), nr. 68, p. 5.

Descrierea obiceiului, a cetei călușarilor, a recuzitei folosite și a funcției dominante a călușului: „aceea de a preveni sau a contracara agresivitatea demonilor pagubitori ai sănătății”.

202. **Lutic, Marcel**, *Chipuri de boieri și japănese-lane hadâmbul postelnicului*, Magazin Istoric, 1994, nr. 7 (iul.), p. 55–57.

Studiu de etnopsihologie a obiceiurilor curțiilor boierești și domnești.

203. **Văcărescu, C., Th.**, *Carol I se căsătorește*, de Ion Lăcustă, Magazin Istoric, 1993, nr. 9 (sept.), p. 62–65.

Descrierea tratativelor (pețitului) și a ritualului de căsătorie, îmbrăcăminte, ceremonialul ortodox al căsătoriei casei monarhice românești.

204. **Voiculescu, Mircea**, *O invitație la nuntă de acum cinci veacuri*, Magazin Istoric, 1991, nr. 12 (dec.), p. 84–85, 87.

Invitația voievodului Radu cel Frumos, fiul lui Vlad Dracul, din 13 septembrie 1462, adresată meșterilor și pângarilor din Sibiu, cu ocazia nunții sale.

2.3. Zone etnoistorice, așezări, gospodărie, locuință, relații de rudenie, demografie, arhitectură populară, mediu înconjurător, etnologie urbană

205. **Berindei, acad. Dan.** *Un ansamblu istoric în pericol: Cimitirul Bellu din București*, Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 8.
206. **Constantinescu, acad. N.N.**, *Populația, democrația și sistemul economic contemporan*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 6.

Studiu de sociologie demografică și socioprofesională, asupra societății românești de după 1990.

207. **Enciu, Nicolae**, *Populația Basarabiei în anul Marii Uniri 1918*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 19.
208. **„Bucovina**, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 17 și 31.

Pagină colectivă. Din cuprins: Vladimir Trebici, *Partea cea mai veche și mai frumoasă a Moldovei*; Marin Popescu Spineni, *Universitatea din Cernăuți sau lupta pentru limba română*.

209. **Ghețau, Vasile**, *Populația României la recensământul din 7 ianuarie 1992*, Academica, anul II (iunie 1992), nr. 8 (20), p. 6–7.
210. **Ianoș, dr. Ioan**, *O direcție majoră de cercetare: Geografia așezărilor umane*, Academica, anul IV (sept. 1994), nr. 11 (47), p. 20–21.
211. **Mihail, Cristian**, *Valoarea istorică a unor toponime Șcheii Brașovului și Brașovul*, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 12.
212. **Nussbächer, Gernot**, *Budila și Tohan–700*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVI (1994), nr. 1261–1262 (12–13 feb.), p. 2.

Într-un document datat 2 februarie 1294, se află prima mențiune scrisă a două localități din jud. Brașov: Budila și Tohan. Documentul a fost emis în cancelaria regelui Andrei al III-lea al Ungariei, care a confirmat lui Nicolae, comite de Brașov, donația făcută de predecesorul său, Ladislau al IV-lea, a posesiunilor Budila și Tohan sau Olahteleky, adică așezare românească drept răsplătă pentru serviciile militare. Budila și Tohan au făcut parte din domeniul cetății Bran, din care este desprins Tohanul în 1395 împreună cu localitatea Zărnești, iar Budila în anul 1404.

213. **Oancea, Dimitri I.**, *Străvechi vetre românești: Curbura Carpaților*, Academica, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 6.
214. **Oancea, Dimitrie I.**, *Din istoria nescrisă. Numele de sub nume*, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 5–6.

Studiu despre oiconimele românești, termen propus pentru prima oară de geograful Ion Conea, în 1960, și care denumesc „totalitatea numelor de așezări omenești”.

215. **Oancea, Dimitrie**, *Tezaurul toponimic al Moldovei*, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 5.
216. **Oancea, Dimitrie I.**, *Străvechi vetre de locuire românească*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 9 și p. 6.
217. **Oancea, I. Dimitrie**, *Carpații Românești: geografie istorică, toponimie*, Academica, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 7.
218. **Oancea, dr. Dimitrie**, *Etnotoponimele – reflectare a coabitării etnice pașnice pe teritoriul României*, Academica, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 20 și p. 31.
219. **Oancea, dr. I. Dimitrie**, *Restituiri toponimice*, Academica, anul IV (mai 1994), nr. 7 (43), p. 5.
220. **Oancea, dr. I. Dimitrie**, *Restitutio in integrum. Ion Conea și bazele științifice ale toponimiei*, Academica, anul IV (sept. 1994), nr. 11 (47), p. 24.

Autorul articolului face o prezentare a temelor majore care l-au preocupat și pe care le-a cercetat aproape cincizeci de ani cunoscutul geograf Ion Conea.

221. **Paliga, Sorin**, *Civilizația vechilor urbieni*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 11–12.

Un nou termen și o nouă definiție a vechii Europe, plecând de la cuvântul *urbe/oraș*.

222. **Paliga, Sorin**, *Toponimul Cluj*, Academica, anul II (mart. 1992), nr. 5 (17), p. 8 și 27.

Autorul urmărește să demonstreze că toponimele Cluș/Cluj și Blaș/Blaj au la bază un antroponim care este de origine autohtonă, traco-dacică.

223. **Paliga, Sorin**, *Toponimia arhaică a României*, Academica, anul II (sept. 1992), nr. 11 (23), p. 10.

224. **Paliga, Sorin**, *Hidronimia*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 29.

Hidronimia românească oferă câteva interesante puncte de plecare pentru analizarea corectă și completă a moștenirii autohtone.

225. **Prodan, acad. David**, *Transilvania sau Istoria muncii*, Academica, anul II (mart. 1992), nr. 5 (17), p. 1.

226. **Rădulescu, Mihai Sorin**, *Genealogia ieri și azi*, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 7 și 11.

Genealogia este „știința specială a istoriei care studiază nașterea și evoluția neamurilor și a familiilor, înruderile care se stabilesc între persoanele unei epoci date, precum și rolul pe care aceste înrudiri îl joacă în desfășurarea unor evenimente istorice” (cf. *Dicționarul științelor speciale ale istoriei*, citat în studiul de față). Articolul sintetizează realizări ale genealogiștilor pe plan mondial și programele pe care ar trebui să le lanseze pe viitor specialiștii români ai domeniului.

227. **Stahl, H. Paul**, membru de onoare al Academiei Române, *Muntenia – țara oamenilor de la munte*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 8 și p. 19.

„Numele Muntenia sugera două lucruri: pentru necunoscători doar o regiune de munte; pentru cunoscător o societate locuind într-o regiune de munte, având o organizație bazată esențialmente pe munte”.

Discursul, ținut de autor în Aula Academiei Române, aduce în discuție argumente din alte societăți europene, în intenția de a lămuri viața românească, în cazul de față al Munteniei. Metoda comparativă utilizată se derulează din perspectiva antropologiei sociale, fondată de Dimitrie Gusti, tradiție științifică românească, pe care autorul și-o revendică.

228. **Surdu, Alexandru**, *Șcheii Brașovului. Centru de iradiere culturală*, Academica, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 9.

229. **Ștefănescu, acad. Ștefan**, *București – centru statal românesc*, Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49), p. 16–17.

230. **Trebici, Vladimir**, membru corespondent al Academiei Române, *Populația României*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 1 și 16–17.

231. **Trebici, Vladimir**, membru corespondent al Academiei Române, *Populația României și repartitia ei după religie – 1992*, Academica, anul II (sept. 1992), nr. 11 (23), p. 7–8 (Temeiurile vieții noastre istorice).

232. **Tufescu, Victor**, *Orașele din România*, Academica, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 7.

Apariția și dezvoltarea orașelor pe teritoriul actual al României, începând cu secolul al VII-lea.

233. **Țugui, Pavel**, *Populația Bucovinei între anii 1772–1774*, Academica, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 4–5.

234. **Velescu, Oliver**, *Mentalitatea și comportamentul urban, Cu automobilul prin București*, Magazin Istoric, 1993, nr. 3 (mart.), p. 49–53.

Studiu etnopsihologic și etnosociologic asupra mentalităților bucureștene de la începutul secolului al XX-lea.

2.4. Ocupații (agricultură, creșterea animalelor, ocupații anexe, unelte)

235. **Botzan, Marcu**, membru corespondent al Academiei Române, **Haret, Constantin**, *Vechi opere de construcție în Țara Hațegului*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 7.

Agroterasele de munte din zona Cerbăl – Cerișor – Socet, județul Hunedoara, unde s-au găsit și vestigii dacice (Cerbăl) și romane (Ulpia Traiana Sarmizegetusa).

236. **Constantinescu, Cornel Radu**, *Prolegomene la metafizica oii*, ALA, III (1992), nr. 120, p. 8.

Considerații asupra ideii de cioban prilejuate de o „Foaie despre oaie” – afiș tipărit de Muzeul Țăranului Român cu prilejul unei expoziții „privind obiceiurile pastorale la români și la românii aromâni, care se va deschide la Palas – Constanța chiar în Muzeul Oii (organizatori Mioara Netcu și Cristina Barbu)”.

237. **Ligor, Alexandru**, *Viticultura în pagini de carte veche românească*, Magazin Istoric, 1994, nr. 2 (feb.), p. 73–75.

Studiu de etnooenologie asupra uneia dintre cele mai vechi ocupații din istoria omenirii.

238. **Murgescu, Costin**, *Drumurile oilor (Costin Murgescu – text inedit)*, Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49), p. 19.

2.5. Meșteșuguri, industrie țărănească

–

2.6. Alimentație

–

2.7. Transporturi

239. **Popa, Ioan**, *Drum peste timp*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII, s.n, nr. 445–446, 8–9 iunie 1991, p. 1–3.

Centenarul liniei de cale ferată Brașov–Zărnești.

2.8. Artă populară, iconografie, ceramică, cioplături (în lemn, os ș.a.),

240. **Cândea, Virgil, acad.**, *Colecția Abou Adal, Reînvierea artei icoanelor în lumea creștină de azi*, Magazin Istoric, 1994, nr. 1 (ian.), p. 12–15.

Studiu de etnopsihologie religioasă iconografică a minorității meerkite din Orientul Apropiat și Africa de Nord: Patriarhiile Antiochia, Ierusalim. Alexandria.

241. **Cândea, Virgil, acad.**, *Icoana*, Magazin Istoric, 1994, nr. 12 (dec.), p. 16.

Studiu etnopsihologic asupra imaginilor și reprezentărilor religioase.

2.9. Port popular și textile

–

2.10. Științe populare

(medicină populară, etnobotanică, etnozologie, astrologie, meteorologie ș.a.)

242. **Bezard, Valerie**, *Istorie și meteorologie, Regele Xerxes biciuiește Hellespontul*, Magazin Istoric, 1992, nr. 7 (iul.), p. 86–88.

Eseu despre etnometeorologie – obiceiul înlănțurii mării în Antichitate.

243. **Drăgoescu, Ioan I.**, *Cu banii de gât*, ALA, IV (1993), nr. 166, p. 16 (Lada cu zestre).

Câteva precizări cu privire la monedele în vestimentație: salba. Autorul consideră că banii permit „incursiuni în paleoetnoistoria” românilor și a publicat 28 rețete de monedoterapie tradițională.

244. **Goglin, Jean**, *1384, Ciurma neagră pustiește Europa*, Magazin Istoric, 1993, nr. 9 (sept.), p. 70–74.

Studiu de etnosociologie, etnopsihologie, medicină și etnoiatrie: leacuri, hapuri pe bază de pământ, argilă, usturoi, plante și ierburi. Mirosul de țap preparat din: ficat de țap, solzi de pește, piele de șarpe și inimă de broască, cel mai eficient pentru alungarea purcilor vinovați de răspândirea ciumei în Europa.

245. **Ghinoiu, Ion**, *Panteonul românesc. Metamorfoze ale zeiței agrare în calendarul popular*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 9.

Autorul studiului consideră că din perspectivă etnologică românii au avut un panteon transmis de tradiția orală, în special de calendarul popular.

246. **Ghinoiu, Ion**, *Vârstele timpului în calendarul popular*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 6–7.

3. FOLCLOR ȘI FOLCLORISTICĂ

3.1. Lucrări cu caracter general

(sinteze, monografii, metodologie, studii interdisciplinare, restituiri ș.a.)

247. **Beltechi, Eugen**, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, *Limbă literară și literatură dialectală*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 7 și p. 14.
248. **Berdan, Lucia**, *Artur Gorovei și Academia Română*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 22.
249. **Berdan, dr. Lucia**, *Integrarea cercetării științifice în arhivele de folclor*, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 28.
250. **Berejan, acad. Silviu**, Academia de Științe a Republicii Moldova, *Varietatea moldovenească a vorbirii orale românești și limba literară scrisă*, Academica, anul V (mart. 1995), nr. 5 (53), p. 5.
251. **Bizideanu, Dumitru** *Pe firul colindelor*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), nr. 614 (25 dec.), p. 1–2.

Interviu luat lui Dumitru Bizideanu, un veteran al Șcheilor în vârstă de 85 de ani, în legătură cu serbările Crăciunului și Anului Nou în Brașovul de odinioară.

252. **Birleanu, Ion-Horia**, *Geografia lingvistică românească fără prejudecăți. Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 20.
253. **Bodea, Dan și Călin-Bodea, Cornelia**, *Dunărea între istorie și sacru*, Academica, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 11.
254. **Bostan, Grigore**, membru de onoare al Academiei Române, *Expresie a viziunii poetice române. Un sistem de arhetipuri ale liricii populare din nordul Bucovinei și Basarabiei*, Academica, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 6 și p. 12.

Cercetările folclorice, etnografice și lingvistice efectuate pe teren în nordul Bucovinei și Basarabiei, între 1961 și 1993, necesită o nouă metodă de abordare care să nu se mai rezume doar la descoperirea similitudinilor cu literatura orală rusă și ucraineană, ci să încerce să releve specificul românesc. În acest sens, autorul apelează la comparații ale poeziei orale românești, cu cea italiană, pentru a depista arhetipurile liricii populare românești, din partea de nord a Bucovinei și Basarabiei.

255. [Brunea-Fox, F.], *Evocare din 1974. Înregistrare din arhiva autorului*, ALA, III (1992), nr. 116, p. 7.

256. [Brunea-Fox, F.], *Brunea-Fox. Casa cu stafii*, ALA, III (1992), nr. 117, p. 7.

Material inedit despre reportajele lui Brunea-Fox, reprezentând transcrierea unui text înregistrat în 1974 și rămas în arhiva autorului.

257. Caragiu-Marioțeanu, Matilda, Membru corespondent al Academiei Române, *Take Papahagi – savantul și omul*, Academica, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 24.

258. Chițimia, I.C., *Petru Caraman a învins*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 26.

Victoria intelectuală a cercetătorului folclorist Petru Caraman, prin valabilitatea și perenitatea operei.

259. Cimpoi, Mihai, *Bogdan Petriceicu Hasdeu, demiurg și satan*, Academica, anul V (ian. 1995), nr. 3 (51), p. 4.

260. Deaconu, Gheorghe, *Puterea datinei*, ALA, II (1991), nr. 49, p. 7 (Opinii).

„Datina constituie fundamentul normativ al vieții și spiritualității poporului, acel sistem de norme, cristalizate printr-o îndelungată experiență socială, care reglează funcționarea comunității tradiționale [...]. Datina este, așadar, nu numai «legea» nescrisă a tradiției, ci și forța ei creatoare.”

261. Duță, Laurențiu, *Folclor nou. „Vrunză verdi Zingabori...”*, ALA, III (1992), nr. 130, p. 2 (Negru pe alb).

Folclor „într-una din cursele IRTA pe ruta Tulnici–Focșani”.

262. Ene, Ileana, *Papahagi – folcloristul*, Academica, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 24–25.

263. Enăchescu, Constantin, *Limitele persoanei și metamorfozele eroului*, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 14.

Studiu de culturologie care pune în discuție conceptele de persoană/personaj/erou și tipologiile eroului (tipurile psihoculturale: tipul nordic – eroul salvator; tipul sudic – eroul cuceritor; tipul central – eroul nostalgic).

264. Georgescu, N., *Depărtarea de traci*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 5; (II), nr. 10, p. 11 și 14.

Etimologia latină a unor cuvinte și expresii românești populare sau de argou, „păstoase”, cu deschidere spre o eventuală valorificare și conservare în scris.

265. Gorovei, S., Ștefan, *Chipuri de boieri și jupăneze (serie)*, *Ion Tăutul Logofătul*, Magazin Istoric, 1993, nr. 9 (sept.), p. 49–55.

Studiu de etnopsihologie a obiceiurilor, prin vechile anecdote și înțelesul lor. Darul craiului leșesc și zestrea domniței.

266. Guțu-Romalo, Valeria, *Raporturile dintre limba literară și graiurile limbii române*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 3–5.

267. Ispas, Sabina, *Folclorul – dimensiune a istoriei naționale*, Academica, anul II (ian. 1992), nr. 3 (15), p. 13 și p. 19.

„Intenția a fost să atragem atenția asupra faptului că cele trei discipline [folcloristică, etnologie, antropologie culturală, n.n.] amintite nu se exclud ci se completează reciproc, că există un specific al folcloristicii și un set de sarcini ale acesteia și deci ea nu poate fi suplinită de nici una dintre celelalte două ...”

268. **Ispas, Sabina**, *Preocupările de folcloristică ale lui N. Cartoian*, *Academica*, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 18.
269. **Mateescu, Mardare**, *Sufletul poporului român în colinde*. I, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLV (1993), nr. 1220 (24 dec.), p. 2; II, anul CLVI (1993), nr. 1221–1222 (25–26 dec.), p. 2.
270. **Măciu, Mircea**, *Dimensiuni ale comunicării sociale*, *Academica*, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 24.
271. **Mânzat, Ion**, *Pattern-uri de transcendentalism românesc*, *Academica*, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 13.

„În miezul unei posibile *Etnopsihologii a poporului român* trebuie puse arhetipurile fundamentale românești, acele tipare arhaice sau pattern-uri culturale care conțin constelații de modele simbolice comunitare. Arhetipurile românești condensează un fond de imagini, simboluri, mituri și credințe străvechi care aparțin tezaurului comun al spiritualității românești”.

272. **Mihăilă, G.**, membru corespondent al Academiei Române, *Implicațiile cultural-istorice ale dihotomiei „Român-Moldovenesc”*, *Academica*, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 3–5.
273. **Munteanu, Lelia**, *Lemnele pe care le-ai ars ziua își pun noaptea frunzele lor pe fereastră*, *ALA*, IV (1993), nr. 181, p. 9 (Eresuri).

„Ziceri adânci” culese de Elena Sevastos, Elena Niculiță-Voronca și Artur Gorovei, grupate de Lelia Munteanu sub titlurile *Visele*, *Curcubeul*, *Ziua și noaptea*, *Oglinzile*.

274. **Pavel, Vasile**, cercetător principal la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Moldovei, *Graiul românilor basarabeni, expresie a continuității teritoriului de limbă română*, *Academica*, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 8.
275. **Petre, Dan**, *Adevăruri pentru România mare*, *ALA*, II (1991), nr. 59, p. 3 (Scrisori din mijlocul țăranilor).

Textul selectat și îngrijit de Petre Dan aparține lui C. Rădulescu Motru și este reluat din „Ideea europeană”, V (1923), nr. 224.

276. **Petre, Dan**, *Intellectualii și țărănimea*, *ALA*, II (1991), nr. 61, p. 8 („Toate-s vechi și nouă toate. Scrisori din mijlocul țăranilor”).

Textul selectat și îngrijit de Petre Dan aparține lui C. Rădulescu Motru și este reluat din *Ideea europeană*, V (1924), nr. 135.

277. **Petre, Dan**, *Țărănimea și partidele politice*, *ALA*, II (1991), nr. 62, p. 7 (Toate-s vechi și nouă toate. Scrisori din mijlocul țăranilor).

Textul selectat și îngrijit de Petre Dan aparține lui C. Rădulescu Motru și este reluat din *Ideea europeană*, V (1923), nr. 125.

278. **Petre, Dan**, *Politica țărănească*, *ALA*, II (1991), nr. 63, p. 9 (Scrisori din mijlocul țăranilor).

Textul selectat și îngrijit de Petre Dan aparține lui C. Rădulescu Motru și este reluat din *Ideea europeană*, V (1923), nr. 126.

279. **Rus, Remus**, *Crăciun, etnologia obiceiului, o scurtă istorie a obiceiului*, *Magazin istoric*, 1992, nr. 12 (dec.), p. 15–16.

Studiu de etnologie a obiceiurilor legate de Crăciun.

280. **Smochină, Alexandru**, *Nichita P. Smochină*, *Academica*, anul IV (mart. 1994), nr. 5 (41), p. 29.

Medalion al savantului Nichita P. Smochină (1894–1980), originar din Transnistria, jurist, istoric, etnograf, folclorist, slavist, povestitor, membru de onoare al Academiei Române, din 1942 și scos din acest for în 1948. Ca cercetător al românilor din stânga Nistrului, a fost numit „Șincai al Transnistrenilor”.

281. **Tamaș, Corneliu**, *Istorie la Ocele Mari*, Magazin istoric, 1994, nr. 2 (feb.), p. 76–77.

Studiu de etnopsihologie asupra vieții ocnașilor din ocele de sare, între 1664 și 1964.

282. **Tonoiu, Vasile**, *Cazul creației mitice*, Academica, anul IV (mart. 1994), nr. 5 (41), p. 21.

„...sub acțiunea convergentă a „științei” filosofice și istorice, ceea ce era înainte desemnat pe ascuns ca mit s-a șters, a dispărut la sfârșitul secolului IV î.e.n. pentru a se topi într-un peisaj nou, numit mitologie, unde se va desfășura activitatea scripturară a unor mitografi deja profesioniști”.

283. * *Un observator al poporului român: N. Chousserie*. Traducere de Vasile Matei, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 24 și 30.

Manuscris microfilm, tradus și transcris de Vasile Matei, document aflat în fondul Arhivelor Statului din București, colecția Microfilme Franța, rola 64, vol. 2, și care cuprinde un Raport al viceconsulului Franței la Constanța. Acest raport era adresat Ministerului Afacerilor Externe al Franței, în 1886, de fapt un eseu asupra proverbelor și spiritualității românești.

284. * [Unitatea limbii române]. Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49).

În ziua de 31 oct. 1994, în Aula Academiei Române s-a desfășurat „Colocviul internațional: Unitatea limbii române și varietățile ei locale”. Revista a publicat în acest număr o parte din comunicările susținute și care dau un răspuns la problema așa-zisei „limbi moldovenești”. Din cuprins: acad. **Eugen Simion**, *Unitatea limbii române*, p. 1 și 4; **Eugenio Coșeriu**, membru de Onoare al Academiei Române, *Unitatea limbii române – planuri și criterii*, p. 3; **Matilda Caragiu-Marioțeanu**, membru corespondent al Academiei Române, *Varietatea limbii române*, p. 4–5; **Gabriel Tepelea**, Rațiunile politice ale unei „teorii lingvistice”; prof. univ. **Gr. Brâncuș**, *Vitalitatea limbii române*, p. 7; **Marius Sala**, membru corespondent al Academiei Române, *Unitatea limbii române din perspectivă romanică*, p. 8; Nicolae Saramandu, *Graiurile moldovenești în cadrul limbii române*, p. 9; acad. **Emanuel Vasiliu Kant**, *Graiurile daco-române: Unitate tipologică*, p. 9.

285. **Vasile, Vasile**, *Folclorul basarabean în preocupările lui Constantin Brăiloiu*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, 1992, nr. 1, p. 132–146.

3.2. Folclorul obiceiurilor și credințelor

286. **Drăgoescu, Ion I.**, *Carele cosmice la români*, ALA, IV (1993), nr. 164, p. 11 (Interferențe).

Prezentarea carelor cosmice (Carul lui Dumnezeu, Carul Sfântului Ilie, Carul Mare, Carul Dracului etc.) „din dorința de a face cunoscut un aspect al mitologiei naționale – o primă tentativă de cercetare a materialului documentar autohton pentru o încadrare în context universal”, după cum mărturisește autorul.

287. * *Sculați, sculați, boieri mari*, ALA, IV (1994), nr. 249, p. 8 (Colinde vechi și noi).

Câteva texte de colind, precum: *Velerim și veler Doamne, Colo-n sus, Colinda lui Brâncoveanu, Noi umblăm și colindăm, Coborât-o coborât, Sculați, sculați, boieri mari*, ca și variante politico-satirice contemporane reunite sub titlul *Moș Crăciun la gura metroului*.

288. **Tănase, Al.**, *Cultura română în context european. Isus și umanismul creștin*, ALA, II (1991), nr. 49, p. 6 (Opinii).

Considerații asupra creștinismului ca religie a iubirii, a individualității spirituale, superioară celorlalte prin armonizarea dintre divin și uman, ale cărui valori își găsesc expresia în colind. „La români, creștinismul este un fenomen original, în sensul că procesul de creștinare coincide pur și simplu cu lungul proces de etnogeneză, grefându-se pe mituri și rituri precreștine...”

3.3. Folclor literar

289. **Vârgolici, Teodor**, *Noi variante ale „Mioriței”*, ALA, IV (1993), nr. 155, p. 7 (Cronici).

Autorul semnalează apariția a două lucrări la Editura Minerva: *Colindă-mă, Doamne, colindă*, cu subtitlul *Colinde populare românești* (2 volume), ediție îngrijită și prefăcută de Iordan Datcu; *Miorița la dacoromâni și aromâni*, ediție îngrijită de N. Saramandu, cu un studiu introductiv de Emilia Șt. Milicescu, cuprinzând 212 noi variante ale baladei, cărora li se adaugă texte înrudite cu tema centrală – „poezii pastorale, bocete, scenariul dramatic «Mocanii» și jocul de copii «Ciobanul cu oile»”.

290. **Vârgolici, Teodor**, *Ediții critice de folclor*, ALA, IV (1995), nr. 275, p. 4 (Cronici).

Apariția a două ediții critice de folclor: *Legende populare românești* de Tony Brill, în trei volume (*Legendele cosmosului*, *Legendele florei*, *Legendele faunei*), la Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, prin îngrijirea lui Ioan Șerb, reprezentând editarea manuscrisului original, în integralitatea lui (ediția anterioară, supusă cenzurii, eliminase legendele cu teme și semnificații religioase); *Arghir și Ileana Cosânzeana* de Atanasie Marian Marienescu, la Editura Minerva, ediție comentată de Eugen Blăjan, „reunind pentru prima dată într-un volum atât poveștile populare prelucrate de ilustrul cărturar transilvănean, cât și studiile și articolele de folclor pe care le-a publicat de-a lungul timpului”.

3.3.1. Paremiologie

–

3.3.2. Strigături, ghicitori

–

3.3.3. Basmul

–

3.3.4. Legenda

291. **Dumitriu-Snagov, Ion**, *Snagov: legendă și istorie*, Magazin Istoric, 1993, nr. 1 (ian.), p. 42–43. Studiu etnoistoric.

292. **Rezachievi, Constantin**, *Stema cu cele trei capete de negrii, Legende ale istoriografiei românești*, Magazin Istoric, 1994, nr. 6 (iun.), p. 56–62.

Studiu etnosociologic asupra heraldicii românești.

3.3.5. Snoava

–

3.3.6. Memoratul, amintirea, confesiunea, biografia socială, istorii orale, memorii

–

3.3.7. Romanul popular, almanahuri, calendare, cărți de vise

–

3.3.8. Balada

–

3.3.9. Căntece și doine

–

3.3.10. Descăntece

4. ETNOMUZICOLOGIE

293. **Bălașa, Marin Marian**, *Etnomuzicologia ca știință umanistă. De la sociologie și tehnică, la antropologie și filosofia culturii*, East European Meetings in Ethnomusicology, București, 1994, nr. 1, p. 3–17 [Theoretical Guidemarks and mouldings].

Polemici pe seama lucrărilor cercetătorului Constantin Brăiloiu, personalitate crucială în istoria etnomuzicologiei naționale și internaționale. Etnomuzicologia astăzi pierde teren din cauza viziunii tehnice a cercetărilor detaliate și a clasificărilor excesive, irelevante.

294. **Comișel, Emilia**, *Constantin Brăiloiu. Viața și opera*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, 1993, nr. 4, p. 51–72 [Centenar Constantin Brăiloiu].
295. **Cocișiu, Ilarion**, *Lăutarii și lăutăria*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, s.n., 1994, an V (octombrie–decembrie), nr. 4 (20), p. 137–144 [Etnomuzicologie].

Autorul articolului propune o clasificare a muzicii lăutărești, precum și a lăutarilor.

296. **Cristescu, Constanța**, *Pelerinajul și cântecele pelerinilor în Transilvania*, East European Meetings in Ethnomusicology, București, 1994, nr. 1, p. 30–43 [Particular phenomenologies./ Zonal materials].
297. **Diculescu, Felicia**, *Contribuții cu privire la studiul instrumentelor muzicale populare regăsite în mitologie*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1995, nr. 2, p. 52–67 [Old Paradigms of Tradition].
298. **Diculescu, Felicia**, *Isonul gutural – o tehnică hibrid și un element vocal specific și tehnici instrumentale populare*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1994, nr. 1, p. 44–55 [Particular phenomenologies./ Zonal materials].
299. **Fracile, Nice**, *În descoperirea materialelor lui Bartok: schimbările și tendințele revoluționare în folclorul românesc și sârbesc din Voievodina, Iugoslavia*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1995, nr. 2, p. 15–23 [Old Paradigms of Tradition].
300. **Istoc, Lucia**, *Tipuri melodice ale bocetelor din Transilvania*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1995, nr. 2, p. 24–51 [Old Paradigms of Tradition].

Tipologie, microstructuri, macrostructuri ale bocetelor transilvănene.

301. **Nubert-Chețan, Mihaela**, *Obiceiuri de colindat la țiganii rudari din ținutul Olteniei*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1995, nr. 2, p. 68–82 [Old Paradigms of Tradition].

Funcții propitiatoare, parodia, ironia, profan, sacru, planul economic, tradiție și tranziție, conexiuni interculturale întâlnite la țiganii rudari.

302. **Oprea, Gheorghe**, *Pentatonia în folclorul muzical românesc*, East European Meetings in Ethnomusicology, București, 1994, nr. 1, p. 18–29 [Theoretical Guidemarks and mouldings].
303. **Pogorilovschi, Andrei**, *Despre Folkloarele românesc, filtrat de un anumit tupeu*, ALA, IV (1994), nr. 246, p. 10 (La persoana întâi).

Considerații asupra „teoriei bunurilor culturale căzute” vs. originea rituală a tradițiilor populare, asupra „muzicii populare” și a „Folklorului Muzical Nou”.

304. **Popa, Steluța**, *Revoluția din decembrie 1989 reflectată în folclorul muzical*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1994, nr. 1, p. 65–97 [Particular phenomenologies./ Zonal materials].
305. **Rădulescu, Speranța**, *Consecințe în planul muzicii tradiționale ale prefacerilor politice în curs*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, s.n., 1995, an VI (aprilie–iulie), nr. 2 (22), p. 154–157.

306. **Rădulescu-Pașcu, Cristina**, *Importanța ornamenticii în diferențierea stilurilor zonale ale cântecului propriu-zis: Năsăudul și Bihorul*, București, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, 1992, nr. 4, p. 120–138 [Etnomuzicologie].

„Ambele zone se caracterizează printr-o ornamentație bogată, diversă, într-o permanentă schimbare [...], această mobilitate fiind însă subordonată unor norme specifice întregului proces de creație populară”.

307. **Sulițeanu, Ghizela**, *Trăsăturile teoretice și metodologice ale școlii românești de etnomuzicologie*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, s.n., 1994, an V (aprilie–iunie), nr. 2 (18), p. 141–152.
308. **Tomescu, dr. Vasile**, *Ethos, etnos și conceptul enescian de muzică „în caracter popular românesc”*, *Academica*, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 21 și p. 27.
309. **Tomescu, Vasile**, *Acest Ev Mediu muzical românesc*, *Academica*, anul IV (oct. 1994), nr. 12 (48), p. 10.

Personalitatea lui Roman Melodul, activ la Constantinopol în timpul lui Justinian, autor a 1000 de compoziții, care constituie arhetipul unor creații semnificative pentru muzica bizantină în general și pentru cultura românilor în special.

310. **Tomescu, dr. Vasile**, *Acest Ev Mediu muzical românesc. Creația folclorică*, *Academica*, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 6 și p. 13.
311. **Vasile, Vasile**, *Constantin Brâiloiu și spiritualitatea românească*, *Academica*, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 19 și 28.

Scurtă schiță a drumului profesional parcurs de marele etnomuzicolog.

5. ETNOCOREOLOGIE

312. **Lupașcu, Marian**, *Aspecte ale muzicii dansului popular din Corabia (zona Oltului)*, București, East European Meetings in Ethnomusicology, 1994, nr. 1, p. 56–64 [Particular phenomenologies./ Zonal materials].

Date reprezentative pentru etnecoreologia și etnomuzicologia românească, cu trimiteri la tehnici instrumentale și compoziționale, materialul acoperind cele două discipline etnologice.

6. ROMÂNII DE PESTE HOTARE

313. **Achim, S. P.**, „*Peste tot în Balcani aromânii nu au nici un drept*”, *ALA*, II (1991), nr. 51, p. 6 (Dialoguri).

S. P. Achim consemnează convorbirea cu profesorul Vasile Barba, președintele uniunii culturale a aromânilor, legată de problemele aromânilor din Grecia și Iugoslavia, de salvarea identității etnice și lingvistice a acestora prin cultivarea limbii proprii.

314. **Dimiu, Claudia**, *Nicolae Iorga și românii de pretutindeni*, *ALA*, IV (1995), nr. 279, p. 9 (Restituiri).

Dintre scrierile lui N. Iorga despre românii din Ardeal, din Basarabia, din Bucovina, din sudul Dunării, din America, se încredințează tiparului trei manuscrise aparținând fondului N. Iorga din Muzeul Literaturii Române: o scrisoare, un articol și un interviu. „Scrisoarea către un anume Alexandru Albușeț din Basarabia datează din 1928, iar interviul și articolul, legate de călătoria în America, datează din 1930”, când, la invitația românilor emigrați, participă la sărbătorirea a 20 de ani de la înființarea Clubului „Nicolae Iorga” din Indiana Harbour.

315. **Mihail, Zamfira**, „*Ce mică e lumea*”, *Academica*, anul I (1991), nr. 8, p. 25 și 22.

Studiu etnolingvistic și istoric asupra denumirii și apariției așezărilor românești din Siberia. „Acestea sunt singurele zone din lume în care românii respectivi nu pot fi ajutați să-și cultive tradițiile și obiceiurile, în care folosirea limbii materne este descurajată sistematic și pe toate planurile...”

316. **Popa, Ioan**. Mai sunt români în Bucovina, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLIV (1992), s.n., nr. 835 (17 sept.) p. 1.

A treia sărbătoare a românismului bucovinean intitulată „Limba noastră cea română”, organizat de Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina.

317. **Trebici, Vladimir**, membru corespondent al Academiei Române, *Basarabia și Bucovina*, *Academica*, anul I (1991), nr. 12, p. 12–15. (Românii de pretutindeni).

7. ETNOLOGIA MINORITAȚILOR ETNICO-CULTURALE

318. **Berindei, acad. Dan**, *Români și bulgari*, *Academica*, anul IV (nov. 1993), nr. 1 (37), p. 9.
 319. **Chealfă, Iulia**, *Un viitor pentru trecut*, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLVII (1994), s.n., nr. 1474 (26–27 nov.), p. 2.
 320. **Coloșenco, Mircea**, *Ecouri ale literaturii evree în presa românească (1869–1918)*, *Academica*, anul II (sept. 1992), nr. 11 (23), p. 30.

Autorul apreciază că studiul interferențelor culturale româno-evreiești, așa cum le ilustrează presa începutului de secol XX, merită atenția crescândă a cercetătorilor.

8. TRADUCERI

321. **Barbara Jelavich și studiile sud-est europene**. Traducere din limba engleză de Florin Constantiniu, *Academica*, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 6–7 și 9.

O mare parte din acest text este adaptat după Paul E. și Jean T. Michelson *Charles and Barbara Jelavich. A Bibliographical Appreciation* în Richard Frucht, ed. *Labyrinth of Nationalism/Complexities of Diplomacy. Essays in Honor of Barbara and Charles Jelavich*, Columbus. Slavica. 1992, în curs de apariție. Volumul publicat de Barbara și Charles Jelavich, în anii 1960, *The Balkans in Transitions* (Balcanii în tranziție) a jucat un rol central, alături de lucrările lui Robert Lee Wolff și L.S. Stavrinou, în formarea cercetătorilor americani în problematica sud-est europeană, din zona Balcanilor.

322. **Hachmann, Rolf**, membru de onoare al Academiei Române, *Ceramica preistorică – Operă de artă*. Traducere din limba germană de Mircea Babeș, *Academica*, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 12–13.
 323. **Salama, Peter**, *Un mileniu din istoria Saharei*. (trad. neprecizat), *Magazin istoric*, 1995, nr. 3 (mart.), p. 74–80.

Studiu etnoistoric și etnopsihologic asupra descrierilor călătorilor antici: cartaginezi, greci, romani și legenda reginei tuarege Tiu-Hinau, etnosociologia ocupațiilor și așezărilor populațiilor sahariene.

9. AUTORI ROMÂNI – PROBLEME DE ETNOLOGIE STRĂINĂ

324. **Budura, Ana Eva**, *În vremea împăratului Kangxi, Prin foc și sabie, intrigă și diplomatie*, Magazin istoric, 1994, nr. 10 (oct.), p. 80–83.
Studiu etnopsihologic și etnocultural asupra societății chineze.
325. **Budura, Ana Eva**, *Cele 113 mumii blonde din China*, Magazin istoric, 1994, nr. 10 (oct.), p. 84.
Studiu de paleoantropologie antică.
326. **Budura, Ana Eva**, *În vremea împăratului Kangxi, Prin foc și sabie, intrigă și diplomatie*, II, Magazin Istoric, 1994, nr. 11 (nov.), p. 71–74.
Studiu etnopsihologic și etnocultural asupra societății chineze.
327. **Budura, Ana Eva**, *În vremea împăratului Kangxi, Prin foc și sabie, intrigă și diplomatie*, III, Magazin Istoric, 1994, nr. 12 (dec.), p. 56–59.
Studiu etnopsihologic asupra societății chineze.
328. **Budura, Ana Eva**, *În vremea împăratului Kangxi, Prin foc și sabie, intrigă și diplomatie*, IV, Magazin istoric, 1995, nr. 1 (ian.), p. 64–68.
Studiu etnopsihologic asupra societății chineze.
329. **Budura, Ana Eva**, *În vremea împăratului Kangxi, Prin foc și sabie, intrigă și diplomatie*, V, Magazin Istoric, 1995, nr. 2 (feb.), p. 88–93.
Studiu etnopsihologic asupra societății chineze; ritualul religios al încoronării, moravurile curții imperiale din Orașul Interzis.
330. **Ciocâltan, Virgil**, *Români, unguri și bașkiri*, seria „Din cronicile vechi”, Magazin Istoric, 1995, nr. 7 (iul.), p. 65–66.
Studiu etnoistoric și etnolingvistic asupra cronicii călugărului franciscan Guillaume de Rubruck, ce descrie călătoria acestuia în Imperiul Mongol al Hoardei de Aur, efectuată între 1253 și 1255, ce atestă existența unei importante populații bașkire în Ungaria secolului al XIII-lea. Ungurii își caută rădăcinile în provincia chineză Xiangjiang-Urumkei, unde s-a găsit un cimitir cu obiecte identice cu cele din cimitirele primelor triburi maghiare sosite în Pannonia secolelor IX–X și s-a descoperit o populație de circa 9000 de locuitori, numiți ugar, diferiți antropologic și lingvistic față de uiguri și turcmenii, de la care s-au înregistrat 74 de melodii, cântece, asemănătoare cu cele maghiare.
331. **Dolghin, Florentina**, *Un dar al brutarilor Mesopotamiei-Berea*, Magazin Istoric, 1995, nr. 2 (feb.), p. 67.
Studiul asupra alimentației și despre fabricarea berii în Antichitate.
332. **Drimba, Ovidiu**, *Afirmarea unei identități: Spania*, Academica, anul I (1991), I, nr. 8, p. 28–29; II, nr. 9, p. 5.
„Identitatea națională nu este determinată și nu se afirmă atât prin apartenența la o anumită etnie, cât prin prevalența aportului elementelor de ordin cultural. Este o premisă cu valabilitatea indiscutabilă, – dar înțeles ca o amalgamare și o asimilare de-a lungul timpului de componente etnice diferite...”
333. **Gheorghe, David**, *Repere româno-lituanieni. Cronică polonezului Maciej Strykowski din Ostrowicz, 1582, Königsberg*, Magazin Istoric, 1992, nr. 4 (apr.), p. 60–64.

[Cronică acum întâi dată la lumină a Poloniei, Lituaniei, Samogiției și a toată Rusia Kievană, Moscovidă, a Kievului, Volniei, Podoliei, Podogoriei, Poloniei, precum și a diferitelor întâmplări războinice și casnice în care descrie călătoria sa din 1574 și prin Moldova și Țara Românească, în solie către Stambul: „Litvanii obișnuiesc să serbeze amintirea morților, a părinților, mamelor și rudelor, de obicei în luna octombrie, sau, câteodată, la fiecare sărbătoare, cântând bocete pe morminte, și plângând, mai ales femeile care înșiră vitejiile, virtuțile, însușirile de gospodari ale bărbaților lor. Acest obicei se păstrează nu numai la aceștia, dar și în Moldova, în Țara Românească și în Bulgaria, precum singur am văzut în câteva orașele, la Buzău, la Rusciuk, la Giurgiu pe Dunăre și la București, orașul de scaun al domnitorului muntean, unde, pe lângă acelea, aprind lumânări și cădelnițează tămâie pe morminte].

Autorul prezintă aspecte ale istoriei și tradițiilor geto-dacilor, similare cu ale populațiilor vechi, triburile balto-slave, de pe teritoriul Poloniei și Lituaniei, îndeosebi între datinile și limba lituanienilor și cele ale geto-dacilor (v. și Gh. David, *Magazin Istoric*, nr. 7, 1980).

334. **Ionescu, Adrian Silavian**, *Regina Maria și indienii americani*, *Magazin istoric*, 1995, nr. 3 (mart.), p. 41–43.

Studiu etnopsihologic asupra vizitei reginei Maria, însoțită de principesa Ilcana și prințul Nicolae în SUA, ce descrie în jurnalul său vizitele la comunitățile de indieni sioux din Dakota de Nord, ceremonialurile de primire a oaspeților, dansul și muzica sioux, dansul războinic, comparat cu Călușul românesc.

335. **Miga, Manuela**, *Efemerul microcosm: Ikebana*, *Academica*, anul I (1991), nr. 4, p. 22.
336. **Mironovici, preot Radu**, *O ctitorie românească în Germania (1863–1866)*, *Magazin istoric*, 1995, nr. 3 (mart.), p. 29–30.

Autorul studiului este Superiorul Capelei ortodoxe române „Mihail Sturdza (1834–1849)” din Baden-Baden și prezintă pe ctitorii capelei unde slujește, precum și arta religioasă românească din Germania.

337. **Ploae Hanganu, Mariana**, *Galega – limbă romanică și europeană*, *Academica*, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 13 și p. 21.

Carta Europeană a limbilor regionale și minoritare, eliberată de Consiliul Europei în 1992, recunoaște galega, basca și catalana ca limbi cu o situație complexă din Spania. Autoarea studiului prezintă activitatea de recuperare lingvistică, culturală și istorică a Galiciei, regiune din nord-vestul Spaniei.

338. **Samharadze, Zaira-Calciu**, *Sakartvelo-Țara dintre imperii-Georgia*, *Magazin istoric*, 1995, nr. 7 (iul), p. 67–72.

Studiu etnoistoric și etnopsihologic asupra poporului georgian.

339. **Selian, Sergiu**, *Armenia, oaza de creștinism a Orientului*, *Magazin istoric*, 1995, nr. 4 (apr.), p. 85–88.

Studiu etnoistoric și religios asupra rolului și influenței culturii armenice asupra culturii Orientului Apropiat.

340. **Stancu, Nicolae**, *Viață și moarte la Angkor*, *Magazin istoric*, 1995, nr. 2 (feb.), p. 79–82.

Studiu etnopsihologic asupra civilizației khmere. Jurnalul misionarului chinez Zhou Dagan la curtea khmeră-cambogiană ce cuprindea: descrierea ritualurilor de trecere: naștere, căsătorie, moarte, a relațiilor de familie, moravurilor, obiceiurilor religioase, sexualitate-deflorare ritualică, credințe în fante, vampiri și spirite rele.

341. **Sturdza, Dimitrie Mihail**, *Nobilimi europene*, Magazin istoric. 1995, nr. 6 (iun.), p. 79–81; (II) nr. 9 (sept.), p. 80–82.

Studiu etnoistoric și genealogic al principalelor familii nobiliare europene, între secolele al VII-lea și al X-lea.

10. ETNOLOGIE ROMÂNEASCĂ ÎN PUBLICAȚII DE PESTE HOTARE

—

11. ACȚIUNI DE CONSERVARE ȘI VALORIFICARE A CREAȚIEI POPULARE

11.1. Conservarea patrimoniului. Metodologia conservării și valorificării

342. **Constantinescu, acad. N.N.**, secretar general al Academiei Române, *Patrimoniul Academiei Române*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 6.
343. **Ionescu, Grigore**, *Mănăstirea Mihai Vodă, Documentele Hurmuzachi* 8, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 15 și 18.

Pagini din istoria arhitecturii religioase a Bucureștiului (secolul al XVII-lea) și valoarea de monument arhitectonic religios.

344. **Mahu, Adrian**, *Moștenirea arhitectului Ion Mincu*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 14.

Prezentarea activității marelui arhitect care a gravitat în jurul ideii specificului național. La aniversarea vârstei de 60 de ani, Ion Mincu (1852–1912) spunea: „Dacă eu nu am putut să desăvârșesc acest vis mareț, de artă națională, doresc din suflet ca elevii mei s-o facă”.

345. **Orejeanu, Andreea**, *Arhitectura românească. Idei și forme ale unui veac*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 16–17.

Moștenirea cultural-arhitecturală și propuneri de conservare prin restaurare documentată temeinic.

346. **Popescu, Adrian**, *Salvarea patrimoniului cultural sășesc din Transilvania*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVII (1994), s.n., nr. 1472 (24 nov.), p. 3.

În intervalul 18–20 noiembrie, Brașovul a găzduit Simpozionul româno-german *Cercetarea patrimoniului cultural sășesc din Transilvania. Rezultate și perspective*, organizat de Ministerul Culturii din România, Consiliul Cultural Sășesc din Guldeesheim, Germania. Inspectoratul pentru Cultură Brașov și Muzeul de Etnografie Brașov pe trei secțiuni: 1. Evidența și cercetarea sistematică a monumentelor de arhitectură; 2. Restaurarea patrimoniului de arhitectură săsească; 3. Cercetări etnologice de urgență.

347. **Rădulescu, Ermil**, *Tradiția populară și strategie culturală*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), s.n., nr. 400 (16 apr.), p. 2.

Duminică 14 aprilie, în Duminica Tomii, odată cu sărbătoarea Junilor, a debutat și coloeviul purtând ca temă *Tradiția populară și strategie culturală*, patronat de Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare sub egida Ministerului Culturii, în colaborare cu Centrul Județean Brașov.

Au fost expuse opinii asupra unor importante chestiuni etnologice și etnografice. S-au făcut vizite de documentare pe un traseu reprezentativ privind vetrele de cultură populară ale Brașovului. Călătoria la izvoare a cuprins popasuri la Drăguș, la Mănăstirea de la Sâmbăta de Sus, la Rupea și la Dăișoara, s-au vizitat muzee și expoziții și au avut loc întâlniri cu ansambluri folclorice.

348. **Schuller, Gunther**, *Brașovul ca vechi punct de atracție în drum spre economia de piață*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLIII (1991), nr. 333–334 (26–27 ian.), p. 1 și p. 3.

Autorul materialului, sas născut în Brașov, inginer arhitect, laureat al premiului Herder, prezintă orașul natal, cu bogăția lui de monumente istorice și frumuseți ale naturii, făcând observații legate de prăvăliile apărute în ultimii ani, ca o dictatură a setei nestăvilită de bani. Semnatarul remarcă faptul că „pe acest negustor privat nu-l interesează amenajarea exterioară a prăvăliei. Nici fațada murdară a casei nu-l interesează ci doar grilajul în fața vitrinelor”. Serviciul de sistematizare și protecție a monumentelor istorice e inexistent. „Întrecerea liberă între negustori, întreprinzători și artiști va aduce succes numai acolo unde există și ordine. Străzi curate, trotoare aplanate, monumente istorice îngrijite, o deservire atentă a clientului – toate aparțin principiului fundamental pentru reînflorirea unui oraș medieval”.

349. **Teodorescu, Răzvan**, membru corespondent al Academiei Române, *De ce monumentele?*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 6.

Demersurile făcute de membrii Academiei Române, de-a lungul timpului, pentru salvarea monumentelor care fac parte din patrimoniul material al țării.

350. **Vătășianu, Virgil**, *Arta monumentală în România*. Traducere de Adelina Motoc, Academica, anul I (1991), I, nr. 4, p. 20; II, nr. 5, p. 20–21; III, nr. 6, p. 20; IV, nr. 7, p. 22.

Numerele 4, 5, 6 și 7 din 1991, ale revistei Academica, au pus la dispoziția cititorilor *Introducerea*, ca și ilustrații din albumul *Kunstdenmäler in Rumänian* (Arta monumentală în România), lucrare a recunoscutului istoric al artei, pe plan internațional, Virgil Vătășianu.

11.2. Procese de valorificare a patrimoniului material și imaterial

11.2.1. În țară

351. **Chealfă, Iulia**, *Trecutul este profesorul prezentului și viitorului*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVII (1994), s.n., nr. 1477 (1 dec.), p. 2.

Sf. Gheorghe – zilele „Nicolae Colan”, desfășurate între 24 și 26 noiembrie.

Vernisajul expoziției „Aspecte din istoria bisericească a românilor din sud-estul Transilvaniei”, la Muzeul Spiritualității Românești Sf. Gheorghe, sărbătorirea a 240 de ani de la zidirea bisericii ortodoxe române din Tg. Secuiesc și inaugurarea oficială a Școlii Generale „Nicolae Colan” din Sf. Gheorghe.

Sesiune națională de comunicări științifice pe tema „Patrimoniul cultural – patrimoniul religios”, găzduite de Centrul de Cultură Arcuș.

352. **Popovici, Petre**, *La Paloș, cu fiii satului*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII, s.n., nr. 432, 24 mai 1991, p. 2.

Cu sprijinul unor societăți comerciale și culturale, la Paloș, județul Brașov, s-a desfășurat în duminica Sfinților Părinți, o întâlnire cu fiii satului. Asociația Fiii Satului, din cadrul Ligii *Virtus Daco Romane Rediviva*, la inițiativa Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei Române, și-a exprimat sprijinul pentru intenția institutului de a înființa în satul Paloș o stație-pilot de cercetare a spiritualității populare.

353. **Popovici, Petre**, *Ale cui mai sunt căminele culturale*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 918 (5 ian.) p. 1–2.

Înainte de 1989, Drăgușul, sat aparținând comunei Viștea, era renumit prin ansamblul folcloric, corul, camerele-muzeu. După Revoluție, acestea sunt pe cale de dispariție. Cu Legea 18, oamenii s-au apucat de lucrat pământul și au renunțat la activitățile culturale locale.

354. **Rădulescu, Ermil**, *La Sâmbăta de Sus, la Răsărit și la Apus*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLIII (1991), nr. 514 (28 aug.), p. 2.

Sâmbăta de Sus se remarcă prin acțiunea forțelor locale de conservare și restaurare a monumentelor arhitectonice medievale și de patrimoniu etnologic, puse în valoare prin introducerea lor în circuitul turistic: două biserici, una la Răsărit, la preotul Marcel Ivașcu – lăcașul ridicat la 1786 la un an după ce a fost distrusă mănăstirea. Abia în 1954 s-a restaurat pictura de către Iosif Vasu, în stil brâncovenesc; și bisericii de Apus cu poarta pictată, lângă care se află cimitirul și unde slujește pastorul Ștefan Papica, i s-a păstrat stilul pictural original.

Sâmbăta de Sus are și un muzeu: costume populare românești unice, obiecte de gospodărie țărănească, podoabe și înflorituri. Dintre obiectele de cult: praporul și patrafirul din sec. al XVIII-lea și icoane din aceeași perioadă.

355. * *Se află în România: Ansamblul academic de stat de dansuri populare „JOC” din Republica Moldova*, ALA, II (1991), nr. 78, p. 9.

„Cunoscutul ansamblu moldovenesc susține în aceste zile un ciclu de spectacole în București și în țară”.

11.2.2. În străinătate

356. **Berciu, Dumitru, Nicolae Iorga și Institutul Român din Albania**, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 25 și p. 20.

Conservarea identității culturale românești la nivelul instituțiilor din afara țării.

357. * *O poartă maramureșeană spre Europa*, ALA, II (1991), nr. 66, p. 2 (Consemnări)

Meșteri din Vadul Izei dăruiesc localității belgiene Braine-le-Comte (cu care cea dintâi se înfrățește) o poartă maramureșeană.

11.3. Academia Română și academii de peste hotare, institute, catedre universitare, centre județene de valorificare și conservare a creației populare, biblioteci, muzee ș.a.

358. * *Academia Română, la cinci sferturi de veac*. Dicționarul membrilor Academiei Române. Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 10–15 și 18–21.
359. * *Anul unu al Academiei*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 16–17.

Pagină colectivă unde, alături de referatul lui C.A. Rosetti, apar și alocuțiunile unor cărturari de seamă ai momentului, prin care aceștia marcau inaugurarea Societății Literare Române, viitoarea Societate Academică Română.

360. **Alexandrescu, prof. dr. Petre**, *Sub semnul continuității (I)*, Academica, anul V (ian. 1995), nr. 3 (51), p. 3; (II), Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 8.

Comunicare susținută în Aula Academiei Române, cu prilejul aniversării a 160 de ani de la înființarea Muzeului Național de Antichități, al cărui prim nucleu a fost colecția donată statului, de banul Mihalache Ghica.

361. **Balaci, Alexandru**, membru corespondent al Academiei Române, *Accademia di Romania din Roma*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 7.
362. **Berindei, Dan**, membru corespondent al Academiei Române, *Academia Română și Națiunea, în perioada modernă (1866–1918)*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 6.
363. **Berindei, Dan**, membru corespondent al Academiei Române, *Academia Română în viața națiunii*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 9.

364. **C.R.C.**, *Deschidem un fost muzeu*, ALA, IV (1994), nr. 216, p. 8–9 (Restituiri).

Fotografii-document înfățișând punerea pietrei fundamentale a Muzeului Național de Etnografie și Folclor în anul 1912 și exponatele acestuia. „Se puneă atunci accentul, observăm, pe obiectivitatea documentară a patrimoniului și nu pe interpretarea lui subiectivă, prea personală, prea «artistică»”.

365. **Cajal, acad. Nicolae**, *Centrul cultural român de la Viena*, *Academica*, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 27.

Discursul rostit de acad. Nicolae Cajal, cu ocazia deschiderii Centrului Cultural Român de la Viena.

366. **Cândea, Virgil**, membru corespondent al Academiei Române, *Academia Română și lupta pentru unitate națională*, *Academica*, anul I (1991), nr. 11, p. 3.

Factorul ideologico-cultural care a stimulat cercetările etnofolclorice la nivelul Academiei Române

367. **Chiorean, Ioan**, *Iosif Hodoș și urmașii săi la Academia Română*, *Academica*, anul II (sept. 1992), nr. 11 (23), p. 5.

368. **Constantinescu, Cornel Radu**, *Horia Bernea: „Satul românesc a fost, de când se știe, o biserică...”*, ALA, IV (1995), nr. 300, p. 3 (Paralele inegale)

Interviu cu Horia Bernea, director al Muzeului Țăranului Român, despre deschiderea unui circuit permanent de vizitare a muzeului, despre importanța acordată în cadrul acestuia „dimensiunii creștine a existenței noastre rurale” și despre viziunea artistică ce dă stilul unei muzeografii personale.

369. **Constantinescu, acad. N.N.**, secretar general al Academiei Române, *Strategia și programul cercetărilor fundamentale și avansate ale Academiei Române*, I, *Academica*, anul II (ian. 1992), nr. 3 (15), p. 2 și 16; II, anul II (feb. 1992), nr. 4 (16), p. 3.

370. **Constantinescu, acad. N.N.**, *Raport general asupra activității Academiei Române în anul 1991*, I, *Academica*, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 3 și p. 5; II, *Academica*, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18), p. 3 și p. 25.

371. **Constantinescu, acad. Virgiliu N.G.**, *Rolul Academiei Române în știința și societatea românească*, *Academica*, anul IV (apr. 1994), nr. 6 (42), p. 1 și p. 4.

372. **Constantinescu, acad. Virgiliu N.G.**, *Programe ale Academiei Române. Discurs de deschidere a Adunării generale (11 mai 1994)*, *Academica*, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 1 și p. 3.

373. **Constantinescu, acad. Virgiliu N.G.**, *Știința în Academia Română*, *Academica*, anul V (mart. 1995), nr. 5 (53), p. 1 și p. 16.

Academia Română, instituție care a asigurat complementaritatea cercetării științifice cu cea artistică.

374. **„Cronica vieții academice**, *Academica*, anul I (1991), nr. 5, p. 2 și 28; nr. 6, p. 2; nr. 8, p. 2 și p. 9.

Problematica abordată: Academia la 125 de ani; Agenda institutelor Academiei; Pentru o cercetare interdisciplinară; congrese; simpozioane ș.a.

Rubrica apare cu regularitate în paginile revistei, mai ales în pagina 2. Considerăm suficientă o primă semnalare, cu valoare de titlu informativ.

375. **Dobrescu, M. Emilian**, *„Academia tuturor românilor...”*, *Academica*, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 15.

Contribuția academicienilor din toate provinciile românești, la Marea Unire din 1918.

376. **Dobrescu, M. Emilian**, *Academia la 125 de ani*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 3.
 377. **Dobrescu, M. Emilian**, *Discursuri de recepție la Academia Română (1869–1964)*, Academica, anul V (oct. 1995), nr. 12 (60), p. 22 și p. 24.

Specializat în istoria instituției academice române, autorul comentează și trece în revistă cele 84 de discursuri de recepție susținute la Academia Română, în perioada 1869–1946.

378. **Drăgănescu, acad. Mihai**, președintele Academiei Române, *De la nașterea la renașterea Academiei Române*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 1; 16–18.
 379. **Drăgănescu, acad. Mihai**, Președintele Academiei Române, *Academia Română – simbol și factor al realizării Marii Uniri a Românilor*, Academica, anul IV (dec. 1993), nr. 2 (38), p. 1 și p. 3.
 380. **Duby, Georges**, „În fotoliul ocupat cândva de un român”. Traducere din limba franceză de Cezar Baltag, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 32.

Textul discursului de recepție al istoricului francez Georges Duby, rostit la Academia Regală de Limba și Literatură Franceză din Bruxelles, în ședința din 8 oct. 1988, succedându-l pe Mircea Eliade.

381. **Dumitrescu, Gabriela**, *Academia la 125 de ani*, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 25 și p. 27.
 382. **Dumitrescu Bușulenga, acad. Zoe**, *După un veac*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 5.

Eforturile Academiei Române de a reface Fundația Ion C. Brătianu.

383. **Dumitrescu-Bușulenga, acad. Zoe**, *Ion Ghica și Academia Română*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 4.
 384. **Dumitriu, I.**, *Iarna pe uliță...*, ALA, II (1991), nr. 55, p. 6.

Proiectele Muzeului Satului „D. Gusti” prezentate de directorul Ioan Godea.

385. **Elian, Alexandru**, *Academiile din Bizanț și cultura română*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 7.
 386. ✱. *Finanțarea competitivă a cercetării științifice prin granturile Academiei Române*, Academica, anul V (dec. 1994), nr. 2 (50), p. 15–18.

Materialul informativ asupra granturilor, care include și Regulamentul granturilor Academiei Române, este semnat de acad. Nicolae Simionescu – vicepreședinte al Academiei Române, dr. Gheorghe Zaman – directorul Institutului Național de Economie, dr. Steliana Sandu – cercetător științific principal la Institutul Național de Economie, Stelian Bădescu – secretar științific.

Grantul este un fond bănesc alocat printr-un sistem competitiv instituționalizat, unor teme, domenii și activități de cercetare, suplimentar altor surse și modalități de finanțare a acesteia.

387. **Gheorghe, Raluca, Lebi, Ion**, *Relațiile externe ale Bibliotecii Academiei Române. Momente semnificative*, Academica, anul II (oct. 1992), nr. 12 (24), p. 14–15.
 388. **Grigorovici, acad. Radu, Haiduc, acad. Ionel**, *Evaluarea activității institutelor de cercetare*, Academica, anul II (aug. 1992), nr. 10 (22), p. 1 și 26.
 389. ✱. În dezbaterile Forumului Național Granturile Academiei Române, Academica, anul V (mart. 1995), nr. 5 (53), p. 14–15, 26–27 și p. 30.
 390. **Livescu, Jean**, membru corespondent al Academiei Române, *Conexiuni europene ale fondării Academiei Române*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 7.
 391. **Marineanu, Eugen**, *Apariții la Editura Academiei Române*, Academica, anul II (iul. 1992), nr. 9 (21), p. 31.
 392. **Mateescu, acad. Dan**, președinte al Filialei Academiei Române din Timișoara, *Filiala din Timișoara*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 25 și p. 27.

393. .*. *Măsuri pentru îmbunătățirea cercetării științifice în Academia Română*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 15–18.

394. **Muntean, George**, *Societatea „Bucovina” din U.S.A.* – 65, ALA, IV (1993), nr. 194, p. 6.

Aniversarea a 65 de ani de existență a Societății „Bucovina”, înființată de bucovinenii emigrați în S.U.A.

395. **Pascu, acad. Ștefan**, președinte al Filialei Academiei Române din Cluj, *Filiata din Cluj*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 23.

396. **Pănoiu, Andrei**, *Constatate privind situația Muzeului Satului*, ALA, III (1992), nr. 114, p. 3.

Concluziile constatării efectuate de dr. arh. A. Pănoiu, din însărcinarea președintelui Comisiei Naționale a Monumentelor. Ansamblurilor și Siturilor Istorice, cu privire la preocuparea Muzeului Satului pentru realizarea noilor construcții, restructurarea și extinderea instituției, neglijarea sarcinii de conservare și punere în valoare a patrimoniului de care răspunde.

397. **Peculea, acad. Marius**, secretar general al Academiei Române, *Darea de seamă a Prezidiului Academiei Române pentru anul 1994*, Academica, anul V (feb. 1995), nr. 4 (52), p. 1 și p. 3–7.

398. **Penelea-Filitti, Georgeta**, *Un târâm pentru știință*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 10 (Centenar Mihail Kogălniceanu).

Pledoaria lui M. Kogălniceanu pentru menținerea Academiei în sfera strict științifică, fără a aluneca pe panta politicianismului.

399. **Platon, Gheorghe**, *Istoria – o temă majoră*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 11 (Centenar Mihail Kogălniceanu).

400. .*. *Premiile Academiei Române pe anii 1988 și 1989*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 30–31.

401. .*. *Premiile Academiei Române și domeniile pentru care se acordă*, Academica, anul II (ian. 1992), nr. 3 (15), p. 3.

402. **Preutu, Mariana**, *Satul din inima orașului*, ALA, II (1991), nr. 67, p. 6.

Convorbiri cu dr. Corneliu Mirescu, director adjunct al Muzeului Satului, și cu Ioan Godea, directorul aceleiași instituții.

403. **Preutu, Mariana**, *Palatul Elisabeta: „Muzeul Satului 1936–1991”*, ALA, II (1991), nr. 68, p. 2.

Palatul Elisabeta găzduiește, cu ocazia aniversării a 55 ani de la înființarea Muzeului Satului, o expoziție documentară intitulată „Muzeul Satului 1936–1991”, cu privire la dezvoltarea în timp a acestei instituții de cultură.

404. **Preutu, Marina**, *Muzeul Țăranului Român. „Mirii”*, ALA, II (1991), nr. 94, p. 5.

Expoziție de obiecte țărănești și imagini fotografice de arhivă ilustrând nunta în mediul rural.

405. **Prisăcaru, Gheorghe**, *Cronica vieții academice*, Academica, anul II (martie 1992), nr. 5 (17), p. 2.

406. **R.E.P.**, *Va reîntra arta populară în grațiile elitei? Alternative oferite de Muzeul Țăranului Român*, ALA, IV (1993), nr. 182, p. 4 (Repere fundamentale).

Necesitatea refacerii receptivității publice în ceea ce privește arta populară, receptivitate deteriorată de propaganda comunistă ce-și propunea „ștergerea memoriei, falsificarea istoriei și confecționarea unor false tradiții”. Reanimarea memoriei noastre prin intermediul seriei „Etnophonie” a Muzeului Țăranului Român.

407. **Rafailă, Maria**, *„Completarea colecțiilor” (1867–1992)*, Academica, anul II (oct. 1992), nr. 12 (24), p. 23.

Îmbogățirea colecțiilor Bibliotecii Academiei Române, de la înființare până în 1992.

408. **„Raport de activitate a Academiei Române pe anul 1993**, Academica, anul IV (feb. 1994), nr. 4 (40), p. 4–7 și p. 27.
409. **Rădulescu, Ermil**, *La Șirnea, deocamdată un muzeu al amintirilor*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII, s.n., nr. 381–382, 23–24 martie 1991, p. 2.

Odată cu anotimpul renașterii naturii vor înmuguri preocupările pentru turismul pastoral în singurul sat turistic din Brașov, Șirnea – Bran, care are un muzeu etnografic. Aici sunt expuse fotografii, unele tradiționale, fiind reconstituie gospodăria țărânului din satul de munte, :rescător de animale. Toate acestea prin truda dascălului Nicolae Frunțaș, nume ce-l poartă și muzeul

410. **Rădulescu, Ermil**, *Iarna la Șirnea cu portocale*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), s.n., nr. 336 (30 ian.), p. 2.

Muzeul etnografic sătesc „Nicolae Frunțaș” cuprinde documente despre îndelungate tradiții păstorești și spirituale ale locului. Monumentul eroilor a fost ridicat de același Nicolae Frunțaș pe o semeață coamă de deal. Tradiția inițiată de Nicolae Frunțaș este urmată de fiul acestuia. Sărbătoarea Sânzienilor și Concursul național de schi „Memorialul Frunțaș” reprezintă rodul strădaniilor profesorului Radu Frunțaș din Șirnea, fiului celui care a înființat muzeul etnografic.

411. **Rusu, Dorina N.**, *Academia Română – institut național*, Academica, anul III (nov. 1992), nr. 1 (25), p. 7 și p. 29.
412. **Rusu, Dorina N.**, *Academia Română și unitatea națională*, Academica, anul IV (ian. 1994), nr. 3 (39), p. 26–27.
413. **Rusu, Dorina N.**, *125 de ani de la rostirea celui dintâi discurs de recepție la Academia Română*, Academica, anul V (nov. 1994), nr. 1 (49), p. 10.
414. **Sahini, acad. Victor Em.**, directorul Bibliotecii Academiei Române, *Biblioteca Academiei*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 26.
415. **Sahini, acad. Victor Emanuel**, directorul Bibliotecii Academiei Române, *Biblioteca Academiei – Instituție majoră a culturii românești*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 1, p. 16–17 și p. 19.
416. **Simionescu, acad. Cristofor**, președinte al Filialei Academiei Române din Iași, *Filiala din Iași*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 24.
417. **Simionescu, acad. Cristofor**, președinte al Filialei Academiei Române din Iași, *În pragul unui nou mileniu*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 9.

Autorul pune în discuție formule organizatorice, pentru Academia Română.

418. **Simionescu, acad. Maya**, *Deschiderea bibliotecii universale („Bibliotheca Universalis”)*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 32 și p. 31.

În cadrul proiectului de înființare în Europa Centrală și de Est a unei universități internaționale, la 19 aprilie 1994, a avut loc la Szentes, Ungaria (sediul proiectatei universități), festivitatea de deschidere a bibliotecii acestei instituții, *Bibliotheca Universalis*.

419. **Sitter, B.**, Academia de Științe Umaniste din Elveția, *Implicarea Academiei într-o lume în pericol*, Academica, anul I (1991), nr. 11, p. 32 și 31.
420. **Spătan, Ioan**, *Biblioteca Academiei – Bibliotecă Națională*, Academica, anul II (oc. 1992), nr. 12 (24), p. 13.
421. **Stancu, Natalia**, *Vicleimul – pe scena teatrelor*, ALA, I (1990), nr. 48, p. 3.

Create inițial pe lângă biserici și mănăstiri, apărute la sate sau în colegii, spectacolele cu caracter popular legate de ziua Nașterii Mântuitorului au fost îmbrățișate cu timpul de trupe de profesioniști. Autoarea semnalează punerea în scenă a unor astfel de piese (*Irozii, Vifleimul*) pentru prima dată, după 53 de ani de întrerupere, în timpul regimului comunist.

422. **Surdu, Alexandru**, *125 de ani de la înființarea Academiei Române*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), nr. 535–536 (21–22 sept.), p. 2.

Prezentarea aniversării din cadrul solemn al Atheneului Român, cu participare internațională.

423. **Ștrempel, Gabriel**, *Cercetarea științifică în Biblioteca Academiei Române*, Academica, anul II (octombrie 1992), nr. 12 (24), p. 18–19.

424. **Vlăduțescu, Gh.**, *Filosofi în academie*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 23.

Recunoașterea valorilor în câmpul filosofiei, personalități deja consacrate, precum C. Rădulescu Motru, P.P. Negulescu sau Lucian Blaga au fost aleși academicieni încă din prima fază a consacrării.

11.4. Colecții, expoziții, festivaluri, târguri, spectacole de folclor ș.a.

425. **Ardeal, Dimitrie**, *Și prin folclor se poate salva națiunea de la dezastru*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1992, nr. 18 (feb.), p. 3.

Interviu cu naistul Gheorghe Zamfir care este din Brașov, a fost în exil, a susținut concerte în Canada, Franța, Elveția și care afirmă: „Folclorul nostru nu are comparație în lume. El reprezintă sufletul neamului. În el se reflectă trecutul îndepărtat, necazurile, suferințele și bucuriile. Și prin folclor se poate salva națiunea de la dezastru”.

426. **Barbu, I. Al.**, *Târgul Pantelimonului din Bran*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 12–13 aug., p. 2.

Timp de două zile, 12 și 13 august, în piața din centrul Branului și în incinta Muzeului, în cadrul tradiționalului târg al Pantelimonului, atestat în 1886, artiștii populari de pe ambii versanți ai Carpaților Meridionali și-au dat întâlnire cu specialiști etnologi și etnografi. În cadrul târgului au avut loc expoziții cu vânzare (demonstrații de țesut covoare policrome de zeghe și dimie, de broderie și cusut de fote, brâci, catrințe și ii, confecționarea de pălării și șerpăre, de pictură pe sticlă, încrustări în lemn, de încondeiere a ouălor, expoziție de cojoace din Drăguș (cojocarul Dumitru Șofonea) și expunerea de instrumente muzicale, create de meșterul Ion Arsene).

427. **Chealfă, Iulia**, *Festivalul Internațional de Folclor „Constantin Brâiloiu” (13–16 aprilie 1995)*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1569 (13 apr.), p. 5.

Muzeul de Etnografie și Liceul de Artă Brașov organizează acest festival cu sprijinul Consiliului Județean. În cadrul festivalului se desfășoară concursuri vocal-instrumentale, un simpozion pe teme de etnomuzicologie și se deschide o expoziție de instrumente populare.

428. **Chealfă, Iulia**, *Expoziție de icoane pe sticlă și ouă încondeiate*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1578 (27 apr.), p. 5.

Galeria „Arta” găzduiește o expoziție deosebită aparținând artiștilor brașoveni Eva și Mircea Purcărea, Nina Ghinea.

429. **Chealfă, Iulia**, *Cea mai cumplită dintre înstrăinări este cea de tine însuși*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1608 (10–11 iun.), p. 3.

Interviu în exclusivitate pentru Gazeta Transilvaniei oferit de Ștefan Hrușcă; acesta împreună cu poetul George Țârnea, face un turneu: „cântăm colinde. Am făcut un înconjur al Transilvaniei”.

430. **Constantinescu, Cornel Radu**, *Cocoșul de Hurezu trăiește ca dispărut*, ALA. IV (1995), nr. 270, p. 5 (Apropo).

Autorul descrie pregătirile meșterilor din „cătunul Olari de sub aripa Horezului” pentru cea de-a 25-a ediție a Târgului ceramicii populare *Cocoșul de Hurezu* (2–4 iulie 1995). Textul este însoțit de fotografii realizate de Valeriu Tanasoff.

431. **Crăciun, Anca**, *Țesături și cusături de interior din zona Rupea*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1189 (17 nov.), p. 2.

În incinta Muzeului de Etnografie din Rupea s-a deschis o expoziție de țesături și cusături tradiționale locale, cu piese din gospodăria tradițională: fețe de masă, fețe de perne, ștergare, peretare, lepedee, desagi.

Materia primă întrebuințată erau inul și cânepa, cultivate pe țărâmul satului. Lâna obținută de la oile proprii, iar din sec. al XIX-lea, mai mult bumbacul cumpărat de la târg.

432. **Drăgoescu, Ion I.**, *Imagini din „Transilvanice”*, ALA, IV (1993), nr. 171, p. 16 (Ultima oră).

„Din cea mai bogată colecție din «Transilvanice» – lucrări despre Transilvania, conservate la Muzeul Bruckenthal din Sibiu” sunt prezentate câteva ilustrații, ca îndemn pentru cercetarea ilustrației „Transilvanicelor”.

433. **Iliescu, Tiberiu, Gavriș, Octavian**, *Cultură tradițională în spațiul românesc*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 14–15 oct., p. 3.

Vernisajul expoziției „Cultură tradițională în spațiul românesc”, organizată de Parlamentul României, Muzeul Satului, Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca și Muzeul de Etnografie Brașov. Au fost expuse obiecte etnografice de pe cuprinsul întregii țări (obiecte create de cioplitorul Nicolae Purcărea venit din Șcheii Brașovului; obiecte din gospodăria tradițională rurală, precum laviță, ladă decorată cu pictură naivă, masă și scaune sculptate, dulapuri cu vase din ceramică, roată de tors, caer, expoziție de costume naționale săsești, țesături și broderii de perete cu inscripția „Transilvania, scumpă patrie”.

434. **Istrate, Petre**, *Sărbătoarea junilor brașoveni*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), s.n., nr. 398–399 (14 apr.), p. 2.

Obiceiul a fost reluat după o lungă întrerupere, odată cu revenirea Junilor tineri sub protecția Bisericii „Sfântul Nicolae”, din Șchei. Ca și odinioară, obiceiul se desfășoară în prima zi de Paști. Suita de manifestări se încheie cu ieșirea călări „Între Chetri”, în Duminica Tomii.

435. **Neagu, Mircea**, *Soarta corurilor țărănești*, ALA, II (1991), nr. 78, p. 8.

Autorul constată un puternic regres al activității care privește „întreaga viață cultural-artistică din sate”, în ciuda vechimii de peste 150 de ani a cântărilor corale țărănești.

436. **Obeadă, Flavius**, *Însemnări de expoziție*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 864 (21 oct.), p. 2.

În cadrul Muzeului de Etnografie a avut loc vernisajul expoziției „Sticla transilvăneană sec. XVII–XIX”, fiind expuse sticle, ulcele, vase pentru farmacie, pahare de logodnă, de breslă, din sticlă gravată sau șlefuită, din sticlă de pădure, verzuie, din cristal sau sticlă opal, policrome sau gravate.

437. **Obeadă, Flavius**, *Festival „Mini Japonia”*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1118 (26 aug.), p. 2.

La Brașov, în perioada 28–29 august, a avut loc vernisajul unei expoziții de artă tradițională a aranjamentului floral, ikebana, artă de sorginte religioasă (animistă), zeii fiind reprezentați prin arbori și flori și de costum tradițional japonez.

438. **Obeadă, Flavius**, *Stampa Japoneză*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1122 (31 aug.), p. 2.

Muzeul de Artă din Brașov – gazdă a vernisajului expoziției de stampă japoneză.

439. **Popa, Ioan, Nicolae Purcărea – academician**, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1548 (15 mart.), p. 2.

Intrarea la Academia din Sibiu, în rândul academicienilor, a domnului Nicolae Purcărea, cioplitor în lemn din cartierul brașovean Șchei.

440. **Popa, Ioan, George Bariț – in memoriam**, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1048–1049 (5–6 iun.), p. 2.

La trecerea unui veac de la moartea ilustrului om politic și cărturar patriot George Bariț. Biblioteca Județeană ce-i poartă numele a organizat o expoziție de carte și documente ce schițează dimensiunile de excepție ale personalității și operei lui George Bariț, unul dintre inițiatorii culegerilor de folclor din Transilvania.

441. **Popescu, Adrian**, *Madrigalul la Brașov*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 917 (31 dec.), p. 1–2.

Prilejuri de răspândire a comorilor artistice ale Renașterii și valorilor muzicale folclorice sau psaltice.

442. **Popovici, Petre**, *Festivalul Cetăților*, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1132–1133 (11–12 sept.), p. 2.

Între 1 și 5 septembrie la Rupea a avut loc Simpozionul „Istoria medievală a zonei Rupea” organizat de Muzeul Județean Brașov. Cu acest prilej s-a desfășurat și un festival artistic organizat de Primărie, Fundația „Dr. Ioan Ursu” și Casa de Cultură. Au participat formații de dansuri populare și formații muzicale din Făgăraș, Sighișoara, Tohan, Codlea, Dumbrăvița, Comăna, Rupea, românești și maghiare. S-au organizat expoziții: „Cetăți medievale din Transilvania” și expoziție de icoane și pictură naivă.

443. **Preutu, Mariana**, *Festivalul internațional de folclor al țărilor balcanice*, ALA, II (1991), nr. 69, p. 2.

Festivalul de la Constanța (2–5 iunie 1991): paradă a portului popular și spectacole în stațiunile de pe litoral.

444. **R., B.**, *Zilele culturii rupene*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 885–886 (14–15 nov.), p. 2.

Timp de trei zile (7–9 noiembrie), în orașul Rupea s-au desfășurat „Zilele culturii rupene”, cu vizitarea expoziției etnografice a învățătorului Vasile Borcoman și o paradă a portului popular.

445. **Rădulescu, Ermil**, *O expoziție memento, Prin suferință la înviere*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 798 (5 aug.), p. 2.

La Muzeul de Istorie din Brașov expoziția organizată de Asociația Foștilor Deținuți Politici. Filiala Brașov, cu povești ale obiectelor expuse, prezentate de posesorii lor.

446. **Rădulescu, Ermil**, *Iia românească (simbol de identitate etnică)*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIII (1991), s.n., nr. 606 (13 dec.), p. 2.

O expoziție eveniment la sala Arta a Muzeului de Etnografie din Brașov. Gheorghe Radocea a pus la dispoziția muzeului o mică parte din propria sa colecție etnografică, strânsă într-o viață în satul făgărășan Bucium.

447. **Rădulescu, Ermil**, *Alternativa artizanatului autentic*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 676 (12 mart.), p. 2.

Expoziția „Virtuți ale lemnului” – Muzeul de Etnografie din Brașov oferă spre vânzare produsele firmei Artizana, cu motive de sorginte populară.

448. **Stancu, Natalia**, *Vicleimul – pe scena teatrelor*, ALA, I (1990), nr. 48, p. 3.

Create inițial pe lângă biserici și mănăstiri, apărute la sate sau în colegii, spectacolele cu caracter popular legate de ziua Nașterii Mântuitorului au fost îmbrățișate cu timpul de trupe de profesioniști. Autoarea semnalează punerea în scenă a unor astfel de piese (*Irozii*, *Vifleimul*) pentru prima dată, după 53 ani de întrerupere din cauza regimului comunist.

449. **Stănescu, C., Semănar, Răzvan**, *Va deveni Muzeul Școlii din Scheii Brașovului un „cimitir” al cărții românești*, ALA, IV (1993), nr. 173, p. 4–5 (Repere fundamentale).

Semnal de alarmă, prin intermediul unui fotoreportaj, pentru salvarea de la dispariție a unui „patrimoniu de 4000 de cărți vechi, 30.000 de documente, icoane, valori de patrimoniu național (între care 80 de hrsoave pe piele de capră, cu foiță de aur)”, aflate în stare gravă de degradare din cauza putrezirii și a ciupercilor.

450. **Stănescu, Saviana**, De la portretele regilor la stema Republicii Populare Române. De vorbă cu Tudor Otețeanu despre Otilia Michail Otețeanu, ALA, IV (1993), nr. 169, p. 10 (Lada cu zestre).

Personalitatea artistei plastice – creatoare de modele pentru scoarțe țesute de femei din comuna Cezieni, județul Olt – portret realizat de fiul acesteia, Tudor Otețeanu.

451. **Stoie, Nicolae**, *Blaga – 107*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CL III (1991), nr. 456 (21 iun.), p. 1–2.

Festivalul Lucian Blaga de la Sebeș – Alba găzduiește a 107-a aniversare de la nașterea marelui poet și filozof Lucian Blaga, ocazie cu care s-a pus în discuție și relația creației poetului cu mitologia națională.

11.5. Publicații ale institutelor, ale centrelor județene de valorificare și conservare a creației populare, ale muzeelor ș.a.

452. **Datcu, Iordan**, *O nouă revistă: „Miorița”*, ALA, II (1991), nr. 70, p. 5.

Autorul semnalează apariția primei publicații periodice consacrate cercetării unei singure creații aparținând culturii populare: „Miorița. Revistă de cultură folclorică” (Câmpulung, județul Suceava). Cuprinsul anunțat: texte literare având ca sursă de inspirație motive mioritice, traduceri ale baladei în străinătate, bibliografia științifică a baladei.

453. **Marinescu, Eugen**, *Apariții la Editura Academiei*, I, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 30; II, anul II (nov. 1991), nr. 1 (13), p. 22.

454. * *O nouă revistă: Curierul Muzeului Satului*, ALA, II (1991), nr. 66, p. 2 (Consemnări).

Semnalarea apariției unei noi reviste, menționându-se principalele capitole din sumarul acesteia: activitatea de cercetare științifică, manifestări științifice, valorificarea patrimoniului prin expoziții etc.

12. CONGRESE, CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, COLOCVII

12.1. *În țară*

455. **. Academii în tranziție. Seminar Internațional – Sinaia 24–27 aprilie*, Academica, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54).

Numărul publică comunicările de la seminar.

456. **. Conferință internațională de Arheoastronomie și Etnoastronomie*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 2.

Între 1 și 3 sept. 1995 s-au desfășurat la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu lucrările celei de a treia Conferințe internaționale anuale a Societății Europene „Astronomia în cultură”, unde, în afara comunicărilor științifice, au fost vizitate monumentele dacice de la Sarmizegetusa Regia și Costești-Blidaru. Concluziile participanților au fost că aceste relicve trebuie puse sub protecția UNESCO pentru a fi restaurate și conservate.

457. **Cremer, I.**, *120 de ani de la primul Congres al presei române*. B. P. Hasdeu și deontologia ziaristică, ALA, II (1991), nr. 88, p. 6.
458. **Popa, Ioan**, Nimic despre... Dracula, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1605 (7 iun.), p. 2.

Simpozionul național de la Bran, intitulat „Branul în cultura populară românească”. Branul ca zonă de contact etnocultural, prezentat în: expozițiile „Țesături populare și port tradițional în satele brănene” și „Situri etnologice brănene”. Un exemplu de valorificare a culturii populare într-un spectacol folcloric prezentat la Muzeul Etnografic și organizat de Muzeul Bran, Centrul de Cultură Bran și Ministerul Culturii.

459. **Popa, Ioan**, *Dracula, la Bran*, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLV, s.n., nr. 1081, 14 iulie 1993, p. 1–4.

Subiect mai mult decât controversat. Motto: „Cum nu vîi tu, Țepeș, Doamne ...”. Două zile de colocvii – dezbateri cu tema „Dracula – istorie – literatură – turism”. Întâlnirea a fost determinată de un fenomen devenit notoriu privind legenda lui Dracula. Diverse forme de legătură cu această legendă. Vizitatorii din afara graniței interesați de Dracula; să li se facă ceva pentru a-i satisface venirea de la mii de km depărtare pentru a căuta urmele lui Dracula. A luat cuvîntul dl. Ion Godea, director, Direcția Patrimoniului Mobil din D.P.U.p.C.N. „Turism facem nu cum vrem noi, turism facem cum vrea turistul, nu cum vrem noi, muzeografii”. În replică, dna Georgeta Filitti de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” zicea: „Trebuie să ținem seama de dorința turistului, dar nu total... Știm toți că Vlad Țepeș nu e legat de Bran. Ideea asta să facem aici Castelul lui Dracula, până la urmă se va întoarce ca un bumerang împotriva noastră”. D-nul arhitect Cornel Talos: „Suntem într-o anumită măsură la cheremul presei”.

460. **Popa, Ioan**, *Simpozionul internațional Turismul rural*, *Gazeta Transilvaniei*, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1704 (24 oct.), p. 3.

Eveniment organizat în comuna Moeciu-Bran, județul Brașov.

461. **. Vălenii de Munte – 1992*, Academica, anul II (august 1992), nr. 10 (22), p. 2.

Redeschiderea cursurilor Universității Populare „Nicolae Iorga”, de la Vălenii de Munte, cu tema *Dimensiunile europene ale culturii românești*.

462. **Vasi-Soimoșeanu, Dumitru**, *Primul Simpozion Național de Etnologie*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, s.n., 1991, nr. 15 (oct.), p. 2.

Între 12 și 15 septembrie, la Sighetul Marmației s-au desfășurat lucrările primului Simpozion Național de Etnologie cu participare internațională (Franța, Japonia, Iugoslavia, Ungaria, Bulgaria, Spania și Republica Moldova). Simpozionul a fost organizat la inițiativa Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei Române, în colaborare cu Muzeul Maramureșului din Sighetul Marmației, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Departamentul de Tineret al Ministerului Tineretului și Sportului, Fundația culturală „România”, Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe din Chișinău, primăriile și parohiile din leud și Săpânța, precum și alte organizații culturale.

Simpozionul a avut și conotații aniversare: 600 de ani de la primul text românesc, *Codicele de la leud*, în litere chirilice, păstrat în cea mai veche biserică de lemn din Maramureș, cea de la leud, ctitorie a voievodului Baicu. Din 1921 prețiosul manuscris se află la Academia Română; tot 600 de ani de la înființarea ca stavropighie a Mănăstirii Peri, considerată cea mai veche mănăstire atestată documentar de la 13 august 1391.

Simpozionul s-a desfășurat pe patru secțiuni: *Etnologie; Folcloristică – literatură orală; Antropologie culturală – teoria culturii; Etnomuzicologie – Etnocoreologie*, susținându-se comunicări interesante, originale. Ex: *Mentalități și reprezentări funebre tradiționale românești* (cercetător Nicoleta Coatu), *Râu de vin și altul de mir s-altul apă limpejoară – o taină încifrată într-un text de colind* (dr. Sabina Ispas), *Ceramica românească. Repere spre universalitate* (dr. Ion Ghinoiu) ș.a.

463. **Vetișanu, Vasile**, *Primul simpozion național de etnologie*, Academica, anul II (nov. 1991), nr. 1 (13), p. 1 și p. 7.

12.2. În străinătate

—

13. VARIA ETHNOLOGICA; DOMENII ADIACENTE

464. **Aiftincă, Marin**, *Universalism și naționalism*, Academica, anul IV (ian. 1994), nr. 3 (39), p. 14 și p. 18.

Autorul apreciază că universalismul și-a asumat dialogul ca metodă de lucru, considerând că acum a sosit momentul ca universalismul să-și dovedească viabilitatea, dar și un imperativ moral și politic al prezentului istoric.

465. **Băileșteanu, Fănuș**, *Din „rațiuni” afective*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 6.

Expunerea motivelor pentru care autorul consideră salutară revenirea la ortografia interbelică.

466. **Bălin, Ioan**, *Literatură și contemporaneitate*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 6.

Eseul pleacă de la un citat din *Sofistul* de Platon: „Este cu neputință să existe un discurs ce nu trimite la nimic”, pentru a susține că tabloul literar al unei epoci nu descrie numai un prezent de creație, ci și un prezent de cultură, și deci un anume chip al trecutului.

467. **Berindei, Dan**, *Vieți paralele: I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 5 și 13.

468. **Bodea, Cornelia**, membru corespondent al Academiei Române, *Mihail Kogălniceanu: ctitor de eră nouă*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 1 și 30.

469. **Boerescu, Părvu**, *Litera ă în perspectiva științei scrierii (I)*, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 7.

470. **Buzatu, Gh.**, *23 August 1944 – Memoria actului istoric*, Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 6–8.

471. **Buzdugan, Gheorghe**, *O școală plină de istorie: Liceul Andrei Șaguna din Brașov*, Academica, anul I (1991), nr. 9, p. 22–23.

Cultivarea spiritului național. la un liceu românesc cu tradiție.

472. **Cândea, acad. Virgil**, *Cappadocia, vatră a trăirii și învățăturii Mântuitorului*, Magazin Istoric, 1994, nr. 4 (apr.), p. 40–44.

Studiu de etnopsihologie religioasă – călătorii ale europenilor în Cappadocia.

473. **Cândea, acad. Virgil**, *Athosul și românii*, Magazin Istoric, 1995, nr. 2 (feb.), p. 3–6.

Studiu etnopsihologic asupra fenomenului religios athonit și relațiile româno-grecești: domnii români care au făcut donații între 1364 și 1900.

474. **Cernovodeanu, Paul**, *Idealul de libertate și democrație la Nicolae Iorga*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 6 și 21.

475. **Chindriș, Ioan**, *Cartea românească veche la Viena*, Academica, anul V (apr. 1995), nr. 6 (54), p. 4.

476. **Chirică, A.**, *Telecomunicațiile – suportul societății globale informaționale*, Academica, anul V (sept. 1995), nr. 11 (59), p. 12.

Autorul punctează așteptările de la o astfel de societate, conform raportului Bangeman, comisarul Uniunii Europene, însărcinat cu problemele de telecomunicații și tehnologia informației.

477. **Ciucă, Marcel Dumitru**, *Adulter în stil fanariot*, Magazin Istoric, 1991, nr. 12 (dec.), p. 86–87.

Studiu etnojuristic asupra societății românești de la începutul secolului al XIX-lea.

Hotărâre judecătorească, încheiată în fața domnitorului Țării Românești, Alexandru Ipsilanti, pentru Mihalache Uescu, învinovătit de uciderea din gelozie a serdarului Ioniță Slătineanu)

478. **Condoiz, Michel**, *Moș Crăciun alias Santa Claus și Sf. Nicolae*, Magazin Istoric, 1992, nr. 12 (dec.), p. 17–19.

Studiu etnopsihologic asupra originii numelui lui Moș Crăciun

479. **Constantinescu, N.N.**, *Actualitatea lui Virgil Madgearu. Gândirea economică*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 7–8.

480. **Corlățeanu, Nicolae**, *Leca Morariu – Studiile de eminescologie*, Academica, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 29–30.

Studii inedite ale profesorului din Cernăuți, care din 1930 a inițiat editarea *Buletinului Mihai Eminescu*, singurul de acest gen din România.

481. **Cunescu, Gheorghe**, *Pan Halippa*, Academica, anul I (1991), nr. 12, p. 29.

482. **••**, *Domnul Tudor*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 16–17.

Pagină colectivă închinată memoriei lui Tudor Vladimirescu: G.D. Iscriu, *Tudor Vladimirescu – Pentru noi, cei de azi*, p. 16; Fănuș Băileșteanu, *Steagul lui Tudor*, p. 17; Dan Berindei, *Europa a înregistrat faptele....*, p. 17.

483. **Drăgănescu, acad. Mihai**, președintele Academiei Române, „*Cuvintele limbii tale*”, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 3 și 5.

Prezentarea dezbaterilor din anul 1932, de la Academia Română, ultimul an în care s-a aprobat ortografia, înainte de schimbarea regimului politic din România.

484. **Drăgănescu, acad. Mihai**, președintele Academiei Române, „....O lume nedezbinață”, *Academica*, anul I (1991), nr. 9, p. 3 și 14.

Prezentarea operei lui Mihail Kogălniceanu și a exegeților ei.

485. **Duby, Georges**, *Evl mediu masculin*, I, *Magazin istoric*, 1992, nr. 6 (iun.), p. 26–29.

Studiu de imagologie și etnologie franceză și europeană referitoare la relațiile de cuplu.

486. **Duby, Georges**, *Evl mediu masculin*, II, *Magazin istoric*, 1992, nr. 7 (iul.), p. 15–18.

Studiu de imagologie și etnologie franceză și europeană referitoare la relațiile de cuplu.

487. **Elisseff, Danielle**, *Animale în China, Simbol și realitate*, *Magazin istoric*, 1993, nr. 6 (iun), p. 50–56, 58.

Greierașul din dreptul inimii – studiu etnopsihologic asupra mentalităților chineze.

488. **Gălățeanu, Ion**, *Versailles – Principiul naționalităților*, *Academica*, anul II (aprilie 1992), nr. 6 (18), p. 6–7.

489. **Grigorescu, Dan**, *Un întemeietor de cultură*, *Academica*, anul II (dec. 1991), nr. 2 (14), p. 10–11.

Medalion Teodor Aman, personalitate a secolului al XIX-lea, ale cărui pânze sunt o reconstituire a momentelor istorice naționale, ca și o imagine a vieții românești contemporane lui.

490. **Hîncu, Dumitru**, *Intrigi și intrigani de la începutul veacului trecut*, I, *Magazin istoric*, 1994, nr. 9 (sept.), p. 58–61.

Studiu asupra mentalităților reprezentanților diplomați austrieci în România, în corespondență diplomatică și personală.

491. **Hîncu, Dumitru**, *Intrigi și intrigani de la începutul veacului trecut*, II, *Magazin istoric*, 1994, nr. 10 (oct.), p. 44–47, 61.

Studiu asupra mentalităților reprezentanților diplomați austrieci în România, în corespondență diplomatică și personală de-a lungul secolului al XIX-lea.

492. **Măciu, Mircea**, *Filosofia lui Eminescu*, *Academica*, anul I (1991), nr. 4, p. 18.

493. **Măciu, Mircea**, *Cuvânt despre Școala Ardeleană*, *Academica*, anul I (1991), nr. 6, p. 4 și p. 27.

494. **Măciu, Mircea**, *Lucian Blaga*, „Câmpul valorilor”, *Academica*, anul I (1991), nr. 7, p. 15.

495. **Măciu, Mircea**, „*Transilvania este altarul...*”. – De vorbă cu David Prodan, *Academica*, anul I (1991), nr. 8, p. 4.

496. **Măciu, Mircea**, *Comunicarea – valoare întemeietoare a societății*, *Academica*, anul IV (iun. 1994), nr. 8 (44), p. 14 și p. 31.

497. **Măciu, Mircea**, În spațiile axiologiei românești, *Academica*, anul I (1991), nr. 12, p. 22.

498. **Mânzat, Ion**, *Inconștientul colectiv*, *Academica*, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 24.

Autorul pune în discuție analogia dintre sincronicitate și sinergetică – metaștiința actuală (H. Haken, 1971), care „se referă la acțiuni sinergice („împreună și deodată”), nu numai în cadrul unui sistem ci și între diverse tipuri de sisteme (de exemplu, între om și cosmos). Omul nu numai că se află în postura unui sistem în interacțiune cu lumea dar el este chiar această interacțiune”.

499. **Moceanu, Ovidiu**, *Un roman despre romani*, *Gazeta Transilvaniei*, s.n., anul CLVI (1994), nr. 1261–1262 (12–13 feb.), p. 2.

Ion Topolog: „Chemarea țărmlui la Aquileia”, roman istoric ce își propune să reconstituie viața Romei într-un moment crucial, folosind stilul epistolar. Cartea dezvăluie obiceiuri și credințe romane.

500. **Moceanu, Ovidiu**, *Tânărul erudit*, Gazeta Transilvaniei, anul CL VI (1994), s.n., nr. 1267–1268 (19–20 feb.), p. 2.

Biobibliografia unei personalități culturale de excepție, romanistul Marian Papahagi.

501. **Munteanu, Lelia**, *La Săpânța*, în *Maramureș, viața e tristă, moartea e veselă*, ALA, IV (1995), nr. 289, p. 6–7 (Reportaj).

„Convorbire cu Dumitru Pop Tincu, discipol școlit al lui Stan Pătraș” (meșter celebru din Săpânța) despre vizitatorii cimitirului și realizarea crucilor. Fotoreportaj și texte pentru cruci.

502. **Munteanu, Lelia**, *Țăranul e pe câmp*, ALA, IV (1995), nr. 292, p. 11 (Reportaj).

Articol-eseu: de la batoza cumpărată în perioada interbelică, „ceapeuri” și filme despre dăunătorii recoltei proiectate la căminul cultural, criza de furaje, până la principalele aspecte ale vieții politice actuale.

503. *., *România și românii în știința contemporană. Conferința internațională – Sinaia 23–27 mai 1994* [Întregul număr], Academica, anul IV (iul. 1994), nr. 9 (45).

Din cuprins: Acad. **Virgiliu N.G. Constantinescu**, *Cercetarea științifică în Academia Română*, p. 16–17; acad. **Michel Sela**, de la Institutul Știință Weizmann, Israel, membru de Onoare al Academiei Române, *Necesitatea dezvoltării științei fundamentale și aplicate într-o țară mică*, p. 23; acad. **Andrei Andrieș**, *Republica Moldova în continuitatea științifică internațională*, p. 22; **Adam Badran**, director adjunct cu probleme științifice UNESCO, *Științele fundamentale în secolul al XXI-lea. Perspective și deziderate*, Academica, anul IV (iul. 1994), nr. 9 (45), 26–29 ș.a.; *., [Intervenții din cadrul Conferinței internaționale de la Sinaia România și românii în știința contemporană. Conferința internațională – Sinaia 23–27 mai 1994], Academica, anul IV (aug. 1994), nr. 10 (46), p. 2–7.

504. **Onu, Liviu**, *Ultimele reforme ale ortografiei române*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 7.

505. **Olteanu, Vasile**, *Diaconul Coresi*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 4–5 noiembrie, p. 2.

425 de ani de la tipărirea pentru prima dată în limba română a *Liturghierului* și *Psaltirii*.

506. **Platon, Gheorghe**, *Cuvânt despre Alexandru Ioan Cuza. De la „Unirea cea Mică” la Marea Unire*, Academica, anul I (1991), nr. 4, p. 4–5.

507. **Popescu, Pr. prof. dr. Dumitru Gh.**, *Opera sfinților părinți*, Magazin istoric, 1994, nr. 7 (iul.), p. 43–47.

Studiu de etnopsihologie religioasă.

508. **Popescu-Neveanu, Paul**, *Adaptabilitatea*, Academica, anul II (mai 1992), nr. 7 (19), p. 25.

Discutarea escului „Fenomenul românesc” (1927), în încheierea căruia autorul, Mihai Ralea, notează: „Adaptabilitatea este o armă cu două tăișuri. Ea poate însemna evoluții, inteligență, suplețe, progres, după cum poate însemna lașitate, duplicitate, șiretenie, superficialitate.”

509. **Prodea, preot Vasile**, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului la 500 de ani*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 4–5 noiembrie, p. 2.

Biserică românească ortodoxă renumită prin preoții și cărturarii ei.

510. **Sala, Marius**, *În dezbatere latinitatea*. Interviu cu dl. Philippe Rosillon, secretar general al Uniunii Latine, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 30.

Delegatul general pentru România al Uniunii Latine, prof. dr. Marius Sala, cu ocazia vizitei la București a domnului prof. Philippe Rosillon, secretar general al Uniunii Latine, i-a luat acestuia un interviu. Discuția s-a purtat în legătură cu proiectele Uniunii Latine, organizație

interguvernamentală cu caracter cultural care își propune promovarea limbilor și culturilor romanice în țările latine.

511. **Săraru, Dinu**,, *N-avea în mână decât mugurii de cireș*.... ALA, II (1991), nr. 75, p. 6–7, 8.

Reportaj literar realizat la Aninoasa despre o crimă pentru pământ.

512. **Sion, Georges**, *Rădăcinile și lumea*, Academica, anul IV (apr. 1994), nr. 6 (42), p. 15 și p. 19.

Discursul ținut de Georges Sion, secretar permanent onorific al Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, rostit la ședința de deschidere a Colocviului internațional Marguerite Yourcenar – Reîntoarcerea la izvoare, Cluj, 28 oct. 1993.

513. **Solunca, Elena**, *Nesfârșita problematizare*, Academica, anul I (1991), nr. 6, p. 29.

Diversitatea literaturii filosofice consacrată problemelor ce stau în fața omului contemporan aflat la o răscruce de drumuri.

514. * Sub cupola Academiei. *Discurs de recepție rostit de Elena Văcărescu la Academia Română la 2 februarie 1934*, Academica, anul V (aug. 1995), nr. 10 (58), p. 1 și p. 16–18.

Discursul Elenei Văcărescu este o evocare a poetei Ana Brâncoveanu, ferventă admiratoare a folclorului românesc.

515. **Surdu, acad. Alexandru**, *Asociațiunea Transilvană – Astra*, Academica, anul V (ian. 1995), nr. 3 (51), p. 5.

516. **Surdu, Alexandru**, „*Cotitura lingvistică*” în *filosofia contemporană*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 9.

„Cotitura lingvistică” în filosofia contemporană conduce către linia diversificării limbajelor și a acceptării acestei diversități. În spatele limbajelor stau însă mecanismele diferențiate ale gândirii, iar în fața lor realitatea cu diversele sale domenii.”

517. **Surdu, Alexandru**, *Problema transcendenței în „Trilogia cunoașterii”*, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 14.

518. **Surdu, Al.**, *Armonia muzicală a universului*, Academica, anul I (1991), nr. 8, p. 20.

Eseu asupra operei lui Al. Bogza, care pune problema raportului dintre materie și spirit, rezolvată prin aplicarea întregului eșafodaj al armoniei muzicale. Redarea din opera lui Al. Bogza a *Introducerii* din lucrarea *Evoluția spiritului omenesc*.

519. **Surdu, acad. Alexandru**, *Studii de istorie comparată a filosofiei universale*, Academica, anul V (oct. 1995), nr. 12 (60), p. 1 și p. 9.

Prezentarea studiilor comparative ale lui Aram Frenkian referitoare la culturi diferite, ca și la punerea în evidență a eventualelor asemănări și deosebiri între doctrinele antice și cele moderne. Mai dificile, dar cu atât mai incitante, sunt comparațiile filosofului Aram Frenkian între concepte și doctrine antice grecești, față de cele egiptene și sanscrite.

520. * *Tezaurul României* [Pagină colectivă], Academica, anul IV (mart. 1994), nr. 5 (41), p. 16–17.

Valori materiale de patrimoniu național aflate în afara țării.

521. **Uscătescu, George**, *Universul comunicării*. Traducere din limba italiană de Iulia Ghiță-Vasilescu, Academica, anul I (1991), nr. 7, p. 32; II, nr. 8, p. 29.

522. **Vornicescu, Nestor**, *Mănăstirea Căpriana*, I, Academica, anul I (1991), nr. 10, p. 29; II, nr. 12, p. 28.

Istoricul „Mănăstirii lui Ciprian” – Mănăstirea Căpriana, ctitorită de răzeși și boiernași în timpul lui Alexandru cel Bun, aproape de apa râului Vășnevăț, pe pământul Basarabiei.

14. RECENZII

523. **Câdea, Virgil**, *Două acte de cultură*, Academica, anul I (1991), nr. 5, p. 6.

Recenzia a două noi apariții: *Opere* de Nicolae Bălcescu, vol. IV, ediția a treia *Correspondența*, București, Editura Academiei, 1990. Edițiile critice anterioare aparțin lui G. Zane și Elena G. Zane. Ultima ediție, completată cu documente inedite și cu un aparat critic refăcut, este rodul muncii Danielei Poenaru, continuatoarea soților Zane.

A doua carte este *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc* a istoricului ieșean Ștefan Lemny, apărută la Editura Meridiane, colecția „Biblioteca de artă. Artă, imaginar, mentalități”, 1990, 239 p., cu 12 pl. il.

524. **Comișel, Emilia**, *Cântece populare din Bucovina*, București, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, 1991, nr. 1, p. 170–171 [Recenzii].
525. **Fleșartu, Rodica**, *Călătorie spre locul inimii*, Foaie pentru minte, inimă și literatură, 1995, 4–5 noiembrie, p. 2.

Poetul, prozatorul, dramaturgul, romancierul Vasile Voiculescu a creat o literatură de inspirație religioasă și folclorică. Prezentarea volumului de poeme religioase *Călătorie spre locul inimii*. Ediție îngrijită de Radu Voiculescu și apărută la Editura Fundației Culturale Române, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

526. **Moceanu, Ovidiu**, *Sărbătorile la români – I*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1315 (16–17 apr.), p. 2.

Republicarea după aproape un secol a lucrării lui Simion Florea Marian *Sărbătorile la români*, vol. I și II, Editura Fundației Culturale Române, 1994. Importanța deosebită a lucrării, cu o prezentare minuțioasă a conținutului și trimiteri critice apărute cu ocazia primei ediții.

Aflăm din articol că Tudor Pamfile i-a continuat opera și a cules material etnografic pe care l-a interpretat în volumele *Sărbătorile de vară la români* (1910), *Sărbătorile de toamnă și Postul Crăciunului* (1914), *Crăciunul* (1914), *Ornitologia populară română* (vol. I–II, 1883), *Nunta la români* (1890), *Înmormântarea la români* (1892), *Satire populare române* (1893), *Tradiții populare în Bucovina* (1895), *Poezii populare despre Avram Iancu* (1900), *Credințele și obiceiurile românilor* (1903), *Legende la Maicii Domnului* (1904) ș.a.

Conform recenzențului, metoda lui S. Fl. Marian prin excelență științifică a dus la sistematizarea unui material stufos, pentru a cărei înțelegere face dese trimiteri, cam la tot ce s-a scris în acea perioadă, pe tema respectivă.

527. **Moceanu, Ovidiu**, *Sărbătorile la români – 2 (I)*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1320 (23–24 apr.), p. 2.

Autorul articolului prezintă volumul II al ultimei ediții a cărții lui Simion Florea Marian, care se deschide cu *Păresimile*, urmate de toate momentele anului calendaristic sau bisericesc, așa cum se desprind din sărbătorescul poporului nostru.

Din motive editoriale, actuala ediție este structurată pe două volume, în loc de trei, câte avea ediția princeps. Vol. II al primei ediții cuprindea *Păresimile*, incluse acum în tomul I, până la *Baba Dochia*; vol. 2 din ultima ediție continuă *Păresimile*, compactând și vol. III al ediției princeps.

Surprinz ritualurile de integrare, la care toată suflarea colectivității trebuie să participe pentru a fi „în rândul lumii”. În *Cârânilegi* (perioada dintre Crăciun și postul Paștelui), există mari sărbători ca *Sf. Vasile*, *Boboteaza*, *Sf. Ioan*, *Întâmpinarea Domnului*, cărora S. Fl. Marian le-a acordat spații mari înregistrând, fie cu ajutorul unor culegeri existente, fie prin cercetare proprie, manifestările lor în diferite zone ale țării. Metoda o folosește și în studierea altor sărbători precum *Lăsata secului*, *Sâmbăta Părinților* (Moșii de iarnă sau Moșii de cârânilegi), *Sâmbăta*

Morților, cea care încheie „săptămâna neburilor”. Autorul articolului prezintă sărbătorile studiate de Simion Florea Marian, până la *Florii* (precedate de sâmbăta lui Lazăr). *Învieirea sau Paștele*. Floriile, salciile, mărșorii care se duc la sfințire în biserici exprimă amintirea intrării Domnului nostru în Ierusalim, când a fost întâmpinat cu ramuri de finic și flori.

528. **Moceanu, Ovidiu**, *Sărbătorile la români 2 (II)*, Gazeta Transilvaniei, s.n., anul CLVII (1994), nr. 1325 (30 aprilie – 1 mai), p. 2.

Prezentarea volumului III al *Sărbătorilor la români*, inclus în volumul secund al ultimei ediții, de la *Paști*, până la *Ispas*.

529. **Moceanu, Ovidiu**, *Teologia iubirii*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVI (1994), s.n., nr. 1279–1280 (5–6 mart.), p. 2.

Autorul articolului prezintă cartea părintelui profesor Dumitru Stăniloae (născut la Vlădeni, jud. Brașov) – *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*.

530. **Moceanu, Ovidiu**, *Cărți Duhovnicești*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVII (1994), s.n., nr. 1347 (2 iun.), p. 2.

Volumul al III-lea al reeditării *Filocaliei* în traducerea părintelui profesor D. Stăniloae la Editura Harisma. *Dogmatica Sf. Ioan Damaschin* în traducerea lui D. Fecioru la Editura Scripta.; *Limonariul sau Livada Duhovnicească* a lui Ioan Moshu în traducerea și cu comentariile profesorilor dr. T. Bodogae și D. Fecioru, *Pateticul și Sbornicul*, 2 vol. traduse de Gh. Roșca. *O culegere de texte despre Rugăciunea lui Isus* – la Editura Deisis.

531. * *Pasărea măiastră*, ALA, II (1991), nr. 76, p. 3 (Ai carte, ai parte!)

Publicarea volumului *Pasărea măiastră* la Editura Minerva, în seria „Meșterul Manole”, sub îngrijirea lui Marin Marian-Bălașa, reprezintă o antologie de texte folclorice grupate în jurul temei *Sensul creator al existenței în viziunea poporului român*.

532. **Popa, Ioan**, *George Bariț: Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. I, Gazeta Transilvaniei, anul CLV (1993), s.n., nr. 1072–1073 (3–4 iul.), p. 2; vol. II, Gazeta Transilvaniei, anul CLVIII (1995), s.n., nr. 1513 (25 ian.), p. 2.

George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă* (ed. a II-a, vol. I), o carte de referință din istoriografia românească și în același timp lucrarea de căpetenie a lui George Bariț, reeditată după 100 de ani de la apariție, datorită academicianului Ștefan Pascu și profesorului dr. Florin Salvan. Cartea se susține prin „valoarea ei științifică, cuprinzând informații importante, dense și de multe ori unice”. Cartea relevă și contribuția lui George Bariț la orientarea culturii românești din Transilvania spre izvoarele ei populare. Volumul II a apărut prin truda tipografilor de la Tipocart, Brașov, sub egida Inspectoratului Județean pentru Cultură – Brașov. Îngrijirea ediției, notele, comentariile și indicele aparțin, ca și la primul volum, academicianului Ștefan Pascu și prof. dr. Florin Salvan.

533. **Popescu, Adrian**, *Scieri alese de Eminescu, Creangă, Caragiale*, Gazeta Transilvaniei, anul CLVII (1994), s.n., nr. 1434 (1–2 oct.), p. 2.

La Editura Arania, în colecția „Scieri alese ale marilor clasici” s-au scos trei volume dedicate operei lui Eminescu, Creangă și Caragiale, îngrijite de apreciatul om de cultură brașoveană, prof. Anatol Ghermanschi.

534. **Rădulescu, Ermil**, *Poiana narciselor* de Ion Sassu Ducșoan, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 780 (15 iul.), p. 2.

Ion Sassu – poet, prozator și folclorist – cartea are prefațator pe Petre Homoceanul și postfațator pe Valeria Căliman.

535. **Roman, Dimitrie**, *O carte despre Junii șcheieni*, Gazeta Transilvaniei, anul CLIV (1992), s.n., nr. 729–730 (16–17 mai), p. 2.

Tipărită la Editura Științifică, cartea *Șcheii Brașovului* de Alexandru Surdu este o lucrare cu caracter științific despre Șchei și despre locuitorii săi, cu o prezentare detaliată a obiceiului junilor în jurul căruia s-a concentrat întreaga spiritualitate a românilor brașoveni.

536. **Simonescu, Dan**, *Teme, motive, mituri*, ALA, II (1991), nr. 83, p. 3.

Activitatea lui Dim. Păcurariu și prezentarea volumului acestuia, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, apărut la Editura Albatros, București, 1990, 244 p.

537. **Sulițeanu, Ghizela**, *Reflecții asupra ultimului volum din Colecția națională de folclor. Cântecul. Tipologia muzicală. I. Transilvania Meridională*. Editura Muzicală, București, 1990 (225 p.), 12 fotografii, București, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, 1991, nr. 4, p. 178–184 [Recenzii].

Etnomuzicologul Ghizela Sulițeanu prezintă conceptele ce au contribuit la realizarea acestei tipologii, precum și conținutul substanțial al lucrării.

538. **Vasile, Vasile**, *Activitatea lui George Breazu reflectată în scrisori și documente*, Editată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Muzica, s.n., 1994, an V (iul.–sept.), nr. 3 (19), p. 158–160 [Recenzii].

539. **Vârgolici, Teodor**, *Studii indianiste de Mircea Eliade*, ALA, IV (1995), nr. 286, p. 4 (Cronici).

ABSTRACTS

A ROMANIAN HISTORY DECADE

RADU TOADER

The paper deals with a dense period of Romanian history: 1916–1925. There were several important events in order to strengthen, maintain and consolidate the unity of Romanian Kingdom: Romanian diplomacy before 1916, the war (1916-1919), the dissolution of Austrian Empire and the Ottoman Empire, The Russian (“white” and especially “red”) Revolutions, the Treaty System of Versailles, the agrarian reforms (1921), a new Constitution of Romania (1923) and the Administrative Reorganisation Laws (1925).

Keywords: First World War, Constitution, Romania.

MANIFESTATIONS OF NON-FORMAL EDUCATION THROUGH THE ORAL CULTURE

RODICA RALIADE

This study presents ways of non-formal education achieved through oral culture in the period before and after the First World War. Under the influence of Enlightenment, spread all over Western Europe since the XIXth century, institutions for adults' education appeared in the Romanian area. Thus, there were built concert halls, universities and libraries, cultural leagues etc. The programmes of these institutions offered conferences and different artistic shows. They also included folkloric songs and dances, traditions and customs which would play an essential role in shaping many generations' feeling of national dignity.

Keywords: education, cultural league, cultural societies, association.

EDUCATION BETWEEN CRITICISM AND “FASHION”

OCTAVIA COSTEA

Our work updates the subject, the education, seen in a critical way, starting from the XIX-th century to nowadays. We analysed, using both the primary and secondary sources, some of perceptions of Romanian representative personalities involved in education, in parallel, vision and good practices on education in order to draw an image of Romanian historical contribution in this field. The stored good practices, risks, negative or ill-fated structures could contribute to the experience and memory of institutions, one the one hand, and on the other hand, to build up a lesson for us all consisting in how to participate optimally in the European educational field with our specificity. For Romanian education it is important to correlate the central and local levels, to focus on the quality of education and also to eliminate the backwashes accumulated in the education system.

Keywords: education, institution, risks.

MUNTENEGRIN VLACHS BETWEEN LEGEND AND HISTORY

ARMAND GUȚĂ

In this short paper I try to clarify the link between historical facts hidden into Muntenegrin legends about the presence of the old Valachs population and their role within ethnogenesis of many Balkanic nations in Medieval Ages. Among hundreds Muntenegrin legends about their tribal and ethnic origins the oral and written culture have preserved, until the begining of the XX century. 8 legends with 12 variants about Vlachs who were the founders of the ancient capital, city Cetinije. Many types of these legends have deep hidden into their own dramatic register many historical statements which proved that on the ancient, medieval and modern Muntenegrin territory had lived and later it were assimilated almost three waves of Valachian population. In conclusion, Balkanic Valachs together with Albanians and much numerous Slavic population contributed to the birth and completion of today Muntenegrin nation.

Keywords: Muntenegrin, Vlach, legend.

BULGARIAN REVOLUTIONISTS IN THE XIXth CENTURY'S ROMANIA

EMIL ȚÎRCOMNICU

The Bulgarian national elite had found in the XIXth century, in Romania, after 1859 a solid support for the cultural, national and revolutionary spirit, on which after the 1877–1878, stood the autonomy and after the independence of the reborn Bulgarian state. Romania was considered like a second fatherland for the Bulgarian emigrants of that time.

Keywords: Bulgarian, revolutionary, emigrant, culture, national, Romania.

autorului că „își bazează întreaga demonstrație pe interpretarea, cred, prea simplistă a raportului dintre realitate și artă, pe aplicarea mecanică a teoriei reflectării artistice, fără să țină seama, în măsura cuvenită, de specificul operei artistice și, mai ales, de trăsăturile specifice ale creației populare”, reproș susținut cu exemple. Liviu Rusu s-a socotit dator să se apere, nu prea concludent, într-un răspuns publicat în „Familia” (1968, nr. 2). Comentând studiul lui Ovidiu Bîrlea, *Poveștile lui Creangă* (1967), observă că modelul folcloric propus pentru *Înul și cămeșa* și *Acul și barosul* „este prea îndepărtat pentru a le justifica”; de asemenea, că încercarea de a găsi *Amintirilor din copilărie* un model folcloric „pare a nu se susține”. Studiul lui D. Caracostea, continuat de Ov. Bîrlea, *Problemele tipologiei folclorice* (1971), vădește că manuscrisul lăsat de Caracostea fiind nedefinitivat, „are și dezavantajul unor formulări vagi, neclare, eliptice, care îngreunează receptarea”. Volumul *Folclor literar românesc* (1976), de Mihai Pop și Pavel Ruxândoiu, ar fi trebuit să aibă, pe lângă analizele la *Miorița* și *Meșterul Manole*, și unele despre *Tinerete fără bătrânețe* și *viață fără de moarte*, despre baladele *Voica* și *Șarpele*. Studiului de sinteză, *Folclorul românesc* (I–II, 1981, 1983), de Ovidiu Bîrlea, îi reproșează caracterul „oarecum expozitiv al prezentării”, compartimentarea „excesivă” a cântecului propriu-zis, „spiritul destul de tradiționalist și chiar didactic” în care este evocat termenul *folclor*. Mioritologia fiind foarte productivă în continuare, le reproșează unor autori stăruițoarea preocupare de a afla unde, cum și când s-a născut celebra cântare, întrebări care n-ar trebui să fie puse și care nu-și vor găsi vreodată răspuns.

O notă aparte se cuvine ultimei secțiuni a cărții, *Tineri etnologi*, în care critica de întâmpinare practică de autorul cărții își face datoria aplecându-se asupra unor tinere speranțe la data apariției cronicilor, asupra unor „etnologi de școală nouă”, care trebuie să fie ținuti sub observație pentru că „impunerea sau măcar cunoașterea, nu recunoașterea unui tânăr cercetător se produce cu mult mai mare greutate”. Le citește cărțile de debut și, când este cazul, și pe următoarele, îi citește în volume colective, cum au fost *Etнологia* și *Symposia*, și remarcă la ei nouitatea perspectivelor, „aplicarea în perfectă cunoștință de cauză a unei noi episteme, proprie sau mai apropiată etnologiei și antropologiei”, noutatea pe care o aduc, între altele, în cercetarea culturii populare la mediul urban, orientarea spre prezent, preluarea unor cuceriri ale trecutului. Monografia *Roșcani – un sat pentru mileniul III* (2000), elaborată de Iuliana Băncescu, Ioana Ivan, Ilie Masala, Corina Mihăescu, Maria Socol, Narcisa Știucă, este – scrie cronicarul – „așezată într-o linie de continuitate directă, explicită cu școala monografică de la București”. În *Șapte eseuri despre strigoi* (1998), Otilia Hedeșan „face o adevărată demonstrație de suplețe intelectuală, aplicând informațiilor culese cu o extraordinară dibăcie, dobândită din exercițiul îndelungat alături de regretatul profesor Vasile Tudor Crețu, grile de interpretare dintre cele mai moderne”. Antoaneta Olteanu a dat, în *Calendarele poporului român* (2001) „imaginea complexă a lucrării omului românesc în relația sa cu timpul, realizând astfel, de una singură, un amplu și dens capitol din visata « enciclopedie a poporului român »”. Examinează, de asemenea, dintre etnomuzicologi, opera lui Marin Marian Bălașa, care respinge sociologismul și etnografismul și optează pentru antropologia muzicală, care este o personalitate complexă, totodată folclorist, mitolog, autor de studii de hermeneutică și filosofia culturii. Ca o concluzie la capitolul *Tineri etnologi*, cronicarul își exprima, în urmă cu un deceniu, următoarea speranță: „Încerc, totodată, să stărnesc interesul spre lectura lor, lectură care, sper, va confirma impresia mea că ne aflăm în fața unui nou început, că asistăm la închegarea unei noi generații de cercetători ai culturii populare, care, poate, cu timpul, vor forma, cu adevărat, o « școală » nouă în etnologia românească a începutului de veac XXI”. Cronicarul nu s-a înșelat, nume ca acelea amintite mai sus fiind deja certitudini.

Autorul a păstrat forma textelor apărute în periodice, cu unele, inerente, repetiții. Altceva ar fi trebuit să facă în unele cazuri, să aducă la zi, în note de subsol, informația în unele chestiuni. Spre exemplu, nu se mai susține afirmația sa că nu avem studii muzicale despre *Miorița*, despre care, în 2006, Elisabeta Moldoveanu a publicat volumul *Miorița. Studiu. Melodii. Texte*. Prefață de Gheorghe Ciobanu (Editura Muzicală, 385 p.).

Virgiliu Florea, *Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2008. 232 p.+ il.

La șapte decenii de la moartea sa, la 5 martie 1939, la Londra, apare prima monografie despre el, *Dr. M. Gaster, omul și opera*, semnată de Virgiliu Florea. A apărut, e adevărat, în 1940, cartea Elisabetei Mănescu, *Dr. M. Gaster. Viața și opera sa* (București, 113 p.), însă aceasta era o prezentare de popularizare. Au apărut și articole despre savant, semnate de Mircea Eliade, Nicolae Iorga, Iorgu Iordan, Dimitrie Macrea, I.C. Chițimia, Ion Mușlea, Adrian Fochi și Mircea Angheliescu (acesta a reeditat, în 1983, *Literatura populară română*), însă demersul cel mai îndelungat, editorial și exegetic, marcat de zeci de studii și articole, dar și de cărți, *M. Gaster în corespondență* (1985), *Prietenii români ai lui M. Gaster* (1997), *Moses Gaster & Agnes Murgoci. Avocați în Marea Britanie ai culturii populare române* (2003), *Scriitorii români în arhiva M. Gaster* (I–II, 2007) este acela al autorului monografiei de acum, care, aflat ca lector de limba și literatura română la Universitatea din Londra, în anii universitari 1980–1981 și 1981–1982, a cercetat cele peste 200.000 de documente aflate în colecțiile bibliotecii de la University College (Mocatta Library), cercetări care i-au favorizat formarea unei imagini complete asupra activității filologului, literatului și folcloristului, care în această alcătuire a adus servicii majore culturii românești, atât timp când s-a aflat în România (până la 16 octombrie 1885, când, în urma unui conflict cu D.A. Sturdza, a fost expulzat din țară), cât și în străinătate. Demersul său este caracterizat de erudiție, de consecvență, de un devotament imens pentru valorile românești. Mărturisirea sa, făcută într-o scrisoare din 1936, când avea 80 de ani, este elocventă: „Am căutat și am muncit fără preget și am fost călăuzit numai de un singur gând: cum aş putea să slujesc mai bine neamului. Am căutat să fiu mândru și umil, am răsfoit nu numai letopisețele Țării Românești, dar cu jind și dragoste și chiar, câteodată, cu lacrimi în ochi, am răsfoit letopisețele poporului nostru, cu pagini întregi scrise cu sânge și alte pagini încă umede de lacrimile martirilor noștri. Au luptat și ei, cum am luptat și eu, nu cu spada și vărsare de sânge, ci cu duhul și cu inima, cu dorul de adevăr și cu dragostea omenească. Am înțeles măreția poporului nostru, dar, în același timp, mi-a fost dat să intru în sufletul poporului român, blând și poetic. Am căutat și am găsit firul care leagă omenirea. Popoarele între dânsle nu sunt decât ramurile unuiu și aceluiuși copac și, astfel, mi-a fost dat să-mi găsesc patria în trecutul neamului meu și, totodată, în mijlocul poporului în care m-am născut”.

Șapte sunt principalele opere de românistică ale savantului pe care le examinează monografia: *Literatura populară română* (1883), conferințele de la Ilchester (1887), *Chrestomație română* (1891), *Povești românești despre păsări și animale*, în limba engleză (Londra, 1915), *Povești pentru copii din legendele și basmele române*, în limba engleză (1922), *Evangheliarul lui Radu de la Mănăstiri din 1574* (1929) și ediția Anton Pann, *Povestea vorbii* (Craiova, 1936; ed. a doua, 1943). Prin *Literatura populară română* a voit să demonstreze că „poporul nostru stă pe aceeași înălțime a culturii pe care stau celelalte popoare ale Occidentului. Poporul român nu s-a izolat de orice contact cu celelalte popoare și nu s-a hrănit în cursul secolelor, cu fărâmituri de pe masa antichității clasice. Dimpotrivă, vedem pe poporul român într-o veșnică mișcare, dezvoltând o energie intelectuală cum e proprie tuturor popoarelor pline de viață și de viitor”. Cartea s-a bucurat de bună primire cu deosebire printre specialiști străini, ca J. U. Jarník, Gustav Meyer, Kristoffer Nyrop, Emile Picot, W. Rudow, în România scriind favorabil despre ea M. Schwarzfeld și Lazăr Șăineanu. Episcopul Melchisedec și Gh. Ștefănescu fac, pentru Academia Română, referate de respingere a cărții de la premiere. B.P. Hasdeu, în studiul despre basm, din *Etymologicum Magnum Romaniae*, trecea printre teoriile absurde și pe aceea a lui Gaster, „cea mai absurdă”, despre nașterea basmelor „din cărți și mai ales din cărți evreiești”. Reeditând cartea, în 1983, Mircea Angheliescu constată însă că „surprinzător de puține” opinii ale lui Gaster „au fost infirmate” de literatura de specialitate ulterioară apariției cărții savantului. Cinci capitole ale monografiei privesc opera de editor a lui Gaster, *Chrestomație română*. Texte tipărite și manuscrise dialectale și populare. Cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez (I–II, Leipzig, 1891), prin tipărirea a vreo sută de vechi manuscrise românești, din secolele XVI–XIX, care reflectă „momentele cele mai vechi și mai de căpetenie ale limbei și literaturii

române”, prin textele dialectale (câteva de la românii din Macedonia și Istria), prin folclorul inclus – „oglinda neștirbită a graiului viu, care singur ne permite a urmări dezvoltarea adevărată a limbei românești” –, prin reproducerea unor texte în mai multe variante, prin amplul aparat științific a fost lăudată de românii V. A. Urechia, Lazăr Șăineanu, G. Dem. Teodorescu și G. I. Ionescu-Gion și criticată de Aron și Nicolae Densușianu, de A. Philippide. Este însă mai lungă lista străinilor care au lăudat cartea: Gustav Gröber, G. I. Ascoli, Gaston Paris, Kristoffer Nyrop, Th. Gartner, J. U. Jarník, W. Meyer-Lubke, Richard Otto, Emile Picot, Gustav Weigand, *Antologia Povești despre păsări și animale* (Londra, 1915), prin cele 126 de texte, selectate din Anton Pann, Sim. Fl. Marian (din acesta 77), Simion Manguia, Artur și Albert Scott, ca și din unele reviste, sunt redată „atât de fidel pe cât permite spiritul limbilor română și engleză”. Prin calitățile ei, antologia a făcut carieră internațională. În cealaltă antologie, *Povești pentru copii din legende și basmele românești* (Londra, 1922), închinată „geniului poetic al poporului român”, criteriul selectiv a fost de a da „acele povești și acele întâmplări care au cele mai puține paralele în celelalte povești europene”. Cu texte din colecțiile D. Stăncescu, P. Ispirescu, I. G. Sbiera ș.a., în traducerea cărora antologatorul „s-a menținut foarte aproape de originalul românesc”, cum apreciază Virgiliu Florea, cartea a sporit în atractivitate prin ilustrațiile lui Charles E. Brock (12 planșe color și peste 70 de desene). Folcloristul german Johannes Bolte a scris că antologia dovedește „bogata înzestrare poetică a poporului român, care știe să împodobească cu trăsături de atrăgătoare născocire și subiecte răspândite”, iar Nicolae Iorga a lăudat „admirabila carte”, „instrument de propagandă fără păreche”.

În 1934, vizitându-l pe M. Gaster, la Selling, în Kent, Nicolae Cartojan i-a propus să alcătuiască, pentru colecția „Clasici români comentați”, la Craiova, o ediție Anton Pann, propunere pe care a acceptat-o, pentru că începuse să se ocupe încă din 1877 de „finul Pezelei”, îi închinase, în *Literatură populară română*, multe pagini, pentru că fusese dezamăgit de ediția semnată de Gh. Adamescu care, deși intitulată *Opere complete*, era una selectivă. Din trei volume, proiectate a avea fiecare câte 300–350 pagini, a reușit să tipărească doar unul, Anton Pann, *Povestea vorbii*, ediție nouă, completă și adnotată (1936), o ediție critică pe care o dorea un model pentru cei care vor mai edita texte vechi. În eruditul studiu introductiv a fost preocupat să dezlege „misterul” activității sale literare, izvoarele de care s-a slujit, și să releve influența ce a avut locul lui în literatura folclorică universală și meritul adevărat al cărții *Povestea vorbii*. A alcătuit ediția cu un mare devotament pentru opera lui Pann, pentru că socotea că avea cu Pann o „identitate de spirit”. Volumul al doilea, în care urma să includă *O țețoare la țară*, *Nastratin Hoge* și *Archirie și Anadan* n-a mai apărut. A apărut, în schimb, după șapte ani de la prima ediție, reeditarea celei dintâi.

Urmărită de nenoroc a fost editarea copiei făcute, în 1574, de Radu de la Mănăcești, *Evangheliarul* din 1561 al Diaconului Coresi, aflată la British Museum. Convenită, în 1892, cu Tache Ionescu, ministru al Instrucțiunii în cabinetul conservator al lui Lascăr Catargiu, tipărirea ediției a fost întreruptă la căderea guvernului conservator și venirea la guvernare a guvernului liberal condus de Dimitrie A. Sturza, vechiul dușman al lui Gaster. Nu mai reproducem parcursul dramatic al ediției și michelem spunând că a apărut, în fine, în 1929, nu așa cum o concepea editorul ei, adică fără introducere și fără glosar și cu un titlu impropriu, *Tetraevanghelul Diaconului Coresi din 1561*, deși textul îngrijit de Gaster era o copie a acestuia, adică a *Tetraevanghelului*. Mai mult decât atât, tirajul n-a fost difuzat, fiind salvate doar câteva exemplare.

Cunoscându-și foarte bine factura cărții sale, Virgiliu Florea și-a subintitulat-o *Restituiri bibliobibliografice*. Sunt capitole ale cărții în care el face mai mult decât atât, ca în prezentarea antologiilor de folclor românesc publicate de Gaster la Londra, pe care le supune unui sagace axament, pentru a stabili în ce măsură au fost respectate originalele românești. Scrupulul de a-și fundamenta orice afirmație pe un document se observă peste tot, scrupul care uneori este folosit în exces, ca atunci când reproduce pe multe pagini corespondența lui Gaster cu editorul *Chrestomafiei române*.

Fiind o monografie a contribuțiilor românești ale lui Gaster, s-ar fi impus un capitol despre memorialistica lui privind cele trei decenii petrecute în România, un alt capitol despre relațiile cu numeroase personalități, aspecte pe care autorul monografiei le-a tratat în articole apărute anterior și a căror reluare sintetică se simțea necesară. Și mai este ceva. Într-o lucrare care folosește o luxuriantă

informație, în care citatele abundă, și în susul și în subsolul paginii, se simțea nevoia unui capitol, aerisit de citate, în care să se prezinte un portret spiritual al aceluia care a făcut enorm pentru cunoașterea spiritualității românești în lume.

IORDAN DATCU

Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)*, București, Editura Academiei Române, 2008, 60 p. + 594 hărți + il.

După șapte decenii de când au apărut primele volume din *Atlasul lingvistic român (ALR)*, având ca inițiator pe Sextil Pușcariu și ca autori pe Sever Pop și Emil Petrovici, rod al cercetărilor Școlii lingvistice din Cluj și al Muzeului Limbii Române, lingvistul meglenoromân Petar Atanasov, din Scopje, R. Macedonia, a realizat *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)*, lucrare apărută la Editura Academiei Române (2008), cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe, Departamentul Relațiilor cu Românii de Pretutindeni. Atlasul aduce o contribuție însemnată la cunoașterea dialectului meglenoromân, dialect care astăzi este pe cale de dispariție, datorită numărului mic de vorbitori și a imposibilității cultivării în școli sau centre culturale care să ajute la păstrarea lui. În *Cuvânt-înainte*, acad. Marius Sala apreciază că „autorul, de origine meglenoromân, este cel mai bun cunoscător al acestei variante dialectale românești. A făcut cercetări în toate localitățile în care se vorbește meglenoromâna și a mai publicat o monografie a meglenoromânei (*Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române, 2002). Îi mulțumim și îl felicităm pentru că a salvat ce se mai putea din acest idiom pe cale de dispariție”.

Meglenoromânii trăiesc în ținutul Meglen, aflat la granița de nord a Greciei cu R. Macedonia. Ovid Densusianu considera că meglenoromânii sunt plecați din arealul Olteniei, migrând în secolul al XIII-lea în spațiul macedonean. Th. Capidan, Tache Papahagi, I.A. Candrea, Pericle Papahagi și Gustav Weigand au scris la cumpăna secolelor al XIX-lea – al XX-lea despre acest grup etnic românesc și despre idiomul lui. În satele din ținutul Meglen au funcționat școli și biserici finanțate până în anul 1947 de statul român. În anul 1921, locuitorii meglenoromâni musulmani (nântenii) au fost expulzați în Turcia, iar locuitorii din toate satele meglenite, considerându-se români, au venit în Cadrilater după 1925, strămutați fiind, în anul 1940, în satul Cerna, jud. Tulcea. Cei rămași în localitățile de baștină, cele mai multe în Grecia, unul în Iugoslavia (azi R. Macedonia), au fost asimilați etnic și lingvistic, specialiștii considerând că, în curând, acest dialect va dispărea. Este și concluzia lui Petar Atanasov care arată că meglenoromâna nu mai este vorbită de copii. Autorul apreciază că „singura cale de a salva de la uitare acest idiom este cercetarea lui” și că „nicio măsură administrativă nu poate să răstoarne starea de lucruri existentă. Meglenoromâna și aromâna s-au păstrat bine când existau școlile românești. Numai prin școală se poate păstra un idiom mic, redus la câteva mii de vorbitori. Or, organizarea unui învățământ în meglenoromână, cum se preconizează prin lege, este de domeniul absurdului”.

Autorul arată felul în care a început să studieze științific meglenoromâna: „Povestea *Atlasului lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)* este aceasta: m-am născut în satul Uma și vorbesc meglenoromâna. Profitând de o bursă din partea guvernului român, am avut prilejul în cursul anului universitar 1968/69 să urmez anumite cursuri de limba română la Facultatea de Limba Română din București. Aici am avut ocazia, pentru prima dată, să iau contact cu limba română literară și cu realizările ei în domeniul lingvistic. Marea descoperire a mea a fost că și graiul meu – meglenoromâna – se bucură de atenția cercetătorilor, fapt necunoscut până atunci de mine. Întors în R. Macedonia, am devenit primul lector de limba română la de-abia înființatul lectorat la Facultatea de Filologie din Scopje. Numeroasele reviste de specialitate, cu care Biblioteca Centrală Universitară din București dă Lectoratul de limba română din Scopje, erau hrana mea sufletească. De aici orientarea către studierea propriului grai, care s-a concretizat printr-o teză de masterat, *Infinitivul meglenoromân în lumina limbilor romnice și balcanice*, susținută la Belgrad (1975), și alta, de

doctorat, *Le mégléno-roumain d'aujourd'hui*, Hamburg, 1990, cu varianta ei română *Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române, 2002”.

Cercetările lui Petar Atanasov s-au realizat în arealul istoric al meglenoromânilor din R. Macedonia (satul Uma) și Grecia (satele: Luminița, Cupa, Oșin, Birislăv, Lunzin, Țărnareca). În R. Macedonia autorul a realizat anchete permanente, în ultimii 30 de ani. În Grecia, anchetele au fost mai puține, întreprinse pe ascuns, începând cu anul 1976, beneficiind de relaxarea condițiilor de trecere a frontierei după căderea regimului dictatorial Papadopoulos din Grecia. După anul 1996, Petar Atanasov a realizat cercetări în toate satele meglenoromâne din Grecia, o dată sau de două ori pe an, în meglenoromână, utilizând *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*. Informatorii, 11 la număr, au vârste de peste 60 de ani. Atlasul cuprinde 594 de cuvinte, pentru fiecare realizându-se o hartă în care sunt cartografiate variantele lingvistice întâlnite în cele șapte localități.

EMIL ȚÎRCOMNICU

NOUTĂȚI EDITORIALE

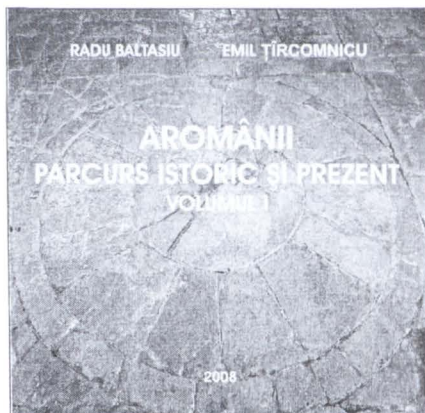
Cărți apărute în 2008

- Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu», *Atlasul etnografic român*. Coord. dr. Ion Ghinoiu. Vol. 3. *Tehnica populară. Alimentația*, București, Editura Academiei Române, 2008, 287 p. (text română/franceză/engleză/germană, hărți, planșe foto).

„Volumul 3 al *Atlasului etnografic român. Tehnica populară. Alimentația*, este dedicat ingeniozității cu care carpato-dunărenii au reușit să transforme natura în cultură prin inventarea uneltelor și tehnicilor de muncă, prin practicarea meșteșugurilor și industriilor țărănești. Sinteza informațiilor etnografice înregistrate din 536 de sate în perioada 1972–1983 este expusă pe 125 de hărți, grupate în trei capitole: *Meșteșugurile, Instalațiile și Alimentația*”.

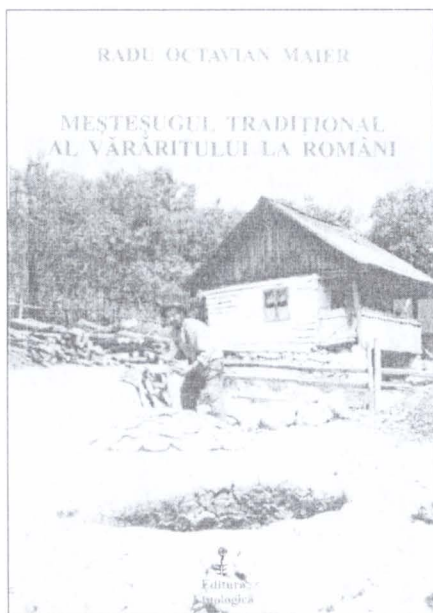

Radu Baltasiu, Emil Țîrcomnicu, CD-ROM-ul *Aromânii. Parcurs istoric și prezent*. Vol. I, Centrul de Geopolitică și Antropologie Culturală, Universitatea din București, 2008.

CD-ROM-ul pune la dispoziția cititorilor, într-un format interactiv (text și imagine), fascinantă lume a ramurii sud-dunărene a poporului român, aromânii; prezentarea materialului este organizată în următoarele capitole: *Localizare, Romanitatea orientală, Poporul ferment, Moscopole, Risipirea și Personalități*. Parcursul istoric pornește de la sinteza traco-romană, perioadele marilor migrații și până la apariția statelor naționale și lupta pentru existență culturală și națională a aromânilor susținută de statul român prin școli și biserici.

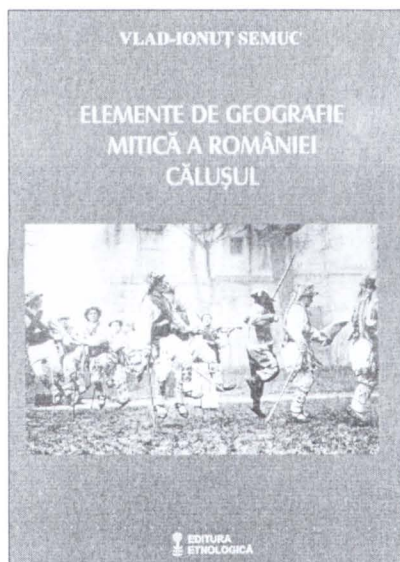
Radu Octavian Maier, *Meșteșugul tradițional al vărăritului la români*, București, Editura Etnologică, 2008, 124 p.

„În lucrarea de față sunt tratate probleme deosebite legate de producerea varului în mediul rural în România, având drept scop să aducă o contribuție modestă la umplerea unui gol simțit în acest domeniu de activitate, și anume, la cunoașterea producției țărănești a varului sub toate aspectele sale, legate de activitatea de zi cu zi a vărărilor, de felul lor de viață, de procesul de muncă propriu-zis... Dacă referitor la alte meșteșuguri există unele publicații, articole, monografii etc., în ceea ce privește vărăritul popular la români, studiile și informațiile consacrate acestui meșteșug lipsesc cu desăvârșire. Datorită acestei stări de lucruri, munca noastră a fost foarte mult îngreunată, astfel că am fost nevoiți să ne bazăm absolut aproape în exclusivitate pe materialele culese de către autor, în decursul multor ani de cercetare, de pe întreg teritoriul României”.

Ionuț-Vlad Semuc, *Elemente de geografie mitică a României. Călușul*, București, Editura Etnologică, 2009, 201 p.

„Călușul se cere cunoscut în profunzime, cercetarea sa nu poate rămâne numai la suprafață, mărginindu-se la simpla descriere a dansului așa cum este în prezent, ci trebuie să scoată în relief cât mai multe din valențele adânc umane pe care le cuprinde, să îl reconstituie urcând din preistorie, de la simple ipoteze, până la date documentare confirmate, în ultimă instanță să ofere o explicație a unui fapt aparent simplu: cum a ajuns să fie ceea ce este. Este condiția valorificării lui critice, a unei valorificări cu sens cultural adevărat”.

Ion Cherciu, *Costumul popular din Țara Vrancei*. Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale. București, 2008, 238 p., fotografii (Colecția „Albumul de artă populară. 3).

A treia apariție din seria „Albumul de artă populară”, editată de Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, este consacrată costumului popular din Țara Vrancei. Este o abordare monografică amplă, însumând 425 de imagini ce surprind, dincolo de înregistrarea etnografică a costumului popular în diversele sale ipostaze, dialogul permanent al comunității vrâncene cu modelele artei culte, motivat de rolul său aparte în cadrul statalității noastre feudale.

GRANTURI CONTRACTE EXTRABUGETARE

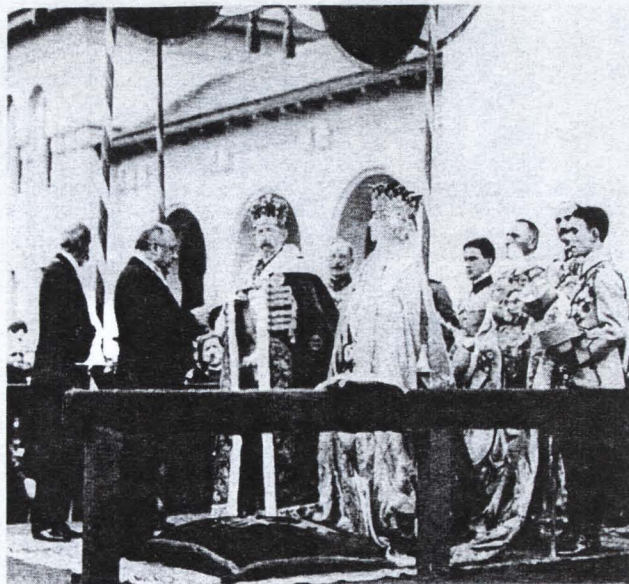
- 2007–2008 – *Digitizarea și recondiționarea fondului documentar de magnetofon din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, GAR. Coordonator: Radu Toader. Colectiv: Iulia Wișoșenschi, Monica Bercovici, Mihai Gheorghe, Elena Șulea.*
- 2006–2008 – *Protejarea, dezvoltarea și promovarea produselor culturale cu relevanță la nivel european, în scopul dezvoltării durabile a spațiului rural din zona Dobrogei (Dobrocult), P-CD, CEEX. Coordonator: Ion Ghinoiu. Colectiv: Maria Bâlcă, Ion Cherciu, Emil Țircornicu, Ionuț Semuc, Alina Ciobănel, Paul Drogeanu, David Lucian, Cătălin Alexa, Cristina Mihală, Laura Negulescu, Adelina Dogaru.*
- 2006–2008 – *Crearea resurselor culturale digitale complexe privind tradiția românească a prelucrării lemnului în contextul european (Redilemn). P-CD, CEEX. Coordonator I.E.F., Instrumente muzicale: Marian Lupașcu. Colectiv: Sabina Ispas, Constantin Secară, Cristina Neamu.*
- 2006–2008, FP 6 – *Linked European Archives for Ethnomusicological Research (Arhive europene interconectate pentru cercetări de etnomuzicologie) – EthnoArc. Coordonator România: Nicolae Teodoreanu; specialist etnomuzicolog: Marian Lupașcu; custode-operator bază de date: Cristina Neamu.*

MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

1. *Sesiune omagială internațională „Constantin Brăiloiu (1893–1958)”* – organizatori: Secția de Arte, arhitectură și audio-vizual a Academiei Române și Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
2. *Workshop Linked European Archives for Ethnomusicological Research*: coorganizatori: New Europe College și Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
3. *Atelierele „Brăiloiu” – 90 de ani de la Marea Unire*. Comitet de coordonare: dr. Sabina Ispas, dr. Nicolette Coatu. Comitet de organizare: dr. Laura Jiga Iliescu, Radu Toader, dr. Emil Țircornicu, Armand Guță.

Lista participanților (în ordine alfabetică)

- Ioan T. Alexandru, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
 - Prof. dr. Constantin Bălăceanu-Stolnici, membru de onoare al Academiei Române, director onorific al Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”
 - Dr. Marin Constantin, Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”
 - Dr. Nicolae Constantinescu, profesor, Universitatea București
 - Dr. Octavia Costea, Institutul de Științe ale Educației
 - Dr. Ioan Cuceu, Director al Institutului Arhiva de Folclor a Academiei Române, Cluj-Napoca
 - Dr. Ioana Ruxandra Frunțelată, lector, Universitatea București
 - Dr. Cristiana Glavce, director al Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”
 - Dr. Gheorghiță Geană, Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”
 - Dr. Ion Ghinoiu, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
 - Armand Guță, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
 - Dr. Emilia Iancu, director al Muzeului de Științele Naturii Prahova
 - Dr. Sabina Ispas, membru corespondent al Academiei Române, director al Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
 - Dr. Doina Ișfănoni, director științific al Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”
 - Dr. Ioan Opreș, Muzeul Național de Istorie al României
 - Dr. Nicolae Panea prorector, Universitatea Craiova
 - Ionuț Pițurescu, regizor de film
 - Dr. Rodica Raliade, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
 - Dr. Nicolae Saramandu, director al Institutului de Fonetice și Dialectologie „Alexandru Rosetti”
 - Dr. Matei Stărcă Crăciun, Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”
 - Colectivul de cercetare al Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”
- Comitet de organizare:
- Laura Jiga Iliescu
 Radu Ioader
 Emil Țircomnicu
 Armand Guță

Încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la Alba Iulia (15 octombrie 1922)

ATELIERELE BRĂILOIU 2008

Efectele evenimentului de la 1 DECEMBRIE 1918
 asupra dezvoltării disciplinelor etnologice în țara
 noastră

ACADEMIA ROMÂNĂ

Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu"

Strada Tache Ionescu, nr. 25, sector 1, București

Tel. 021 318 39 00,

Fax. 021 31839 01

ief.brailoiu@gmail.com

Sala „Lucian Blaga”

Ora 10

Atelierul **Instituționalizarea cercetării în disciplinele etnologice**

Moderator: dr. Nicolae Constantinescu

Participanți cu intervenții: dr. Ion Ghinoiu, Radu Toader, dr. Octavia Costea, dr. Rodica Raliade

Discuții: participă cercetătorii din Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu" și invitații

Ora 11

Atelierul **Romanitate sud-dunăreană**

Moderator: dr. Nicolae Saramandu

Participanți cu intervenții: dr. Ioan Opreș, dr. Ioana Fruntelată, Armand Guță, dr. Emil Țircomnicu, Iulia Wișoșenschi, dr. Manuela Nevaci

Prezentarea filmului „Balkan's digest” (Ionuț Pițurescu)

Discuții: participă cercetătorii din Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu" și invitații

Ora 12:45

Atelierul **Direcții de cercetare în antropologia culturală și fizică**

Moderator: dr. Nicolae Panca

Participanți cu intervenții: Academician Constantin Bălăceanu

Stolnici, dr. Cristiana Glavce, dr. Matei Stârcea Crăciun, dr.

Gheorghică Geană, dr. Marin Constantin

Prezentarea unui film despre Francisc I. Rainer (dr. Emilia Iancu)

Discuții: participă cercetătorii din Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu" și invitații

Ora 15

Atelierul **Fondarea muzeelor naționale de etnografie și a arhivelor de cultură orală**

Moderator: dr. Ioan Opreș

Participanți cu intervenții: dr. Doina Ișfănoni, dr. Ioan Cuceu, dr.

Sabina Ispas, Ioan T. Alexandru

Discuții: participă cercetătorii din Institutul de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu" și invitații

Ora 17

Discuții informale pe marginea subiectelor atelierelor

PROGRAME DE CERCETARE INTERNAȚIONALE REALIZATE PRIN SCHIMB INTERACADEMIC

- *Bulgarie et Roumanie dans l'Union européenne – culture et identités.*
- *Procese de modernizare a patrimoniului cultural imaterial din România și R. Moldova. Fenomenul folclorismului și creația tradițională muzicală și literară.*
- *Documente etnologice românești și aromânești în bibliotecile și arhivele munteneșene.*

DOCTORAT SUSȚINUT LA INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”

Mazilescu I. Gheorghiță-Sorin, *Valea Râului Doamnei – zonă etnoculturală a Bazinului Argeș*;
coordonator științific: prof. univ. dr. Silviu Angelescu.

PLAN DE CERCETARE – 2009

PROGRAMUL I SINTEZELE DOMENIILOR ETNOLOGICE: *ETNOGRAFIE, FOLCLORISTICĂ, ETNOMUZICOLOGIE*

Proiect nr. 1 – Etnologie românească

Vol. II. Partea a 2-a. *Metodologie și instrumente de lucru* – coordonatori: Sabina Ispas și Nicoleta Coatu – 400 p. ms (lucrare predată la Editura Academiei Române)

Activități: Urmărirea proceselor de editare.

Vol. III. *Categoriile ritual-ceremoniale ale ciclului familial. Expresii literare și muzicale: Nașterea și copilăria* (2009) – coordonatori: Sabina Ispas și Nicoleta Coatu

Activități: redactare; colectiv de autori: Sabina Ispas, Nicoleta Coatu, Rodica Raliade, Laura Iliescu, Ion Alexandru, Iulia Wisoșenschi, Radu Toader, Armand Guță, Monica Bercovici, Mariana Ciuciu (folclor literar); Marin Marian-Bălașa, Mihaela Nubert-Cheșan, Nicolae Teodoreanu, Constantin Secară, Elena Șulca (etnomuzicologie).

Proiect nr. 2 – Publicarea *Atlasului etnografic român* (AER) – coordonator: Ion Ghinoiu

Subproiect 2.1. Pregătirea pentru editare a volumului 4 – *Portul și arta populară*

Comitet de redacție: Maria Bâtcă, Ion Cherciu, Ion Ghinoiu

Activități: redactare prefață volum: Ion Ghinoiu; redactare text introductiv, cap. *Port popular*: Maria Bâtcă; redactare text introductiv cap. *Artă populară*: Ion Cherciu; traducere în limba engleză: Alina Ciobănel; traducere în limba franceză: Paul Drogeanu; verificarea hărților computerizate: Emil Țircomnicu, Ionuț Semuc, Lucian David, Adelia Dogaru, Laura Negulrescu, Cristina Mihală, Alexandru Iorga; selecție ilustrații: Maria Bâtcă, Ion Cherciu, Cătălin Alexa; prelucrare digitală a ilustrației: Cătălin Alexa; machetare computerizată a volumului.

Proiect nr. 3 – Publicarea *Corpusului de Documente Etnografice Românești (DER)* – coordonator: Ion Ghinoiu

Subproiect 3.1. *Seria Habitatul*, vol. III. Transilvania – responsabili: Alina Ciobănel, Paul Drogeanu

Activități: clasificare și procesare informații din chestionarele de *Așezare – Gospodărie și Locuință*: Alina Ciobănel, Paul Drogeanu.

Întocmirea anexelor: Alina Ciobănel, Paul Drogeanu.

Elaborarea glosarului: Alina Ciobănel, Paul Drogeanu

Proiect nr. 4 – „Colecția Națională de Folclor” (CNF – instrument fundamental de lucru, 2008–2010) – *Narațiuni despre reprezentări legendare fantastice*. Tipologie și corpus de texte 1. (Fenomene ale spațiului cosmic; fenomene ale spațiului terestru; lumi paralele; lumea spirituală) – coordonatori: Sabina Ispas și Nicoleta Coatu

Activități: transcrierea documentelor sonore din AIEF și alcătuirea fișelor de profil.

Colectiv de autori: Sabina Ispas, Nicoleta Coatu, Laura Iliescu, Iulia Wisoșenschi, Monica Bercovici, Mariana Ciuciu, Radu Toader, Armand Guță, Carmen Bulete, Mihai Gheorghe; identificarea documentelor în antologii publicate: Ion Alexandru.

Proiect nr. 5 – Studiul etnomuzicologic al jocurilor din Căluș (2009–2012).

Colectiv de autori: Marian Lupașcu, Mihaela Nubert-Cheșan, Nicolae Teodoreanu, Constantin Secară, Elena Șulea, Raluca Potârniche.

Activități: identificarea surselor documentare în publicații (volume și periodice) și AIEF.

Operațiuni de transcriere.

Proiect nr. 5 – Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc – Secțiunea curentă (instrument fundamental de lucru) – coordonator: Rodica Raliade; colectiv: Armand Guță, Mariana Ciuciu.

PROGRAMUL II

PATRIMONIUL CULTURAL ȘI INFORMAȚIONAL, IMATERIAL ȘI MATERIAL, AL ARHIVEI DE FOLCLOR ȘI ETNOGRAFIE: ACTUALIZARE, MODERNIZARE, SISTEMATIZARE, CONSERVARE

Proiect nr. 1 – Consemnare, sistematizare, conservare AIEF (2009) – coordonator: Sabina Ispas
1.1. *Actualizări, evidențe, clasificări tematice*: colectivul de arhive:

- gestionare, verificare și actualizări inventare, mănuire – fonotecă, bandotecă, discotecă, videotecă, filme pozitive și reversibile, DVD-uri, CD-ROM-uri, casete DAT, fond informatori, cataloage, ms. cu și fără valoare contabilă etc., Cristina Neamu; – responsabilități fonduri manuscrise: fișe mg – Laura Iliescu; fișe text mg. – Monica Bercovici; fișe fg. – Mihai Gheorghe; – fond aromâni – Iulia Wisoșenschi; – fișe gen. evidență și organizare tematică fondul-martor al documentelor de imagine foto – Mariana Ciuciu; – folclor străin – Radu Toader; – fond auxiliar – Mihaela Nubert-Cheșan; – ms. transcrieri muzicale – Elena Șulea; – scrierea cartogramelor muzicale – Nicoleta Mihalache; – reorganizare fișier zonal – Carmen Bulete; – baza de date informatori; scanări fișe fg. – Raluca Potârniche;
- documentare la fondul de discuri pentru tema *Muzica populară de consum* – Marian Lupașcu;
- crearea documentelor de imagine foto, video, DVD pentru studiere, arhivare, conservare – tehn. Ion Șerban;
- ameliorarea condițiilor de conservare a clișeelelor foto – tehn. Ion Șerban.

1.2. *Scanare și identificare imagini, trecerea pe DVD a casetelor* (activitate permanentă) – Ion Șerban, Cristina Neamu.

1.3. *Scanare (conservare) fond documente mg (cataloage primare)* – Radu Toader, Iulia Wisoșenschi, Mihai Gheorghe, Carmen Bulete.

1.4. Copiere în sistem analogic și digital, verificarea stării tehnice și a calității înregistrărilor, audiții, proiecții, consultanță, alcătuirea fonomontajelor și asigurarea bazei sonore și de imagine pentru cercetare, valorificare, întreținerea și depanarea aparaturii etc. – (activitate permanentă), **coordonatori: Marian Lupașcu, Constantin Secară.**

Colectivul de cercetare din arhive și colectivul tehnic (subinginer și tehnician de sunet).

Transcrieri de documente sonore – folcloristică: Sabina Ispas, Nicoleta Coatu, Laura Iliescu, Iulia Wisoșenchi, Monica Bercovici, Mariana Ciuciu, Radu Toader, Armand Guță, Carmen Bulete, Mihai Gheorghe; etnomuzicologie – Marian Lupașcu, Mihaela Nubert-Cheșan, Nicolae Teodoreanu, Constantin Secară, Elena Șulea, Raluca Potârniche.

Proiect nr. 2 – Culoare de cultură și civilizație: Dunărea, Marea Neagră și Carpații. Îmbogățirea patrimoniului prin crearea de noi documente – culegeri, transcrieri, prelucrarea materialelor – coordonatori-responsabili: Sabina Ispas, Marian Lupașcu, Lucian David

2.1. Îmbogățirea patrimoniului documentar prin culegeri de folclor și etnografie (în România și la populațiile din sudul Dunării), prelucrarea materialelor, transcrieri: toți membrii colectivelor de cercetare și tehnicienii, în funcție de fondurile alocate pentru desfășurarea acestei activități științifice.

2.2. Identificarea și înregistrarea digitală a patrimoniului cultural contemporan din localitățile cercetate pentru *Atlasul etnografic român* – **coord. Ion Ghinoiu**; localitatea *Suhaia*, jud. Teleorman – responsabil, Adelina Dogaru; teme: Habitatul – Cătălin Alexa, Alexandru Iorga; ocupații – Emil Țîrcomnicu, Lucian David; Tehnica populară – Adelina Dogaru, Cristina Mihală; Artă, port popular – Cătălin Alexa, Alexandru Iorga; Sărbători, obiceiuri – Ionuț Semuc, Emil Țîrcomnicu, Laura Negulescu.

Proiect nr. 3 – Informatică și memorie socială

3.1. Activități legate de digitizarea fondurilor sonore din AIEF (activitate permanentă) – **coordonator: Marian Lupașcu**, colectiv responsabil: tehnicienii de sunet și imagine, Cristina Neamu, Radu Toader, Constantin Secară.

3.2. Prelucrarea materialului narativ din AIEF sub forma bazei de date (activitate permanentă) – selecția documentelor și a manuscriselor auxiliare, urmărirea și preluarea materialelor prelucrate – Cristina Neamu; audiție, identificare, integrare categorială, conceptualizare, determinarea cuvintelor și sintagmelor-cheie, corelarea între fonduri – Nicoleta Coatu, Rodica Raliade, Laura Iliescu, Iulia Wisoșenchi, Mariana Ciuciu, Monica Bercovici, Ion Alexandru, Carmen Bulete, colectiv tehnic – subinginer, tehnician

PROIECT nr. 4 – Fondul Atlasul etnografic român – responsabil: Ion Ghinoiu

4.1. Evidența digitală a documentelor etnografice (activitate permanentă) – **responsabil: Ionuț Semuc**

4.2. Evidența digitală a informațiilor etnografice scrise – **responsabili: Emil Țîrcomnicu, Ion Cherciu**

Scanarea chestionarelor AER *Așezare – Gospodărie* (Moldova): Emil Țîrcomnicu, Ionuț Semuc, Lucian David, Cristina Mihală, Laura Negulescu, Adelina Dogaru, Alexandru Iorga.

4.3. Evidența digitală a fotografiilor, desenelor și schițelor etnografice – **responsabili: Ion Cherciu, Cătălin Alexa.**

Scanarea și arhivarea materialului ilustrativ pentru volumul 4 al AER.

LISTA COLABORATORILOR

(în ordine alfabetică)

- Cercetător științific Ion T. Alexandru, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Prof. univ. dr. Nicolae Constantinescu, Universitatea din București.
- Cercetător științific dr. Octavia Costea, Institutul de Științe ale Educației.
- Prof. dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române, director al Institutului de Istorie „George Bariț”, Cluj-Napoca
- Cercetător științific drd. Armand Guță, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Acad. Sabina Ispas, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Cercetător științific dr. Marian Lupașcu, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Cercetător științific dr. Ioan Oprea, Muzeul Național de Istorie, București.
- Cercetător științific dr. Rodica Raliade, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Acad. Răzvan Theodorescu – Academia Română, București.
- Cercetător științific drd. Radu Toader, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.
- Cercetător științific dr. Emil Țîrcomnicu, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”.

Imprimat în România

LUCRĂRI APĂRUTE LA EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”,
Atlasul etnografic român, coordonator ION GHINOIU,
vol. I, **Habitatul**, 2003, 272 p. (coeditare cu Regia Autonomă
„Monitorul Oficial”); vol. II, **Ocupațiile**, 2005, 296 p.; vol. III,
Tehnica populară. Alimentația, 2008, 287 p.

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”
Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie,
coordonatori SABINA ISPAS și NICOLETA COATU, vol. I,
2006, 388 p.; vol. II, partea I, 2007, 357 p.

MARIANA KAHANE, **Doina vocală din Oltenia. Tipologie muzicală**. Lucrare îngrijită de MARIAN LUPAȘCU, 2007, 260 p. + 177 transcrieri muzicale („Colecția Națională de Folclor”).

LAURA JIGA ILIESCU, **Răsplata paradisului. Filoane livești și orale ale tradițiilor despre Blajini în spațiul românesc**, 2006, 272 p.

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„C. BRĂILOIU”

Reproducere din volumul lui Frédéric Damé, *Bucarest en 1906*,
București, Socec & C-ie, 1907 („Hôtel de M. Take Ionescu,
Ministre des Finances en 1906. Strada Cătun, 25”).

ISSN 1220-5230

ANUAR IEF, serie nouă, tomul 20, 2009, p. 1–202, București